

श्रीगणेशाय नमः ।

बृहद्देवता ।

प्रथमोऽध्यायः ।

मन्त्रदृग्भ्यो नमस्कृत्य समाध्यायानुपूर्वशः ।
सूक्तगर्धर्चपादानामृचु^(१) वक्ष्यामि दैवतम् ॥ १ ॥
वेदितव्यं दैवतं हि^(२) मन्त्रे मन्त्रे प्रयत्नतः ।
दैवतज्ञो हि मन्त्राणां तदर्थमधिगच्छति^(३) ॥ २ ॥
तद्विदां^(४) तदभिप्रायानृषीणां मन्त्रदृष्टिषु ।
विज्ञापयति विज्ञानं कर्माणि विविधानि च ॥ ३ ॥
न हि कश्चिदविज्ञाय याथातथ्येन दैवतम्^(५) ।
लौकिकानां वैदिकानां^(६) कर्मणां फलमनुते ॥ ४ ॥
प्रथमो भजते त्वासां वर्गोऽग्निमिह दैवतम् ।
द्वितीयो वायुमिन्द्रं वा तृतीयः सूर्यमेव च^(७) ॥ ५ ॥
अर्थमिच्छन्नृषिर्देवं यं यमाहायमस्त्विति ।

- (१) ऋग्भ्य इति ख० ग० छ० ।
(२) वेदितव्यं हि तत् सर्वमिति क० घ० ।
(३) तदर्थमधिगच्छति इति ख० ।
(४) तद्विद्वानिति ख० घ० ।
(५) देवताः इति क० घ० ।
(६) लौक्यानां वैदिकाना वा इति ख० ग० छ० ।
(७) सूर्यमेव तु इति क० घ० ।

प्राधान्येन स्तवञ्कृत्वा^(१) मन्त्रस्तद्देव एव स ॥ ६ ॥
 स्तुतिस्तु नाम्ना रूपेण कर्मणा बान्धवेन च ।
 स्वर्गायुर्धनपुत्राद्यैर्यैराशीस्तु कथ्यते ॥ ७ ॥
 स्तुत्याग्निषौ तु यास्तुस्तु दृश्येते^(२)ऽन्वस्तु ता इह ।
 ताभ्यश्चात्पतरास्ता स्तु स्वर्गा याभिस्तु याच्यते ॥ ८ ॥
 स्तवन्ना^(३) वेद सर्वाऽयमर्थयत्येष मामिति ।
 स्तौतीत्यर्थं ब्रुवन्नाञ्च सार्थं मामेष^(४) पश्यति ॥ ९ ॥
 स्तुवद्भिश्च ब्रुवद्भिश्च ऋषिभिस्तत्त्वदर्शिभि^(५) ।
 भवत्तुभ्य^(६)मेवोक्तुभ्यस्तु चार्थं स समम् ॥ १० ॥
 प्रत्येक देवतानाम यस्मिन्मन्त्रे प्रदृश्यते^(७) ।
 तमेवाह सुसम्यक् मन्त्र लक्षणस्यदा ॥ ११ ॥
 तस्मात्तद्देवतानाम्ना^(८) मन्त्रे मन्त्रे प्रयोगवित्^(९) ।
 ब्रह्मत्वमभिधानाच्च^(१०) प्रयत्नेनोपलक्षयेत् ॥ १२ ॥

(१) स्तवन् मन्त्रेति ग० घ० ।

(२) स्तुत्याग्निषस्तु यास्तुस्तु दृश्येते इति क० घ० ।

(३) स्तुवन्ति इति ख० ङ० ।

(४) योऽर्थंमामेव इति क० ।

(५) स्तुवद्भिर्वा ब्रुवद्भिर्वा ऋषिभिर्मन्त्रदर्शिभिरिति ख० । मन्त्रेऽर्थानुदर्शिभिरिति क० ग० ।

(६) भवत्तुभ्यमित्यिति क० घ० ।

(७) मन्त्रेऽभिधीयते इति ख० ग० ङ० ।

(८) तस्मात्तु देवतानाम्ना इति घ०, तस्मात्तु देवता नाम्ना इति ख० ग० ।

(९) प्रयत्नत इति घ० ।

(१०) ब्रह्मत्वमभिधानाच्च इति क० घ० ।

सम्पूर्णमृषिवाक्यं तु सूक्तमित्यभिधीयते ।
 दृश्यन्ते देवता यस्मिन्नेकस्य^(१) वज्रपु द्वयोः ॥ १२ ॥
 देवतार्थार्थच्छन्दोभ्यो^(२) वैविध्यं तस्य जायते^(३) ।
 ऋषिसूक्तान्तु यावन्ति सूक्तान्येकस्य^(४) वै स्तुतिः ॥ १४ ॥
 देवतैका तु यावत्सु देवतायास्तदुच्यते^(५) ।
 यावदर्थममाप्तिः स्यादर्थसूक्तं वदन्ति तत् ॥ १५ ॥
 समानच्छन्दसो यास्तु^(६) तच्छन्दःसूक्तमुच्यते ।
 वैविध्यमेतत्सूक्तानामिह^(७) विद्याद्यथातथम् ॥ १६ ॥
 देवतानामधेयानि मन्त्रेषु त्रिविधानि तु ।
 सूक्तभाङ्ग्यथ ऋग्भाञ्जि तथा नैपातिकानि तु ॥ १७ ॥
 सूक्तभाञ्जि भजन्ते वै सूक्तान्यृग्भाञ्जि वै^(८) ऋचः ।
 मन्त्रेऽन्यदैवतेऽन्यानि^(९) निगद्यन्ते प्रसङ्गतः^(१०) ॥ १८ ॥

(१) चित्रं तद्दृश्यते चास्मिन्नेतस्यामिति क० घ० । एकस्येत्यत्र एकस्मिन्निति घ० ।

(२) देवतार्थार्थच्छन्दस्तः इति ख० ।

(३) वैविध्यञ्च प्रजायते इति ख० ग० ङ० ।

(४) ऋषिसूक्तानि तान्यत्र यावन्त्येकस्येति क० घ० ।

(५) यस्मिन् श्लोकाद्दृश्यते ख० ग० ङ० पुस्तकेषु श्रूयन्ते तानि सर्वाण्यि ऋषेः सूक्तं हि तस्य तत् इति पाठो वर्तते ।

(६) याः स्युरिति ख० ग० ङ० ।

(७) वैविध्यमेवं सूक्तानामिहेति ख० ग० ङ० ।

(८) वै-इत्यत्र वैरिति क० ख० घ० ङ० ।

(९) यानि इति घ० ।

(१०) निगद्यन्तेऽत्र कानिचित् इति ख० ग० पुस्तकान्तरञ्च ।

सासोक्त्यासाहचर्यादा तानि नैपातिकानि तु ।
 तस्माद्ब्रह्मकारेऽपि^(१) सूक्ते स्यात्सूक्तभागिनौ ॥ १८ ॥
 देवता तद्यथासूक्तमविशेषं^(२) प्रतीयते ।
 भिन्ने सूक्ते^(३) वदेदेव देवतामिह लिङ्गतः ॥ २० ॥
 तत्र तत्र यथावच्च मन्वान् कर्मसु^(४) योजयेत् ।
 देवतायाः परिज्ञानात्तद्धि कर्म समृध्यते ॥ २१ ॥
 आद्यन्तयोस्तु सूक्तानां प्रसङ्गपरिकीर्तनात् ।
 सौष्टभिर्देवतास्तासा उपेक्षेतेह^(५) मन्त्रवित् ॥ २२ ॥
 तत् खन्वाङ्गः कतिभ्यस्तु कर्मभ्यो नाम जायते ।
 सत्वानां^(६) वैदिकानां च^(७) यदन्यदिह^(८) किञ्चन ॥ २३ ॥
 नवभ्य इति तैत्तिरीयः पुराणाः^(९) कवयश्च ये ।
 मधुकः श्वेतकेतुश्च^(१०) गालवश्चैव मन्वते^(११) ॥ २४ ॥
 निवासात्कर्मणो रूपान्मङ्गलादाच आग्निषः ।

-
- (१) ब्रह्मकारेऽपि इति क० उ० घ० ।
 (२) अविशेष्येति ख०, अविशेष्यमिति ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (३) भिन्नसूक्ते इति क० घ० ।
 (४) कर्म प्रयोजयेदिति ख० ।
 (५) देवतासासा उपेक्षेतेह इति ख० । देवतासासामपेक्षेतेह इति क० घ० ।
 (६) सत्वानामिति क० ।
 (७) वा इति क० ग० ।
 (८) यदन्यदिहेति क० घ० ।
 (९) पौराणा इति क० घ० ।
 (१०) मधुकाश्च श्वेतकेतौ इति क० घ० ।
 (११) मन्वते इति क० ख० घ० ङ० ।

यदृच्छ्योपवसना^(१) तथा मुद्यायणाञ्जपात्^(२) ॥ २५ ॥

चतुर्भ्य इति तत्राङ्ग्यास्त्रुगार्ग्यरथीतराः^(३) ।

आश्रियोऽथार्थवैरूप्या^(४) द्वाचः कर्मण एव च ॥ २६ ॥

सर्वाण्येतानि नामानि कर्मणाञ्चाह^(५) शौनकः ।

आशीरूपञ्च वाक्यञ्च^(६) सर्वे भवति कर्मतः ॥ २७ ॥

यदृच्छ्योपवसना^(७) तथा मुद्यायणाञ्च^(८) यत् ।

तथा तदपि कर्मैव तच्छृणुध्वन्तु^(९) हेतुतः^(१०) ॥ २८ ॥

प्रजाः कर्मसमुत्था^(११) हि कर्मतः सत्वसङ्गतिः^(१२) ।

क्वचित् मंजायते^(१३) सच्च निवासात्तत्र जायते^(१४) ॥ २९ ॥

यादृच्छिकं तु नामाभिधीयते^(१५) त्विह कुत्रचित्^(१६) ।

(१) यदृच्छ्योपवसनादिति क० घ० च० ।

(२) तथा मुद्यायणाञ्चेति क० घ० ।

(३) रथन्तरा इति ख० ।

(४) आश्रियोऽथ च वैरूप्यात् इति क० घ० । आश्रियोऽथार्थवैरूप्यादिति ख० ट० ।

(५) कर्मतस्त्वाह इति क० ग० ।

(६) वाक्यञ्च इति ख० ग० ट० ।

(७) यदृच्छ्योपवसनादिति ख० ।

(८) यदृच्छ्या निवासाच्च यद्वा मुद्यायणाञ्चेति क० घ० ।

(९) तच्छृणु त्वं च इति ग० ।

(१०) हेतवः इति ख० ग० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(११) प्रजाकर्मसमुत्था इति क० ख० ।

(१२) कर्मणः सच्च जायते इति क०, सत्वसा गति इति ख० ।

(१३) सतो निवसते इति क० घ०, क्वचित् स जायते इति ग० ।

(१४) तच्च जायते इति घ० ।

(१५) नाम नामाधीयते इति ख० । यादृच्छिकं नाम नाम धीयते क० घ० ।

(१६) यत्र कुत्रचिदिति ख०, यत्त्विह क्वचिदिति घ० ।

शैपम्यादेव^(१) तद्विद्याद्^(२) भावस्त्वेवह कश्चिद् ॥ ३० ॥
 नाकर्मकोऽस्ति भावो हि न^(३) नामास्ति^(४) निरर्थकम् ।
 भान्यत्र भावाद्यामानि तस्मात्सर्वाणि कर्मतः ॥ ३१ ॥
 मङ्गलात् कियते यन्तु नामोपवचनाच्च^(५) यत् ।
 भवत्येव तु सा छाग्रीः स्वस्यादेर्मङ्गलानि च^(६) ॥ ३२ ॥
 अपि कुम्भितनामाय^(७)मिह^(८) जीवेत्कथञ्चिरम् ।
 इति द्विधन्ते नामानि भूतानां विदितान्यपि^(९) ॥ ३३ ॥
 मन्त्रा भानाप्रकाराः स्युर्दृष्टा वै^(१०) मन्त्रदर्शिभिः ।
 सृत्या चैव विभृत्या च वाक्प्रभावेण चात्मनः^(११) ॥ ३४ ॥
 सृतिः प्रशंसा निन्दा च संग्रयः परिदेवना^(१२) ।
 सृष्टाग्रीः कत्यना याज्जा^(१३)प्रश्नः प्रैषः प्रवह्निका^(१४) ॥ ३५ ॥
 नियोगश्चानुयोगश्च छाया विलपितञ्च यत् ।

- (१) शैपम्यादपीति ख०, शैपम्यादिह इति ग० घ० ङ० ।
 (२) तद्विद्ये इति घ० ।
 (३) ना इति घ० ।
 (४) तस्मात्तच्च निरर्थकमिति ख० ।
 (५) यच्च नामोपवचनञ्च इति क० ख० घ० ।
 (६) छाग्राभ्ये मङ्गलानि च इति क० घ० । मङ्गलादिहेति ख० ङ० ।
 (७) अर्चिकुम्भितनामायमिति ख० ।
 (८) अपि इति घ० ।
 (९) निन्दितान्यपि इति क० घ० ।
 (१०) ये इति ग० ङ० पुस्तकान्तरञ्च ।
 (११) प्रभावाद्देवतात्मन इति ख० ग० अन्यत्पुस्तकञ्च ।
 (१२) परिदेवना इति क० ङ० ।
 (१३) कथनायाचेति क० ।
 (१४) प्रवह्निका इति ख० ग० ।

आचिख्यासा^(१)ऽथ मंलापाः पवित्राख्यान^(२)मेव च ॥ ३६ ॥

आहमस्या नमस्कारः प्रतिरोध^(३)स्तथैव च ।

मङ्गरपञ्च प्रलापञ्च प्रतिवाक्यञ्च नाम यत्^(४) ॥ ३७ ॥

प्रतिषेधोपदेशौ च प्रमादापङ्गवौ च यत्^(५) ।

उपप्रेषञ्च यः प्रोक्तः सञ्चरो नाम^(६) विस्मयः ॥ ३८ ॥

आक्रोशोऽभिलवस्यैवा^(७)चेपः शापस्तथैव च ।

उपसर्गा निपातश्च^(८) नाम चाख्यातमित्यपि^(९) ॥ ३९ ॥

भृतं भयं भविष्यञ्च पुमांस्यथ^(१०)नपुंसकम् ।

एवंप्रकृतयो मन्त्राः सर्ववेदेऽपि स्थितिः^(११) ॥ ४० ॥

तेषां निदर्शनार्थीया^(१२) षट्चोऽर्धर्चाः पदानि च ।

ब्राह्मणे चाथ कल्पे च निगद्यन्तेऽत्र कानिचित्^(१३) ॥ ४१ ॥

(१) आचिख्यासेति ख० ।

(२) सञ्ज्ञापा परित्राख्यान इति घ० ।

(३) प्रतिरोधः इति घ० प्रतिषेध इति धन्यत्पुस्तकञ्च ।

(४) तथैव च इति ग० धन्यत्पुस्तकञ्च ।

(५) च ह इति ग० धन्यत्पुस्तकञ्च ।

(६) यश्च इति ख० ग० घ० धन्यत्पुस्तकञ्च ।

(७) आक्रोशोऽभिलवस्यैव इति ग० धन्यत्पुस्तकञ्च, आक्रोशोऽभिलवस्यैव इति ख० ।

(८) उपसर्गा निपाताश्चेति क० घ०, उपसर्गा निपातश्चेति ख० ।

(९) चाख्यातमेव चेति क० ।

(१०) स्त्री घ इति ग० धन्यत्पुस्तकञ्च ।

(११) सर्ववेदेषु सर्वंश्च इति ख० ग० ङ० धन्यत्पुस्तकञ्च । सर्ववेदेऽपि स्थितिरिति घ० ।

(१२) वाक्यार्थदर्शनार्थीया इति ङ० धन्यत्पुस्तकञ्च ।

(१३) विधौ कल्पे च देवे च निगद्यन्तेऽत्र कश्चिदिति क० घ० ।

शब्देनोच्चरितेनेह घेन द्रव्ये प्रतीयते ।

तदाच्चरविधौ युक्तं नामेत्याहुर्मनीषिणः ॥ ४२ ॥

अष्टौ यच्च प्रयुज्यन्ते नानार्थेषु विभूतयः^(१) ।

तन्नाम कवयः प्राहुर्मन्त्रे वचनलिङ्गयोः ॥ ४३ ॥

क्रियासु बह्वीध्वभिषञ्चितो यः

पूर्वापरौभूत इहेक एव ।

क्रियाभिनिर्वृत्तिवशेन सिद्ध

शाखातशब्देन तमर्थमाहुः ॥ ४४ ॥

क्रियाभिनिर्वृत्तिवशोपज्ञात

इदंशब्दाभिहितो यदा स्यात् ।

संज्ञाविभक्त्यव्ययलिङ्गयुक्तो

भावस्तदा द्रव्यमिवोपलक्ष्य^(२) ॥ ४५ ॥

यथा नानाविधैः शब्दैरपश्यन्नृपयः पुरा ।

विविधान्यपि^(३) वाक्यानि तान्यनुक्रमतः शृणु ॥ ४६ ॥

रूपादिभिः स्तुतिः प्रोक्ताऽथाशौ^(४) स्वर्गादिभिस्तथा ।

यानि वाक्यान्वतोऽन्यानि^(५) तान्यपि स्युरनेकधा ॥ ४७ ॥

(१) विभक्तय इति ग० अन्वत्युक्तकश्च ।

(२) शब्देनेत्यादि भावस्तदा इत्यमिवोपलक्ष्य इत्यन्तं सन्दर्भं क० घ०
सिद्धितदुक्तत्रयोनोपलक्ष्यन्ते ।

(३) विविधानोह इति ख० ग० घ० ।

(४) आशोरिति क० ख० ग० ।

(५) यानि इति अन्यत्पुस्तकश्च ।

मन्त्रे^(१) प्रशंसा^(क) भोजस्य^(२) चित्रदत्^(ख) सौभरेः^{(३)(ग)} स्तुतिः ।

आक्रोशार्थास्तु दृग्गन्ते^(घ) माता चेत्यभिमेयति^(४) ॥४८॥

ऋग्नोषमन्त्रं^(५) निन्दा च^(६) शापो^(७) येमेत्यृगेव तु ।

याञ्चा^(६) (६) यदिन्द्रचित्रेति चेषो भीदमिति तृचि ॥४९॥

आशीस्तु^(ज) वात आवातु दण्डेति परिदेवना^(७) ।

प्रश्रय प्रतिवाक्यञ्च^(८) पृच्छामि लेत्यृचौ पृथक् ॥५०॥

संशयोऽधःस्त्रिदामीच्च^(९) कत्यना^(८) स्या^(९) दहं मतुः ।

इमं नो^(९) यच्चमित्यस्यां^(९) नियोगः^(९) पाद उच्यते^(१०) ॥५१॥

(१) मन्त्र इति क० घ० ।

(२) प्रसङ्गाद्भोजस्य इति क० घ० मन्त्रप्रशंसा भोजस्येति ग० ।

(३) सौभरस्तुतिरिति ख० ।

(४) मा नामेत्याभिमेयति इति ख०, माता मेत्यभिमेयति इति क० ङ० ।

(५) ऋग्मोषमनत्रिदाच इति ख० ।

(६) यास्या इति ख०, याञ्चा इति ग०, यच्चना इति घ० ङ० ।

(७) दण्डादिपरिवेदना इति घ०, दण्डेतिपरिवेदना इति ख० च० ।

(८) संशयोध स्त्रिदामीदिष्टकथना इति क० घ०, कच्चना इति ङ० ।

(९) यच्चमित्याद्यानियोगः इति ख० ।

(१०) उत्तमे इति क० घ० ।

(क) ऋ० १०, १००, १० । (ख) ऋ० ८, २१, १८ । (ग) ऋ० ८, १९, २ ।

(घ) ऋ० १, १६०, २१, १८५, १० । (ङ) ऋ० १०, ११०, ६ । (च) ऋ०

८, २०, २० । (छ) ऋ० ५, १९, १ । (ज) ऋ० १०, १८६, १ । (झ) ऋ०

१, १६४, २४ । (ञ) ऋ० १०, १२९, ५ । (ट) ऋ० ४, २६, १ ।

(ठ) ऋ० १, १, ४ । (ड) ऋ० १, २६, १ ।

(क) इह ब्रवीत्तनुयोगः संलापः^(१)सूगुणोपमे^(२)(१)(ख) ।
 प्रतिषेधोपदेशौ^(३) तु अक्षैर्मैत्र्य^(४)संस्कृतौ^(५) ॥५२॥
 आस्थान^(६)न्तु ह्ये जाये^(७) विलापस्तु^(८)नदस्य मा^(९) ।
 श्वीरामिव मां^(१०) श्लाघा^(११) सुदेव इति^(१२) तु स्पृहा ॥५३॥
 नमस्कारः^(१३) शून्ये^(१४) नमस्ते अस्तु विद्यते ।
 सङ्कल्पयन्निदं तुल्योऽहं स्यामिति यदुच्यते^(१५) ॥५४॥
 सङ्कल्पस्तु^(१६) यदिन्द्राह प्रलापस्त्रेयस्य तु^(१७)(१०) ।
 महानग्न्याहनस्या तु प्रतिरोधो भुगित्युत^(१८) ॥५५॥

-
- (१) संलाप इति क० ग० घ० ।
 (२) सूगुणोपमे इति ख० ग० धन्यत्पुस्तकस्य ।
 (३) प्रतिषेधोपदेशौ इति घ० ङ० ।
 (४) अक्षैर्मैत्र्यसंस्कृतौ इति घ० ।
 (५) आस्थावमिति पुस्तकान्तरम् ।
 (६) स्यादिति ख० ग० पुस्तकान्तरस्य ।
 (७) श्वीरामात्मन श्लाघा इति ख० ग० घ० ।
 (८) नमस्कारो मत शून्ये इति क० घ० शेष इति ख०, शेषे इति ङ० ।
 (९) या कल्पयन्ति ते रय परिचास्युक्तमिह ते इति क० ।
 (१०) य इति ख० ग० घ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (११) महानग्न्याह नग्न्यास्मात्प्रतिरागो भुगित्यपि इति ख०, भुगित्यपि इति ग०, भुगित्यमि इति पुस्तकान्तरं ।
-

(क) ऋ० १, १५, ६ । (ख) ऋ० ८, ८२, ४ । (ग) ऋ० १०, ३४, १२ । (घ) ऋ० १०, ६५, १ । (ङ) १, १०६, ४ । (च) ऋ० १०, ८६, ६ । (छ) ऋ० १०, ६४, १४ । (ज) ऋ० १, २४, १२, १३ । (झ) ऋ० ८, १४, १ । (ञ) ऋ० ६, १५, ५ ।

प्रमादस्त्वेष^(१)हन्ताहं^(क) नमष्ट^(ख) इत्यभिप्लवः^(१) ।
 इन्द्राकुत्सेत्युपप्रैषो^(ग)(१) न विजानामि^(घ) संश्वरः ॥ ५६ ॥
 हेतापचदिति प्रैषः^(४) को अथैति तु विस्मयः ।
 जामन्न^(५)पल्लवो नेति विततादिः^(६) प्रवहिका^(६) ॥ ५७ ॥
 (७)न मृत्युरासीदित्येतामाचिख्यासां^(७) प्रचक्षते^(८) ।
 अभिशापो^(८)प्रजाः सन्तु भद्र^(९)माग्नीस्तु^(९) गौतमे^(११) ॥ ५८ ॥
 बह्व्येवं प्रकार^(११)न्तु शक्यं द्रष्टुमिदार्पणम्^(११) ।

(१) प्रमादस्त्वेष इति घ० ।

(२) प्रमादस्त्वेषहन्ताहं नमस्त इत्यम्ब्व इति ख०, नमस्त इत्यपम्ब्वः
 इति ग० ।

(३) इन्द्राकुत्सेत्युपप्रैषो इति ख०, इन्द्राभरेत्युपप्रैषो इति क० छ० ।

(४) हेतापचदितिप्रैषा इति ख० ।

(५) जामये इति घ०, जामन्नु इति ग०, यामनु इति ख० ।

(६) प्रवहिका इति ख० ग० ।

(७) माचिख्यासमिति क०, माविद्यासामिति ख०, माचिख्यासमिति घ० ।

(८) प्रचक्षते इति क०, प्रचक्षमे इति ख० ।

(९) आविशापोः इति ख० ।

(१०) दद्रमिति ख० ।

(११) द्रष्टुमिति ख० ।

(१२) प्रक्षमेव प्रकारमिति ख० ।

(१३) इतीदृशमिति ख० ग० पुस्तकान्तरस्य ।

(क) अ० १०, १२८, ८ । (ख) अ० ०, ३८, १० । (ग) अ० ५,
 ३१, ८ । (घ) अ० १, १६४, ३० । (ङ) अ० १, १५२, ४ । (च) अ०
 १०, १२८, २ । (छ) अ० १, ७८, १० ।

वक्तुं प्रयोगतस्यैषामृक्सूक्तार्धचंसंश्रितम्^(१) ॥ ५८ ॥
 एते तु मन्त्रवाक्यार्था देवतां सूक्तभागिनीम्^(२) ।
 संश्रयन्ते^(३) यथान्याय स्तुतिस्त्रचानुमानिकी^(४) ॥ ६० ॥
 भवद्भूत भविष्यच्च जङ्गमं स्यावरञ्च यत्^(५) ।
 अस्तेके^(६)सूर्यमेवैकं प्रभव प्रलयं विदुः ॥ ६१ ॥
 (क)असतय (ख)सतस्यैव (ग)योनिरेषा (घ)प्रजापतिः ।
 त्पद^(७)चरञ्चा^(८)व्यय^(९)ञ्च यच्चैत^(१०)द्रुद्ध^(११)ग्राश्वतम् ॥ ६२ ॥
 हृत्वैव^(१२) हि^(१३) त्रिधा^(१४)त्मानमेषु लोकेषु^(१५)तिष्ठति ।

- (१) ऋक्सूक्तार्धचंसंश्रित इति क०, घैषा युक्सूक्तार्धचंसंश्रित-
मिति ख० ।
 (२) देवता सूक्तभागिनीमिति क० घ०, देवता सूक्तभागिनी इति ख० ।
 (३) संश्रयन्ते इति ख० ।
 (४) त्वा चानुमानिकी इति ख०, तत्रानुमानिकी इति घ० ।
 (५) भवद्भूतस्य भविष्यस्य जङ्गमस्यावरस्य च इति ख० ग० पुस्तकान्तरस्य ।
 (६) एते इति क० घ० ।
 (७) यथामिति क० ।
 (८) यदक्षरस्य वाच्यमिति ग०, वाक्यमिति ख० पुस्तकान्तरस्य ।
 (९) यच्चैतद्रुद्ध इति ग० ख० पुस्तकान्तरस्य ।
 (१०) हृत्वैव इति ख० ग० पुस्तकान्तरस्य ।

(क) ऋ० ५, १२, ४ । (ख) ऋ० १, ३६, ३ । (ग) ऋ० १, १०४, १ ।
 (घ) ऋ० ४ ५२, २ । (ङ) ऋ० १, १६४, ४२ । (च) ऋ० ६, २०,
 १ । (छ) ऋ० १, १०, ४ । (ज) ऋ० १, ११०, २४ । (झ) ऋ० १,
 १६३, ६ । (ञ) ऋ० १, ५१, ११ ।

(क) देवान् यथाययं (ख) भवान् निवेश्य (ग) स्वेपु (घ) रश्मिपु ॥ ६ २ ॥

एतद्भूतेषु (१) लोकेषु अग्निभूतं स्थितं त्रिधा ।

(२) ह्यपयो (३) गीर्भि (४) रचन्ति व्यञ्जितं (५) नामभि (६) स्त्रिभिः ॥ ६ ४ ॥

तिष्ठत्येव च (७) भूतानां (८) जठरे जठरे ज्वलन् ।

त्रिम्यानं चैनमर्चन्ति होत्रायां (९) वृक्तवर्हिषः ॥ ६ ५ ॥

इहैष (१०) पवमानो (११) ऽग्नि (१२) मध्यमोऽग्निस्तु (१३) पावकः (१४) ।

अमुष्मिन्नेष (१५) विप्रैस्तु लोकेऽग्निः (१६) शूचिरुच्यते ॥ ६ ६ ॥

इहाग्निभूतस्त्वृषिभिर्लोके स्तुतिभिरीडितः (१७) ।

(१८) जातवेदाः स्तुतो मध्ये स्तुतो (१९) वैश्वानरो दिवि ॥ ६ ७ ॥

(१) एतमेवेषु इति क० घ० ।

(२) व्यञ्जितमिति छ० घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(३) एष च इति ख०, एष हीति ग० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) पवमानाग्निरिति क० घ० ।

(५) वनस्पतिरिति ख० ग० ट० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) अमुष्मिन्नेव इति ग० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(७) ईकितः इति क० ख० घ० ।

(क) अ० १, १, २ । (ख) अ० १, १६१, ८ । (ग) अ० ८, ८४, ८ । (घ) अ० १, १३४, ४ । (ङ) अ० १, ४८, १४ । (च) १, ८, ८ । (द) अ० १, १०, १ । (ज) अ० १, १५५, ६ । (झ) अ० ८, ५८, ५ । (ञ) अ० १, २०, ८ । (ट) अ० १, १०४, ८ । (ठ) अ० १, १, १ । (ड) अ० ८, १०१, १४ । (ण) अ० १, १, ० । (त) अ० १, ६०, ४ । (थ) अ० १, ६६, १ । (द) अ० १, ००, ५ । (र) १, ५८, ६ ।

- (क) रमान् रश्मिभिः^(क) रादाय^(ग) वायुनाऽयं गतः मह^(१) ।
 (ख) वर्षत्येव च यज्ञोक्ते^(ख) तेने^(ख)न्द्र (ब) इति स सृतः^(१) ॥ ६८ ॥
 (ग) अग्नि^(क) रश्मिभिः^(क) व्ययेन्द्रु मध्यसो^{(१)(७)} वायुरेव च ।
 (घ) सूर्यो^(१) दिवोति विज्ञेयास्तिस्र एवेह^(५) देवताः ॥ ६९ ॥
 एतामामेव माहात्म्यान्नामान्यत्वं विधीयते ।
 तत्तन्व्यानविभागेन तत्र तत्रोपलक्षयेत्^(६) ॥ ७० ॥
 (ङ) तामा^(क) मियं^(क) विभृतिर्हि^(क) नामानि घदनेकगः ।
 (च) आङ्गतामानु मन्त्रेषु^(५) कवयोऽन्योऽन्ययोनिताम्^(१) ॥ ७१ ॥
 यथाभानं^(क) प्रदिष्टास्ता^(७) नामान्यत्वेन देवताः ।

- (१) सह संज्ञुत इति क० घ० ।
 (२) गु स्तुव इति क० घ० ।
 (३) मध्यत इति ग० ।
 (४) एवेह इति क० घ० ।
 (५) तत्र तत्रेव दृश्यते इति ग० छ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (६) अन्योऽन्ययोगितामिति ख० ।
 (७) नु इति क० ।

- (क) ऋ० १, १६, ८ । (ख) ऋ० ४, २६, ६ । (ग) ऋ० १, १४, १० ।
 (घ) ऋ० ५, ८४, १ । (ङ) ऋ० १, २१, ६ । (च) ऋ० १, २, ५ ।
 (क) ऋ० १, १०६, ३ । (ज) ऋ० १, १, २ । (झ) ऋ० १, ६, ६ ।
 (ञ) ऋ० १, ४, १ । (ट) ऋ० १, १३४, ३ । (ठ) ऋ० १, २३, १० ।
 (ड) ऋ० १, ६, १ । (ड) ऋ० १, २२, ८ । (ण) ऋ० १, ४८, ७ ।
 (त) ऋ० १, २०, ५ । (थ) ऋ० १, ०२, ३ । (द) ऋ० १, ११८, ३ ।
 (ध) ऋ० ५, ५०, ८ । (न) ऋ० ३, २०, १२ ।

तद्गङ्गास्ताप्रधानाश्च^(क) केचिदेवं वदन्ति ताः^(१) ॥ ७२ ॥

(क) पृथक् (ग) पुरस्ताद्दूये तूक्ता^(१) लोकाधिपतय^{(घ)(२)} स्त्रयः ।

(घ) तेषां^(घ) मातृवै तत्सर्वं यद्यद्गङ्गाः प्रकीर्त्तये^(३) ॥ ७३ ॥

तेजस्त्रे^(४) वायुधं^(५) प्राङ्गवाहनश्चैव तस्य तत्^(६) ।

(ग) इमामैन्द्रीश्च^(७) दिव्याश्च^(८) वाचमेवं पृथक् स्मृताम् ॥ ७४ ॥

षड्देवतायाः^(९) स्तुतयो द्वन्द्वः स्तुतयश्च^(१०) याः ।

प्राधान्यमेव भर्त्सासु^(११) पतीनामेव^(१२) ताम्बपि ॥ ७५ ॥

(१) तैवं केचिद्वदन्ति तु इति क० घ०, तु इत्यत्र ता इति पुस्तकान्तरं ।

(२) येत्युक्ता इति ख०, पुरस्तादौयुक्ता इति घ० ।

(३) लोकाधिपतय इति क० घ० ।

(४) यदन्यद्गङ्गा कीर्त्तये इति क० घ० ।

(५) तेजस्त्रे वायव इति क० ड०, वायवा इति ग० । तेजस्त्रे वायवा इति ख०, ।

(६) यस्य यत् इति क० ख० ग० घ० पुस्तकान्तरम् ।

(७) दिवत्सं स्तुतयश्च इति ग० ड० पुस्तकान्तरम्, दिवत्सं ततयश्च इति ख० ।

(८) प्राधान्यमेव भूतानां इति क० घ० ।

(९) इव इति ख० ग० घ० ।

(क) अ० ५, २०, २ । (ख) अ० १, १३१, २ । (ग) अ० १, १२३, २० । (घ) अ० १, २३, २ । (ङ) अ० १, ७, १ । (च) अ० १, ११५, १ । (ज) अ० २, १५, ३ । (झ) अ० १, ३१, १६ । (झ) अ० ८, ८०, २० । (ण) अ० १, ३०, ६ । (ट) अ० ६, ३३, १ । (ठ) अ० ७, २८, ८ ।

(क) स्यान् (ख) नामानि भक्तौद्य^(१) देवताया स्तुतौ स्तुतौ ।

सम्पादयन्नुपेक्षेत^(२) याद्वाच्चिदिह सप्तदम् ॥ ७६ ॥

अग्निभक्तिस्तु तान् सर्वान^(ग) ग्रावेव^(३) भमापयेत् ।

यदिन्द्रभक्ति तच्चेन्द्रे^(४) (घ) सूर्ये^(५) सूर्यानुगच्च^(६) यत् ॥ ७७ ॥

निष्कष्यते^(६) इवि^(७) र्यस्मै^(८) सूक्तान् (क) भजते च (ख) या ।

(ग) मैव (घ) तत्र प्रधान स्यान्न^(९) निपातिन (ङ) या (च) मुता ॥ ७८ ॥

(६) इति^(६) अथाणामेतेया^(१०) (ट) मुक्त सामासिको विधि ।

समासेनैवमुक्तस्तु^(११) विस्तरेण त्वनुक्रम^(१२) ॥ ७८ ॥

(१) भक्तिश्चेति क० घ० ।

(२) सवादो यस्त्वपेक्षेत इति क० ।

(३) या सर्वानग्रावेव इति क० ।

(४) यदिन्द्रभक्तिव्यञ्जे इति क० घ० ।

(५) सूर्ये इति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) निष्कष्यत इति घ० ।

(७) यस्मै इति घ० ।

(८) तत्र तत्र प्रधानोऽसौ न इति क० घ० ।

(९) इह इति क० घ० ।

(१०) एवैषामिति ग० ।

(११) समापयन्तु तत्सर्वमिति क० घ० ।

(१२) अनुक्रममादिति घ० ।

(क) ऋ० ४, ७६ ४ । (ख) ऋ० १, ७२, ३ । (ग) ऋ० १, १२४, १ । (घ) ऋ० १, २३ १० । (ङ) ऋ० १, १, ६ । (च) ऋ० १, १२, १ । (छ) ऋ० १, ८४, २ । (ज) ऋ० १, १२३, ४ । (झ) ऋ० १, २२, २ । (ञ) ऋ० १, ४८, १० । (ट) ऋ० १, ६, ६ । (ठ) ऋ० १, १०, ६ । (ड) ऋ० १, २३, १० । (ण) ऋ० ४, १०, ७ ।

अवग्रं वेदितथो हि नाम्ना^(१) (क)सर्चस्य विस्तरः ।

न हि (घ)नामान्यविज्ञाय (ग)मन्त्राः शक्या हि वेदितुम् ॥८०॥

मत्वान्यमूर्त्तान्यपि च (घ)देवता च^(१) महर्षयः ।

तुष्टुबुर्धयः शक्त्या^{(१)(८)} तासु तासु स्तुतिखिह^(घ) ॥८१॥

यैस्त्वग्नि^{(४)(६)}रिन्द्रः (अ)सोमश्च (ब)वायुः (क)सूर्यो (द)वृहस्पतिः ।

(व)चन्द्रोऽथ(८)विष्णुः(९)पर्जन्यः(अ)पूषा चा(५)(त)ऽप्यृभवो(१)(घ)ऽग्निर्नौ ॥८२॥

(८)रोदमी (घ)मरुतो (अ)देवाः(०) (घ)पृथिव्यापः (घ)प्रजापतिः ।

(१) नाम्ना इति क० छ०, नाम्नः इति घ० ।

(२) देवतावदिति क० घ० ।

(३) तुष्टुबुध प्रभंससेति क० घ० ।

(४) यैरभिरिति घ० ।

(५) वा इति ख० छ० पुस्तकान्तरघ ।

(६) पूषोपा भृगवः इति क० घ० ।

(७) देव्यः इति क० घ० ।

(क) अ० १०, १३०, ६ । (ख) अ० १, ०२, ३ । (ग) अ० ६, १०, १४ ।

(घ) अ० १, २२, ५ । (घ) अ० २, २८, ८ । (घ) अ० १, १, २ ।

(ख) अ० १, १, २ । (ज) अ० १, २, ५ । (भा) अ० १, १८, ४ ।

(अ) अ० १, १३४, ३ । (ट) अ० १, २३, १० । (ठ) अ० १, १५०, ३ ।

(ड) अ० १, २२, १६ । (ड) अ० ४, ५०, ८ । (झ) अ० १, २३, १४ ।

(त) अ० १, ११०, १ । (घ) अ० ५, ०५, ० । (द) अ० १, १६०, ५ ।

(घ) अ० १, १५, २ । (न) अ० १, २३, १८ । (घ) अ० १, २२, १६ ।

(घ) अ० ४, ३३, २ ।

(क) देवौ च (ख) मित्रावरुणौ पृथक् सह च ता^(ग) बुभौ ॥८३॥
 (घ) विश्वे च देवाः (ङ) सविता (च) लघ्ना वै रूपद्वन्द्वत (१) ।
 (ज) अथो (ञ) इन्द्र^(झ) सृष्टिगो^(ञ) वज्रो^{(१)(२)} यावाणो रथसयुत (३) ॥७४॥
 (ट) सुता पृथक् पृथक् (ठ) स्रै स्रै सृक् सृग्भिश्च (४) (ड) नामभि ।
 सुतौ सुतौ प्रवक्ष्यामि (ण) तानि (त) तेषामनुक्रमात् ॥८५॥
 व्यवस्थे^(५) न्मन्ममाग्नेय लिङ्गै^(६) रग्नेय^(५) लक्षितम् ।
 इविष्यद्भि^(६) प्रधानैश्च^(७) नामाङ्गानैश्च केवलै ॥८६॥

(१) रूपद्वन्द्वम् इति घ० ।

(२) यञ् इति घ० ।

(३) रथसयुग इति घ० ।

(४) सृक् सृग्भ्यश्च इति घ० ।

(५) तु इति घ० ।

(६) इविष्यद्भि इति ग० घ०, इग्निद्भि इति पाठ समीचीन ।

(७) निरूप्यैवमिति घ० ।

(क) ऋ० ६, ५६, ५ । (ख) ऋ० १, २५, १ । (ग) ऋ० १, १७६, ६ । (घ) ऋ० १, ८६, १० । (ङ) ऋ० १, २२, ८ । (च) ऋ० १, २२, २ । (ज) ऋ० १, २६, ८ । (ञ) ऋ० १, १४०, २ । (झ) ऋ० १, ६०, ३ । (ञ) ऋ० १, ५१, ७ । (ट) ऋ० १, ८६, ४ । (ठ) ऋ० ४, २०, ७ । (ड) ऋ० १, ६८, ४ । (ड) ऋ० १, १५५, ६ । (ण) ऋ० १, ५२, ६ । (त) ऋ० १, २, १ । (थ) ऋ० १, २१, १२ । (द) ऋ० १, २४, २ ।

ऐन्द्रम्^(३)(१) मन्त्रो^(२) वायव्यैर्लिङ्गै^(३)रैन्द्रैश्च लक्ष्यते^(४) ।

नामधेयैश्च^(५) (६)वज्रस्य बलकृत्या बलेन च ॥ ८० ॥

सौर्यम् लिङ्गैः^(७) सूर्यस्य^(८) गुणैः सर्वैर्भु^(९) तैजसैः ।

(१०)नामभिश्चैव^(१०) चन्द्रस्य सूक्तञ्च^(११) (१२)भजतेऽत्र यैः^(१२) ॥ ८१ ॥

एतासां^(१३) देवतानान्तु नामधेयानुकीर्त्तनैः ।

(१४)यस्य यस्मिन् यावन्ति न व्यवस्यन्त्य^(१४)तो^(१५)ऽन्यथा ॥ ८२ ॥

(१६)अथं प्रयोगस्तेतेषां^(१६) ज्योतिषां^(१७) त्रिषु^(१८) वर्त्ततां ।

(१) ऐन्द्रैर्भु इति ख० घ० ।

(२) मन्त्रैः इति घ० ।

(३) लक्षितमिति घ० ।

(४) नामभिश्चैव इति क० घ० ।

(५) सौर्यैश्च इति घ० ।

(६) च इति ख० घ० ।

(७) नामधेयैश्चेति ख० ग० घ० ।

(८) सूर्यैर्भु इति क० घ० ।

(९) यः इति घ० पुस्तकान्तरश्च, अखिलैरिति घ० ।

(१०) अस्यासामिति घ० ।

(११) न व्यवस्यन्त्यतः इति ग० घ० ।

(१२) ज्योतिषु इति ख० घ० ।

- (३) अ० १, १४०, ४ । (४) अ० १, ५४, ८ । (५) अ० ५, १२, ० ।
 (६) अ० १, २४, ६ । (७) अ० १, १५५, ६ । (८) अ० १, २२४, ४ ।
 (९) अ० १, ४, ४ । (१०) अ० १, ६, ८ । (११) अ० ४, ४२, ८ ।
 (१२) अ० १, १६, ० । (१३) अ० १, ११४, १ । (१४) अ० १, १५, ४ ।
 (१५) अ० १, ८, १ ।

श्लोकेषु मन्त्रवि^(क)द्विद्वान् प्रयोगेनावसीदति ॥ ८० ॥

(घ)नीयतेऽयं नृभिर्यस्मा^(ग)स्यत्य^(घ)स्मा^(ङ)दसौ च तं^(घ) ।

(च)तेने (च)सौ च (ज)क्रतुः (झ)कर्म सनामानौ पृथक् पृथक्^(र) ॥ ८१ ॥

घ^(घ) द्विद्यते च ङ^(ङ) जातस्य^(र)(व) जातेर्यद्वाऽव^(घ)विद्यते ।

तेनेसौ तुल्यनामानावुभौ श्लोकौ समाप्तः^(घ) ॥ ८१ ॥

विसृजन्नयमेतेषां^(र) (घ)भ्राजते व्योधि (घ)मध्यमः ।

निपातमात्रे कस्यन्ते^(घ) तथा^(घ)भ्रैयानि कानिचित् ॥ ८२ ॥

(१) सहादिति घ० ।

(२) सनातनौ इति घ० ।

(३) यत्स्येति ख०, जात सन् इति घ० ।

(४) अथेति घ० ।

(५) समश्रुता इति घ० ।

(६) वृजन्तिरयमेकस्तु इति घ०, विसृज्य नयमेतेषामिति ख० ।

(७) कस्यन्ते इति घ०, कस्यन्ते इति ग० ।

(८) तस्य इति घ० ।

(क) ऋ० १, २४, १३ । (ख) ऋ० ८, २७, ३ । (ग) ऋ० ४, २१, ४ । (घ) १, १०१, ४ । (ङ) ऋ० १, १०५, १६ । (च) ऋ० १, २१, ६ । (ज) ऋ० २, ३०, २ । (झ) ऋ० १, १७, ५ । (झ) ऋ० १, २१, ८ । (ण) ऋ० १, ३४, ६ । (ट) ऋ० १, ८६, ७ । (ठ) ऋ० ५, १५, २ । (ड) ऋ० १०, २०, ३ । (ड) १, १६४, १ ।

(क) अर्चिभिः^(१) केश्ययं^(२) त्वग्निर्विद्युद्भिश्चेप^(३) मध्यमः ।

अमौ तु^(ग) रश्मिभिः^(२) केशी तेनैनामाह^(४) केशिनः^(घ) ॥ ८२ ॥

एतेषां तु पृथक्त्वेन त्रयाणां केशिनामिह ।

संलक्ष्यन्ते प्रक्रियासु त्रयः केशिन इत्यृचि^(५) ॥ ८४ ॥

न चैवेषां^(६) प्रसूतिर्वा विभूतिः स्थानजन्म वा^(७) ।

निर्वक्तुं शक्यमेतैर्हि कृत्स्नं व्याप्तमिदं जगत् ॥ ८५ ॥

(७) वैश्वानरं^(८) अितो ह्यग्निरग्निं^(९) वैश्वानरः अितः ।

अनयो^(१०) जातवेदास्य तथैव^(११) जातवेदसि^(१०) ॥ ८६ ॥

(१) अर्चिभिः केश्ययं इति ख०, अर्चिभिः केश्ययमिति ङ० ।

(२) स्वेव इति ग० घ० ।

(३) कुरश्मिरिति ख० ।

(४) तेन नानाह इति घ० ।

(५) प्रक्षिप्तानि क्रतवश्च चर्वीमि च इति घ० ।

(६) नत्वेवैषां इति घ० ।

(७) विभूतिस्थानजन्म वा इति ख० ग० ।

(८) वैश्वानरे इति क० घ० ।

(९) अमौ इति क० घ० ।

(१०) तु तथैवौ जातवेदसी इति क० ख० ग० ङ० ।

(क) ऋ० ५, ७८, ८ । (ख) ऋ० १०, १०२, ६ । (ग) ऋ० १, १८, ८ । (घ) ऋ० १, १६४, ४४ । (ङ) ऋ० ७, ५, ५, । (च) ऋ० १, ७७, ५ । (छ) ऋ० ६, १६, ४२ ।

साक्षीक्याश्चैकजातत्वाद्^(१) व्याप्तिमत्त्वाच्च तेजस^(२) ।
 तस्य तस्येह^(३) देवत्व दृश्यन्ते ते^(४) पृथक्^(५) स्तुता ॥८७॥
 यत्त्वाग्नेयमिति ब्रूम^(६) सूक्तभाक् तत्र^(७) पार्यिव ।
 जातवेदस्यमित्युक्ते सूक्तेऽस्मिन् मध्यम स्तुत^(८) ॥ ८८ ॥
 वैश्वानरीयमिति तु यत्र ब्रूमो^(९)ऽथ वा कचित् ।
 सूर्यसूक्तस्य^(१०) भाक्तत्र ज्ञेयो वैश्वानरस्तुतौ^(११) ॥ ८९ ॥
 सूर्यप्रसूतावग्नौ तु दृष्टौ^(१२) पार्यिवमध्यमौ ।
 एतेषामेव लोकानां त्रयाणामध्वरेऽध्वरे ॥ ९० ॥
 (क)रोहात्प्रत्यवरोहेण चिकीर्षन्नाग्निमास्तम^(१३) ।

(१) एकजन्याश्चेति क० घ० ।

(२) व्याप्तिमत्त्वाच्च तेजस इति क० घ० ।

(३) यस्य तस्येह इति क० घ०, तस्य तस्य ह इति ख० छ० ।

(४) च इति ख० ग० ।

(५) स्तुतिषु इति घ० ।

(६) यत्त्वाग्नेयमिति ब्रूम इति ग०, यत्त्वाग्नेयमिति घ० ।

(७) सूक्त भक्त्या तु इति क० घ० ।

(८) सूक्त भक्त्या तु मध्यम इति घ० ।

(९) इत्युक्ते यद्ब्रूयामो इति क० घ० ।

(१०) सूर्यं सूक्तस्येति ग० ।

(११) सूर्यंभक्तस्य सूर्यस्य ज्ञेयो वैश्वानरो दिवि इति क० घ० ।

(१२) दृष्टौ इति ख०, दृश्यौ इति क० घ० ।

(१३) चिकीर्षन्नाग्निमास्तमिति ग० ।

(क) ऋ० १, ५६, २ ।

शास्त्रं^(१) वैश्वानरीयेण सूक्तेन प्रतिपद्यते ॥ १०१ ॥

ततस्तु मध्यमस्याना देवतास्त्वनुशंसति^(२) ।

इन्द्रश्च^(३) मस्तस्यैव स्तोत्रियेऽग्नि^(४)मिमं पुनः ॥ १०२ ॥

तथैत^(५)दुक्तमेतेषां विभूतिस्थानमभवत् ।

यथा^(६) च देवदेवस्य तत्र तत्रेह दृश्यते ॥ १०३ ॥

यद्यत्र पृथिवीस्थानं पार्थिवं चाग्निमिश्रितम्^(७) ।

तत्सर्वमानुपूर्व्वेण^(८) कथ्यमानं निबोधत ॥ १०४ ॥

जातवेदाः^(क) अितो ह्य^(९)ग्नि^(ख)मग्निं वैश्वानरः^(ग) अितः^(घ) ।

(१) शास्त्रमिति ग० ।

(२) मध्यमे स्यानाद्देवतास्त्वनुशंसति इति ख०, देवतास्त्वत्र शंसति इति घ० ।

(३) इन्द्रश्चेति ग० ।

(४) स्तोत्रियाग्निमिति घ० ।

(५) यथैतदिति ख० ग० घ० ।

(६) तथा इति ख० ग० ङ० ।

(७) वाग्निमिश्रितमिति क० घ०, वाग्निमिश्रितमिति ङ० ।

(८) चानुपूर्व्वेणेति ग० घ० ङ० ।

(९) अपि इति घ० ।

(क) ऋ० ३, ७७, ५ । (ख) ऋ० १, १, १ । (ग) ऋ० १, ५६, ६ ।

(घ) ऋ० १, ७५, ३ ।

द्रविणोदा^(क)स्तुये^(ख)श्च अितद्याग्निं^(१) तनूनपात्^(ग) ॥ १०५ ॥

नराग्रमः^(घ) अितय्यैन^(ङ) मेन^(२)मेवाश्रित^(३)स्त्रिलः^(च) ।

वर्हिद्वार^(क)श्च देव्यो^(ख)ऽग्नि^(३)मेन^(४)मेव तु संश्रिताः ॥ १०६ ॥

नक्तोषा^(क) सा च देव्यौ^(१) च होतारा^(ख)वेतदाश्रयौ^(२) ।

देव्य^(३)न्तिष्ठः श्रिताय्यैनं त्वष्टा^(४) सैवेतदाश्रयः ॥ १०७ ॥

श्रितो वनस्यति^(५)य्यैन^(६) स्वाहाकृतय^(७) एव च ।

श्रयय^(८) प्रकुनियैव मण्डूका^(क)य्यैतदाश्रयाः^(१०) ॥ १०८ ॥

(१) अग्निरिति घ० ।

(२) एतमेनमिति ग०, एवमेतमिति घ० ।

(३) आश्रिता इति ख० घ० पुस्तकान्तरम् ।

(४) देवोऽग्निमिति ख० ।

(५) एतमिति घ० ।

(६) देव्यौ इति छ० ।

(७) एतदाश्रितौ इति घ०, होतारौ च तदाश्रयौ इति पुस्तकान्तरं ।

(८) देव्या इति ग० ।

(९) एवमिति ख० ।

(१०) तदाश्रया इति ख० ।

(क) ऋ० १, १५, ७-८ । (ख) ऋ० ८, ४५, २ । (ग) ऋ० १, १८८, २ ।

(घ) ऋ० १, १४२, ३ । (ङ) ऋ० १, ८, २ । (च) ऋ० १, १२८, १ ।

(क) ऋ० १, १४, ६ । (ख) ऋ० १, १४०, ७ । (ङ) ऋ० १, ११, ७ ।

(घ) ऋ० १०, ६५, १० । (ङ) ऋ० १, १२, २ । (च) ऋ० १, ८०, ८ ।

(क) ऋ० ८, ५, ११ । (ङ) ऋ० १, १६, ८ । (च) ऋ० ७, १०१, ७ ।

- (क) यावाण^(१)सैन^(२)मत्ता^(३)(ष)श्च नराशंसस्तथा रथः^(ग) ।
 (घ) दुन्दुभिसेपुधि^(द)सैव^(४) हस्तघ्नो^(च)(५) भीगवो^(६) धनुः^(७) ॥ १० ८ ॥
 (ज) ज्या चैतदाश्रितेषुश्च^(८) श्रिता अश्वजनी^(झ)(९) च या ।
 (झ) वृषभो द्रुघण^(८)सैल^(७)(१०) मेतं पितुरुलूखलम्^(११)(७) ॥ ११ ० ॥
 नद्यसैवैनमापद्य सर्वासौपधयस्तथा^(१२) ।
 राज्यश्चाग्राय्य^(७)रथानिः^(७)(१३) अद्भे^(७)ला^(ग)पृथिवी^(घ)तथा^(१४) ॥ ११ १ ॥

- (१) यावणा इति ख०, यावण इति ग० ।
 (२) एवमिति ख०, एतमिति घ० ।
 (३) मत्ता इति ग० ।
 (४) एतमिति ग०, एतमिति छ०, पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) हस्तघ्नी इति पुस्तकान्तरं ।
 (६) भीमभव इति पाठः सुसङ्गततया माति ।
 (७) आश्रयेषुरिति घ० ।
 (८) आश्वजनी इति ख०, आश्वजनी इति घ० ।
 (९) वृषभो द्रुघण इति ग०, वृषाद्द्रुघण इति घ० ।
 (१०) एतमिति ग० छ० पुस्तकान्तरश्च, एवमिति घ० ।
 (११) वृषभेदुय्यणसैलमैधैतं पितुमुलूखलमिति ख० ।
 (१२) सहेति ख०, सर्वा आसौपधयश्च हेति ग० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (१३) रात्रिरथाक्लेप्यरथानि इति ख०, राज्यघाग्राय्यरथानि इति ग० छ०, आदर्शपुस्तकमात्रे अरथानीति दीर्घसंरान्तपाठोऽस्ति ।
 (१४) अद्भा यावा पृथिव्येति क० घ० ।

- (क) ऋ० १, ८६, ४ । (ख) ऋ० ६, ४३, ५ । (ग) ऋ० १, ३०, १८ ।
 (घ) ऋ० १, २८, ५ । (घ) ऋ० ६, ०५, ५ । (च) ऋ० ६, ०५, १४ ।
 (ज) ऋ० ६, ०५, २ । (ज) ऋ० ६, ०५, ३ । (झ) ऋ० ५, ६२, ० ।
 (झ) ऋ० १, ३१, ५ । (ट) ऋ० १०, ६५, १८ । (ठ) ऋ० १, २८, ६ ।
 (ड) ऋ० ५, ४६, ८ । (ड) ऋ० १०, १४६, २ । (घ) ७, ३२, १४ ।
 (त) ऋ० १, १३, ६ । (घ) ऋ० १, २२, १३ ।

भजते चैन(१) मेवोर्ब्वी(क)(२) इन्द्रभृते च रोदसी(घ)(३) ।
 सुषलोत्सुखे(ग) चैनं(४) हविधनि च ये स्यते ॥११२॥
 जोष्टी(५) चोर्जाङ्गती(घ) चैन(१) सुतुष्ट्या(०)(६) च विपाद्(च) मह ।
 यौ च देवौ शुनासीरौ(७)(८) तौ चाग्नी चैतदाश्रयौ(९) ॥११३॥
 लोके वै(१०) यच्च वै प्रातः भवन(ज) क्रियते मखे(११) ।
 वसन्त(ञ)गरदौ(३) चर्तुं स्तोमो(३)ऽजुष्टुवयो(३) चिष्टत्(३)(११) ॥११४॥

- (१) चैवमिति ख०, भजते चैतमिति क० घ०, भजते चैनमिति ड० ।
 (२) एवोर्ब्वी(घ) इति क० ग० घ० ।
 (३) तु रोदसी इति ख० ।
 (४) एवेति क० घ० ।
 (५) जोष्टा इति ख० ।
 (६) चोर्जाङ्गतिश्चैनमिति ख०, एवेति क० घ० ।
 (७) सुतुष्ट्या इति ख० ।
 (८) सुनासीरौ इति ख० ।
 (९) चैवाश्रयदाश्रयौ इति क० घ०, चाग्नि चैतदाश्रयौ इति ख० ।
 (१०) लोकोऽयमिति क० ग० घ० ड० ।
 (११) च यस्त्रिष्टत् इति क० घ० ।

(क) ऋ० १, १४, ८ । (ख) ऋ० १, १६०, ५ । (ग) ऋ० १, २८, ६ ।
 (घ) ऋ० ८, १८, ४ । (ङ) ऋ० ३, २३, १ । (च) ऋ० ३, ३३, १ ।
 (छ) ऋ० ४, ५७, ४ । (ज) ऋ० १, १६, ५ । (झ) ऋ० १, ६, ८ ।
 (ञ) ऋ० १०, ८०, ६ । (ट) ऋ० १, ७२, ३ । (ठ) ऋ० १, ८, १० ।
 (ड) ऋ० १, २८, ६ । (ढ) ऋ० १, १४०, २ । (ण) ऋ० ६, ७५, ४ ।

गायत्री^(क) चैकविंशश्च यच्च साम^(घ)रथन्तरम्^(ग) ।

साध्याः^(घ) साम च वैराजमाश्रु^(ङ)श्च वसुभिः^(च)^(२) सह ॥११५॥

इन्द्रेण च मरुद्भिश्च सोमेन वरुणेन च ।

पर्जन्येनर्तुभिश्चैव विष्णुना चास्य संस्तवः ॥११६॥

अस्यैवाग्नेस्तु पूष्णा च^(१) साध्याव्यं वरुणेन च ।

देवता वाहनश्चैव^(४) हविषां^(५) वहनं तथा ॥११७॥

देवतामर्थतत्त्वज्ञो मन्त्रैः संस्त्रयते^(६)हविः^(७) ।

अमन्ततस्या^(८)पि सतो^(९) हविरेकं^(१०) निरूप्यते ॥११८॥

कर्म दृष्टे च^(११) यत् कश्चिद्^(१२) विषये^(१३) परिवर्तते ।

(१) साध्यं रथन्तरमिति ख० ।

(२) आस्यश्वसुभिरिति ख०, आश्याश्च वसुभिरिति ग० घ० ड० ।

(३) पुशश्चेति ख०, पुसा चेति ड० पुस्तकान्तरस्य ॥

(४) अपि इति क० घ० ।

(५) हविष इति क० घ० ।

(६) संयोग्येदिति क० घ० ।

(७) विदुरिति ख० ।

(८) असंस्कृतस्येति क० घ० ।

(९) विततः इति घ० ।

(१०) यथा इति ख०, एवमिति ग० ।

(११) तु इति क० घ०, कर्म दृष्टेत्विति ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(१२) य कश्चिदिति क० घ० ।

(१३) विकथे इति ख०, विषये इति ड० ।

(क) ऋ० १०, १४, १६ । (ख) ऋ० १, ६२, २ । (ग) ऋ० १०, १८२, १ ।
(घ) ऋ० १, १६४, ५० । (ङ) ऋ० १, १०५, ८ । (च) ऋ० १, ५८, २ ।

रत्युक्तोऽथ गण सर्वं पृथिव्यन्यात्रयो महान् ॥११८॥

यद्येन्द्रो^(१) मध्यमस्थानो गण सोऽयमत पर ।

विमानानि च दिव्यानि गन्धर्वांश्चरसा^(२)तथा ॥१२०॥

इन्द्राश्च यस्तु^(३) पर्जन्यो रुद्रो वायुर्दृष्टस्यति ।

वरुण कश्च मृत्युश्च देवश्च ब्रह्मणस्यति^(४) ॥१२१॥

मनु^(५)श्च विश्वकर्मा च मित्र जेवपति^(६)र्धम ।

तादृश्यां वाप्तोऽप्यतिथैव भरस्वांश्चैवमच ह^(७) ॥१२२॥

अपानपाद्दधिका^(८)श्च^(९) सुपर्णो^(१०)ऽथ पुच्छरवा^(११) ।

शतो^(१२)ऽसुनीति^(१३)र्वेन^(१४)श्च^(१५) तथेन्दुश्च स्त्रियो दिति^(१६)(१७) ॥१२३॥

(१) तैत्र इति क० घ० ।

(२) गन्धर्वांश्चरस इति क० घ०, गणश्चाश्चरसानिति ग० छ० पुस्त
कान्तरथ ।

(३) इन्द्राश्च यस्तु इति क० घ० ।

(४) मनु रिति ख० ङ० ।

(५) मित्रजेवपतिरिति ख० ग० ।

(६) तथ तु इति क० घ० ।

(७) अपानपाद्दधिका चेति क० घ० ङ०, अपानपाद्दधिकाचेति ग० ।

(८) वैत्रचेति घ० ।

(९) तथैतस्मात्तथे दिति इति क० घ०, तथेन्दुश्च स्त्रियो दितिरिति
ख० पुस्तकान्तरथ ।

(क) अ० १, २४, ० । (ख) अ० ४, २८, ८ । (ग) अ० १, २५, ० ।
(घ) अ० १, २१, ४ । (ङ) अ० ८, ६०, ३ । (च) अ० १०, २२, ४ ।
(ज) अ० १, ८३, ३ । (झ) अ० ०, १५, १२ ।

त्वष्टा^(क) च सविता चैव वातो^(ख)(१) वाचस्यतिस्तथा ।

धाता प्रजापतिश्चैव अथर्वाण^(ग)श्च^(१) ये स्रताः ॥१२४॥

भृगव^(घ)श्चैवमग्निश्च^(२) तथेला^(ङ) चैव याः स्रताः ।

विधातेन्दुरहिर्वुध्न्यः ^(ष)सोमोऽहिरथ चन्द्रमाः ॥१२५॥

विश्वानर^(ञ)श्च वै^(४) देव षड्भूणां^(झ) संस्तुतो^(५) गणः ॥१२६॥

मरुतोऽङ्गिरसश्चैव पितरश्चतुर्भिः सह ।

राका^(झ)(६) वाक्^(ञ)सरमा^(ट)प्या^(ठ)श्च^(७)भृगवो^(ड)ऽप्या सरस्वती ॥१२७॥

यस्यु^(फ)र्वग्नी^(ड)सिनीवाली^(ण) पथ्या^(त) स्वस्ति^(थ)रुषाः कुहः ।

(१) वाचः इति क० घ० ।

(२) वाचव्याणश्चेति ख० ।

(३) श्येनश्चैवमापश्चेति ख० घ० ।

(४) चैवेति ख० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) स्रतायां चाश्रितः इति क० घ० ।

(६) एका इति क० ।

(७) वाक्सरमाप्यश्चेति ड० ।

(८) यभ्युदिति ख० ।

(क) ऋ० १, २२, २ । (ख) ऋ० १, २८, ६ । (ग) ऋ० ६, ११, २ ।
 (घ) ऋ० १, ५८, ६ । (ङ) ऋ० १, १३, ६ । (च) ऋ० १, २८६, ५ ।
 (झ) ऋ० १, १८६, १ । (ञ) ऋ० ४, ३५, २ । (ट) ऋ० २, ३२, ८ ।
 (ठ) ऋ० १, १६४, ४५ । (ड) ऋ० १, ६२, ३ । (ड) ऋ० १, १०५, ६ ।
 (ड) ऋ० १, ५८, ६ । (ड) ऋ० १, १०१, ४ । (ण) ऋ० २, ३२, ८ ।
 (त) ऋ० २, ५४, ५ । (थ) ऋ० ३, ८६, ६ ।

वृधिव्यनुमतिर्धनुः सीते^(क)ला^(ख)ख्या तथैव^(ग) गौः ।

गौरी^(ग) च रोदसी^(घ) चैव इन्द्राण्या^(ङ)श्चैव वै पतिः ॥१२८॥

वृन्दस्त्रिष्टुप् च पङ्क्ति^(च)श्च लोकानां मध्यमश्च यः ।

एतेष्वेवाश्रयो^(च)विद्यात्मवनं^(च) मध्यमश्च यत् ॥१२९॥

सद्वृ च वीर्यहेमन्तौ यच्च सामोच्यते^(च) वृहत् ।

शक्ररीपु^(च) च यद्गीतं नाम्ना तत्साम शाकरम् ॥१३०॥

इति वृहदेवतायां प्रथमोऽध्यायः ।

(१) श्रीलाक्ष्मिणा दिविस्थिति क० घ०, सीतालाक्षा तथैवेति ख० ग० ।

(२) चैवैन्द्राण्या इति ख० ।

(३) एकमैश्वर्य इति क० घ०, व्याख्ये इति ख० पुस्तकान्तरस्य ।

(४) सामोच्यते इति ख० ।

(क) अ० ४, ५०, ० । (ख) अ० १, १२८, ० । (ग) अ० ८, १२, ३ ।

(घ) अ० १, १६०, ५ । (ङ) अ० १०, ११०, ८ । (च) अ० १, १६, ५ ।

(च) अ० ०, १३, ४ ।

अथ द्वितीयोऽध्यायः ।

आह चास्यैव तौ^(१)स्तोमा^(क)वाययौ शाकटायनः^(२) ।
 यश्च^(३) पञ्चदशो नाम्ना सङ्ख्याया^(४) त्रिणवश्च^(५) यः ॥१॥
 संस्तुत^(६)श्चैव पूष्णा च विष्णुना वरुणेन च ।
 भोमवाय्वग्निकुक्षैश्च ब्रह्मणस्पतिनैव च ॥२॥
 बृहस्पतिना च तथा^(७) बृहत्^(८)श्चैष वै पतिः^(९) ।
 कामुचित्^(९) केचिदित्याङ्गनिपाताः^(ग) स्तुतिषु स्तुताः^(१०) ॥३॥

(१) द्वौ इति ख० ग० छ० ।

(२) शाकटायनः इति क० घ० ।

(३) यस्येति ख० ।

(४) सङ्ख्यायामिति क० घ० ।

(५) त्रिणवः इति दन्त्यनकारयुक्तपाठो विशुद्धः ।

(६) संस्तुतः इति क० घ० ।

(७) स बृहस्पतिना चैव इति ख०, बृहत्स्पतिना चैवेति ग० छ० ।

(८) नाम्ना यस्यापि षड्वेत्तः^(६) इति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(९) कश्चित् इति क० घ० ।

(१०) निपातः स्तुतिषु स्तुतः इति क० घ० ।

(क) ऋ० १, ८, १० । (ख) ऋ० १, १३०, ८ । (ग) ऋ० ४, ५५, ३ ।

(घ) ऋ० १, ४०, ० ।

मित्र^(६)श्च^(१) स्रयते^(२) देवो वह्णेन भश^(३) स्रक्त^(४) ।
 रुद्रेण सोम पूष्णा^(५) च पुन पूषा च धायुना ॥४॥
 वातेनैव तु^(६) पर्जन्यो स्रयते वै कश्चित्^(७) कश्चित् ।
 चत^(८) ईर्ष्यु^(९) पादेषु सूक्तेष्वेव तु^(१०) कृत्स्नम् ॥५॥
 रसादान^(११) तु कर्मास्य वृचस्य^(१२) च निवर्हण ।
 स्रुते प्रभुत्व सर्वस्य बलस्य^(१३) निखिला कृति ॥६॥
 इत्यैन्द्रो मध्यमस्थानो गण सम्यगुदाहृत ।
 य परस्रु^(१४) गण मौर्व्यां घुस्थानस्त निबोधत ॥७॥

(१) तु इति ख० ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(२) स्रयते इति ग० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(३) स्रक्तं आदशं पुस्तकेषु, स्रक्ता इति निर्व्विंसगंभाटो वसंते ।

(४) पूषा इति ख० ।

(५) चैव इति ख० छ० । चेति ग० ।

(६) चान्यत्र वै इति ग० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(७) कश्चित् इति क० घ०, कश्चित् इति ख० कश्चित् इति ग० ।

(८) सूक्तेष्वेव इति ख० घ०, सूक्तेष्वेतेषु इति पुस्तकान्तर ।

(९) रसादानमिति क० घ० ।

(१०) पुस्तकान्तरस्य क० घ० ।

(११) दस्य दस्त इति ख० ।

(६) ख० १, २३ इ । (ग) ख० ५, २०, २० । (ग) ख० ४, ४६ इ ।

(७) ख० १, २२ १० । (घ) ख० १ २०, १० ।

तस्य मुख्यतमौ देवावश्विनौ^(१)सूर्यमाश्रितौ ।

वृषाकपायि^(२)(क) सूर्यां^(ख)घाः^(ग) सूर्यस्यैव तु पत्नयः^(३) ॥८॥

अमुतोर्वाङ्^(४)निवर्त्तन्ते प्रतिलोमास्तदाश्रयाः^(५) ।

पुरोदया^(६)नामुपसं सूर्यां मध्यन्दिने स्थिते ॥९॥

वृषाकपायिं^(१)सूर्यास्तकाल आङ्गः^(७) स्तुतिवृत्ति^(८) ।

तस्या^(९)श्रये^(१०)सरण्यु^(११)भगः^(६) पूषा वृषाकपिः^(१२) ॥ १० ॥

(१) त्वश्विनौ इति क० घ० ।

(२) सर्वेषु ष्यादर्शपुस्तकेषु वृषाकपायी इति दीर्घस्वरान्तपाठो वर्त्तते ।

(३) पत्नय इति क०, यत्नतः इति ख० ।

(४) अमुतोर्वाङ्गिति ड० पुस्तकान्तरश्च । अमुतो वाङ्गितिपाठः शुद्धः ।

(५) प्रलोदये इति क० घ० ।

(६) पुरोदये इति क० घ० ।

(७) सूर्यस्य तामेवाङ्गरिति क० घ०, सूर्यस्य स्तानेवाङ्गरिति ख० ।

(८) तु निवृत्ति इति क०, निवृत्ति इति ख० ।

(९) अस्येति क० घ० ।

(१०) आश्रमे इति ग० ।

(११) तसापुष्टेति ख० ।

(१२) वृषस्पतिरिति ख० ।

(क) ऋ० १०, ८६, १३ । (ख) ऋ० ५, ७३, ५ । (ग) ऋ० १, ४६, १ ।

(घ) ऋ० १०, १७, २ । (ङ) ऋ० १, २४, ४ । (च) ऋ० १०, ८६, १ ।

यमो वैश्वानरो^(क) विष्णुर्वहणसैकपादज^(ख) ।
 पृथिवी च समुद्राश्च देवा सप्तर्षयश्च ये ॥ १ १ ॥
 आदित्या केशिभाध्याश्च सविता^(ग) वसुभिर्मनु ।
 दध्यद्^(घ) चर्वा^(ङ) विश्वे^(च) च वाजिनो^(ज) देवपत्नय ॥ १ २ ॥
 अमौ तृतीय सवन^(झ) लोक माम च^(झ) रैवत ।
 वैरूपस्यैव वर्षाश्च^(ञ) शिशिरोऽथ षट्सुस्तया^(ट) ॥ १ ३ ॥
 चयस्त्रिंशश्च^(ड) य स्तोम^(ण) कृष्या मज्जदशश्च य ।
 इन्द्रश्च जगतीनाम्ना^(ण) तथाऽतिच्छन्दसश्च^(त) या^(थ) ॥ १ ४ ॥

- (१) अथ पादज इति क० घ० ।
 (२) आदित्ययुग साध्याश्च साङ्गश्चेति क० घ० ।
 (३) वाजिनौ इति ख० ।
 (४) तृतीयसवनमिति क० घ० ।
 (५) तृतीय सर्व्वेन लोमसामा चेति ख० ।
 (६) वैरूपस्यैव वर्षाश्चेति ख० ।
 (७) शिशिरस्यैव यावन्तु इति क० घ० ।
 (८) अयस्त्रिंशश्चेति ख० ।
 (९) यत् स्तोम इति क० घ० ।
 (१०) चैवेति क० घ० ।
 (११) अतिच्छन्दसाश्चेति ग०, अतिच्छन्दसाश्चेति क० ख० घ० ।
 (१२) यदिति क० घ० ।

(क) अ० १, ५८, ६ । (ख) अ० १, ८०, १६ । (ग) अ० १, ८०, १६ ।
 (घ) अ० १, २, ७-८ । (च) अ० १, ११, २ । (ज) अ० १, ८, १० ।

पौरुषश्चाङ्गरस्यैतत्सर्वमेव तु^(१) पौरुषं ।
 एतस्यैव तु विज्ञेया देवाः संस्तविका^(२)स्तयः^(३) ॥१५॥
 चन्द्रमास्यैव वायुश्च पञ्चमं वत्सरं^(४) विदुः ।
 केचित्तु निर्वपत्य^(५)स्य सौर्य्यं वैश्वानरं हविः ॥१६॥
 सौर्य्यवैश्वानरीयं हि तत् सूक्तमिव^(६)दृश्यते ।
 ऋगङ्गर्षाऽथ^(७)वा पादो दृचो वा यदि वा हचः ॥१७॥
 अनेन तु प्रवादेन^(८) दृष्टा मूर्द्धन्वतास्ततिः ।
 सूर्य्यवैश्वानराम्नीना^(९) मैकाव्यमिह दृश्यते ॥१८॥
 हरणं तु रसस्यैतत्कर्मणाऽमुत्र^(१०)रश्मिभिः ।
 यानीमानि च पश्यन्ति सर्वभूतानि तेजसा^(११) ॥१९॥

(१) हेति ख० ।

(२) संस्तविकाः इति क० घ० ।

(३) तये इति ख० ।

(४) यच्च संवत्सरमिति क० घ०, पञ्चसंवत्सरमिति ख० ।

(५) निर्वपते चेति क० घ० ।

(६) न सूक्तमिहेति क० घ० ।

(७) ऋगङ्गर्षाश्चेति क० घ०, ऋगवर्षाश्चेति ख० ।

(८) प्रयोगेणेति क० घ०, प्रवादेनेति ख० ।

(९) सौर्य्यवैश्वानराम्नीनामिति क० ख० घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(१०) रश्मिभिश्चाम्य कर्माऽमुत्र चेति ग० ख० पुस्तकान्तरश्च ।

(११) येन नातिविश्रानन्ति सूर्य्यभूतानि चक्षुषेति ख० ग० ख० पुस्तकान्तरश्च ।

विभागमिममेतेषा विभृतिम्यानसम्भव ।

सम्यग्बिज्ञाय^(१) मन्त्रेषु तन्तु^(२) कर्मसु योजयेत् ॥२०॥

अध्यापयन्नधीयानो मन्त्र^(३) शैवानुकीर्तयन् ।

म्यान मान्मोक्य भायुज्यमेतेषामधिगच्छति^(४) ॥२१॥

अग्नेस्तु यानि सूक्तानि^(५) पञ्च नामानि कारव^(६) ।

यद्विद्यतिमन्येन्द्रस्य प्राङ् सूर्यस्य सप्त च ॥२२॥

तेषा पृथद्विर्वचनमेकैकस्येह कर्मज ।

उच्यमान यथान्याय गृह्णध्वमखिल मया ॥२३॥

जातो यद्ये भूतानामयणीरध्वरे च यत् ।

नाथा सद्यते वाङ्^(७) मृतोऽग्निरिति^(८) सूरिभि^(९) ॥२४॥

द्रविण^(१०) धन वपु वापि प्रायश्चयेन^(११) कर्मणा ।

(१) विज्ञानमिति क० घ० ।

(२) तान्तेति क० घ० ।

(३) मन्त्र इति क० घ० ।

(४) एव गच्छतीति स्व० ग० छ० पुल्लिङ्गान्तरस्य ।

(५) सूक्तेषु इति क० घ० ।

(६) गन्तिवृत्ते चाये इति क० घ० ।

(७) इति क० घ० ।

(८) चैव प्रपश्येतेति क० घ० ।

(क) अ० २, २२, ६ । (ग) अ० २, २२, २५ । (ख) अ० २, २३, २४ ।

तत्कर्म दृष्ट्वा^(१)कुत्स^(२)स्तु प्राहैनं द्रविणोदसं^(३) ॥२५॥
 अयं तनूनपाद^(४)गिरिसौ हि तननात्तनुः^(५)(६) ।
 ततस्तु मध्यमो जज्ञे स्थानेऽयं^(७) मध्यमात्ततः^(८) ॥२६॥
 अनन्तरं^(९) प्रजामाऊर्नपा^(१०)दिति ह्यपश्यवः ।
 नपादमुत्थ^(११)चैवायमग्निस्तेन तनूतपात् ॥२७॥
 पृथक्तेन ममत्वेन^(१२) यज्ञे यच्छास्यते^(१३) नृभिः ।
 सुवन्त्याप्रौषु तेनेमं नराग्रंम^(१४)न्तु कारवः^(१५)(१६) ॥२८॥
 पुनाति^(१७) यदिदं विश्वमेवाग्निः^(१८) पार्थिवोऽथ च^(१९) ।

-
- (१) कृत्विति क० घ० ।
 (२) तपसा तनूरिति क० घ० ।
 (३) स्थानोऽयमिति ख० ।
 (४) जज्ञे यश्चैव मध्यमादिति क० घ० ।
 (५) अयन्तरामिति ख० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) अमुध्येति ख० ।
 (७) समासैस्त्विति ख० ग० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (८) वास्यते इति क० ख० ।
 (९) सूरयः इति क० घ० ।
 (१०) जानाति इति ख० ।
 (११) विश्वमेवाग्निरिति ख० ।
 (१२) पार्थिवोऽप्यचेति ख० ।

(क) ऋ० १, १०६, ६ । (ख) ऋ० ८, ८८, ३ । (ग) १, १८८, २ ।
 (घ) ऋ० १, १२०, ११ । (ङ) ऋ० १, १४३, १ । (च) ऋ० १, १३, ३ ।
 (झ) ऋ० १, ११, ६ ।

वैखानमर्षिभिः^(१) स्तेन पवमान^(२) इति स्तुतः^(३) ॥१८॥
 भूतानि वेदयज्जातो जातवेदाऽथ^(४) कथ्यते^(५) ।
 यश्चैष^(६) जातविद्यो^(७) ऽभृदित्वा^(८) जातोऽधिवेत्ति^(९) वा ॥१९॥
 विद्यते सर्वभूतैर्हि^(१०) यदा जातः^(११) पुनः पुनः ।
 तेनैष मध्यभागिन्द्रो^(१२) जातवेदा इति स्तुत ॥२०॥
 पुनाति यदिदं विश्वं क्षीपोऽग्निः^(१३) पार्थिवोऽप्सु मन् ।
 वैखानमाश्रितैस्तस्मात्पवमान इति स्तुतः^(१४) ॥२१॥

(१) वैखानस ऋषिरिति ख० ।

(२) पुनातीत्यादि पवमान इति क्लृप्त इत्यन्तपाठ क० घ० पुस्तकयो
 र्भास्ति ।

(३) जातैर्यज्ञाऽथ विद्यते इति क० घ० ।

(४) यदेष इति क० घ० ।

(५) जातं वेद इति क० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(६) वित्तमिति ख० ग० घ० ।

(७) अथ वेत्तीति क० घ० ।

(८) सख्यमेतर्ह्यिति क० घ० ।

(९) जातारमिति क० घ० ।

(१०) मध्यभागेन्द्र इति ख० ग० ।

(११) अथ द्योक ग० ग० घ० पुस्तकेषु पुस्तकान्तरे च न विद्यते ।

(१२) अ० ८, २०१, २४ । (१३) अ० १, ०३, ४ । (१४) अ० १, २, ४ ।

(१५) अ० १, १, २ ।

अणिष्ठ एष^(१) यत्तु चीन्^(२) व्याप्यैको व्योम्नि तिष्ठति ।
 तेनैनमृषयोऽर्चन्तः^(३) कर्मणा वायु^(क)मनुवन् ॥ ३३ ॥
 चीणीमान्यावृणोत्येको^(४)मूर्त्तेन तु रसेन यत् ।
 तयैनं वरुणं^(ख) ग्राह्या स्तुतिध्वाजः रूपपयवः^(५) ॥ ३४ ॥
 अरोदीद^(६)न्तरिचे यदिद्युदृष्टिं ददन्नृणां^(७) ।
 चतुर्भिर्धृषिभिस्तेन रुद्र^(ग) इत्यभिसंस्तुतः^(८) ॥ ३५ ॥
 चतुर्विधानां भूतानां प्राणो भूत्वा व्यवस्थितः ।
 दृष्टे चैवास्य मर्त्यस्य तेनेन्द्र इति स स्तुतः^(९) ॥ ३६ ॥
 इरां^(घ) दृणाति^(१०) यत्काले भरुद्भिः महितोऽम्बरे ।

(१) अनियतैवेति क० घ० ।

(२) यत्तन्वा इति क०, यन्तु चीनिति ख० ड०, यन्तन्वा इति घ० ।

(३) अर्चन्ते इति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) चीनिमान्यावृणोत्येकोऽस्येति क० घ० ।

(५) तु कारव इति क० घ० ।

(६) रोह्यमिति क० घ० ।

(७) विद्युदृष्टिरदानृणामिति क० घ० ।

(८) अमिधीयते इति क० घ० ।

(९) एष श्लोकः क० घ० पुस्तकयोर्नान्ति ।

(१०) इरा ददातीति क० घ० ।

(क) ऋ० ५, ४२, ६ । (ख) ऋ० २, २, ७ । (ग) ऋ० २, ४३, ३ ।
 (घ) ऋ० ५, ८२, ४ ।

रवेण महता युक्तस्तेनेन्द्रमृषयोऽभुवन् ॥२७॥
 यदिमां प्रार्जयन्ते^(१)को रमेनाम्बरजेन गां ।
 कालेऽचिरौर्वशयर्षी^(२)तेन पर्जन्य^(३)माहतुः ॥२८॥
 तर्पयत्येष यमोकान् जन्यो जनहितञ्च यत् ।
 परो^(४)जेता जनयिता यद्वाचेयस्ततो^(५)जगौ^(६) ॥२९॥
 बृहन्तौ पाति यमोकाविष दौ मध्यमोत्तमौ ।
 बृहता^(७)कर्षणा तेन^(८) बृहस्पति^(९) रिनीडितः^(१०) ॥३०॥
 ब्रह्म वाक् ब्रह्म मत्यश्च ब्रह्म सर्वमिदं जगत् ।
 पातारं ब्रह्मणस्तेन भौनहोचः स्तुवन् जगौ ॥३१॥
 चर्षा^{(ग)(८)} चितिभ्यो विद्मधश्चतुष्वविशात् चितौ^(१०) ।

(१) प्रार्जयतीति क० घ० ।

(२) चार्थो इति क० घ० ।

(३) पुर० इति ख० ।

(४) वाचेयन्त इति ख० ग० ।

(५) एष श्लोकः क० घ० पुल्लक्ष्योर्न दृश्यते ।

(६) बृहन्तीति ख० ।

(७) चैवेति क० घ० ।

(८) बृहत्तथैव वै पतिरिति क० घ० ।

(९) चित्तमिति ग० ।

(१०) ब्रह्मशक्तिव्यादि चर्षिणत् चितौ इत्यन्तपाठः क० घ० पुल्लक्ष्यो-
र्न दृश्यते ।

ददाति यदि सङ्घे च तृतावम्बरजं पुनः^(१) ।
 तेनैनमाह चित्रस्य वामदेवः^(क)(२)स्तुवन् पतिं ॥४२॥
 मनसेमन्तु यं दृश्यं^(ख) मध्यमं लोकमाश्रितं ।
 ग्रंसत्^(घ) सत्येन सत्ये^(ग) वै स^(ङ) एष स्तुतवानृतं^(क)(घ) ॥४३॥
 रवेणान्तरसैः क्षिप्रैः^(१)स्थितो व्योमन्देष मायया ।
 अतस्य शोक^(२) इत्येष पुनश्चैनं ततोऽब्रवीत् ॥४४॥
 वास्तु^(३) प्रयच्छंम्लोकस्य मध्यमस्य तु पाति यत्^(०) ।
 तेन वास्तोष्यतिं प्राह चतुर्भिरिममौर्वशः ॥४५॥
 वाचा वेदा ह्यधीयन्ते वाचा च्छन्दांसि तत्र ह ।
 अथो^(४) वाक् सर्वमेवेदं तेन वाचस्पतिः स्तुतः^(८) ॥४६॥

(१) एतच्छ्लोकार्जं ग० उ० पुस्तकयोर्न विद्यते ।

(२) याकादेवेति क० घ० ।

(३) मनसेममिमं दृश्यमिति क० घ०, मनसेयं वृमादृश्यमिति ख०,
 मनसेमन्तु यद्दृश्यमिति ग० ।

(४) य इति उ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) ऋषिरिति क० घ० ।

(६) रसं क्षिप्रै रवेणक्षै इति क० घ० ।

(७) पातितः इति क० घ० ।

(८) वाचा वेदा ह्यधीयन्ते इत्यादि तेन वाचस्पति स्तुत इत्यन्तं क० घ०,
 पुस्तकयोर्न विद्यते ।

(क) ऋ० ४, १६, १८ । (ख) ऋ० ६, २३, ५ । (ग) ऋ० ६, १०६, ६ ।

(घ) ऋ० १, ४१, ४ । (ङ) ऋ० १, १६०, ४ । (च) ऋ० ८, १५, ५ ।

(छ) ऋ० १, २८, ६ ।

न कुत^(१)यैव^(२) यद्दीनो वृत्वा^(३) तिष्ठति मध्यम ।
 राह्मणश्च यिस्तेन प्राहैन गौतमो^(४) दिति^(५) ॥४७॥
 प्रजाभ्यस्त्वेय यच्छक्त एष वीरः शिवः सुख^(६) ।
 हिरण्यगर्भं^(७) स्तेनैर्नामृषिरघंतु^(८)वाचकम् ॥४८॥
 इह प्रजा प्रयच्छेति^(९) सद्गुहीता^(१०) प्रयाति^(११) च ।
 अपिर्विवस्वत पुत्र तेनाहैन पुन^(१२) र्यम^(१३) ॥४९॥
 मित्रोऽस्त्य जना विश्वे यदिम^(१४) पर्युपासते ।
 मित्र^(१५) इत्याह तेनैव विश्वामित्र^(१६) स्तुवन् स्वयम् ॥५०॥
 निदाघमामातिगमे यदृते भावति चित्तिम्^(१७) ।

(१) न कुत इति ख०, न ऊत इति घ० ।

(२) यैव इति क० घ० ।

(३) गौतम इति क० घ० ।

(४) प्रजाभ्यस्त्वेय यच्छक्तमिच्छन्ननसा सखम् इति ख० ग० ।

(५) इति इति ख०, इच्छन् इति ग० घ० पुस्तकान्तरम् ।

(६) प्रयच्छन् इति ख० ग०, नियच्छन् इति क० घ० ।

(७) सद्गुहीतेति ग० घ०, पुस्तकान्तरम् ।

(८) नामृषिनाह पाणि इति घ० ।

(९) र्यम इति क० घ० ।

(१०) मैत्र लक्ष्यैर्जना विश्वे यदिते इति क० घ०, यदिमे इति ख० ।

(११) यदि मेभावकीलितमिति क० घ०, यदृतेना च निश्चयति इति ख० ।

(क) अ० १०, ८०, १ । (ग) अ० ४, २, २१ । (घ) अ० १०, १२१, १ ।

(घ) अ० १, ०४, १० । (घ) अ० १, २१, ६ । (घ) अ० ४, ४२, ८ ।

विश्वस्य जनयन् कर्म विश्वकर्म्मैः^(क)घ तेन सः^(१) ॥५.२॥
 सरांसि द्रववन्त्यस्य सन्ति लोकेषु यत्त्रिषु ।
 सरस्वन्त^(घ)मिति प्राह वाचं प्राहुः सरस्वतीम्^{(ग)(२)} ॥५.३॥
 प्राणभूतस्तु भूतेषु यद्वितत्येह^(३) तिष्ठति ।
 तेनैनं वेन^(घ)माहर्षिर्वेनो^(ङ)नामेह^(४) भार्गवः ॥५.४॥
 ससृजे मासि मास्येनमभिमत्य^(ख)ततो ब्रजन्^(५) ।
 तेनैनं मन्यु^(घ)रित्याह मन्युरेव तु तापसः ॥५.५॥
 यदन्तकाले भूतानामेक^(०) एव नयत्यसून् ।
 तेनासुनीति^(ख)रुक्तोऽयं सुवता श्रुतबन्धुना ॥५.६॥
 निदाघमासातिगमे जन्म मध्ये भवत्यपां^(०) ।
 नप्तार^(क)माह तेनैनमृषिर्गृत्समदः^(क)सुवन्^(६) ॥५.६॥

(१) त्विति क० घ० ।

(२) इतोमन्तु ब्रूतो दीध्यनमौर्वशौ इति क० घ० ।

(३) यद्देनत्येध्विति ग०, यद्देनलेन्द्विति ख० पुस्तकान्तरक्ष ।

(४) ध्याहार्षन् वेनोऽन्यमेहेति क० घ० ।

(५) ष्यभिवत्येति ख०, ष्यभिपत्येति ग० ।

(६) मासि मासीमामभितप्य तपोऽग्रजः इति क० घ० ।

(०) एष इति क० घ० ।

(०) मध्येऽस्य यत्त्वपामिति क० घ० ।

(६) त्वपामिति क० घ० ।

(क) ऋ० ८, ८८, २ । (ख) ऋ० १, १६४, ५२ । (ग) ऋ० ६, ६१, २ ।

(घ) ऋ० ६, २१, ५ । (ङ) ऋ० १, ८३, ५ । (च) ऋ० २, २४, १४ ।

(क) ऋ० १०, १५, ४ । (ज) ऋ० २, ३५, २४ । (क) ऋ० २, १६, ८ ।

पुथन् चितिं^(१) पोषयति प्रणुदन् रश्मिभिस्रमः^(२) ।
 तेनैनमस्तौत् पूषेति भरद्वाजस्तु पञ्चभिः ॥ ६५ ॥
 चीणि भान्ति रजांस्तस्य यत्पदानि तु तेजसा^(३) ।
 तेन मेधातिथिः प्राह विष्णु^(४)मेनं^(५) चिविक्रमम् ॥ ६६ ॥
 हत्वा सायं पृथग्याति^(६) भूतेभ्यस्तमसोऽत्यये ।
 प्रकाशं किरणैः कुर्वन्तेनैतं केग्रिनं^(७) विदुः ॥ ६७ ॥
 सम्रत्येकैकशस्त्रेनं^(८) यन्मन्यन्ते पृथङ्गुराः ।
 विश्वे^(९) विश्वानरं^(१०) स्त्रेन कर्मणा स्तुतिषु स्तुतः ॥ ६८ ॥
 वृषे^(११)व कपिलो^(१२) भूत्वा यन्नाकमधिरोहति ।
 वृषाकपि^(१३)रश्मौ तेन विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः^(१४) ।
 रश्मिभिः कल्पयन्नेति वृषा वर्षिष्ठ^(१५) एव सः ॥ ६९ ॥

(१) उद्यन् जागदिति क० घ० ।

(२) ततः इति ख० ।

(३) तेजस इति क० घ० ।

(४) एतमिति क० ख० घ० ङ० ।

(५) सौर्ये पृथक् तेषु इति क० घ० ।

(६) मां प्रत्येकैकशस्त्रेवेति क० घ० ।

(७) वैश्वानरः (ज) इति क० घ० ।

(८) वृषैव कपिल इति क० घ०, वृषैककपिल इति ख० ग० ।

(९) ऋ० ३, ५४, १४ । (ग) ऋ० १, १०, ३ । (ग) ऋ० १, ३, ०-८ ।

(घ) ऋ० १, १८६, १ । (ङ) ऋ० १, ५८, ६ । (च) ऋ० १, ७, ८ ।

(द) ऋ० १०, २०, १६ । (ज) ऋ० १०, ८६, १ । (झ) ऋ० ४, २८, ८ ।

(ञ) ऋ० १, ३०, ६ ।

साथाङ्गकाले भूतानि स्वापयन्नस्तमेति यत् ।

वृषाकपि^(क)रितो^(१) वा स्यादिति मन्त्रेषु दृश्यते ॥ ७० ॥

त्रिषु धन्वे^(ख)ति^(२) हीन्द्रेण प्रत्युक्तो वारिषाकपे^(३) ।

विष्णातेविश्रतेर्वा स्याद्देवेष्टेर्याप्तिकर्मणः ।

विष्णुर्निरुच्यते वातः सर्व्वं सर्व्वान्तरश्च सः^(४) ॥ ७१ ॥

पञ्च षड्विंशतिश्चैव यानि नामानि षप्त च ।

मम्यगशीन्द्रसूर्याणां तान्युक्तानि यथाक्रमम् ॥ ७२ ॥

नैपातिकानां नाम्नां तु प्रागुक्तेर्नामलक्षणैः ।

सम्यन्नानां पृथक्त्वेन परिषद्ध्या न विद्यते ॥ ७३ ॥

पार्थिवी^(ग) मध्यमा^(घ) दिव्या वागपि त्रिविधा तु या ।

तस्याः सूक्तानि नामानि यथास्थानं निबोधत ॥ ७४ ॥

दत्तन्तु भजते सूक्तमेता^(ङ)नद्यः सुता^(६)भुवि ।

(१) अतः इति पुस्तकान्तरं ।

(२) धाव्वेतीति ग० त्रिषुधन्वेतीति ङ० ।

(३) वृषाकपे(रु) इति ख० ।

(४) रश्मिभिः कम्पयन्नेतीत्यादि सर्व्वं सर्व्वान्तरश्च स इत्यन्तपाठः क० घ० पुस्तकयोर्नैष्यते ।

(५) ह्येया इति क० घ०, एषा इति ख० ग० ।

(६) तदेति क० घ० ।

(क) ऋ० १०, २०, १६ । (ख) ऋ० १, ३८, ७ । (ग) ऋ० ८, २५, ६ । (घ) ऋ० ६, २५, १ । (ङ) ऋ० १०, ८६, २०—२२ ।

र्थं वै वैन^(१) भजन्यापो^(२) यदा^(३) चौषधयः सदा^(४) ॥ ७५ ॥
 अरखानी^(क) च रात्री^(ख) च अद्भूरा^(ग) चोषाः^{(५)(घ)} सरस्वती ।
 पृथिवी चैव नामैषा भूत्वा^(६)द्या च भजन्ति च^(६) ॥ ७६ ॥
 अग्नायी^(७)नामतोऽप्येषा^(८) भूत्वाग्नेयेषु^(९) केपुचित् ।
 मृता निपात^(१०)मात्रेण तत्र तत्रेह दृश्यते ॥ ७७ ॥
 मध्ये सत्यदिति^(ज)वाक्च^(८) भूत्वा चैषा सरस्वती ।
 ममयं भजते सूक्तं त्रिभिरेव तु नामभिः ॥ ७८ ॥
 एषैव दुर्गा भूत्वर्च^(क) ल्वा^(१०) स्यात् सूक्तभागिनी^(११) ।

(१) यदा चैनमिति क० ख० घ०, पञ्च वैनमिति ग० ।

(२) भवन्त्याप इति ख० ।

(३) तदेति क० घ० ।

(४) तद्येति क० घ० ।

(५) चैषेति क० ख० घ० ।

(६) भूत्वा या भजते त्वृचीति क०, व्यामजते त्वृचीति घ० ।

(७) अमायोका च नामैषेति क० घ० ।

(८) भूत्वाग्नेयीष्विति क० घ० ।

(९) वाक्यमिति क० घ०, मध्यसत्यदितिवाक्चेति ख० ।

(१०) ल्येति ङ० पुस्तकान्तरस्य ।

(११) एषैव दुर्गा भूत्वर्चमिति श्लोकाहं क० घ० पुस्तकयोर्न विद्यते ।

(क) ऋ० १०, १४६, ४ । (ख) ऋ० १, ११३, १ । (ग) ऋ० ०, १२, १४ ।

(घ) ऋ० १, ४६, १ । (ङ) ऋ० १०, १६२, ५ । (च) ऋ० ५, ४६, ८ ।

(छ) ऋ० ४, ५५, १ । (ज) ऋ० १, ४३, २ । (झ) ऋ० ०, ६६, १९ ।

तन्नामानि य^(१) मिन्द्राणी सरमा^(क)रोमशो^(ख)र्व्वग्री^(ग) ॥७८॥

भवत्पथ्या^(घ)सिनीवाली^{(२)(ङ)} राका^(च) चानुमतिः^{(३)(ज)} कुङ्कः ।

गौर्धनुर्देवपत्न्योग्ना^(४) पथ्या स्वस्यय^(५) रोदसी ।

नैपातिकानि षट्शभाञ्जि^(६) येषां नामानि कानिचित् ॥८०॥

यदा तु वाग्भवत्येषा^(७) सूर्याऽसुं लोकमाश्रिता ।

तदा सूक्तमुपा^{(८)(झ)} भूत्वा सूर्या^(झ) च भजतेऽखिलम् । ८१ ॥

एषाकपायूचं^(च) भूत्वा सरणू^(ट)र्द्धे च ते भुवम्^(९) ।

(१) सूक्तार्घानीयमिति क० घ० । सूक्तार्घानीयमितिपाठो विशुद्धः ।

(२) ऋषस्वप्रा(ठ)सिनीवालीति क० घ०, भवत्पथ्या सिनीवालीति ख०, भवत्यया सिनीवालीति ग० ।

(३) राकोयानुमतिरिति क०, राकोयानुमतिरिति घ०, राका वानु-
मतिरिति पुस्तकान्तरम् ।

(४) गौरीगौर्धनुपत्न्योग्ना इति क० घ०, देवपत्न्योग्ना इति ख०
पुस्तकान्तरम् ।

(५) खन्ति चेति ख०, खन्तिथेति ग० ख० पुस्तकान्तरम् ।

(६) नैपातिकान् षट्शभाञ्जिति क० ।

(७) भजत्येवेति क० घ० ।

(८) सूक्तमुखेति ख० ग०, तथा सूक्तमुखेति ख० पुस्तकान्तरम् ।

(९) त्वेव तद्दृषमिति क० घ०, ते भुवमिति पुस्तकान्तरम् ।

(क) ऋ० १, ६२, ३ । (ख) ऋ० १, १२६, ७ । (ग) ऋ० ५, ४१, १६ ।

(घ) ऋ० ३, ५४, ५ । (ङ) ऋ० ११, ३२, ८ । (च) ऋ० ११, ३२, ८ ।

(ज) ऋ० १०, ५६, ६ । (झ) ऋ० २, १८१, ६ । (झ) ४, ४४, १ ।

(च) ऋ० ७, ६६, ११ । (ट) ऋ० १०, १०, २ । (ठ) ऋ० ७, ८७, ४ ।

निपातमात्रं भजते एविष्व^(१) पृथिवी सती ॥ ८२ ॥
 सूर्यामेव^(२) सतीमेतां गौरां वाचं सरस्वतीम् ।
 पश्चामो वैश्वदेवेषु निपातेनैव केवलाः^(३) ॥ ८३ ॥
 घोषा^(क) गोधा^(ख) विश्ववारा^(ग) पालोपनिषवन्निषत्^(घ) ।
 ब्रह्मजाया^(ङ) जुह^(च) नामागस्त्यस्य^(झ) स्वसाऽदितिः^(ञ) ॥ ८४ ॥
 इन्द्राणी चन्द्रमाता^(१) च सरमा^(क) रोमशो^(ख) र्वशी^(ग) ।
 लोपामुद्रा^(घ) च नद्यस्य यमो^(ङ) नारी च शान्दती^(०) ॥ ८५ ॥
 श्रीलक्ष्मीः सार्पराज्ञी^(०) वाक् अह्ना मेधा च दक्षिणा ।
 रात्री सूर्या^(०) च सावित्री ब्रह्मवादिन्य ईरिताः ॥ ८६ ॥

(१) क्वचित्तु इति क० घ०, युवचेति ग० ।

(२) पृथिवी त्विति क० घ० ।

(३) केवलामिति क० घ० ।

(४) पालोपनिषवन्निषत् इति क० ख० घ० ङ० ।

(५) कन्दोऽनुरोधत् नाम अगस्त्यस्येति पाठ समीचीनः ।

(६) चन्द्रमातेति ख० ।

(७) शान्दतीति क० घ०, तथैव चेति ख० ।

(८) सावराचेति ख० ।

(क) ऋ० १०, १०, ५ । (ख) ऋ० ८, ६६, ६ । (ग) ऋ० १, ४, १ ।

(घ) ऋ० १०, १०६, १ । (ङ) ऋ० १, ५८, ४ । (च) १०, ६०, ६ ।

(झ) ऋ० १, ४१, २ । (ञ) ऋ० १, ६२, १ । (०) ऋ० १, १२६, ० ।

(क) ऋ० ५, ४१, १६ । (ट) ऋ० १, १०६, ४ । (ठ) ऋ० १०, १०, ६ ।

(ड) ८, १, ४१ । (ढ) ऋ० ४, ४४, १ ।

भवकः प्रथमस्त्रासां^(१) वर्ग^(२) स्तुष्टाव देवता ।
 ऋषिभिर्देवताभिश्च समूहे^(३) मध्यमो गणः ॥ ८७ ॥
 आत्मनो भाववृत्तानि जगौ वर्गस्तथोत्तम ।
 उत्तमस्य तु वर्गस्य य ऋषिः सैव^(४) देवता^(५) ॥ ८८ ॥
 आत्मानमस्तौद्वर्गस्तु देवतां यस्तथोत्तमः^(६) ।
 तस्मादात्मस्तवेषु स्याद्य ऋषिः सैव^(७) देवता ॥ ८९ ॥
 संवादेऽप्यह वाक्यं यः स तु तस्मिन् भवेद्दृषिः^(८) ।
 यस्तेनोच्येत वाक्येन देवता तत्र^(९) सा भवेत् ॥ ९० ॥
 उच्चावचेषु चार्थेषु निपाताः समुदाहृताः ।
 कर्मोपग्रहणार्थं च^(१०) क्वचिच्चौपम्यकारणात् ॥ ९१ ॥
 जनानां पूरणार्थावा^(११) पादानामपरे क्वचित् ।

(१) तासामिति ख० ।

(२) वर्गा इति क० घ० ।

(३) समूहे इति क०, समुहे इति ख० ।

(४) ऋषिश्चैव चेति घ० ।

(५) आत्मनो भाववृत्तानीत्यादि य ऋषिः सैव देवता इत्यन्तपाठ क०
 घ० सुस्तकयोर्न विद्यते ।

(६) देवता चोत्तमस्तु य इति क० घ० ।

(७) आत्मस्तवेष्वेवं भवेद्दृष्टैवेति क० घ० ।

(८) भवद्दृषिरिति क० घ० ।

(९) तेऽप्यिति क० घ० ।

(१०) कर्मोपग्रहणार्थं च इति क० घ० ।

(११) पूरणार्थं इति क० घ० ।

मिताचरेषु ग्रन्थेषु पूरणार्थास्त्वनर्थाका (१) ॥८२॥
 कमीमिदिति (२) विज्ञेया ये त्वनेकार्थकाश्च ते (३) ।
 एव न चित्त्तु चत्वार (४) उपमार्था भवन्त्यमी (५) ॥८३॥
 उपमार्थ (६) नकारस्तु क्वचिदेव निपात्यते ।
 मिताचरेषु ग्रन्थेषु प्रतिषेधस्त्वनेकश्च (७) ॥८४॥
 इयन् (८) इति सङ्ख्यान निपातानां न विद्यते ।
 प्रयोजनवशा द्येते (९) निपात्यन्ते पदे पदे ॥८५॥
 उपमर्गास्तु विज्ञेयाः क्रियायोगेषु (१०) विद्यन्तिः ।
 विवेचयन्ति ते त्वर्था (११) क्षामाख्यातविभक्तिभिः (१२) ॥८६॥

(१) पूरणार्थं त्वनर्थकाः इति क० घ० ।

(२) कामिमिदतीति ख० ।

(३) त्वन्ये सार्थकाः कृतौ इति क० घ० ।

(४) इवोनचिन्नुचत्वार इति ग० । इवेनचिन्नुचत्वार इति घ० ।

(५) भवन्ति ते इति ख० ग० घ० ।

(६) उपमार्थे इति ग० घ० ।

(७) अन्त्ये इति ख० ग० घ० ।

(८) इयन् इति ख० ।

(९) वशात् प्रहरण्येते इति ग० घ० । वशां प्रहरण्येते इति ख० ।

(१०) क्रियायोगेनेति ग० ग० घ० ।

(११) ते त्वर्थमिति ग० घ० । सार्थानिति घ० ।

(१२) विभक्तिभिः इति घ० । विभक्तिषु इति ग० ग० घ० ।

वाक्यजं व्यतिकीर्णञ्च निवाच्यं पञ्चधा पदम् ॥१०६॥
 द्विगुर्दन्तोऽव्ययीभावः कर्मधारय एव च ।
 पञ्चमस्तु वङ्गमीहिः षष्ठस्तत्पुरुषः स्मृतः ॥१०७॥
 विग्रहानिर्वच' कार्यं समासेष्वपि तद्धिते ।
 प्रविभज्यैव निब्रूयाद्दृष्टार्हो दण्ड इत्यपि ॥१०८॥
 भाष्यां रूपवती चास्य रूपवद्भाष्यं इत्यपि ।
 इन्द्रश्च सोमश्चेत्येवमिन्द्रासोमौ निदर्शनम् ॥१०९॥
 शब्दरूपं पदार्थश्च व्युत्पत्तिः सङ्घतिर्गुणः ।
 सर्वमेतदनेकार्थं दृशानवगमे गुणाः ॥११०॥
 सामान्यवाचिनः शब्दा विशेषे स्थापिताः क्वचित् ।
 पलायने यथावृत्ति कोनुमर्था इतीयते ॥१११॥
 विशेषवाचिनस्त्वन्ये सामान्ये स्थापिताः क्वचित् ।
 हिमेनाग्निमिति मन्त्रे हिमशब्दो निदर्शनम् ॥११२॥
 पदमेकं समादाय द्विधा कृत्वा निरुक्तवान् ।
 पुरुषादः^(६) पदं चास्को वृत्ते वृत्ते इति त्वृषि ॥११३॥
 अनेकं सत्तया चान्यदेकमेव निरुक्तवान् ।
 अहणो मामहन्मन्त्रे मामहदियहेण तु ॥११४॥
 पदव्यवायेऽपि पदे एकीकृत्य निरुक्तवान् ।
 गर्भं निधानमित्येते न जामय^(७) इति त्वृषि ॥११५॥
 पदजातिरविज्ञाता त्वः पदार्थः मिनामनि ।

वाक्यजं व्यतिकीर्णञ्च निर्वाच्यं पञ्चधा पदम् ॥१०६॥
 द्विगुर्द्वन्द्वोऽव्ययीभावः कर्मधारय एव च ।
 पञ्चमस्तु वज्रप्रौहिः षष्ठस्त्युरुपः स्मृतः ॥१०७॥
 वियद्दानिर्वचः कार्यं समासेष्वपि तद्धिते ।
 प्रविभज्यैव निब्रूयाद्दृष्टार्हो दण्ड इत्यपि ॥१०८॥
 भाष्यां रूपवती चास्य रूपवद्भाष्यं इत्यपि ।
 इन्द्रश्च सोमश्चेत्येवमिन्द्रासोमौ निदर्शनम् ॥१०९॥
 शब्दरूपं पदार्थश्च व्युत्पत्तिः सङ्गतिर्गुणः ।
 सर्वमेतदनेकार्थं दृशानवगमे गुणाः ॥११०॥
 सामान्यवाचिनः शब्दा विशेषे स्थापिताः क्वचित् ।
 पलायने यथावृत्ति कोनुमर्था इतीव्यते ॥१११॥
 विशेषवाचिनस्त्वन्वे सामान्ये स्थापिताः क्वचित् ।
 हिमेनाग्निमिति मन्त्रे हिमशब्दो निदर्शनम् ॥११२॥
 पदमेकं समादाय द्विधा कृत्वा निरुक्तवान् ।
 पुरुषादः^(क) पदं यास्को वृचे वृचे इति त्वृचि ॥११३॥
 अनेकं सत्तथा चान्यदेकमेव निरुक्तवान् ।
 अरुणो मासकृन्मन्त्रे मासकृद्विषयेण तु ॥११४॥
 पदव्यवायेऽपि पदे एकीकृत्य निरुक्तवान् ।
 गर्भं निधानमित्येते न जामय^(ख) इति त्वृचि ॥११५॥
 पदजातिरविज्ञाता तः पदार्थः सिनामनि ।

(क) श्रु० १०, २०, २२ । (ख) श्रु० १, २३, २६ ।

स्वरानवगमो धायि^(क) वनेनेत्यृचि दर्शितः ॥११६॥

शूनःश्रेफं^(ख) नराशंसं^(ग) द्याव्यानः पृथिवीति च ।

निरस्कृतेति प्रभृतिस्वर्यादासीत् क्रमो यथा ॥११७॥

वर्णस्य वर्णयोर्लोपो वल्लनां व्यञ्जनस्य च ।

अत्राणीतिकपिर्नाभाद्^(घ)नोयामित्यघासु च ॥११८॥

अर्थात् पदं स्वाभिधेयं पदाद्वाक्यार्थनिर्णयः ।

पदसद्वातजं वाक्यं वर्णसद्वातजं पदम् ॥११९॥

अर्थात् प्रकरणास्त्रिङ्गादौचित्याद्देशकालतः ।

मन्त्रेष्वर्थविवेकः स्यादितरेष्विति च स्थितिः ॥१२०॥

इति नानान्वयोपायैर्नैरुक्तेयो यतेत सः ।

जिज्ञासुर्ब्रह्मणो रूपमपि दुष्कृत् परं प्रजेत् ॥१२१॥

यथेदमग्ने नैवासीदसदप्यथ वापि सत् ।

जज्ञे यथेदं सर्वं तद्भाववृत्तं वदन्ति तु ॥१२२॥

भावप्रधानमाख्यातं षड्विकारा भवन्ति ते ।

जन्मास्तित्वं परीणामो वृद्धिर्दानं विनाशनम् ॥१२३॥

एतेषामेव षष्ठान्तु येऽन्ये भावविकारजाः ।

ते यथावाक्यमप्युह्याः सामर्थ्यान्मन्त्रवित्तमैः ॥१२४॥

देवानाञ्च पितृणाञ्च नमस्कारैस्तथैव च ।

अथ व्यस्तं समस्तं वा शृष्टु व्याहृतिदैवतम् ॥१२५॥

व्याहृतौनां समस्तानां देवतन्तु प्रजापतिः ।

(क) ऋ० १, १५८, ३ । (ख) ऋ० ५, २, ७ । (ग) ऋ० १, १३, ३ ।

(घ) ऋ० ६, ७, ६ ।

व्यस्तानामयमग्निश्च वायुः सूर्यश्च देवताः ॥१२६॥
 वाग्देवत्योऽथ वायैन्द्रो यदि वा परमेष्ठिनः ।
 ओङ्कारो वैश्वदेवो वा ब्राह्मो देवः क एव वा ॥१२७॥
 भावप्रधानमाख्यातं षट्प्रकारा भवन्ति तु ।
 जन्मास्तित्वं परीणामो वृद्धिहानिविनाशनम् ॥१२८॥
 एतेषामेव वर्णाः स्युरन्ये भावविकारजाः ।
 यथावचनमणूह्याः सामर्थ्यान्मन्त्रवित्तमैः ॥१२९॥
 चीष्येव लोके लिङ्गानि पुमान् स्थय नपुंसकम् ।
 नाभसूक्तप्रदेशेषु योज्यं प्रकरणं तनु ॥१३०॥
 तेषां तु नामभिलिङ्गैर्यद्वेषं सर्वनामभिः ।
 कुर्वन्नामानि वै वाङ्मरन्यदेवत्यथा यथा ॥१३१॥
 यथेदमग्ने नैवासीदसदाप्यथवापि सन् ।
 जज्ञे यथेदं सर्वन्तु भाववृत्तं प्रचक्षते ॥१३२॥
 वाग्देवत्योऽथ वायैन्द्रो यदि वा परमेष्ठिनः ।
 ओङ्कारो वैश्वदेवो वा ब्राह्मो देवः क एव वा ॥१३३॥
 व्याहृतौनां समस्तानां देवतं तु प्रजापतिः ।
 व्यस्तानामयमग्निश्च वायुः सूर्यश्च देवताः ॥१३४॥

इति श्रीवकाचार्यकृतौ बृहद्देवतायामुपोद्घातप्रकरणम् ।

आग्नेयं प्रथमं सूक्तं मधुच्छन्दस आदितः^(१) ।

ज्ञेयास्वन्योऽन्यदेवत्या^(२) सूचाः सप्तात उत्तराः ॥१२५॥

वायव्यः प्रथमस्त्रेपामैन्द्रवायव उत्तरः ।

मैत्रावरुण आश्विन्य^(३) ऐन्द्रो यः पञ्चमसृचः^(४) ॥१२६॥

^(५)नान्यः षष्ठादश्वलिङ्गो गायत्रोऽन्यस्तु यस्तृचः^(६) ।

वज्रदेवतमन्यत्तु^(७) वैश्वदेवेषु ग्रस्यते ॥१२७॥

लुग्रेदुवस्यौ^(८) ग्रायांते^(९) गोतमेऽथ षडश्वनि^(१०) ।

अवत्सारे^(११) परु^(१२) षेपे^(१३) अत्रौ^(१४) दीर्घतमसृ^(१५) यौ^(१६) ॥१२८॥

(१) आर्षकमिति ग० छ० । घ० पुस्तकोद्भूतपाठश्च ।

(२) सर्वेऽन्यदेवत्या इति ग० छ० । घ० उ० ।

(३) मैत्रावरुणोऽश्विन इति ख० ग० छ० । घ० उ० ।

(४) त्रिन्द्रोवो वैश्वदेव इति ख० । अष्यैन्द्रोऽवो वैश्वदेवक इति ग० छ० ।

(५) तन्नामा विश्वलिङ्गो वेति ग० छ० । घ० उ० ।

(६) गायत्रोऽस्यपरसृचः इति क० घ० च० ।

(७) वज्रदेवतमन्वत्त्विति क० घ० । वज्रदेवतमन्यत्त्विति ग० ।

(८) लुग्रेऽथ वात्स्ये इति ग० छ० । घ० उ० ।

(९) परुच्छेपे इति ग० । अवत्सारपरच्छेपे इति ख० ।

(१०) पुत्रे इति ख० ग० छ० । घ० उ० ।

(११) तत् एधौ इति ख० ।

(क) ऋ० १, ५१, ७ । (ख) ऋ० ८, ४६, १० । (ग) ऋ० ५, ४४, १० ।

(घ) ऋ० १०, १००, ५ । (ङ) ऋ० १, १५८, ६ ।

वसिष्ठे नाभानेदिष्टे^(क) गये^(ख) मेधातियौ मनौ^(ग) ।
 कक्षीवति^(घ) विह्वये^(ङ) च वज्रवन्धेषु चर्चिषु^(च) ॥१३८॥
 अगस्त्ये बृहदुक्ते^(छ) च विश्वामित्रे च^(ज) गाथिनि^(झ) ।
 दृग्यन्ते विप्रवादास्तु^(झ) तामु तामु स्तुतिष्विह ॥१४०॥
 बह्वीनां मन्त्रिपातस्तु यस्मिन्मन्त्रे प्रदृग्यन्ते ।
 आचार्यो यास्कुशाण्डिस्तौ वैश्वदेवं तमाहतुः^(झ) ॥१४१॥
 पादं वा यदि वार्धचमृचं वा सूक्तमेव वा ।
 वैश्वदेवं वदेत्सर्वं यत्किञ्चिद्ब्रह्मदेवतं^(झ) ॥१४२॥
 अथभिर्देवताः सर्वा विश्वामिः स्तुतिभिः स्तुताः ।
 संज्ञा तु विश्वामित्राणां^(झ) सर्वाभित्तौ निपातितौ^(झ) ॥१४३॥

- (१) काक्षीवते इति ख० । कक्षीवते इति घ० उ० ।
 (२) अथर्चिषु इति ख० ग० ङ० । घ० उ० ।
 (३) विश्वामित्रेऽयेति ख० ङ० । घ० उ० ।
 (४) विप्रपादाश्चेति क० घ० च० ।
 (५) तदाहतुरिति ग० घ० । घ० उ० ।
 (६) ब्रह्मदेवतमिति क० च० ।
 (७) विश्वामित्रेऽयेति ख० ग० घ० । घ० उ० ।
 (८) निपातितौ इति घ० । घ० उ० ।

(क) अ० १, ६१, १८ । (ख) अ० ६, २, ८ । (ग) अ० १, २६, २६ ।
 (घ) अ० १, ५१, २२ । (ङ) अ० १, १०५, ६ । (च) अ० ३, २०, १० ।
 (छ) अ० १, ८, १ ।

सारस्वतः सप्तमस्तु^(१) एताः प्रउगदेवताः^(२) ।

अविध्यमान ऊने वा प्रउगेष्वत आवपेत्^(३) ॥ १ ४ ४ ॥

सरस्वती तु द्विविधां ह्युचु मन्दृश्यते सुता^(४) ।

नदीवच्चैव वाग्वैव तयेवनुभयं सूतं^(५) ॥ १ ४ ५ ॥

(१) सुरूपरुद्रु^(क)मित्येन्द्रं सप्त चान्योऽन्यतः परं ।

पडादह^(०) स्वधामिति मारुत्योऽनन्तरा अचः ॥ १ ४ ६ ॥

एका वीलु^(घ)चिदिन्द्रायं^(ङ) मरुद्भिः सह गीयते ।

(१) सारस्वतस्तु सप्तम इति ग० ष० । घ० उ० ।

(२) सारस्वतस्तु उत्तरमष्टना प्रउगदेवता इति ख० ।

(३) अविध्यमान इत्यादिश्लोकाद्द ख० ग० ष० चिह्नितपुस्तकेषु नोप-
लभ्यते ।

(४) अस्तु सर्वासु सा क्लृतेति ग० ष० । घ० उ० ।

(५) नदीवद्देवतावच सूत्राचार्यंस्तु प्रौनक इति ख० । अथ सूत्राचार्यं
इति ग० ष० । घ० उ० ।

(६) इतः पूर्वं ख० ग० ष० । घ० उ० चिह्नित पुस्तकेषु नदीवन्निगमा-
घट्ते सप्तमो नेत्युवाच ह । अन्येकाच दृषद्व्या धिषद्दध सरस्वती ।
इयं शुभेभिरित्येतं मेने यास्वस्तु सप्तमम् । पशो सारस्वतस्यैतां
याव्या मैषायस्यौयके । प्राधान्याद्दविषः पश्यन् वाच एवैतरो-
ऽन्नवीव । इत्यधिकं पश्यते ।

(०) वषादह इति ख० यषादह इति घ० ।

(ङ) एकावियुधिदिन्द्रोयमिति क० । एकाविष्णुचिदिन्द्रायेति ख० ।
एकापोलुचिदिन्द्रायेति ग० । एकावालुचिदिन्द्रायेति ष० ।

(क) षट् २, १, २ । (ख) अट् १, ६, ५ ।

तस्या एकान्तरायास्तु अर्धर्चन्यो^(१) द्विदेवत ॥ १४७ ॥
 मरुद्गणप्रधानोऽय होन्द्रस्तु^(२) विचिकित्सित ।
 मन्दू^(३) समानवर्धस्यौ^(४) मन्दुनावामवर्धसा ॥ १४८ ॥
 मन्दू इति^(५) प्रगृह्णन्ति^(६) येषामेष^(७) द्विदेवत ।
 एकदैवत्यमात्राव्यो विज्ञेयाध्ययनात् पद^(८) ॥ १४९ ॥
 रोदसी^(९) देवपत्नीनामयवाङ्गिरसे^(१०) यथा^(११) ।
 (१) मरुद्गणप्रधानेयमाचार्याणां स्तुतिर्भेदा ॥ १५० ॥
 मरुद्गणप्रधानत्वादिन्द्रस्तु विचिकित्स्यते^(१०) ।

(१) अर्धर्चोऽन्यो द्विदेवत इति घ० उ० । छ० ।

(२) होत्र्य चेति ख० ग० । घ० उ० । मरुद्गणप्रधानो होत्र्य चेन्द्र
 इति छ० ।

(३) मन्दू इति ख० ।

(४) समानवर्धस्यमिति ग० । समानवर्धसा इति घ० ।

(५) मन्दू इति प्रगृह्णन्तीति क० घ० छ० च० ।

(६) येषामेवेति ख० । येषामेवेति ग० छ० । घ० उ० ।

(७) विज्ञेयात्प्रययनात्पदमिति ख० । विज्ञेयानाध्ययनात्पदमिति क०
 घ० छ० ।

(८) रोदसी इत्यादि श्लोकार्थं क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नोपलभ्यते ।

(९) मरुद्गण्येति छ० ।

(१०) विचिकित्सितः इति ख० ग० । घ० उ० ।

(क) ऋ० १, ६, ७ । (ख) ऋ० १, ६, ७ । (ग) ऋ० १, १६७, ५ ।
 (घ) ऋ० १०, ६२, १ ।

मरुद्गणं महेन्द्रस्य^(१) समांशं सकल विदुः^(२) ॥१५१॥

अग्निमित्यग्निदेवतं पादस्तत्र द्विदेवत.^(३) ॥

निर्मथ्याहवनीयार्थावग्निनाग्नि.^(४) समिध्यते ॥१५२॥

द्वितीये द्वादशर्चे तु प्रत्यृचं देवताः स्मृताः ।

सूयन्ते ह्यग्निना सार्द्धं तासां नामानि मे शृणु^(५) ॥१५३॥

प्रथमायां स्तुतयेभो^(६)(१) द्वितीयायां तनूनपात्^(७) ।

नराशंस^(८) द्वितीयायां चतुर्थ्यां सूयते त्विलः^(९) ॥१५४॥

वर्हिं^(१०)रेव तु पञ्चम्या द्वारो^(११) दैव्यस्ततोऽन्यथा^(१२) ।

नक्रोया सा तु सप्तम्यामष्टम्यां तु स्तुतौ^(१३) सद्य ॥१५५॥

(१) मरुद्गणमहेन्द्रस्येति घ० । मरुद्गणेनेहेन्द्रस्येति क० ख० घ० च० ।

(२) समास प्राकणं विदुरिति क० घ० च० ।

(३) पादस्तत्र द्विदेवत इति ग० ङ० । घ० उ० ।

(४) निर्मथ्याहवनीयार्थावग्निनाग्निरिति क० घ० । निर्मथ्याहवनीयार्थे ऽग्निनाग्निरिति घ० ।

(५) श्रूयते देवताऽध्यासा नामानि शृणुते ह न इति क० घ० च० ।

(६) समिद्धस्त्विति क० घ० च० ।

(७) अन्यथेति ख०, अन्यथा इति घ० ।

(८) सस्तुतौ इति ग०, स स्तुतौ इति ङ० पुस्तकान्तरस्य ।

(क) ऋ० १३, ४५, २ । (ख) ऋ० १, १३, २ । (ग) ऋ० १, १३, २ ।

(घ) ऋ० १, १२८, १ । (ङ) ऋ० ३, ५३, १७ । (च) ऋ० ५, ५, ५ ।

देव्या^(क)विति^(१) तु होतारौ नवम्यामृचि षष्ठताः ।
 तिस्रो देवो दशम्या तु श्रेयस्त्वष्ट्रै^(ख)व तु सतः ॥१५६॥
 एकादश्यां तु सूक्तस्य स्तुति^(१) विद्याद्वनस्यतिम्^(ग) ।
 द्वादश्यां तु स्तुता देवो विद्यात्स्वाहाकृती^(ख)रिह^(१) ॥१५७॥
 सूक्तेऽस्मिन् प्रत्यृचं चासु^(घ) देवताः परिकीर्त्तिताः ।
 ता एव सर्वास्त्राप्रौषु द्वितीयाया^(५) विकल्प्यते^(१) ॥१५८॥
 प्रैवैः सहैव चैतानि त्रैकादश प्रचक्षते^(७) ।
 यजुष^(८) प्रैयसूक्तं वा दशैतानीतराणि तु ॥१५९॥
 सौत्रामणानि^(९) तु चीणि प्राजापत्यायमेधिके ।

(१) देव्याविति ख० इ० ।

(२) स्तुतिमिति ड० ।

(३) देवो विद्यात्स्वाहाकृतीरितीति ग० ।

(४) प्रत्यृचे यास्त्विति क० घ० ष० ।

(५) द्वितीया त्विति ख० ।

(६) विकल्प्यते इति ख० ग० घ० ।

(७) प्रैवैः सहाप्रौसूक्तानि तान्यैकादश सन्ति चेति ख० ग० इ० । सहाप्रौ
 इत्यत्र सहैवेति ख० ।

(८) यजुषीति ख० ग० इ० ।

(९) सौत्रामणीतीति क० घ० ष० ।

(क) ऋ० १, २०, १२ । (ख) ऋ० १, १२, २ । (ग) ऋ० ६, ४८, १० ।

(घ) ऋ० १, १८८, ११ ।

पुरुषस्य च यन्नेधे यजुःखेव तु तच्च ष^(१) ॥१६०॥
 अत्रैव प्रैषसूक्तं स्याच्च यजुःखाद्रियेत तत्^(२) ।
 तेषां प्रैषकृतं^(३) यच्च यच्च^(४) दीर्घतमा जगौ ॥१६१॥
 मेधातिथं^(५) यदुक्तं च त्रीण्येवोभयवन्ति तु ।
 अष्टपिण्डमदो^(६) (१) यच्च वाध्रश्च^(७)सु^(८) यदुच्यते ॥१६२॥
 नराग्रंसवदत्रि^(९)सु^(१०) ददृग्नेऽय^(६) यदौर्वग्नः ।
 तनूनपादगम्यसु^(१०) जमदग्नि^(११)सु^(११) यज्वगौ ॥१६३॥
 विद्यामित्र^(१२) अष्टपिण्डं जगौ वै काग्दपोऽसितः^(१३) ।
 मेधातिथेस्त्वृचां^(१२) यासु प्रोक्ता द्वादश देवताः ॥१६४॥

-
- (१) तानि षडिति ख० ग० स० ।
 (२) यजुःखादि येषु चेति क० घ० च० ।
 (३) प्रैषगतं सूक्तमिति ग० ।
 (४) यच्च तच्चेति ख०, यत्तु तच्चेति ख० पुस्तकान्तरस्य ।
 (५) मेधातिथेरिति ख०, मेधातिथाविति ग० ड० पुस्तकान्तरस्य ।
 (६) ऋषौ ऋत्विमदे इति ग० स० पुस्तकान्तरस्य ।
 (७) वाध्रश्चेति ग० स० पुस्तकान्तरस्य ।
 (८) अत्रैवेति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरस्य ।
 (९) ददृग्ं चेति ख० ग० स० पुस्तकान्तरस्य ।
 (१०) चेति ग० स० पुस्तकान्तरस्य ।
 (११) वामदेवश्चेति ग०, जामदग्न्यश्चेति ख० पुस्तकान्तरस्य ।
 (१२) ऋषः इति ख० ग० स० पुस्तकान्तरस्य ।

(क) ऋ० २, २६, ८ । (ख) ऋ० १०, ६६, ५ । (ग) ऋ० १, १३६, ६ ।
 (घ) ऋ० २, ५२, २५ । (ङ) ऋ० २, ५२, ६ । (च) ऋ० १, ४६, २० ।

सम्यङ्गत्वे यथाग्नीकाः^(१) सम्यद् तां निबोधत ।

दधी^(क)यः सोऽय^(१)मेवाग्निरयं द्यौश्चे^(ख)(२) समिध्यते ।

आतेवैतत्कृतं^(३) रूपं आतो^(ग) द्यौश्चे^(१) समिध्यते^(घ) ॥१६५॥

इति दृष्टदेवतायां द्वितीयोऽध्यायः ।

---

(१) यथाग्निं ताः इति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरम् ।

(२) सर्वमिति ख० ग० घ० पुस्तकान्तरम् ।

(३) द्यौश्चे इति ग० ड० पुस्तकान्तरम् ।

(४) आतेवैतत्कृतमिति क० ग० घ० च० ।

(५) द्यौश्चे इति ग० ड० पुस्तकान्तरम् ।

(क) ऋ० ८, ३६, २ । (ख) ऋ० ७, १, १६ । (ग) ऋ० ५, ८, ५

(घ) ऋ० ४, १५; ४ ।

अथ तृतीयोऽध्यायः ।

तनूनपादयन्त्वेव नाम्ना सोऽप्युच्यते तनूः^(१) ।
 नपा^(क)दिति प्रजामाङ्गरमृतस्य^(१) च सम्भवम् ॥ १ ॥
 नराग्रंशन्विष्टैके तु^(२) ह्रीदभिस्त्राङ्गरध्वरे^(३) ।
 नराः शंसन्ति सर्व्वेऽस्मिन्नाशौना इति वादिनः^(४) ॥ २ ॥
 तदाङ्गरग्निमेवाय^(५) नराग्रंसोऽध्वरे त्वयम्^(६) ।
 नरैः शस्यत आशौनैराङ्गश्च चत्विजो नराः^(७) ॥ ३ ॥
 इला त्विति कृतं रूपं ह्यृषिभिर्गतिकर्मणः^(८) ।

-
- (१) यच्छत्यसौ तनुमिति ख० ग० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) अमुतोऽस्येति ख० ग० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (३) नराग्रंशन्विष्टैके त्विति ख० ग० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (४) अग्निमाङ्गरयेतरे इति ग० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) वाऽध्वरे इति ग० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) एतमेवाङ्गरन्येऽग्निमिति ग० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) ह्ययमिति ख० ग० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (८) चैवत्विजो नर इति ख० ग० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (९) इडस्त्रिषिद्धं रूपमौडेश्च स्तुतिकर्मण्य इति ग० ङ० पुस्तकान्त-
 रश्च । इड इत्यत्र इय, इंडेश्च इत्यत्र ईणोश्चेति ख०, स्तुति-
 कर्मण्य इत्यत्र, गतिकर्मण्येति घ० ।
-

इडावां^(३)स्तेन चोक्ताग्निरिणा^(४)(१)गतिकर्मणा^(२) ॥ ४ ॥

वर्हि^(५)रेवायमग्निस्तु सर्वं हि परिवृंहितम् ।

अग्नेन यः स्तुतौ^(६) वाषन्निष्णेन परिवृह्यते^(७) ॥ ५ ॥

द्वार^(८)स्तु^(९) देव्यो याः प्रोक्ता विश्वेषां तास्तु यत्नतः ।

अप्राथौ^(१०)मनुवर्त्तन्ते तथाप्राप्यग्निमेव च^(१) ॥ ६ ॥

अग्नौ ध्रुवं स्थितास्तास्तु^(२) स्तूयन्ते चाग्निना^(३) सह ।

प्राधान्यन्तास्तु चैवाग्नेः स्तुतिष्वय^(४)हविःषु च ॥ ७ ॥

नक्तोषा सा^(५) च ये देव्यावाग्नेय्यावेव ते स्तूते ।

(१) इडिनेति ग०, इडिनेति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) वर्धिकर्मिणेति ग०, वर्धिकर्मणेति छ०, बुद्धिकर्मणेति पुस्तकान्तर ।

(३) यद्भुत इति ग० घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) परिवृंहित इति ग० घ० छ० ।

(५) द्वारस्येति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) अप्राथौमन्ववर्त्तन्त नाग्निं नाप्राप्य एव चेति क० घ० च० ।

(७) ध्रुवास्थितत्वात्त्विति क० घ० च० ।

(८) संस्तूयन्तेऽग्निनेति ख० ग० छ० ।

(९) स्तुतिष्वेति ग० घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(१०) नक्तोषाऽधौ इति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) अ० ४, २, ५। (ख) अ० ८, ८०, १। (ग) अ० २, ५२, १०।

(घ) अ० १, १३, ६। (ङ) अ० १, २२, १२।

श्यामाग्नेयी^(१) हि कालस्य तस्यैवोषाः^(क) कलैव तु^(१) ॥ ८ ॥
 तम उच्छत्यु^(३)पा नक्ता^(७) नक्तोमां हिमविन्दुभिः ।
 अपि वा^(३) व्यक्तवर्षेति नञ् पूर्वां वे^(च)रिदं^(४) भवेत्^(५) ॥ ९ ॥
 नाम्ना भवत्युषा^(१)स्यैव सैषा^(७) प्रागुदयादुरवेः ।
^(८)सा हि वोषा^(८) भवत्यादौ मध्ये प्राप्ते तमस्वती^(१०) ॥ १० ॥
 देव्याविति^(११) तु होताराबुभौ^(१२) पार्थिवमध्यमौ ।

-
- (१) माथ्याग्नेयीति ख०, श्यावाग्नेयीति ग०, श्याव्याग्नेयीति छ० पुस्तकान्तरख ।
 (२) क्किसा(ख)ऽवमे(ग)ति क० घ० च० ।
 (३) अग्नि वेति ख० ।
 (४) चेरिदमिति ख० ।
 (५) तम उच्छत्युषेति श्लोक क० घ० च० पुस्तकेषु न दृश्यते ।
 (६) उषाः इत्यत्र उषेति पाठ संगतः ।
 (७) श्रेषेति ख० ।
 (८) ख० ग० छ० पुस्तकेषु, सा हि वोषेति श्लोकार्जं, नाम्ना भवत्युषा
 स्यैवेति श्लोकार्जात् प्राक्, पठितं ।
 (९) दोषेति क० घ० च० ।
 (१०) निशीथे सा तमस्विनीति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरख ।
 (११) देव्यावित्तीति ख० ग० ।
 (१२) अमी इति ग० छ० पुस्तकान्तरख ।
-

(क) ऋ० १, ४६, १ । (ख) ऋ० १ ३२, ४ । (ग) ऋ० ३, ५४, ५ ।
 (घ) ऋ० १, ४६, १ । (ङ) ऋ० १, ०३, ० । (च) ऋ० १, ७२, ८ ।

दिव्यादग्नेस्तु^(१) जज्ञाते देव्यौ तेनेह जन्मना^(२) ॥ ११ ॥
 तिसस्तु देव्यो याः प्रोक्तास्त्रिस्थानैवेह सा तु वाक् ।
 त्रिविधेनोच्यते नाम्ना ज्योतिःषु त्रिषु वर्त्तिनी ॥ १२ ॥
 अग्निमेवानुगेत्ता^(३) तु मध्ये तैन्त्री^(४) षरस्रती ।
 अमुं स्थिताधिष्ठोकन्तु^(५) भारती भारतो ह्यधौ ॥ १३ ॥
 सैषा तु त्रिविधा वै वाग्दिवि च योश्चि चेह च ।
 यस्ता ^(६)चैव समस्ता च भजतेऽग्नीनिमानपि^(७) ॥ १४ ॥
 लघा तु यः सोऽयमेव ^(८)पार्थिवोऽग्निरिति श्रुतिः^(९) ।
 पार्थिवस्यास्य वर्चः स्युः कस्यापृक्^(१०) चार्त्तवेषु च^(११) ॥ १५ ॥
 निमित्त^(क)स्तुष्टुतो वा स्यात् ^(१२)तूर्णमश्रुवतीति वा^(१३) ।

(१) ह्यौति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) कथ्यत इति क० ख० ट० घ० ।

(३) अनुशैलेति ख०, अनुसेजेति क० घ० च० ।

(४) प्राप्तेति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) स्थितविशोकन्त्विति क० घ० घ० ।

(६) व्याप्तेति क० घ० घ० ।

(७) भजत्यग्नीनिमानन्विति क० घ० घ० ।

(८) इयामेवेति ख० घ० पुस्तकान्तरश्च, यत् स्वयं प्रोक्त इति ग० ।

(९) श्रुतिरिति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(१०) कात्यावीदिति ख०, कस्यापृगिति घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(११) पार्थिवो वाध्नाश्च य औत्सा त्रिव्यार्त्तवेषु चेति क० घ० च० ।

(१२) तुष्टिते वा स्यादिति ख०, त्वज्जतेर्वा स्यादिति ग० ड० पुस्तका-
न्तरश्च ।

(१३) अश्रुत एव वेति ख० ग०, वा इत्यत्र चेति घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) अ० १०, ८३, २ ।

कर्मसु खरणां वेत्ति (१) तेन नामैत(२) दद्मते ॥१६॥

यः सहस्रतमौजसु (३) रवेचन्द्रमुपाश्रितः(४) ।

सोऽयं(५) त्वष्टारमेवाग्निः (६) परं वन्दे च यन्मधु(७) (क) ॥१७॥

प्रादाद्ब्रह्मा च (८) सुप्रीतः पुत्राय(९) यदथर्वणे(१०) ।

स चाभवद्दृषिस्तेन ब्रह्मणा वीर्यवत्तमः(११) ॥१८॥

तमृषि(१२) निषिषेधेन्द्रो (१३) मैवं वाचः (१४) कचिन्मधु ।

न हि भोक्ते मधुन्यस्मिन् जीवन्तं लोत्सृजाम्यहं(१५) ॥१९॥

(१) कर्मसुत्तारणो वेतीति ग० ड०, वेतीत्यत्र वेतीति ख० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) नामैतदिति ख० ।

(३) सहस्रतमो रश्मिरिति ग० ड० ।

(४) चन्द्रमसोऽश्रित इति क० घ० च० ।

(५) सोऽपीति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) अग्निमिति ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(७) वेदवतं मनुमिति ख०, चेह च यन्मध्विति ग०, वेद च यन्मध्विति ख०, देव च यन्मध्विति पुस्तकान्तरं ।

(८) अपीति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(९) सुतायेति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(१०) तदथर्वण इति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(११) दौषिमत्तरः इति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(१२) तं लृषिरिति क० घ० च० ।

(१३) निषिषेधेन्द्र इति क० घ० च० ।

(१४) मेदं वाचः इति क० घ० च० ।

(१५) मधौ ब्रह्मन् जीवन्तं त्वहमुत्सृजे इति क० घ० च० ।

तत्सर्वे सोऽयं^(१)मेवाग्निर्भवतीति विनिश्चयः ॥२८॥

अयं कर्त्ता च देवानां^(२)साकृत्तिसामिहैकजा ।

अयं प्रसूतिर्भूतानां स तेषां^(३)मयमययः ॥३०॥

तन्नूनपा^(४)द्वितीया तु^(५)नराग्रंशं^(६)वती च या ।

समस्यते^(७)प्रयोक्तव्ये त्रिष्वेवोभयवत्सिंह^(८) ॥३१॥

नराग्रंशवती वा स्या^(९)द्वितीयेह^(१०)प्रजार्यिनां ।

बलकामोऽय वा यः स्या^(११)दूरिमिच्छति वापि^(१२)यः^(१३) ॥३२॥

आग्नेयमिति^(१४)यत्नेभि^(१५)र्वैश्वदेवमिहोच्यते ।

(१) त्वयमिति ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) अयं हि कर्त्ता साक्षानामिति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(३) सर्वेशामिति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) चेति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) समस्यते इति ख० ग०, समस्यते इति ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) उभयवत्स्यत्विति ग०, उभयवत्सु त्विति ड०, उभयवत्सु चेति पुस्तकान्तरं ।

(७) वास्यादिति ग० ड० ।

(८) चेति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(९) अग्रकामो वेति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(१०) भूतिमिच्छेदयापीति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(११) वेति ग० ।

(१२) आग्नेयं दृष्टमिति ख० ग० पुस्तकान्तरश्च, आग्नेये दृष्टमिति ड० ।

(१३) दृष्टमेभिर्यदिति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(१४) अ० १, १८८, २ । (१५) अ० १, १८९, २ ।

तद्विद्यभिन्नं गायत्रं (१) वैश्वदेवेषु ग्रस्यते ॥२३॥
 इन्द्रसोममितोश्च तु (२) यदा दशकमार्त्तवम् ।
 तस्मिन् सवतुना सप्त प्रपृच स्योति देवताः ॥२४॥
 तत्रक्षुंनेति पट्क्षुचु चतसृष्वृतुभिः सह ।
 पुनर्योषंतुनेति वज्रैकत्वसचिता ॥२५॥
 अतवो देवताभिश्च निपातेनेह मन्तता ।
 अचक्षुंप्रियसूक्ते च तथा मार्त्तमदेऽपि च (३) ॥२६॥
 मुख्यथा निम्नमेवास्त्री (४) अस्तस्य द्वितीयया ।
 तृतीयया तु लघारमग्निन्तु परया तत (५) ॥२७॥
 पञ्चम्या तु पुन ग्रह पथ्या देवावृतावृधौ ।
 षष्ठम्या चाभिरग्निन्तु चतुर्भिर्द्रविणोदम (६) ॥२८॥
 आदेष्टाहैवत श्रेयगृह्णन्नाप्या न (७) क्षिद्रत ।
 न ग्रह्य क्षिद्रतोऽप्यासां (८) शातुन्तन्नेन देवत (९) ॥२९॥

-
- (१) इन्द्रसोम पितृसोममिते स० य० पुनःकामारच, इमभिवचन इरमिते म० ।
 (२) तत्रक्षुंनेति पट्क्षुचु इत्यादि तथा मार्त्तमदेऽपि चेत्यन्वयात् स० य० च० चित्रितपुनःक्षुचु च विद्यते ।
 (३) यदोषंतुनेति स० य०, यदाषंतुनेति च० ।
 (४) चतुर्भिर्द्रविणोदम इति स० य० ।
 (५) मन्तता इति स० य० च० ।
 (६) आदेष्टाहैवत स० य० पुनःकामारच ।
 (७) देवत इति स० य० च० ।
-

एकादश्या तु नामत्यौ^(१) द्वादश्याग्रिमिम पुन ।
 पृथक् पृथक् स्तुतौदन्तु सूक्तमाह रथीतर^(२) ॥४०॥
 ब्रह्मदेवे द्विदेवे^(३) वा गुणैर्वा^(४) यत्र कर्मजै ।
 स्तुयते देवतैकैका विभक्तस्तुति^(५) तद्विदुः ॥४१॥
 वैश्वदेवानि सूक्तानि त्रिविधानि भवन्ति तु ।
 सूर्यमस्तवस्युक्त विश्वलिङ्ग पृथक्स्तुति^(६) ॥४२॥
 पृथक्स्तुति तु यत्रोक्त तद्विद्या^(७) ब्रह्मदेवतम् ।
 विश्वलिङ्गन्तु तद्यत्र विश्वै स्तै कर्मजैर्गुणै^(८) ॥४३॥
 विश्वानुद्दिश्य यद्देवान् स्तौति^(९) सूर्यमनेकधा ।
 देवानेवा^(९) भिसंस्तौति त प्राङ्. सूर्यमस्तवम् ॥४४॥
 न तु भागोऽथसूक्तादौ^(१०) न सूर्यं लौषधेषु वा^(११) ।

(१) रथान्तर इति ख० ।

(२) ब्रह्मदेवतद्वन्दे इति क० घ० च०, ब्रह्मदेवते द्वन्दे इति ख० ।

(३) गुणै स्तैरिति क० घ० च० ।

(४) देवतैककामभक्तस्तुतीति क० ख० घ० च० ।

(५) पृथक् स्तुतीति निर्विषमन्तपाठ समीचीन ।

(६) यद्विद्यादिति क० घ० च० ।

(७) कर्मभि स्तुत इति क० घ० च० ।

(८) देवास्तु यथैति क० घ० च० ।

(९) देवैरेवेति क० घ० च० ।

(१०) भागस्य सूक्तादाविति ख० ग० घ० पुस्तकान्तरघ, भागो खसूक्ता
 दाविति च० ।

(११) सूक्तेष्वेवौषसेषु वेति ग०, सूक्तेष्वेवौषसेषु वेति घ० ।

यद्भेतुसप्यनङ्गुहो^(१) वेदा दोग्ध्राशुरेव वा ॥५०॥
 भागेयः स्तौति चाग्न्यादीन्मित्रादीनश्वसंस्तुतौ^(२) ।
 यदैभिरिति चैतस्मिन् वैश्वदेवेऽग्निमर्चति ॥५१॥
 तदाह्वरादावन्ते च प्रायशोऽन्यां स्तुवन्नृषिः^(३) ।
 प्रातर्योगात्^(४) प्रसङ्गाद्वा स्तौत्यन्यामपि देवताम् ॥५२॥
 यस्यां वदत्यर्थवादान्^(५) सा ज्ञेया सूक्तभागिनी ।
 यान्तु स्तौति प्रसङ्गेन सा विज्ञेया निपातिनी ॥५३॥
 चतुर्द्धा भण्यते^(६) चास्मिन् सूक्ते वै^(७) सूक्तभागिनी ।
 यस्मिन् सर्वांस्तु राजर्षीन्तृषीन् वापि स्तुवन्नृषिः ॥५४॥
 मेधातिथिरगस्त्यस्तु^(८) बृहदुक्त्यो मनुर्गमः^(९) ।
 ऋजिश्वा^(१०) च सुकर्षस्य शार्यातो^(११) गोतमो जुमः^(१२) ॥५५॥

(१) यद्भेतुः सत्यगङ्गाहाविति क० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) चाश्वसंस्तुताविति क० ख० घ० च० ।

(३) अन्याः स्तुवन्नृषिः इति ग० ख० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) प्रतियोगादिति ग० ख० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) वदत्यर्थवादाः इति क० घ० च० ।

(६) न तु व्याहृत्यते इति क० घ० च० ।

(७) वेति ग० ।

(८) चैति ख० घ० ।

(९) मानवो यमः इति ख० ग० घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० १०, ४१, २ । (ख) ऋ० ६, २, ८ । (ग) ऋ० ५, २९, ११

(घ) ऋ० २, ५१, ७ ।

अपौनृपिर्वा स्तौति दधङ्मेऽस्या-
मात्मान वा तेषु ग्रं मन्वजन्म^(१) ।

तस्मादस्या विप्रवदन्ति केचित्

इन्द्राग्नी तस्या तु^(२) निपातभाजौ ॥१०॥

द्वापुचय्य^(३) वृहस्पती अपिपुत्रौ वभूवतु ।

आसीदुचय्यभायां तु ममता नाम भार्गवो ॥११॥

तां यवीयान्^(४) वृहस्पतिर्मैधुनायोपचक्रमे ।

शुकस्योत्सर्गकाले तु गर्भस्त प्रत्यपेधत^(५) ॥१२॥

दहाग्निम् पूर्वसम्भूतो न कार्यः शुकसद्गरः ।

तच्छुकप्रतिपेध तु न ममर्षं वृहस्पतिः^(६) ॥१३॥

स याजहार तं गर्भं तमस्ते दीर्घमस्त्विति ।

स च दीर्घतमा नाम वभूवर्षिरुचय्यजः ॥१४॥

स जातोऽत्यतप^(७) लोकांनेतस्मा^(८) दन्वतां गतः ।

(१) यवापन्वांश्च स्तौति शप्रस जन्मेति क० घ० च० । यवापन्वांश्च
इत्यत्र अहमेवापन्वांश्चः इति म० ।

(२) केचिदैन्द्रो त्वेवेति क० घ० च० ।

(३) कनोदागिति क० घ० च० ।

(४) प्रथभाषतेति क० म० घ० च० ।

(५) तं शुकप्रतिपेधत तु वृहस्पतिरमर्षं पदिति छ० ।

(६) अन्वतपदिति छ० घ०, अन्वदददिति म० छ० पुनः कान्तश्च ।

(७) अहस्यादिति छ० म० च० ।

(क) अ० ८, ४६, २८ ।

मित्रावरुणं सुसुमे^(१)ति सूक्त^(१)
 प्रप्र^(२)योर्ण वैश्वदेवं द्वितीय^(१) ।
 एतत्सूक्तं^(३) वैश्वदेवं तृतीयं
 वैश्वदेवं स्या^(४)द्विद्वदेवतेषु ॥७॥
 बह्व्यस्तु वैश्वदेवेषु सप्तवः^(५)
 अर्धर्षा^(६) द्वैपदास्त्रैपदाश्च ।
 द्विप्रधाना अपि चैकप्रधाना
 बह्वप्रधाना अपि वैश्वदेवाः^(७) ॥८॥
 वैश्वदेवी मित्रावरुणी द्वितीया
 तिस्रोऽश्विभ्यां तत ऐश्वी ततोऽग्नेः ।
 मास्येका तत ऐश्वाम्यनन्तरा
 वार्हस्यत्या शोत्तमा क्षीति देवान् ॥९॥

(१) सुसुमेतोश्च सूक्तमिति ख०, ग० उ० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) तृतीयमिति क० घ० च० ।

(३) अस्तु श्रौघदिति ख० ।

(४) वैश्वदेव इति स्यादिति ख० ।

(५) सप्तव इति क० घ० च० ।

(६) अर्धर्षाविति क० घ० च० ।

(७) अथि ता वैश्वदेवः इति ख० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ख० १, १३०, ८ । (ख) ख० १, ३०, ७ ।

जीर्णन्तु दीर्घतमस खिन्नास्तत्परिचारिणः^(१) ।
 दासा अथ^(२) नदीतीये दृष्टिहीनमुपादधुः^(३) ॥२१॥
 तत्रैकस्त्रैतनो^(४)(क) नाम शस्त्रेणैतमपाहनत् ।
 शिरस्यांसावुरस्यैव खयमेव न्यक्तन्त^(५) ॥२२॥
 अङ्गदेशसमीपे तु नद्य सर्वाः समुत्खिदन्^(६) ।
 (०)जनयामास चोत्थाय^(७) कक्षीवत्प्रमुखानृषीन् ॥२३॥

(१) तत्परिचारका इति ख० घ० पुस्तकान्तरम् ।

(२) दासा बध्नेति क० घ० च० ।

(३) अवादधुरिति क० घ० च० ।

(४) त्रैत इति क० घ० च० ।

(५) ख० घ० पुस्तकयोः पुस्तकान्तरे च,—

इत्वा दीर्घतमान्त तु पापेन मद्यता वृतम् ।

आत्माङ्गान्यनुदच्चैव ततोऽदान्मोहितो भ्रष्टम् ॥

इत्यधिकं पठितम् ।

(६) तं न्यपं समुदक्षिपदिति ट० पुस्तकान्तरम् ।

(७) जनयामास चोत्थायेति श्लोकाङ्गीत्याक, ख० घ० पुस्तकयोः पुस्तकान्तरे च,—

अङ्गराजमहे वृक्षा भुग्निज पुस्तकान्यया ।

राष्ट्रा च प्रहितां शशो भक्तां मत्वा मघातया ॥

इत्यधिकं पठितम् ।

(८) सोऽजीजनद्दृष्टैकादिति ख० घ० पुस्तकान्तरम् ।

ददुर्देवा स्मृता नेत्रे ततोऽनन्वो बभूव च^(१) ॥१५॥
 स वेदिपद इत्यस्तौ^(२) चतुर्भिर्जातवेदसं ।
 समिद्ध आप्रियोऽन्वैश्री तमित्यग्नेः पराणि षट्^(३) ॥१६॥
 मृतौ तु मित्रावरुणौ सूक्तेर्मित्रमिति त्रिभिः ।
 मित्रं मेत्रौ वदत्येता^(४) माधेनवस्य ग्रंसति ॥१७॥
 अदितिं वाच वाप्यग्निं तथा रूपं हि दृश्यते ।
 अग्निं मेने दितिं त्वेव कुम्भे चेह^(५) च ग्रौनकः ॥१८॥
 अपिरत्र प्रसङ्गाद्वा दर्शनादानुकीर्तयेत्^(६) ।
 विष्णोर्नुंकमिति त्रीणि वैष्णवानि पराश्रितः ॥१९॥
 प्रवः पान्तं चतुर्भिस्तु^(७) इन्द्राविष्णू षड् स्मृतौ ।
 मृदाणि वा वैष्णवानि अपिस्त्वैत्यृचि^(८) काञ्चति ॥२०॥

(१) तु तस्यास्तौ नेत्रे न त्वन्यथा गत इति क० घ० ष० ।

(२) इत्याद्यैरिति घ० ।

(३) आपः परैश्री बभूभिः त्वग्निं तमित्यत इति क० घ० ष०, आप्य-
कोन्वैश्री प्रास्तावामे पराणि चेति ग० ।

(४) मेत्रौ व दयेतामिति घ० ।

(५) पाशः कुम्भो वेचेति द० पुनश्चात्तरथ ।

(६) अपिरद्येः प्रसङ्गाद्दर्शनाद्येनन्वकोत्तंदरिति घ० ।

(७) इन्द्रस्तत्रभिर्भूमिरिति म०, तावा चतुर्भिर्भूमिरिति घ०
पुनश्चात्तरथ ।

(८) तावामिभूकोति म० घ० पुनश्चात्तरथ ।

जीर्णन्तु दौर्घतमसं खिच्चास्तत्परिचारिणः^(१) ।
 दासा अय^(२) नदीतोये दृष्टिहीनमुपाद्धुः^(३) ॥ २ १ ॥
 तत्रैकस्त्रैतनो^{(४)(क)} नाम शस्त्रेणैनमपाहनत् ।
 गिरस्यांसावुरश्चैव स्वयमेव न्यल्लन्त^(५) ॥ २ २ ॥
 अङ्गदेशसमीपे तु नद्यः सर्वाः समुत्खिदन्^(६) ।
^(७)जनयामास चोत्थाय^(८) कचीवत्प्रमुखानृषीन् ॥ २ ३ ॥

(१) तत्परिचारका इति ख० ड० पुस्तकान्तरञ्च ।

(२) दासा बध्वेति क० घ० च० ।

(३) अवाद्धुरिति क० घ० च० ।

(४) त्रैतनः इति क० घ० च० ।

(५) ख० ड० पुस्तकयोः पुस्तकान्तरे च,—

हत्वा दौर्घतमास्त्रं तु पापेन महता वृतम् ।

आत्माङ्गान्यनुदधैव ततोऽदाभ्रोद्धितो भृशम् ॥

इत्यधिकं पठितम् ।

(६) तं नृपं समुदच्छिपदिति ड० पुस्तकान्तरञ्च ।

(७) जनयामास चोत्थायेति श्लोकार्द्धात्वाक्, ख० घ० पुस्तकयोः पुस्त-
 कान्तरे च,—

अङ्गराजमृहे युक्त्वा मुग्धजं पुत्रकाम्यया ।

राश्या च प्रक्षिता दार्षी भक्ता मत्वा महातपा ॥

इत्यधिकं पठितम् ।

(८) सोऽजीजनद्भृशसैकादिति ख० घ० पुस्तकान्तरञ्च ।

तुष्टाव चैव सूक्ताभ्या^(१) मनोधीत्यन्विनाद्यपि ।
 प्रेति द्यावापृथिव्यौ तु^(२) पराभ्यामेतदुत्तर ॥२४॥
 किमाभवं पर^(३) मानो मेध्यस्यास्य सस्तव ।
 ईर्मा^(४)ता स इति तस्यां नीयमान प्रप्रसति ॥२५॥
 स्त्रयूथ्यास्तस्य चैवात्र बहव सस्तुता हया ।
 नियुक्ताद्यानियुक्तास्य प्रघङ्गादनुकौर्त्तिता ॥२६॥
 सञ्जप्रवदसञ्जप्र हविष्य^(५) चाष्ट सूनुव^(६) ।
 तस्मिन्नासस्य सूनुस्य चतुषा हविषस्तया^(७) ॥२७॥
 वासोऽधिवाससोश्चात्र स्त्रधिते^(८)श्च प्रकौर्त्तन^(९) ।
 गात्रशूलसूयाना^(१०)श्च^(१०) स्त्रधितेस्य प्रकौर्त्तन^(९) ॥२८॥

- (१) वेति वसुताभ्यामिति छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) द्यावापृथिव्यातेति छ० पुस्तकादृश्च ।
 (३) परे इति छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (४) भविष्य चाष्ट भूतवत इति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) चतुर्णां हविषस्तथेति ग०, तत्त्वौनस्य च मांसस्य चक्षुषा क विधा
 न्तथेति छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) यद्दिशस्यश्च कौर्त्तनमिति ख० ग०, वासाधिवाससोश्चात्र यत्रौघस्य
 च कौर्त्तनमिति छ० ।
 (७) गात्रशूलसूयानाश्चेति ख० छ० ।
 (८) क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु, गात्रशूलसूयानाश्चेतिप्रोकार्द्धं न
 पठितम् ।

(१) ऋ० ३, २०, २ । (२) ऋ० १, २६२, ४ । (३) ऋ० १, २६२, १८ । (४) ऋ० ५, ६२, ७ ।

भागस्य^(१) कौर्त्तनं चात्र इन्द्रापूष्णोः मह स्तुतिः^(२) ।
 सूक्तं यदस्य^(३) वामोयं वैश्वदेवं तदुच्यते ॥ २९ ॥
 प्रवादा विविधास्तत्र देवानां चात्र कौर्त्तनं ।
 अग्निस्तु वामः पलितो^(४) वायुर्भ्राता तु मध्यमः ॥ ३० ॥
 दत्तशृष्ट^(५)सृतीयोऽत्र^(६) सप्त वै रश्मयस्तु ताः ।
 परास्तु कथयन्त्यग्निं^(७) यथा वर्षति पाति^(८) च ॥ ३१ ॥
 अहोरात्रदिना^(९)न्नामानृतंश्च परिवर्त्तनं^(१०) ।
 पञ्चधा चि विधा^(११) चैव षोढा द्वादशधैव च^(१२) ॥ ३२ ॥
 संवत्सरं चक्रवच्च पराभिः कौर्त्तयञ्चुषिः ।

- (१) भागस्येति ग० घ० ।
 (२) इन्द्रापूष्णोश्च कौर्त्तनमिति ख० घ० ।
 (३) यदस्येति ङ० ।
 (४) दत्तशृष्टः इति घ० ।
 (५) अग्निरिति घ० ।
 (६) वामोति ख० घ० ।
 (७) अहोरात्रान् दिनानिति ङ० ।
 (८) पञ्चधा परिवर्त्तनमिति घ० ।
 (९) पञ्चधा च विधेति ख० घ० ।
 (१०) द्वादशधापि वेति घ० ।

चत्रज्ञानं^(१) च धेनुञ्च गौरीं वाचं सरस्वतीं ॥२२॥
 धर्मं पूर्वयुगीयञ्च^(२) साध्यान् देवगणांस्तथा ।
 विविधानि च कर्माणि तन्निवायुविवस्त्रताम् ॥२३॥
 विभूतिमग्नेर्वायोश्च जगतीं स्यान्^(३)जङ्गमे ।
 हरणं रश्मिभिश्चैव^(४) विसर्गं^(५) पुनरेव च ॥२५॥
 कर्मानुकीर्तनञ्चात्र^(६) पर्जन्याग्निविवस्त्रतां ।
 मातापुत्रौ तु वाक्प्राणौ माता वागितरः सुतः ॥२६॥
 सरस्वन्मिति प्राणा^(७) वाचं प्राञ्जः सरस्वतीं ।
 शरीरमिन्द्रियैर्युक्तं चेन्नमित्यभिधीयते ॥२७॥
 वेद तन्प्राण^(८) एवैकस्तस्मात् चेन्न उच्यते ।
 मेघः^(९) शक^(१०) स्तस्य धूमः^(१०) सलिलं वास एव वा ॥२८॥

- (१) क्षेत्रज्ञानमिति म०, क्षेत्रं ज्ञानमिति ङ० ।
 (२) पूर्वयुगानाच्चेति ख० घ०, धर्मपूर्वयुगौ पश्चेति म०,
 (३) जगति स्यात्स्विति ख० ङ० ।
 (४) वारः इति ख०, वारामिति घ० ।
 (५) विसर्गमिति ख० ।
 (६) षाम्येति ख० घ० पुनःकान्तरश्च ।
 (७) प्राणः इति क० ग० घ० ष० ।
 (८) वेद्येवत्प्राण इति ङ० ।
 (९) मेघे इति ख० ।
 (१०) धूमे इति ख० ।

सोम उवाच^(१) भवन्त्यस्य पावकाश्च त्रयोऽधिपाः ।
 गौरौरं तं वैश्वदेवमुपरि स्यात्पृथक् स्तुतिः ॥ ३८ ॥
 इन्द्रं मित्रमिमौ सौर्यौ सौरौ चान्धा सरस्वते^(२) ।
 मासुतेन्द्रसु संवादः कथेति^(३) परमः स्तुतः^(४) ॥ ४० ॥
 मरुतामयुज^(५) स्त्वैन्द्र्यो युग्माः सर्वाः^(६) सहान्यया ।
 एकादशी प्रथमा च मासतस्तृच उत्तमः^(७) ॥ ४१ ॥
 ङ्घस्येव तु तत्रोक्तं कर्त्तृत्वमितरस्य तु ।
 इतिशामं पुरावृत्तमृषिभिः परिकथ्यते^(८) ॥ ४२ ॥
 समागच्छन्मरुद्भिस्तु^(९) चरन् व्योम्नि गतक्रतुः ।

- (१) क० ख० घ० च० पुस्तकेषु, मेघः प्रकल्पस्य धूम इत्यादि सौरौ चान्धा सरस्वते इत्यन्तपाठो न विद्यते, तेषु च अत्र स्थले,—
 सूक्तमल्पकृतं त्वेतज्ज्ञानमेव प्रशंसति ।
 प्रवादकञ्जत्वाथ ततः सल्लिखमुच्यते ॥

इति पाठो वर्त्तते ।

- (२) कथेतीति ख० ।
 (३) ततः इति ख० घ० ।
 (४) मरुतः इति छ० ।
 (५) तत्रेति छ० ।
 (६) उत्तरः इति ग०, मासव्यक्तिस्य उत्तरा इति छ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (७) ङ्घस्येव तु तत्रोक्तमित्यादि ऋषिभिः परिकथ्यते इत्यन्तपाठः क० ग० घ० च० पिहितपुस्तकेषु नैक्ष्यते ।
 (८) वेति ख० छ० ।

बुद्धा तुष्टाव तानिन्द्रक्षेत्रेन्द्र^(१)मृषयोऽमुवन् ॥४२॥
 तेषामगस्त्य सवाद तपसा वेद^(२)तत्तत ।
 स तानभिजगामाशु निरूप्येन्द्र रविस्तदा ॥४३॥
 मरुतस्याभितुष्टाव सूक्तैस्तदिति च^(३) चिभि^(४) ।
 महश्चिदिति चैवेन्द्र सहस्रमिति चैतथा^(५) ॥४४॥
 निरुप्त तद्भुविष्येन्द्र मरुद्भ्यो दातुमिच्छति^(६) ।
 विज्ञायावेच्छ्य तद्भुव्य त्विन्द्रो^(७) नेति तमप्रवीत्^(८) ॥४५॥
 न यो नाद्यतन ह्यस्ति वेद कस्तद्यदङ्गुत ।
 कस्यचित्तप सञ्चारे^(९) चित्तमेव विनश्यति ॥४६॥
 किञ्च इत्यब्रवीदिन्द्रमगस्त्यो भ्रातरस्तव ।
 महद्भि सम्यकस्त्यस्त^(१०)वधीर्मा च^(११) प्रतक्रतो । ४८॥

-
- (१) ते चैन्द्रमिति ख० ग० घ० पुस्तकान्तरघ ।
 (२) तपसानोधीति ख० घ० पुस्तकान्तरघ ।
 (३) तन्विति त्विति ख० घ० च० ।
 (४) तन्विति पञ्चभिरिति ग० ।
 (५) महश्चिदित्यनेनेन्द्र सहस्र त षड्वाच्ययमिति ख० घ० पुस्तकान्तरघ ।
 (६) इच्छेति ख०, इच्छता इति घ० पुस्तकान्तरघ ।
 (७) तद्भावमिन्द्र इति ख० घ० पुस्तकान्तरघ ।
 (८) ततोऽब्रवीदिति ख० घ० पुस्तकान्तरघ ।
 (९) त्वर्षसञ्चारे इति ख० घ० पुस्तकान्तरघ ।
 (१०) सम्यकस्त्यसेति ख० घ० ।
 (११) मा नः इति ख० घ० पुस्तकान्तरघ ।

किं नो धातरिति त्वष्टामिन्द्रो मान्यमुपास्रभत् ।
 अगस्यस्वरमित्यस्या चुन्व^(१)मिन्द्र प्रग्रामयत्^(२) ॥४८॥
 प्रादात्सवनन^(३) कृत्वा तेभ्य एव च तद्भुविः ।
 पूर्वया मान्वयन्मिन्द्रो ह्यगस्य स्नेहकाम्यया ॥५०॥
 एव सवनन कृत्वा प्रादान्तेभ्य स तद्भुवि^(४) ।
 सुते^(५) चकार सोमे च^(६) तानिन्द्र. सोमपीथिन^(७) ॥५१॥
 तस्माद्विद्यान्निपातेन^(८) ऐन्द्रेयु^(९) मरुतस्तु तान्^(१०) ।
 प्रीतात्मा पुनरेवर्षिस्तास्तुष्टाव पुन पृथक्^(११) ॥५२॥
 मरुतः प्रेति सूक्ताभ्या^(१२) मिन्द्र षड्भि. परैस्तु स^(१३) ।

-
- (१) कुञ्जमिति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) प्रसादयदिति ख० छ० प्रसाधयदिति पुस्तकान्तरम् ।
 (३) सङ्गमनमिति क० ग० घ० च० ।
 (४) पूर्वया मान्वयन्मिन्द्र इत्यादि स तद्भुविरित्यन्तपाठ, क० घ० च०
 पिङ्गितपुस्तकेषु न दृश्यते ।
 (५) सुते इति ग० ।
 (६) सोमेऽप्येति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) निपातेऽप्यिति घ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (८) नन्द्रेऽप्यिति ख० ।
 (९) मरुतः कृताः इति छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (१०) पृथक् पृथगिति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (११) प्रतिसूक्ताभ्यामिति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (१२) गायन् षड्भिः प्रधीपतिरिति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

चतुष्पाता^(१) मृषिर्भार्या लोपामुद्रा यशस्विनी ॥५२॥
 उपजन्पितुमारेभे रह सयोगकाम्यया ।
 दाम्या सा त्वत्रवीदृग्भ्या पूर्वोरिति चिकीर्षित ॥५३॥
 रिरसुस्तामथागस्य उत्तराभ्यामतोषयत् ।
 विदित्वा तपसा सव तयोभाव रिरसतो ॥५४॥
 उत्कौन^(२) हतवानस्मिन्^(३) ब्रह्मचार्युत्तमे जगौ ।
 प्रशस्य^(४) त परिब्वज्य गुरु मूर्ध्न्यवजिप्रतु ॥५५॥
 स्मितेनमाचतुष्टोभावनागा अभि^(५) पुत्रक ।
 युवो^(६) रजासीति तत सूक्ते पञ्चभिरश्विनो ॥५६॥
 अगस्य एव तुष्टाव सूक्तेन कतरे तुण^(७) ।
 द्यावापृथिव्यौ सूक्तेन आनो विश्वान् दिवोकस ॥५७॥
 पितु^(८) मन्न समिद्धाप्यो अग्निमग्ने नयेति च^(९) ।
 बृहस्पतेरनर्वाण^(१०) ककतोपनिपत्पर^(११) ॥५८॥
 अपा दणाना सूर्यस्य केचिदेता मृति विदु ।

(१) ऋतौ स्पातामिति क० घ० च० ।

(२) न त्वेनः इति ख० ग०, नत्वेतदि घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(३) अस्मीति ख० ग० घ० ।

(४) प्रशस्येति ग० घ० ।

(५) शोभौ द्यनागोऽसीतीति क० ग० घ० च० ।

(६) कतरेति परेण त्विति क० घ० च०, सूक्तेन कतरेति त्वि घ० ।

(७) समिद्धो द्याप्रियोऽग्ने च नयाप्रये इति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(८) परति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(९) ऋ० १, २४, १ । (ख) ऋ० १, ६१, ० । (ग) ऋ० १, ३०, १ ।

ददर्श तद्गस्थो वा^(१) विषमं विषमंकया ॥ ६ ० ॥
 अदृष्टास्थो विश्वरूपः^(२) सूक्तस्थांसोऽत्र तु तृचः^(३) ।
 अस्तौ^(४) दृत्समदोऽग्निं त्वं^(५) जातवेदस^(६) माप्रियः ॥ ६ १ ॥
 यज्ञेनाथ समिद्धोऽग्निरतोऽग्निं^(७) सप्तभिर्जवे^(८) ।
 संयुज्य^(९) तपसात्मानमैन्द्रं विभ्रन्नहदपुः ॥ ६ २ ॥
 अदृश्यत मुहूर्त्तेन दिवि च योषि चेष च ।
 तमिन्द्रमिति मत्वा तु^(१०) दैत्यौ भीमपराक्रमौ ॥ ६ ३ ॥
 धुनिश्च चुमुरिद्यैव^(११) मायुधावभिपेततुः ।
 विदित्वा च तयोर्भावमृषिः^(१२) पापचिकीर्षतोः ॥ ६ ४ ॥
 यो जात इति सूक्तेन कर्माण्यैन्द्राण्यकीर्तयत् ।

-
- (१) त्विति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (२) अदृष्टास्थो नष्टरूपः इति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (३) तृचः इति ग० ।
 (४) स्तौतीति स० पुस्तकान्तरस्य ।
 (५) अप्रित्वमिति ग० छ० ।
 (६) जातवेदस्यमिति ख० ग० ।
 (७) घातोऽग्निमिति क० घ० च०, अप्रिरिति स० ।
 (८) संयोज्येति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (९) तौ इति स० ।
 (१०) योभाविति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (११) ऋषिरिति क० घ० च० ।
-

उक्तेषु^(१) कर्मखेत्रेषु भीष्मावाग्दु विवेश ह^(२) ॥ ६५ ॥
 इदमन्तरमित्युक्त्वा ताविन्द्रसु न्यवर्षयत् ।
 निहत्य तौ गृह्णमदमृषि^(३) शक्रोऽभ्यभाषत ॥ ६६ ॥
 यथेष्ट मास^(४)खे पश्य प्रियस्त्व^(५) ज्ञागतोसि^(६) मे ।
 वरं गृहाण मत्तस्त्वमक्षय^(७) चासु ते तप ॥ ६७ ॥
 प्रह्ला^(८)स्त प्रत्युवाचपरिस्माक वदतां वर^(९) ।
 तनूनामसु चारिष्टिर्वाक्चासु च्चदयद्गमा ॥ ६८ ॥
 सुवीरा^(१०)रयिमन्त^(११)श्च वयन्त्वामिन्द्र धीमहि^(१०) ।
 इन्द्र^(११)त्वाञ्च विजानीमो वय जन्मनि^(१२) जन्मनि ॥ ६९ ॥

(१) कीर्त्तयित्वा क० घ० च० ।

(२) भीतौ सुषुपनुक्तदेति ख० उ० पुस्तकान्तरघ ।

(३) इदमिति ख० पुस्तकान्तरघ ।

(४) मासमिति पाठ सङ्गत ।

(५) मास खे पश्य प्रियस्त्वमिति क० घ० च० । अत्र, मास खे पश्य
प्रियस्त्वमिति पाठो विशुद्धः ।

(६) प्रियत्व चागतोऽसौति ख० ।

(७) मत्तस्थालयमिति क० घ० च० ।

(८) प्रह्ला इति क० घ० च० ।

(९) वदेति क० ग० घ० च० ।

(१०) इन्द्र वामहे इति ख०, इन्द्रमोमहे इति घ० ।

(११) इन्द्रमिति ख० ।

(१२) ज्ञानीति क० ग० घ० च० ।

लङ्गत^(१)येष मे भावो मापगाम्नाद्रथौतरः^(२) ।
 निरुक्तं तदिदं चार्थमिन्द्रश्रेष्ठान्यृचान्घया ॥७०॥
 वमे वरमिदं सन्वं तदाकथं प्रधीपतिः^(३) ।
 तथेत्युक्त्वा तुरापाद् त्वां^(४) पाणौ जपाद् दक्षिणे ॥७१॥
 ष्टपियास्य सखित्वेन पाणिना पाणिमस्पृशत् ।
 सहितौ जगत्तुयेवं महेन्द्रमदनं^(५) प्रति ॥७२॥
 तत्रैनमार्हयत्प्रीत्या स्वयमेव पुरन्दरः ।
 कर्मणा विधिदृष्टेन तमृष्टियाभ्यपूजयत्^(६) ॥७३॥
 सखित्वाद्य पुनश्चैनं^(७)मुवाच हरिवाहनः ।
 गृह्णन्मादयसे यस्मात्त्वमस्मानृषिसत्तम ॥७४॥
 तस्माद्गृह्णस्यमदो नाम श्रौतहोत्रो^(८) भविय्यसि ।
 ततो दादग्रभिः सूक्तैस्तथावेन्द्रं शुधी^(९)त्यृषिः ॥७५॥

(१) त्वा तत इति क० घ० च० ।

(२) मापगाम्नाद्य रथौतरः इति ख० पुस्तकान्तरस्य ।

(३) निरुक्तं तदिदं चार्थमिन्द्रादि तदाकथं प्रधीपतिरित्यन्तपाठः, क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु, नोपलभ्यते ।

(४) त्वामित्यत्र तमितिपाठः शुद्धः । रथाङ्गन्त्विति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) महेन्द्रमवनमिति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(६) वाभ्यपूजयदिति क० । तमृष्टिं चाभ्यपूजयदिति ख० ग० घ० च० ।

(७) एवमिति पुस्तकान्तरम् ।

(८) श्रौतहोत्र इति ख० ।

(९) इन्द्रशुधीत्यृषिरिति क० पुस्तकान्तरस्य ।

ददग्ं संस्तुवन्नेव तत्र स ब्रह्मणस्पतिम् ।

बृहस्पतिं तु तुष्टाव दृष्टलिङ्गाभिरेव च^(१) ॥७६॥

स तमथभितुष्टाव^(२) चतुर्भिरत^(३) उत्तरैः ।

गणानां विश्वमित्यस्यां^(४) सहेन्द्राब्रह्मणस्पती ॥७७॥

बृहस्पतिं प्रसङ्गाद्वा^(५) ब्रह्मणस्पतिमेव च^(६) ।

तुष्टाव कर्षणैकेन प्रभावस्थान्तरन्तयोः^(७) ॥७८॥

मित्रावरुणदत्तामृतविजात^(८)भगार्थ्यम्णाम्^(९) ।

आदित्यानामिमाः ^(१०)सूक्तमिदं वारुणमुच्यते^(१०) ॥७९॥

(१) बृहस्पतिस्तु तुष्टाव दृष्टि लिङ्गस्त्वै. सहेति ख०, दृष्टलिङ्गस्त्वैः सहेति छ० ।

(२) अभ्यभितुष्टावेति क० ख० ग० पुस्तकान्तरम् ।

(३) चतुर्भिरिति उत्तरैरिति ग०, चतुर्भिरिति उत्तरैरिति छ०, चतुर्भिरित उत्तरैरिति पुस्तकान्तरम् ।

(४) अस्या इति छ०, विश्वामित्रस्थेति ख० ।

(५) प्रसङ्गत्वादिति ख० छ० ।

(६) ब्रह्मणस्पतिमेव वेति छ० ।

(७) इयोरिति ग० । श्लोकार्द्धमेतत् ख० छ० चिह्नितपुस्तकयोर्नोपलभ्यते ।

(८) तुविजातभगार्थ्यमिति ख० ।

(९) इमाप्युक्तमिति ख० । इमाः इत्यत्र इदमिति पाठो विशुद्धः ।

(१०) वदयमिति ग० ।

(५) धृतप्रता वैश्वदेवस्तमैन्द्रं परन्तु यत्(१) ।

प्रधि क्रतुमिति त्वस्याभिन्द्राभोमौ सह स्ततौ ॥८०॥

सरस्वति त्वमित्यस्मिन्नर्द्धैर् मध्यमा तु वाक्(२) ।

वृहस्पतिन्तु यो नस्तु(३) उत्तमा मरुतस्तुतिः(४) ॥८१॥

अस्माकं वैश्वदेवन्तु सूक्तादावुत्तमस्य तु(५) ।

द्यावापृथिव्योर्द्धे त्वाष्ट्रौ(६) तथैवैन्द्रौ(७) परे ततः ॥८२॥

दे दे राकासिनीवाण्योः षड्लैङ्गोय्यास्तथान्तया(८) ।

(१०) रौद्रं मारुतन्तु पर(११)मा ते धारावरा इति ॥८३॥

(१) वाक्यौयो म इत्याद्या दु सप्राद्यप्रणाश्रिनी । श्लोकार्द्धमेतत् ग०
चिञ्जितपुस्तके धृतप्रतेति श्लोकात् पूर्वमधिकं पठितं ।

(२) परं यत इति ख०, पर तत इति छ० ।

(३) माध्यमानुवागिति ख० ।

(४) वृहस्पते स्तुतिर्यो मा इति ख०, यो न स्त इति ग० ।

(५) वृहस्पते स्तुतिर्यो उ स्तम्भश्रद्धता स्तुति इति छ० ।

(६) अस्माकं वैश्वदेव स्यात् सूक्तादावस्य चास्य ऋगिति ग०, स्यादद्या
ऋक् चान्तिमास्य त्विति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(७) ऋग्यावापृथिवीत्युचेति क० घ० च०, द्यावापृथिव्योस्ताष्ट्रौ वै
इति ख० । वै इत्यत्र वा इति ग० ।

(८) वाथ चैन्द्रा इति ग०, चैन्द्रौ वैर्वा इति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(९) तथान्तयेति ग०, षड्भुगवाचन्तया स्तुता इति क० घ० च० ।

(१०) ख० छ० चिञ्जितपुस्तकयोः पुस्तकान्तरे च रौद्रमित्यस्मात् पूर्व,
तत्पूर्वे दे ऋधौ कुङ्गा कुङ्गमहमिति स्मृते । तदुत्तरे दे ष्वनुमतेरनुगो
न्विति ते स्मृते । धातुश्चतस्रस्रपादौ धाता दधाति भो रधिम्(क) ।
इत्यधिकं पठितं ।

(११) रौद्रं स्यात् परमारुतमिति पुस्तकान्तरम् ।

स्येर्जिगमिपोराशां ववाग्ना^(१)स्त्राय^(१) द्विषाम् ।
 स तमार्येषु सम्येक्ष्य चक्षुषा पचिरूपिणम् ।
 पराभ्यामभितुष्टाव सूक्ताभ्यान्तु कनिक्रदत्^(२) ॥८८॥

प्रगास्य गायंस्तपसाऽभ्यगच्छ^(१)-

द्वद्धर्षितामेकगतञ्च पुत्रान् ।

स गाधिपुत्रस्तु जगाद सूक्तं

सोमस्य नेत्याग्नेयं यत्परञ्च^(१) ॥८९॥

वैश्वानरीयेति^(२) समित्समिदा

प्रोद्वे आग्नेये^(३) वत्तरे तत्र^(४) सूक्ते ।

द्यावापृथिव्यौ तु निपातभाजा^(५)

वापोऽथ देवाः पितरथ मित्रः^(६) ॥९०॥

आग्नेयेषु दृम्यन्ते स्तुतास्तु^(६)-

(१) ववासे प्रतीति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) अथ्यगच्छदिति ठ० पुस्तकान्तरश्च ।

(३) नेत्याग्नेये तत्परै चेति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) वैश्वानरीयेऽयेति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) प्रियो हे चेति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) तस्येति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च । उत्तरेत्येति ग० ।

(७) द्यावा पृथिव्या उयसो निपाता इति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(८) वापोऽथ देवाः पितरोऽथ मित्र इति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(९) क० घ० च० चिद्धितपुस्तकेषु स्तुतास्तु इत्यत्र तु इति पाठो न दृश्यते ।

वेदानरो वरुणो जातवेदाः ।
 स्रयेतैका यत्र यत्रास्तुतिर्वा^(१)
 नैपात्यांस्ता^(२) उपमायांश्च^(३) विद्यात् ॥८१॥
 राजर्षयो गृह्यमदा वसिष्ठा
 भरद्वाजाः कुशिको गौतमाय ।
 विद्येऽश्विनावद्भिरसोऽत्र योऽदिति-
 र्भोजाः कण्डो^(४) भृगवो रोदसी दिग्मः ॥८२॥
 सावित्रधौम्याश्विन^(५) मारुतेषु
 ऐन्द्राग्नेये रौद्रसौर्यौषसेषु^(६) ।
 आदावन्ते सूक्तमध्ये स्मृतास्तु^(७)
 न व्याप्नन्ति देवताः सूक्तभाजः^(८) ॥८३॥
 अग्नेः सप्तदशोऽध्याय ऊर्ध्व ऊयुष ऊतये^(९) ।

(१) एको यत्र तत्रान्यस्तुतिर्वेति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(२) निपात्यांश्च इति ख० ग० घ० च० ।

(३) उपमायांश्चेति पाठः साधुः ।

(४) कण्डा इति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) सौर्योऽश्विनेति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(६) सौर्योऽश्विनेति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य, सौर्योऽश्विनेति ख० ।

(७) स्मृतास्तु इति घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(८) सूक्तो देवतां सूक्तभाजोऽस्मि इति पुस्तकान्तरम्, सूक्तभाजा इति ख०, सूक्तभाजिनामिति घ० ।

एते काण्व्यावृचौ यौष्यौ ह्यङ्गन्ति त्वेति पञ्च च^(१) ॥८४॥
 ग्रीषा वङ्गभ्यो यूषेभ्यो^(२) वैश्वदेवौ तृगष्टमौ^(३) ।
 अस्या^(४)न्या प्रस्थिनी योक्ता^(५) षष्ठमैन्द्राग्र^(६)मुच्यते ॥८५॥
 वैश्वदेव्यग्निमुपसं^(७) दधिक्राव्णेति^(८) चेतया ।
 आग्नेन्द्रौ त्वग्र इन्द्रेति परा^(९) वैश्वानरस्तृचः ॥८६॥
 प्रयन्तु मारुता^(१०)थ्यान्या ग्रतधारद्गुरुस्तवः ।
 प्र वो वाजा षट्^(१०) स्तौति षत्विजः स्तौति^(११)मन्यतः ॥८७॥
 पुरीत्यास^(१२) इति त्वस्यान्धिष्यथानग्रौन् प्रशंसति ।

- (१) एते काण्व्यावृचौ यौष्यौ ह्यङ्गन्ति पञ्च चेति ख० ।
 (२) ग्रीषेभ्यो वङ्गयूपेभ्य इति ग० ।
 (३) वैश्वदेवो ऋगष्टमोति क०, वैश्वदेवोतृगष्टमोति पुस्तकान्तरम् ।
 (४) स्यान्ता प्रस्थिना योक्तेति घ० ।
 (५) स्यान्ताः प्रस्थिनाः योक्तेन्द्राग्रो येन्द्राग्रमिति छ० पुस्तकान्तरम् ।
 (६) अग्निमुपसं वैश्वदेवोति क० ख० ग० घ० च० ।
 (७) दधिक्रामितोति क० ग० घ० च० ।
 (८) आग्नेन्द्रौ त्वग्र इन्द्रश्चर्कं परेति छ० पुस्तकान्तरम् ।
 (९) प्रयन्तुमारुतः इति ख० छ० पुस्तकान्तरम् ।
 (१०) षट्पुनितिषाठः समोषोणः ।
 (११) स्तौति षत्विजस्येति ख० छ० पुस्तकान्तरम् ।
 (१२) पुरीत्यास इति ग० ।

ज्ञेया^(१)श्चैव तु होतारस्तौ दैव्याश्चैव तत्र तु^(२) ॥८८॥
 चयोर्विंशतिरैन्द्राग्रौ दृष्टन्तीति पराश्रतः ।
 सूक्ते प्रेति तु नद्यश्च विश्वामित्रं समुद्विरे^(३) ॥८९॥
^(४)पुरोहितः सन्निव्याथे सुदामः सोऽहरद्भनम् ।
 विपाटकुतुद्रोः सग्नेदं प्रमित्येते उवाच ह ॥१००॥
 प्रवादास्तत्र दृश्यन्ते दिवद्वद्वदेकवत् ।
 अश्चेत्यर्द्धं पच्छो वा नदीष्वप्येकवन्ति ते ॥१०१॥
 श्वये श्रुचे दिवसाद्धं विश्वामित्रवचःश्रुतेः ।
 एनाभिर्धग्निर्वा नद्य ष्यं वद्वद्वद्विरे ॥१०२॥
 पद्यष्टज्ञो^(५)श्चतुर्थांश्च दग्म्याश्चेतरा ष्वयेः ।
 सप्तम्याश्चि पद्यश्च यो देवौ^(६) परिकीर्तितौ ॥१०३॥
 निपातिनौ तु तौ ज्ञेयौ तैन्द्रापार्वत्युत्तमे^(७) ।
 करोति पुत्रिकां नारी^(८) यथा दृष्टितरन्तया ॥१०४॥

(१) यूपा इति ख० ।

(२) तत्र हेति ख० घ० ।

(३) विश्वामित्रः समुद्विरे इति ख० ग० पुस्तकान्तरम्, स संवदन्निति
 क० घ० च० ।

(४) पुरोहित इत्यादि श्लोकत्रयं क० घ० छ० चिद्विद्वत्पुस्तकेषु नोपलभ्यते ।

(५) पद्यष्टज्ञोरिति पाठः साधुः ।

(६) यौदक्यौ इति ग० ।

(७) पार्वत्युत्तमेति छ० पुस्तकान्तरम् ।

(८) नारी इति ख० छ० पुस्तकान्तरम् ।

तस्यां सिञ्चति रेतो वा^(१) तच्छासदिति कीर्तितम् ।

रिक्त्यस्य दुहितुर्दानं नेत्यृचि प्रतिषिध्यते^(२) ॥१०५॥

तस्याश्चैव^(३) यवीयांसं भ्रातर ज्येष्ठवत्सुतं ।

सुदास्य महायज्ञे दक्षिणा गाधिसूनवे^(४) ॥१०६॥

निगृहीतं बलाच्चेतः^(५) सोऽवसीदद्विचेतनः ।

तस्मै^(६) ज्ञात्स्वीन्तु सौरिं वा नाम्ना वाचं ससर्परीं ॥१०७॥

सूर्य्यवयादिहागत्य ददुस्ते^(७) जमदग्नयः ।

कुशिकानां ततः सा वागमतिन्तामपाहनत् ॥१०८॥

उपेत्य चाख्यां^(८) कुशिकान् विश्वामित्रो भुवोध यत् ।

धन्वा वाचं च चष्टात्मा^(९) तानृषीन् प्रत्यपूजयत्^(१०) ॥१०९॥

ससर्परीरिति दाभ्यामृग्भ्यां वाच सुवन् स्वयम् ।

स्थिरावित्यनसो^(११) ज्ञान्यनडुह^(१२) च गृहान् व्रजन् ॥११०॥

(१) रेतो वा इति ख० पुस्तकान्तरस्य ।

(२) प्रतिषेधतीति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(३) तस्याश्चाहेति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(४) अग्निना गाधिसूनवे इति क० ग० घ० च० ।

(५) गृहो वा बलाच्चेतः इति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(६) तस्मैति क० घ० ।

(७) सा ददुरिति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य । आगत्येत्यत्र आहृत्येति क० ग० घ० च० ।

(८) उपेत्य चाख्यां कुशिकानिति क० घ०, उपेत्य वाचं कुशिकानिति ख० ।

(९) प्रतिष्ठाप्तेति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(१०) अग्न्यचेतयदिति ख० पुस्तकान्तरस्य ।

(११) इत्यनसाज्ञान्यनडुहमिति क० घ० । अत्रदुहमित्यत्र अत्रदुहः इति घ० ।

- (१) अन्नसोऽङ्गानि चोत्थाप्य अन्नज्ञाहौ गृह्णात्मजौ ।
 ततश्च स्वशरीरश्च गृह्णान् स स्वयमाप ह ॥१११॥
 रथश्च स्वशरीरेण गृह्णान् गच्छन् पराददे ।
 पराश्वतस्रो यास्त्वत्र वसिष्ठदेपिणीर्विदुः^(१) ॥११२॥
 विश्वामित्रेण या^(२) प्रोक्ता अभिशापा इति स्मृताः ।
 द्विषद्देषास्तु ताः प्रोक्ता विद्याश्चेवाभिचारिकाः^(३) ॥११३॥
 वसिष्ठास्ता^(४) न शृण्वन्ति तदाचार्यकसम्मतम् ।
 कौर्त्तनाच्छ्रवणाद्वापि महान् दोषः प्रजायते^(५) ॥११४॥
 शतधा भिद्यते मूर्द्धा कौर्त्तितेन श्रुतेन वा ।
 तेषां बालाः प्रमीयन्ते तस्मान्नास्तु न कौर्त्तयेत् ॥११५॥
 विश्वाय देवां^(६) सुष्टाव चतुर्भिरिममित्यृषिः ।
 अस्तौ दिश्वात्मना सर्वान् मन्यमानः परं पदम् ॥११६॥

(१) अन्नस इत्यादिसाङ्गश्लोक क० ग० घ० चिह्नितपुस्तकेषु नेह्यते ।
 तेषु अस्मिन् खले, तन्वच स्वा शरीरश्च गृह्णानाच्छन् परीददे इति
 पाठोऽस्ति ।

(२) वसिष्ठदेपिण्य स्मृता इति क० ख० ग० घ० ।

(३) त्विति क० ख० ग० घ० च० ।

(४) विद्देशिण्य स्मृता विद्यादभिचारेषु शब्दयते । इति क० ग०
 घ० च० ।

(५) त्विति ख० पुस्तकान्तरघ, ते इति छ० ।

(६) श्लोकाङ्गमेतत् क० घ० चिह्नितपुस्तकयोर्न दृश्यते ।

(७) विश्वान् देवांश्चेति छ० पुस्तकान्तरघ ।

(१) देवानामसुरत्वं तदेकं महदितोरयन् ।

अश्विनौ मित्र ऋभवो^(१) धेनुर्मित्र इहेह वः ॥११७॥

(२) वैश्वदेवीति विज्ञेया मैत्री मित्राय पञ्च तु ।

ऐन्द्रार्भवसृचस्वत्रार्भवे सूक्तः स उत्तमः^(३) ॥११८॥

(४) पूर्वे द्युचे निपातीन्द्र उपो वाजेन पञ्चमात् ।

उपसादुत्तरे षड्भिः स्तुता ऋग्देवता दृचेः^(५) ॥११९॥

ऐन्द्रावरुणः प्रथमो वार्हस्पत्यस्ततः परः^(६) ।

पौष्पावित्रसौम्याद्य मैत्रावरुण उत्तमः^(७) ॥१२०॥

तुष्टाव जमदग्नि^(८) तेन देवा दृता दृधौ ।

देवर्षिपितृपूजायं य अन्नाष्टपचक्षुनः^(९) ॥१२१॥

(१) अक्षौद्विश्वात्मना सर्वानित्यादि महदितोरयन्नित्यन्तपाठः क० ग० घ० चिह्नितपुस्तकेषु नोपलभ्यते ।

(२) ऋतवः इति क० घ० च० ।

(३) वैश्वदेवीति श्लोकार्जं ख० छ० चिह्नितपुस्तकयोर्न विद्यते ।

(४) उत्तमे इति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) पूर्वे द्युचे इति श्लोकार्जं क० ख० घ० चिह्नितपुस्तकेषु नोपलभ्यते ।

(६) पौष्पादुत्तरास्त्वन्त्ये षट् एयग्देवतास्तृचा इति क० ख० ग० घ० च० ।

(७) तपापरः इति ग० । तदुत्तरः इति छ० ।

(८) पश्यामन्त्यस्तु यस्तुच इति छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(९) जमदग्नि इति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(१०) पपापान्नाष्टिपचक्षुन इति क० ग० घ० च० ।

यस्य वै श्लेनरूपेण अहर^(१)वृत्रहा मधु ।
 षोऽग्निन्तु पञ्चदशभिरिन्द्रं षोडशभिः परैः ॥२२२॥
 अषिस्तामिति तुष्टाव सूक्तेरेतेसु^(२) गौतमः ।
 स भ्रातरमिति त्वासु^(३) तिसृष्वग्निनिपातभाक् ॥२२३॥
 वरुणेनाभिसस्यौति चाङ्ग^(४)रन्ध्रे निपातितम् ।
 सिद्धोक्तदेवते सूक्ते एके^(५) प्रत्यग्निरिव तु^(६) ॥२२४॥
 अषिर्वीधदिति दाग्धा स्यौति सोमकमेव तु^(७) ।
 तस्यैव चायुरर्थाय^(८) पराभ्यामश्विनौ सुतौ ॥२२५॥
 अञ्जसानुञ्जनियेऽहं^(९) ऋवाणं गर्भं एव^(१०) तम्^(११) ।
 अन्वगान्वादिति^(१२) पुत्रमिन्द्रमात्महितेपिषी ॥२२६॥

(१) यस्य च श्लेनरूपेण अहरदिति ख० छ० पुस्तकान्तरम् ।

(२) इति त्विति म० घ०, इति चिति छ० पुस्तकान्तरम् ।

(३) त्वास्त्विति छ० ।

(४) अमिसस्यौत्या प्राङ्गरिति क० ग० घ० च० ।

(५) सिद्धोक्तदेवते सूक्तमेवे इति क० घ० ।

(६) सिद्धोक्तदेवते सूक्ते एके प्रत्यग्निरित्युमे, इति छ० ।

(७) सोमकभूपतिमिति छ० पुस्तकान्तरम् ।

(८) चायुर्योऽर्थीयेति ख० छ० पुस्तकान्तरम् ।

(९) अन्वगान्वादिति क० ख० घ०, अन्वगान्वादिति म० ।

(१०) गर्भमवेति क० ग० घ० च० ।

(११) त्विति क० ख० ग० घ० च० ।

(१२) अन्वगान्वादिति क० ख० घ० च० ।

अयमित्यथ वे सूक्ते^(१) बृचे स्तुतिर्चतस्रश्च द्वि^(२) ।
 प्रसुपविभ्यो नवभिर्होमिः श्वेनस्य^(३) संस्तवः ॥ १ ३ १ ॥
 परामिस्त्वेति पञ्चर्षे सोमेनेन्द्रः स्तुतः^(४) सह ।
 सोमप्रधाना^(५)मेतान्नु क्रोष्टुकि^(६)र्भन्यते स्तुतिं ॥ १ ३ २ ॥
 दिवश्चिदिति चानेन बृचेनेन्द्रेण संस्तुतः^(७) ।
 लघुसं मध्यमां मेने त्वाचार्य्य^(८) शाकटायनः ॥ १ ३ ३ ॥
 वाममित्युक्स्तुताद्वाव^(९) भगः पूषेति चार्य्यमा ।
 कश्चिती^(१०)ति पूषोक्तोऽद्वन्द्वकः स इति श्रुतेः ॥ १ ३ ४ ॥
 अस्माकमुत्तमं सुय्यं स्तौतीत्याहायशासन^(११) ।

- (१) अयमित्यात्मसंस्तव इति ख० घ०, अयमित्यात्मसंस्तव इति ग० ।
 (२) बृचे स्तुतिर्विमन्य हीति ख०, बृचे स्तुतिरिवाम्य हीति घ० पुष्प-
 काशरस्य ।
 (३) परामिस्त्वेव पञ्चर्षे सोमेन्द्र संस्तुतः इति ख० घ०, सोमेन्द्रौ च
 स्तुत इति ग० ।
 (४) सोमप्रधानमिति ख० ख० ग० घ० च० ।
 (५) क्रोष्टुक् इति ख० घ० च० ।
 (६) चैतेन ते इषे नेन्द्रसंस्तुतेति ख० घ० च०, इन्द्रसंस्तुतामिति ग० ।
 (७) मेने त्वाचार्य्य इति ग० घ० पुष्पकाशरस्य ।
 (८) वामनि श्रुति संस्तुतेति ग० घ० पुष्पकाशरस्य ।
 (९) कश्चितीत्यादि स्तौतीत्याहायशासनः इत्यन्वयः ख० ग० घ०
 च० चि'उत्तमं देयु म इत्यने ।

(ख) अ० १, १५, ११ । (ग) अ० ३, १२, २२ ।

इन्द्रस्य हरयो ह्यथा अग्नेरश्वस्तु^(१) रोहितः ॥१३५॥

सूर्यस्य हरितश्चैव^(२) वायोर्नियुत एव च ।

रासभो रोहितो^(३)ऽश्विभ्यामजाः^(४)पूष्णश्च^(५)वाजिनः ॥१३६॥

पृषतो^(६)ऽश्वास्तु मरुतां गावोऽरुणस्तथोषसः^(७) ।

सवितुर्वाजिनः श्वावा^(८) विश्वरूपा वृहस्पतेः ॥१३७॥

सहैते देवताभिस्तु^(९) स्त्रयन्ते खन्पगो^(१०)ऽन्यथा ।

आयुधं वाहनं चापि स्तुतौ यस्येह दृश्यते ॥१३८॥

तमेव तु स्तुतं विद्यात्तस्यात्मा वज्रधा हि सः ।

कनीनका^(क)सूक्तगोषो ह्यर्षोः स्तुति^(११)रिहोच्यते ।

चत्वार्यंतश्च विज्ञेयान्यप्रगृह्याणि^(१२) विद्मधे^(ख) ॥१३९॥

इति वृहद्देवतायां चतुर्थोऽध्यायः ।

(१) अश्वस्त्विति क० ख० घ० ङ० च० ।

(२) प्रोक्ता इति ख० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(३) रासभो रोहितः इति ख० ङ० पुस्तकान्तरश्च, रासभौ रोहितः इति ग० ।

(४) माजा इति क० घ० च० ।

(५) पूष्णस्त्विति ख० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) एषत्य इति ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(७) तथोषसामिति ख० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(८) श्वावा इति क० घ० च० ।

(९) चेति ख० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(१०) स्त्रयन्तेऽप्यन्तेऽन्यथेति क० घ० च०, स्त्रयन्तेऽप्यन्यगोऽन्यथेति ग० ।

(११) धर्मस्तुतिरिति क० घ० च०, सूक्तगोऽध्यर्धस्तुतिरिति ग० ।

(१२) चत्वारि परमाप्तेयान्याप्रगृह्याणीति ख० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० १, ७, २ । (ख) ऋ० ४, ३२, २३ ।

अथ पञ्चमोऽध्यायः ।

प्रेति पद्मार्भवं वीणि^(१) दधिकाणि पराच्छतः ।
 षड्ग्यावाष्टयिष्यौ स्तौति दधिकाव्णां^(२) मुखे तु या^(३) ॥१॥
 परोक्षैरमुतो वाग्निर्नामभिस्तु स्तुतास्तयः ।
 अग्निर्वायुश्च सूर्यश्च हंसः शुचिषदित्यूचा^(४) ॥२॥
 नियुक्ता सूर्यदेवत्या हंस इत्येतरेयके^(५) ।
 दे इन्द्रावश्ये सूक्ते^(६) तत्र^(७) वीण्याश्विनाग्निः^(८) ।
 अयं वायो विश्वी^(९) तेषु^(१०) वायव्याः सप्त कौर्त्तिताः ॥३॥

-
- (१) पद्मार्भवाद्यौति ङ० ।
 (२) दधिकाव्णा स्तौति हि वामिति ख०, दधिकाव्णां मुखे तु चेति ग०,
 दधिकाव्णाभुतो (ख) हि वामिति ङ० ।
 (३) इत्युच्यते क० ग० घ० च० ।
 (४) प्रोक्ताङ्गमेतत् क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।
 (५) दे इन्द्रावश्ये इन्द्रादिति ङ० ।
 (६) तत्र इति ग० ख० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) आश्विनाग्नि इति क० ख० ग० घ० च० ।
 (८) विश्वी मां वा इति ख० पुस्तकान्तरश्च ।

---

(१) ऋ० ४, १८, २ । (ख) ऋ० १, २१, १५ ।
 (ग) ऋ० ४, ३८, १ ।

नव चैवेन्द्रवायव्या ऐन्द्रा^(१)स्तिस्रः शतेन षट्^(२) ।
 इदं कथितदेवतं यन्तु स्तम्भोत्तमो हृषः^(३) ॥४॥
 श्रुतिरिन्द्राष्टहस्यत्योरष्टावेता षचः स्वताः ।
 वार्हस्यत्यन्तु तत्सूक्तमिदमित्यौषमे परे ।
 पुरो धातुः कर्मग्रंथा स इन्द्रानोच्यते^(४) वचे^(५) ॥५॥
 तस्मावित्री द्वे तु को वैश्वदेवं^(६)
 मही द्यावा पृथिवीयं तत्परश्च^(७) ।
 क्षेत्रस्येति तिस्रः क्षेत्रपत्याः^(८)
 शृणं^(९) वाहाः शृणदेवी तृगुत्तमा^(९) ॥६॥

(१) इन्द्रः इति क० ग० घ० च० ।

(२) शतेन षडिति ङ० ।

(३) इदमित्यौषमे परे इति क० घ० च०, यन्तं स्तम्भोत्तमो हृषः
 इति ग० ।

(४) स इन्द्रानोच्यते इति पुस्तकान्तरम् ।

(५) श्रुतिरिन्द्राष्टहस्यत्योरिति श्लोक क० घ० च० चिद्विजितपुत्रक्षेत्र
 नेत्यते ।

(६) तस्मावित्रेको वैश्वदेवमिति ङ० ।

(७) परन्तु षडिति क० ग० घ० च० ।

(८) क्षेत्रस्य क्षेत्रपत्यास्तृषस्त्विति क० घ०, क्षेत्रस्येति क्षेत्रपत्यास्तृ
 षस्त्विति ग० ।

(९) शृणदेवतृगुत्तमेति ग० घ० पुस्तकान्तरम् ।

वायुः शूनः सूर्य एवात्र^(१) सीरः^(२)
 शूनासीरौ^(क) वायुसूर्यौ^(१) वदन्ति ।
 शूनासीरं चास्क इन्द्रानु मेने
 सूर्येन्द्रौ तौ मन्यते प्राकपूणिः ॥७॥
 शूनासीरौ पञ्चम्यां तु स्तुतौ तौ
 सीतायै षष्ठी त्रय सप्तमी च^(३) ।
 शूनं नः फालाः^(४) छयिं स्तौति पादः^(५)
 शूनं कीनागाः^(ग) छयिजीवान् मनुष्यान्^(६) ॥८॥
 शूनं पादे पर्जन्यं तृतीये^(७)
 चौमृषिः छयिकामो^(८) जगाद् ।

- (१) एवात्रेत्यत्र त्वेवेति ख० ड० पुस्तकान्तरस्य ।
 (२) सीर्यं इति क० घ० च० ।
 (३) वायुसूर्यमिति क० घ० च० ।
 (४) हे तु सीतायै षष्ठी सप्तमी चेति क० ग० घ० च० ।
 (५) पादे इति छ० ।
 (६) छयिजीमनुष्यामिति क० घ० च० ।
 (७) स्तुतः पादेऽत्र पर्जन्यस्तृतीये इति क० ग० घ० च० ।
 (८) चान्यत्तु चिधंनका इति क० घ० च०, चान्यत्तु चिधंनका
 इति ग० ।

(७) ऋ० ४, ५०, ५ । (ग) ऋ० ४, ५०, ८ । (ग) ऋ०
 ५०, ८ ।

हृषिं वा^(१) स्तौति सर्वं हि सूक्तं

समुद्रादित्यग्नेर्मध्यमस्य ॥८॥

आदित्यं वा ब्राह्मणोक्तं प्रदिष्टं

घ्नाग्नेयं^(२) यद्वाग्यसूक्तं^(३) हि दृष्टं^(४) ।

अपां स्तुतिं वा यदि वा घृतस्तुति

गवां स्तुति वा सूक्त^(५)मेतददन्ति ॥ १० ॥

स्वभानुदृष्ट सूर्यस्य अपद्यत्य^(६) तमोऽत्रयः ।

सप्तविंशतिभिः सूक्तैरवोधीत्यग्निमस्तुवन् ॥ ११ ॥

वैष्टुष्ण^(७)स्त्वसदस्युसु^(८) अश्वमेध इति त्रयः ।

स्त्रयमानाः परीक्ष्याः स्युरत्रिव्येते^(९) कश्चित् कश्चित्^(१०) ॥ १२ ॥

ऐश्वराक^(११) स्युरूपो राजा वैष्टुष्णो रथमास्थितः ।

(१) हृषिं वदिति क० घ० घ० ।

(२) आग्नेयमिति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(३) वापाग्यसूक्तमिति क० घ० घ०, वा वापाग्यसूक्तमिति ग० ।

(४) प्रदिष्टमिति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) गणमेके शौच्यमिति क० ग० घ० घ० ।

(६) स्वभानुदृष्टसूर्यस्यमपद्यन् ये इति ग० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(७) वास्यमेते इति घ० ।

(८) त्वसदस्युसु इति द्योक्तं ख० घ० चिद्विद्वत्तदस्युसु इति दियते ।

(९) ऐश्वराक इति क० ग० घ० घ० ।

सञ्जयाहाश्वरभींश्च^(१) दृष्टो ज्ञानः^(२) पुरोहितः ॥१६॥
 स ब्राह्मणकुमारस्य रघो गच्छञ्जिह्वरोऽच्छिनत् ।
 एनःस्वित्यत्रवीथैव स राजैनां^(३) पुरोहितं ॥१७॥
 सोऽथर्वाङ्गिरसान्मन्वान्^(४) दृष्ट्वा सञ्जीव्य तं शिशुं^(५) ।
 क्रोधात्सन्ध्यं राजानमन्यं देवं समाश्रितः ॥१८॥
 हरोऽप्याग्नेर्ननाशाच^(६) तस्यापक्रमणादृषेः^(७) ।
 अग्नौ प्रास्तानि हव्यानि^(८) न ह्यपच्यत^(९) कानिचित् ॥१९॥
 ततः प्रव्यथितो राजा अभिगम्य प्रसाद्य च^(१०) ।
 आनीत्वा सद्युगं ज्ञानं^(११) पुनरेव पुरोदधे ॥२०॥
 स प्रसन्नो दृष्टोऽप्यैश्वर्यमग्नेर्नृपस्ये ।

(१) अथ रभीश्चेति क० घ० च० ।

(२) दृष्टो ज्ञानः इति ख० ।

(३) राजा वमिति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(४) सोऽथ वाशानि सामानोति क० घ० च०, सोऽथर्वा गिरिशान्
मन्वानिति ख० ।

(५) सद्युगमिति छ० ।

(६) अथ्येति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(७) तस्यापक्रमणादृषेरिति क० ग० घ० च०, गुरोरिति ख० पुस्तका-
न्तरस्य ।

(८) प्रास्तानि यथानीति क० घ० च०, प्रास्तानि शक्यानीति ख०,
प्रास्तानि चाज्यानीति छ० ।

(९) ह्यपच्यतेति याठः साधुः । न ह्यपच्यतेति क० घ० च०, यवहृन्ने इति
ग०, न भीरुको चेति छ० ।

(१०) तमिति ग० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(११) आनीय सद्युगं शर्म इत्येव याठो भवितुमर्हति ।

अविन्दत पिशाचीं च^(१) जायां तस्य च भूपतेः ॥१८॥

निपणः स तथा सार्द्धं मासं द्यां कश्चिपावपि^(२) ।

तामुपामग्नयाश्चक्रे कमेतं त्वमिति लृचा^(३) ॥१९॥

घरः^(४) कुमाररूपेण वृशस्ता^(५)मभ्यभायत ।

विज्योतिषेति चोक्तायां सहभाग्निरुद्वज्जलत् ॥२०॥

(१)पिशाचीमदहत्तां स यत्र चोपविवेश सा ।

एष एव परामृष्टो भास्वी ब्राह्मणो^(६)श्रुचः ॥२१॥

निदागसंज्ञके घन्ये ऊन्दोगानामिति श्रुतिः^(७) ।

भवेदेव परामर्गः सूक्तस्यास्य व्यपेक्षया^(८) ॥२२॥

भवन्ति यान्या मन्त्रा^(९) हि विधिगृह्येन^(१०) चोदिताः ।

(१) तामिति ग० घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) कश्चिपावपीति क० घ० च० ।

(३) युषेत्युषेति ङ० ।

(४) घरः इति क० घ० च० ।

(५) वृशंतामिति ख० ।

(६) रा० घ० चिञ्जितपुस्तकयोः पुस्तकान्तरे च, पिशाचीमदहत्तां स इति द्योश्वात् प्राक्, सद्यमानः समायान्तं प्रकाशश्च प्रकाशपतिश्च-धिकं द्योश्वाः पठितम् ।

(७) भास्वादिब्राह्मणः इति ख०, भास्विब्राह्मणः इति ङ० ।

(८) एतच्चक्रोक्तार्थं क० ग० घ० च० चिञ्जितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(९) विश्वयेति ग० घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(१०) यान्यामेषामिति क० ग० घ० च० ।

(११) विधिगृह्येनेति क० ग० घ० च० ।

दृग्गन्ते ब्राह्मणे मन्त्रा एकदेशे प्रदर्शिताः ॥२३॥
 जामदग्न्यो यथाप्रिय^(१) स्तौतीया^(२) चैतरेयके ।
 आप्रियः सुसमिद्धाय^(३) पञ्चमं सूक्तमव तु^(४) ॥२४॥
 एतद्^(५) वैश्वदेवी वा अन्या चैन्द्राग्न्युत्तमे ।
 ऐन्द्राणि द्वादश त्रीणीत्युग्रना^(६) यत्र^(७) संस्तुतः ॥२५॥
 उग्रनेति तु पादेन सहयदामनेन च^(८) ।
 इन्द्राकुत्सेति चैतस्या कुत्सेनेन्द्र स्तुतः सह ॥२६॥
 यत्वा सूर्य्येति चात्रीणां पञ्चर्षे^(९) कर्म कीर्त्यते ।
 (१०) वैश्वदेवस्यैषो राजा अयमेध ऋणं च य ॥२७॥
 स्वयमानाः प्रतीच्याः स्युरचिष्वेते क्वचित् क्वचित् ।
 अनस्वनेति सूक्तेऽस्मिन्नाग्नेयेऽचिर्हविः स्वयम् ॥२८॥
 दानतुष्टं शशंमेताश्वाजर्षीनिति केचन ।

-
- (१) जामदग्न्यस्तथैवाज्य इति क० घ० च०, यथाप्रिय इति ग० ।
 (२) स्तौतीयाः इति ख० ग० ङ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (३) आग्र्यं सुसमिद्धायेति क० ग० घ० च० ।
 (४) अचिष्वेति ख० ङ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (५) इन्द्रमगिति क० ग० घ० च०, रोदमगिति ख० ।
 (६) द्वादशान्यादीन्युग्रना इति ङ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (७) त्वेति क० ख० ग० घ० च० ।
 (८) उग्रनेति च पादोऽयं सहयदा परस्य य इति ग०, परस्य यः इत्यत्र
 परस्य इति ङ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (९) पञ्चर्षा इति क० घ० च० ।
 (१०) वैश्वदेवस्यैषो राजा अयमेध ऋणं च य इति क० ग० घ० च० चिञ्जित
 पुस्तकेषु च विद्यते ।

आमीरथेपणाच्चैभ्यो अग्निं प्रति च दृश्यते ॥२८॥
 अयुतश्च गवां त्रीणि शतान्यथ च विंशतिः ।
 सौवर्षशकटं गोभ्यां अरुणोऽदान्नृपोऽचये ॥२०॥
 अश्वमेधगतं चोद्गांस्त्रसदस्युर्धनं वज्र ।
 राज्ञः प्रति च तत्सूक्तं वभाप इति केचन ॥२१॥
 आत्मा हितात्मने^(१) दद्यादयहीनृपतेर्वापिः ।
 अत्रेः सुतस्यपि वभुमार्त्विज्याय ष्टणञ्च यः ॥२२॥
 मद्सदक्षिणे सोमे वप्रे तं मोऽप्ययाजयत् ।
 ददौ तदौशनो राजा सहस्राणि शतानि च ॥२३॥
 तस्मै चत्वारि चत्वारि महावीरश्च काञ्चनम् ।
 प्रवर्गेषु महावीराः सोवर्षांस्तस्य चाभवन् ॥२४॥
 प्रतिगृह्य ऋषिर्गच्छन् मध्यमेनाग्निना पयि ।
 षष्ट इन्द्रेण चाचख्यौ भद्रं चतसृभिय तत् ॥२५॥
 कोमुवान् वैश्वदेवानि एकादश^(२) पराश्रित^(३) ।
 मान्तानि द्वा प्रेति इन्माभीत्यृषि तु मृतान्^(४) ॥२६॥
 द्वितीययाग्यया मृतः सविता शौगकोऽप्रथीत्^(५) ।
 उपेति वार्हस्पत्यमृतो यो मारुत्युगुनरा ॥२७॥

(१) आत्माहितात्मने इति पाठः शक्यतः ।

(२) कोमुवाच वैश्वदेवाभ्येकारशेति क० ।

(३) किति ट० द्रुतवास्तरेण ।

(४) प्रेतीहाभीत्यृषि तु संस्तुतेति ग०, इन्माभि न वाचा मृतेति म० ट० पक्षकान्तरेण ।

(५) सोवाग्नेतत् क० ग० घ० च० विहितपुण्येण न दामते ।

तमुद्युही तु रौद्रीं स्यात्^(१) प्रमुद्युतिरिति वृषि ।
 दक्षस्यतिः शाकपूणिः पर्जन्याग्री तु गालवः ॥३८॥
 आस्कन्तु पूषणं मेने स्तुतमिन्द्रन्तु शौनकः ।
 वैश्वानरं भागुरिस्तु मास्त्यौषममाश्विनं^(२) ॥३९॥
 वायव्याध्वर्यवः सौमी दशैत्येन्द्री परा तु या^(३) ।
 (४) अग्निं धर्मं पराञ्जन्ति^(५) अश्विनौ स्तौत्यृगच्छ च ॥४०॥
 प्रेति वां पूषणं या चेत्यर्द्धैर्ऽग्निरिहोच्यते ।
 प्रथमेऽय दितीये च स्तुता एति दिवोकसः ॥४१॥
 आवाचं मध्यमां स्तोति ततोऽन्या तु वृहस्पतिं ।
 (६) ज्याया ममिति चादित्यं म वो वायुरिहोच्यते ॥४२॥
 तं प्रदये^(७)ति सौमी वा दैत्येन्द्री वा प्रजापतेः ।
 परोचवैशदेवं तदाह कौषीतकिः स्वयम् ॥४३॥
 तेषु द्वतीयमित्युक्तं देवान् ऊव^(८) इदं परम् ।

(१) त्विति क० ग० घ० च० ।

(२) आश्विनोति क० ग० घ० च० ।

(३) वृहस्पतेन्द्राग्रेसारिवोति इ० पुस्तकान्तरम् ।

(४) अग्निं धर्ममित्यादिसार्वभौक क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु
 न पठितः ।

(५) परातस्तौति पुस्तकान्तरम् ।

(६) ज्याया ममिति चादित्यमित्यादि देवान् ऊव इदं परमित्यन्तप्राठः
 क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु मेणते ।

देवानां पद्मीरिति तु (१) देवपत्न्यो हृचे स्मृताः ॥ ४ ४ ॥

अयं चतुर्णामिति चेन्द्रवायू

त्रिभिः स्मृतौ वायवृक्षे(२)ति वायुम् ।

रयं हृचा रोदसी स्वयतेऽत्र

यस्याः स्मृता मरुतो रुद्रपत्न्याः(३) ॥ ४ ५ ॥

आह्रा स इति त्वस्यां रुद्राणां संस्मृतौ गणः ।

मरुतान्तु गणश्चैते नाद्या(४)रुद्रा इति स्मृताः(५) ॥ ४ ६ ॥

असावग्निरिमौ(६) चोभौ त्वग्नी(७)पार्थिवमध्यमौ(८) ।

पदुत्तमे वृचेऽह्वंर्चे इले(९)ऽग्निं संस्मृतौ हृचे ॥ ४ ७ ॥

मध्यमा वाक् स्त्रियः सर्वाः पुमान् सार्द्धं च मध्यमः ।

गणाय सर्वे मरुतो गुणभेदात् पृथक् पृथक्(९) ॥ ४ ८ ॥

(१) धेति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(२) क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु, अयं चतुर्णामितौति श्लोकस्यले,
अयं चतुर्णामिति च इन्द्रवायुत्रिभिः स्मृतौ । वायुर्द्वितीयदान्त्येका
रथान्विति तु रोदसी । इति पाठो वर्तते ।

(३) गणस्यैतन्नामेति क० ग० घ० च० ।

(४) कृताः इति क० ग० घ० च० ।

(५) अयमिति छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(६) चोभावधौ इति छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(७) पार्थिवमध्यगाविति ख० ।

(८) क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु, पदुत्तमे वृचेऽह्वंर्चे इत्यादिनाह्वं-
श्लोकस्यले अन्ते मरुद्भिरित्यस्यां मरुद्भिः स च संस्मृताविति श्लोकाह्वं-
वर्तते ।

(९) अ० ७, १०, १ । (१०) अ० १, १८८, ८ ।

राजर्षिरभवद्दाम्नी रयवीति^(क)रिति श्रुतः^(१) ।

स यत्प्रमाणो राजर्षिरभिगम्य प्रसाध च ॥४८॥

आत्मानं कार्यमर्थ^(१)ञ्च स्थापयन् प्राञ्जलि स्थितः ।

श्रवणीतर्पिमाचेयमालिञ्ज्यायार्चनानसम्^(ख) ॥५०॥

स सपुत्रोऽभ्यगच्छन्तं राजानं यज्ञमिद्धये ।

शावाश्व^(ग)श्चाचिपुत्रस्य पुत्रः खल्वर्चनानसः ॥५१॥

साङ्गोपाङ्गान् सर्ववेदान् यः पिचाथापितो मुदा ।

अर्चनानाः सपुत्रोऽथ गत्वा नृपमयाजयत्^(१) ।

यज्ञे च विततेऽपग्नद्राजपुत्रो यगस्विनीम् ॥५२॥

क्षुपा मे राजपुत्रो स्थादिति तस्य मनोऽभवत् ।

शावाश्वस्य च तस्यां वै सक्तमासीत्तदा मनः^(१) ॥५३॥

संपुत्रस्य मया राजन्निति याज्यञ्च सोऽब्रवीत् ।

शावाश्वाय सुतां दिक्षुर्महिषी स्त्रां नृपोऽब्रवीत् ॥५४॥

किं ते पुत्रीमहं कन्यां शावाश्वाय ददामि हि ।

अचिपुत्रो दुर्वलो हि जामाता लावयोरिति ॥५५॥

राजानमब्रवीत् सापि नृपर्षिकुलजा श्वहम् ।

(१) श्रुतिरिति छ० पुनःकान्तरथ ।

(२) कार्यवन्तमिति छ० पुनःकान्तरथ ।

(३) शावाश्वश्चाचिपुत्रस्येति साङ्गोपाङ्गोक्तं क० घ० च० चिञ्जितपुत्र-
बेदु नोपगम्यते ।

(४) शतरुद्रोक्तं क० घ० च० चिञ्जितपुत्रकेषु न वृण्वते ।

(क) षट् ५, ६९, १८ । (ख) षट् ५, ६०, ७ । (ग) षट् ५, ६१, ५ ।

नानृपिर्ना हि जामाता नैष मन्त्रान् हि दृष्टवान् ॥५६॥

अपये दौयतां कन्या चेदस्यां वा भवेत्तथा ।

अपि मन्त्रदृशं वेदपितरं मन्यते यतः^(१) ॥५७॥

प्रायाश्चष्टे स^(२) तं राजा मह मन्त्रव्य भार्यया ।

अनृपिर्ना न^(३) जामाता कश्चिद्भवितुमर्हति ॥५८॥

प्रत्याख्यात अपिमोन वृत्ते यज्ञे न्यवर्त्तत ।

श्यावाश्रय तु कन्यायां मनो नैव न्यवर्त्तत^(४) ॥५९॥

ततः स्तुतौ^(५) निवर्त्यांश्च तावेतावभिजग्मतुः^(६) ।

शशीयसी^{(क)(७)} तरन्त^(८)श्च पुरुमीन्ह^{(ग)(८)}श्च पार्यिवम्^(९) ॥६०॥

तरन्तपुरुमीन्हौ^(१०) तु राजानौ वै ददग्भृषी^(११) ।

ताभ्यास्तौ चक्रतुः पूजामृषिभ्यां नृपतौ^(१२) स्वयम् ॥६१॥

(१) श्यावाश्रयं स्तुतां दित्पुत्रित्यादिसाङ्गं द्योकत्रयं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेष्यते ।

(२) प्रायोश्चष्टेति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(३) नैयेति ग० ।

(४) न स्म निवर्त्तते इति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) ततस्तौ त्विति क० ग० घ० च० ।

(६) ततः स्तुतौ निवर्त्तत उमावेतावभिजग्मतुरिति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(७) शशीयसीति घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(८) पुरुमीन्द्रमिति घ० ।

(९) पार्यिवम् इति क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न पठितं ।

(१०) तरन्तपुरुमीन्द्राविति घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(११) ददग्भृषी इति क० घ० च० ।

(१२) नृपतिरिति क० घ० च० ।

(क) अ० ४, ६१, ६। (ख) अ० १, १०४, ११। (ग) अ० ८, ०१, १०।

५३ महिष्याय दर्शयामास त^(१) नृप ।
 तरन्तानुमतेभैव^(२) प्रादाद्दृष्टविध वसु ॥६२॥
 अजाविक गवाश्वश्च ग्धावाश्याय अग्नौयसी^(३) ।
 अत्रि^(४) याज्यार्चितौ गत्वा पितापुत्रौ स्वमाश्रमम् ॥६३॥
 अभ्यवादयतामत्रि^(५) महर्षिं दीप्ततेजसम् ।
 ग्धावाश्वस्य मनस्यामीन्मन्त्रस्यादर्शनादहम् ॥६४॥
 न सन्धवानिमां कन्या चन्त सर्वाङ्गगोभनाम् ।
 अय्यह मन्त्रदर्शी स्या भवेद्दुर्षो महान् मम ॥६५॥
 इत्यरण्ये चिन्तयत प्रादुरामीन्मरुद्गण^(६) ।
 ददर्श मस्थितान् पार्श्वे तुल्यरूपान्महात्मन^(७) ॥६६॥
 ममानवयमयैव^(८) मरुतो रक्षवक्षस ।
 तास्तुन्वययमो दृष्ट्वा देवान् पुरुपविषहान् ॥६७॥
 ग्धावाशो विम्भितोऽपृच्छत्केध्वेति^(९) मरुतस्तदा ।

(१) वै इति ख० घ० ।

(२) तरन्तानुमता चैवेति क० ग० घ० च० ।

(३) असीयसीति छ० पुल्लशान्तरथ ।

(४) तौ त्विति पाठ मङ्गलः ।

(५) अभ्यवादयतामत्रिमिति छ० पुल्लशान्तरथ ।

(६) अत्रि याज्यार्चितौ गत्वादि प्रादुरामीन्मरुद्गणः इत्यलपाठ
 क० ग० घ० च० चिञ्जितपुल्लकेषु नेच्छते ।

(७) तुल्यरूपानिवात्मनः इति क० ख० ग० घ० च० ।

(८) चैरमिति छ० पुल्लशान्तरथ ।

(९) ने योति पाठः समीचीनः । केधेतीति क०, कोधेतीति छ० ।

ततस्तु महतो देवानृषिभ्योऽनन्वबुध्यत^(१) ॥६८॥
 य ई वहन्त इत्यृग्भिः पङ्क्तिभिः^(२) स्तुष्ट्याव तांस्तथा ।
 अतिक्रमं हितमृषिर्मेने विपुलमात्मनः ॥६९॥
 यत्र^(३) दृष्टैव तुष्ट्याव यज्ञ^(४) केष्टेति^(५) पृष्टवान् ।
 सताः स्तुत्यानया प्रीता गच्छन्तः पृष्टिमातरः^(६) ॥७०॥
 अत्रमुच्य स्ववसोभ्यो^(७) रुक्मं तस्मै तदा ददुः ।
 मरुस्तु तु प्रयातेषु श्वावाश्वस्तु महायगाः^(८) ॥७१॥
 रपवीतेर्दुहितरमगच्छन्मनसा तदा ।
 स मद्य ष्यिरात्मानं विवक्षुरपवीतये^(९) ॥७२॥
 एतं मे स्तोममित्यृग्भ्यां^(१०) दौत्ये^(१०) राशीं न्ययोजयत् ।
 रपवीति तपस्यन्तं^(११) मग्नेष्ट्यार्षेण चतुषा ॥७३॥

(१) तदयत्नान्बुध्यतेति क० ग० घ० च० ।

(२) बुद्धेति क० ग० घ० च० ।

(३) यात्र इति क० घ० च० ।

(४) यांष्टेति क० ग० घ० च० ।

(५) केष्टेतीति क०, केष्टेतीति घ० ।

(६) यमुच्यन्तु स्ववसोभ्यः इति घ०, यामुच्यते स्ववसोभ्यः इति घ० ।

(७) महायगा इति घ० घ० पुनस्तुत्यानया ।

(८) मद्यमप्यपवीतये इति क० ग० घ० च० ।

(९) इत्याभ्यामिति क० ग० घ० च० ।

(१०) दूत्ये इति घ० पुनस्तुत्यानया ।

(११) रपवीतिमप्यपवीतये इति घ० घ० ।

(१२) घ० १, २१, १० ।

पि गर्भाणां दृष्ट तदनुमन्वणम् ।

भावदत्त तु तत्तस्यास्तथा रूपं हि दृश्यते ॥८५॥

जरायुर्गर्भशब्दाभ्यामेतद्रूपं हि दृश्यते^(१) ।

महे उपस्ये^(२) सावित्र युञ्जतेष्कावद्^(३) सुत. ॥८६॥

पर्जन्यो बलिति तस्मिन्^(४) पृथिवी मध्यमा तु^(५) वाक्^(६) ।

अद्या नो देवसवितरिय दु स्वप्ननाशिनौ^(७) ॥८७॥

वारुणन्तु प्रसघाजे पद्ममैन्द्राग्रमुत्तरम्^(८) ।

विष्णुं न्यङ्ग^(९) मरभ्येति मारुत सूक्तमुत्तरम्^(१०) ॥८८॥

एतया मरुदाख्यातं द्यौर्नन्द्रे प्रतिपूर्वकम्^(११) ।

(१) सवतामपि गर्भाणामित्यादिसार्जेकलोक क० ग० घ० च० चिञ्जित-
पुस्तकेषु नापद्यत ।

(२) महौषसेतीति क० घ० च० ।

(३) सावित्रे युञ्जतेष्केति वै इति क० ग० घ० च० ।

(४) पर्जन्यस्तु बलित्येतीति ङ० पुस्तकान्तरथ ।

(५) मिति ग० ।

(६) सुतेति ङ० पुस्तकान्तरथ ।

(७) एतच्छ्लोकाङ्गे क० ग० घ० च० चिञ्जितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(८) उत्तरमित्यत्र उत्तममिति क०, इन्द्राग्रीन्द्राग्रमुत्तमे इति ख०,
मिन्द्राग्रीन्द्राग्रमुत्तमे इति ङ० पुस्तकान्तरथ ।

(९) विष्णुं चिञ्जमिति ङ० पुस्तकान्तरथ ।

(१०) उत्तममिति ख० ।

(११) एतच्छ्लोकाङ्गे क० ग० घ० च० चिञ्जितपुस्तकेषु नोपलभ्यते ।

श्रीसूक्तमाग्नीवांदम्^(१) स्त्रीपुत्राणां पराणि तु^(२) । ८८ ॥
 तस्याद्वा^(३) लक्ष्म्यपनुद^(४) मग्निस्तच^(५) निपातभाक् ।
 प्रजावान् जीवपुत्रो^(६) वा गर्भकर्मणि मंस्तुतौ ॥८९॥
 गानात्पाः पयस्विन्य^(७) संभवन्तीति मंस्तुता^(८) ।
 आग्नीवांदेषु संज्ञासु कर्मसंभ्यास्तु देवताः^(९) ॥९०॥
 निपातभाग् लिङ्गवाक्यात्^(१०) परीक्षितेह मन्त्रयित् ।
 मन्त्रप्रयोगमन्त्रयोः^(११) प्रयोगो^(१२) वन्वत्तरः ॥९१॥

- (१) आग्नीवांदो स्यादिति ख०, आग्नीवांदास्येति ड० पुस्तकान्तरस्य ।
 (२) श्रीपुत्राणां पराणि यट् इति क० घ० च०, यट् इति ग०, श्रीः
 पुत्राणां पराथ यट् इति ड० पुस्तकान्तरस्य ।
 (३) तस्यादेति क० घ० च० ।
 (४) लक्ष्म्यपनिर्देः इति क० घ० च०, स्याद्दालप्पो पतेर्नेदि इति
 ख०, अलक्ष्म्यपनिर्दे इति ड० पुस्तकान्तरस्य ।
 (५) स्तचैति ख० ड० ।
 (६) प्रजावज्जीवपुत्र इति क० ख० ग० घ० च०, प्रजावान् जीवपुत्रा
 इति ड० ।
 (७) पयस्विन्यः इति ख० ग० ।
 (८) संस्तुताविति ड० ।
 (९) कर्मसंभ्या तु देवतेति ख० ।
 (१०) लिङ्गवाक्येति ख० ग० ।
 (११) मन्त्रप्रयोगमन्त्राद्यामिति ग० ।
 (१२) प्रयोगे इति ग० ।

विधेस्तयोः परीचा^(१) स्यान्मन्त्राः स्युरभिधायकाः^(२) ।
 तस्मात्तेन विमंत्रादौ मन्त्राणां तद्गतानि तु ॥८३॥
 गुणामिधायकानि स्युः सविज्ञानपदानि तु ।
 मन्त्रेषु गुणभूतेषु प्रधानेषु च कर्मसु ॥८४॥
 प्रधानगुणभूताः स्युर्देवता इति गम्यते ।
 पिमां वत्सरिकं सर्वं प्रजाकामः प्रजापतिः ॥८५॥
 आहरत्सहितः साधैर्विन्देदेवीः सहेति च ।
 तत्र वाग्दीक्षणीयायामाजगामाशरीरिणी^(३) ॥८६॥
 तां दृष्ट्वा युगपत्तत्र कस्याप्य वरुणस्य च ।
 शुकं चस्कन्द तद्वाभ्यामग्नौ प्राप्तं^(४) यदृच्छया ॥८७॥
 ततोऽर्चिभ्यां शृगुर्जग्मे अद्गारेभ्योऽद्गिरा^(५) अपिः ।
 प्रजापतिस्तुतौ दृष्ट्वा दृष्ट्वा वागभ्यभाषत ॥८८॥
 आभ्यामृद्विस्तृतीयोऽपि भवेदत्रैव ते सुतः ।
 प्रजापतिस्तपेत्युक्तः प्रत्यभाषत भारतीम् ॥८९॥
 अग्निरपिस्ततो जज्ञे सूर्याग्नस्तपमचुतिः ।
 योऽद्गारेभ्य अपिर्जग्मे तस्य पुत्रो वृहस्पतिः ॥९००॥

(१) परीक्षा इति म० ।

(२) अभिधानकाः इति ल०, अभिधानिका इति म० ।

(३) अशीरिणीति दुष्टः पाठः ।

(४) प्राप्तिमिति ल०, प्राप्तमिति म० ।

(५) अद्गारश्चाद्गिरा इति ल०, अद्गारेभ्यद्गिरा इति म० ।

(६) अ० १, ११, १ ।

वृहस्पतेर्भरद्वाजो विदधोति^(१) य उच्यते^(२) ।
 मरुत्स्वामीहुर्यश्च^(३) स एवाङ्गिरसो नपात्^(क) ॥१०१॥
 मपुत्रस्य तु तस्येदं^(४) मण्डलं षष्ठमुच्यते ।
 लं क्षम्य इति तत्रादावाग्नेयानि त्रयोदश ॥१०२॥
 सूक्तानि चोपि मूर्द्धानमग्नेर्वैश्वानरस्य तु ।
 एकात्रविंशतिश्चैव^(५) पिबन्त्येन्द्राण्य^(६)तः परम् ॥१०३॥
 अग्ने सचे षदित्यस्यां द्वौ देवौ तु^(७) निपातितौ ।
 प्रोतये नूम^(८) इत्येते वैश्वदेव्याहृचौ तु ते^(९) ॥१०४॥
 ष्वग्द्वितीया पदञ्चान्धमैन्द्रमेति^(१०) गवां स्तुतिः ।
 आसन्नाषाम^(क) इत्यस्यां वायुरिन्द्रश्च संस्तुतौ^(११) ॥१०५॥
 इन्द्रः प्राधान्यतो वाच स्तुतो वायुर्निपातभाक् ।

- (१) विदधोतीति छ० ।
 (२) प्रशावान् भोवपुत्रो वा इत्यादि विदधोति य उच्यते इत्यन्तपाठः
 क० घ० च० धिङितपुत्रकेषु नामस्यत ।
 (३) भुवन्यश्चेति क० घ० च०, गुरोर्यस्येति छ० ग० ।
 (४) ससपुत्रस्य तस्यैतदिति क० ग० घ० च० ।
 (५) एकात्रिंशद्देवाभेति छ०, एकात्रिंशद्देवाभेति छ० । एकोनविंश-
 तिरिति भवितुमर्हति ।
 (६) पिबन्त्येन्द्राणीति पाठः श्रुद्धः ।
 (७) देवौ याविति क० ग० घ० च० ।
 (८) नम इति क० घ० च० ।
 (९) स्तुते इति छ० ।
 (१०) चेतोति ग० ।
 (११) इन्द्रायु सप्त स्तुताविति छ० पुत्रशान्तरस्य ।

अयं देवमृचं मौम्यमैन्द्रमेके प्रचक्षते^(१) ॥१०६॥
 शरीरं चक्षुरित्यस्यां वचोऽधीति^(२) हवोः^(३) स्तुतिः^(४) ।
 पितरं स्तौति शंयु^(५)श्च वचखान्ते पदे स्वयम्^(६) ॥१०७॥
 स्वादु^(७)ष्किलायमित्येताः पञ्चर्चः मौम्य एव वा^(८) ।
 इन्द्रः प्रधानतो वाच स्तुत. सोमो निपातभाक् ॥१०८॥
 इन्द्रस्यैन्द्रनिपातोऽयं स्वयन्ते द्वैतरेयके^(९) ।
 अगव्यूति^(१०) स्तौति देवान् पादो भूमिमथोत्तरः ॥१०९॥
 बृहस्पतिं वतीयोऽस्तौत्^(११) त्विन्द्र^(१२)मेवोत्तमं पदम् ।
 अथिस्तु तौ तथेत्युक्त्वा पायुं^(१३) पुत्रमभापत ॥११०॥
 अधर्षणीयौ शत्रूणां कुरुष्वेतौ^(१४) नृपाविति ।
 पितरं म तथेत्युक्त्वा युद्धोपकरणं तयोः ॥१११॥
 जौमूतोयेनेति^(१५) सूक्तेन पृथक्कोनान्वमन्त्रयत् ।

(१) इन्द्र प्रधानततो वाचेति श्लोकः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(२) अधीतिरिति विसर्गयुक्तपाठः शुद्धः ।

(३) य आनयदिति त्वस्य वचोऽधीति वदुस्तुतिरिति क० ग० घ० च० ।

(४) सुक्तस्यान्ते पदे स्वयमिति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) इति तु मौम्य पञ्चर्च उत्तरः इति क० ग० च० ।

(६) इन्द्र प्रधानतो वाचेत्यादि स्वयन्ते द्वैतरेयके इत्यन्तपाठः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते । भृगुपते इति श्रुद्ध पाठः ।

(७) वतीयस्त्विति क० ट० पुस्तकान्तरश्च ।

(८) त्विन्द्रमिति पाठः साधुः ।

(९) कुरु पृथेति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(१०) जौमूतोयेनेति क० घ० च०, जौमूतोयेनेति ग० ।

(ब) अ० ६, ४५, ३३ । (ग) अ० १, २४, ६ । (ग) अ० ६, ४४, २१ ।

(घ) अ० ६, ४०, २० । (ङ) अ० २, २, ४ ।

प्रथमा त्वस्र सूक्तस्य योद्धारं स्तौति वर्ष्मिणम् ॥११२॥
 धनुः स्तौति^(१) द्वितीया तु तृतीया व्याभिमन्त्रिणी^(२) ।
 स्तौति चार्त्वा^(३) चतुर्थी च^(४) गिपुधिं स्तौति पञ्चमी ॥११३॥
 अर्द्धेन^(५) भारयिं षष्ठ्या रश्मयोऽर्द्धेन मन्त्रताः ।
 अत्रांस्तु सप्तमी स्तौति आयुधागारमष्टमी ॥११४॥
 नवमी रथगोपांस्तु दशमी रणदेवताः ।
 इपुमेकादशी^(६) स्तौति द्वादशी कवचस्तुतिः ॥११५॥
 त्रयोदशी कर्मां स्तौति छन्दत्राणं चतुर्दशी ।
 प्रथमे पञ्चदश्यास्तु पादे दिग्घ^(७) इपुः स्तुतः^(८) ॥११६॥
 अयोमुखी द्वितीये तु अर्द्धेऽस्त्रं^(९) वारुणं परम्^(१०) ।
 षोडश्यां^(११) त्वस्र सूक्तस्य धनुर्मुक्त इपुः स्तुतः ॥११७॥
 सप्तदश्यां तु युद्धादेः^(१२) कवचस्य च बन्धन^(१३) ।

(१) धनुयश्चेति क० घ० च० ।

(२) व्याभिमन्त्रिणीति क० घ० च० ।

(३) स्तौत्यृगाद्यौ चतुर्थी चेति क० ग० घ० च० ।

(४) अर्थेनेति क० घ० च० ।

(५) इपुधिश्चेकादशीति क० घ० च०, इपुश्चेकादशीति ग० ।

(६) दिग्घ्यः इति ग० ।

(७) इपुस्तुतः इति ग० ट० ।

(८) अर्द्धेऽस्त्रमिति स० ।

(९) घरे इति ग० ।

(१०) षोडश्यां इति क० ग० घ० च० ।

(११) युद्धादेः इति क० घ० च०, योशादेरिति स० ।

(१२) बन्धन इति क० ग० घ० च० ।

स्तुतिरष्टादशी श्रेया युयुत्सोर्द्वयुक्तमा^(१) ॥११८॥
 आग्रास्ते चोत्तमे पादे द्युपि^(२) रात्मन आग्निष ।
 सूक्तेनानेन तु स्तुत्वा सद्दामाङ्गान्युपिस्तयो ॥११९॥
 तत^(३) प्रस्थापयामास पुनर्वारग्निखान्^(४) प्रति ।
 एतद्व्यत्ते चतसृभौ राशौ साहाय्यकाङ्क्षया ॥१२०॥
 भरद्वाजोऽभितुष्टाव प्रीतस्तेन पुरन्दर ।
 अभ्यावर्त्तिनमासाद्य ह्यर्षुपीथानदीतटे ॥१२१॥
 सहितव्यायमानेन^(५) जघानैतान शचीपति^(६) ।
 एव^(७) वारग्निखा^(८)ञ्चिन्वा तावभ्यावर्त्ति^(९)सार्ज्यौ^(१०) ॥१२२॥
 भरद्वाजाय गुरवे ददत्तुर्विविध वसु ।
 भरद्वाजश्च गर्गश्च दृष्टाविश्रेण वै पथि ॥१२३॥
 दौ च^(१) प्रस्तोक^(२) इत्याभिर्दान तस्मै^(३) श्रमस्तु ।

(१) स्तुतिरष्टमेति क० ग० घ० च० ।

(२) अग्निदिति ड० ।

(३) तथेदिति क० घ० च० ।

(४) वारिग्निखानिति ग० ।

(५) एतद्व्यत्ते चतसृभिरित्यादि जघानैतान शचीप्रतिरित्यन्तपाठ क०
ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(६) तौ पिति क० ग० घ० च० ।

(७) वारिग्निखानिति ग० ।

(८) ततोऽभ्यावर्त्ति इति क० ग० घ० च० ।

(९) इयानिति क० ग० घ० च० ।

(१०) तस्मै इति क० ग० घ० च० ।

(क) अ० ६, २०, ८ । (ख) अ० ६, ३०, २५ । (ग) अ० ६, ३०, २२ ।

(१) प्रसङ्गादिह^(१) याः सूक्ते देवताः परिकीर्तिताः ॥१२४॥

ता एव सूक्तभाजस्तु मेने राघीतरौसुतः^(२) ।

प्राजापत्यो मरीचिर्हि मारीचः कश्यपोऽभवत्^(३) ॥१२५॥

तस्य देव्योऽभवञ्जाया^(४) दाचायष्ट्यस्तयोद्गम ।

अदितिर्दितिर्दनुः काला दनायुः सिंहिका मुनिः^(५) ॥१२६॥

क्रौधावगा वरिष्ठा च सुरभिर्विनता तथा ।

कद्रुस्यैवेति दुहितृः कश्यपाय ददौ स च^(६) ॥१२७॥

तास्तु देवासुरास्यैव गन्धर्वोरगराचक्षाः ।

वयांसि च पिशाचाश्च जज्ञिरेऽन्यासु जातयः ॥१२८॥

तत्रैका त्वदितिर्देवी द्वादशाजनयत्^(७) सुतान् ।

भगस्यैवार्यमांग^(८)स्य मित्रो वरुण एव च ॥१२९॥

(१) ख० घ० चिह्नितपुस्तकयोः पुस्तकान्तरे च, प्रसङ्गादिह याः सूक्ते इति श्लोकाद्वात् प्राक्,—

अधिरप्यमितुष्टाव दानं तत्र च तस्य तु ।

अत्रैकया द्वयां अमे दत्तं सङ्गीर्तयन् स्वयम् ॥

इत्यधिकं पठितम् ।

(२) प्रसङ्गा त्विहेति क० ग० घ० च० ।

(३) राघीतरस्तुताविति क० घ० च० ।

(४) मुनिरिति क० ग० घ० च० ।

(५) जाता इति क० घ० च० ।

(६) विगाविति ख० ।

(७) अदितिगित्यादिसाङ्गैकश्लोकः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।

(८) इत्यङ्गोऽननयदिति क० ग० घ० च० ।

(क) अ० २, १, ४ ।

धाता चैव विधाता च विवस्त्रांश्च महाद्युतिः ।
 नष्टा पूषा तयैवेन्द्रो दादगो विष्णुरुच्यते^(१) ॥१३०॥
 इन्द्रं तस्यास्तु तज्जज्ञे^(२) मित्रस्य वरुणस्य ह^(३) ।
 तयोरादित्ययोः सत्रे दृष्ट्वाप्सरसमुर्वगीम् ॥१३१॥
 रेतस्यस्कन्द कुम्भे तु^(४) न्यपत^(५) द्दामतीतरैः ।
 तेनैव तु मुहूर्तेन वीर्यवन्तौ तपस्विनौ ॥१३२॥
 अगम्यस्य वसिष्ठस्य तत्रपीं संवभृवतु ।
 बद्धधा पतिते शुक्रे कलमेऽथ जले म्यले ॥१३३॥
 म्यले वसिष्ठस्तु मुनिः सम्भूत षडपिमत्तम ।
 कुम्भे त्वगस्यः सम्भूतो जले मस्यो महाद्युतिः^(६) ॥१३४॥
 षड्रियाय ततोऽगम्यः शस्या^(७)मात्रो महायगा^(८) ।
 मानेन सन्नितो यस्मात् तस्मान्मान्य इहोच्यते ॥१३५॥
 यदा कुम्भाद्दृपिजांत कुम्भेनापि हि^(९) मीयते ।

(१) भगधैवार्थमाशयेत्यादिसाहस्रंश्लोक ग० घ० ष० चिद्विजयपुलकेशु
 भोपलभ्यते ।

(२) जज्ञाते इति घ० ।

(३) मित्रस्य वरुणस्य चैति ऋ० ग० घ०, सहेति ग० ग० ।

(४) तल्लुम्भे इति ग० घ० पुलकेश्यात् ।

(५) दृपत इति ग० घ० पुलकेश्यात् ।

(६) बद्धधा पतिते शुक्रे इत्यादिग संहस्रंश्लोक ऋ० ग० घ० ष० चिद्विजय-
 पुलकेशु म पठित ।

(७) शस्याया इति ग० घ० पुलकेश्यात् ।

(८) यदा इति ग० घ० ।

कुम्भ इत्यभिधानन्तु परिमाणस्य लक्षणम्^(१) ॥१३६॥
 ततोऽसु गृह्यमाणसु वसिष्ठः पुष्करे स्थितः ।
 सर्वतः^(२) पुष्करं तत्र विश्वेदेवा अधारयन् ॥१३७॥
 उत्थाय सलिलात्तस्मादथ तेपे महत्तपः ।
 नामास्य गुणतो जज्ञे वसतेः श्रेष्ठ्यकर्मणः^(३) ॥१३८॥
 अद्भुतमृषिभिर्हीन्द्रं^(४) सोऽप्यन्तपसा पुरा ।
 सोमभागानयो^(५) तस्मै प्रोवाच हरिवाहनः ॥१३९॥
 ष्ययो वा इन्द्रमिति ब्राह्मणात्तद्धि दृश्यते^(६) ।
 वसिष्ठश्च वसिष्ठाश्च^(७) ब्राह्मणा वै ततोऽभवन् ॥१४०॥
 सर्वकर्मसु यज्ञेषु दीक्षणीयास्ततोऽभवन्^(८) ।
 तस्मादद्यापि^(९) वासिष्ठाः सदस्यास्त्रिह कर्मणि^(१०) ॥१४१॥

(१) लक्ष्यते इति क० घ० च० ।

(२) सर्वत्रेति क० ग० घ० च० ।

(३) श्रेष्ठकर्मणः इति पाठः साधुः । श्रेष्ठकर्मणेति ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) चैन्द्रमिति ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) सोमभागान्गतः इति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) एतच्छ्रौकाङ्क्षे क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(७) वासिष्ठाश्च वसिष्ठश्चेति पाठः सङ्गतः । वसिष्ठाश्च वसिष्ठाश्चेति क० च०, वसिष्ठाश्च वसिष्ठाश्चेति ग० च० ।

(८) सर्वमभीष्ट यज्ञेषु दक्षिणीयतमास्तथेति क० घ० च० ।

(९) येऽद्यापीति क० ग० घ० च० ।

(१०) वसिष्ठाः सदस्याः स्युस्तु कर्षिचिदिति क० ग० घ० च० ।

अर्हयेद्^(१) दक्षिणाभिस्तान् भास्त्रवेद्यौ श्रुति^(२)स्त्वियम्^(३) ।
 ष्विन्दु मैत्रावरुणिः सूक्तैः षोडशभिः परैः ॥१४२॥
 तुष्टाव चाग्नि^(४)मित्यग्निमाप्रस्तुष जुषस्त नः^(५) ।
 प्राग्गये^(६)ऽथ प्रसघाजो^(७) द्वितीयं प्राग्गये^(८) त्वम् ॥१४३॥
 वैश्वानरीयाखेतानि^(९) ते हे^(१०)न्द्राणि पराश्रतः ।
 दश पद्म च सूक्तानि निपातो महतां श्रुतिः ॥१४४॥
 नकिः सुदास^(११) इत्यस्यां दानं पैजवनस्य तु ।
 वसिष्ठेन चतुर्ध्वग्नि^(१२)र्द्धिं नप्तु^(१३)रिति कीर्त्तितम् ॥१४५॥
 संवादः सूक्तमैन्द्रं^(१४) वाश्विन्यं तत्तु^(१५) प्रचक्षते ।
 वसिष्ठागस्त्ययोरत्र कीर्त्त्यते तनयैः सह ॥१४६॥
 इन्द्रेण चैव संवादो महिमा जन्म कर्म च ।

(१) अर्हयेदिति ख० ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(२) श्रुतिरिति क० घ० च० ।

(३) ब्रह्मार्थं भास्त्रवेद्यौ श्रुतिरिति ख० ड० ।

(४) वैश्वानरीयमित्येतदिति क० घ० च० ।

(५) चतुर्ध्वस्त्विति क० ग० घ० च० ।

(६) संवादमैन्द्रसूक्तमिति ख० पुस्तकान्तरस्य, संवादे सूक्तमैन्द्रे इति ख० ।

(७) वाश्विन्य वस्त्विति क० ग० घ० च० ।

(क) ऋ० ७, १, १ । (ख) ऋ० ७, २, १ । (ग) ऋ० ७, ५, १ ।

(घ) ऋ० ७, ६, १ । (ङ) ऋ० ७, १३, १ । (च) ऋ० ७, १८, १ ।

(ज) कुम्भे नावो २, १० । (झ) ऋ० ७, १८, २२ ।

पराणि प्रे^(क)ति चत्वारि वैश्वदेवानि यानि^(७) तु ॥१४७॥
 स्तौत्यृगन्ना^(घ)महिं तत्र मानो^(ग)ऽहिर्बुध्न्य^(घ) एव च ।
 अहिराहन्ति मेघान् स एति वा तेषु मध्यमः ॥१४८॥
 योऽहिः स बुध्न्यो बुध्नेति सोऽन्तरिक्षेऽभिजायते^(१) ।
 उदुंस्त्र^(क)सवितुः सूक्तं^(२) शन्नो^(घ)वाजिनदेवताः^(३) ॥१४९॥
 हृषो^(५)ऽर्द्धस्य पादोऽत्र प्रथमायामृषि स्तुतः^(६) ।
 पादस्यैव तृतीयोऽत्र प्रथमायामृषि स्तुतः^(७) ॥१५०॥
 यथाऽर्द्धं भगमुय^(८)स्तथा नूनं भगो^(ग)ऽपि च ।
 स हि रत्नानि सविता सुवातीति भगः स वा^(घ) ॥१५१॥

(१) तत्रेति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(२) अहिराहन्तीत्यादि सोऽन्तरिक्षेऽभिजायते इत्यन्तपाठः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।

(३) सूक्तं इति ख० घ० ।

(४) वाजिनदेवत इति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) हृषः इति ग० ।

(६) हृषोऽर्द्धस्य भागोऽत्र भगमुय इति श्रुतिरिति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य । श्रुतिरित्यत्र श्रुतः इति ग० ।

(७) पञ्चम्यामहिदेवतः इति क० ग० घ० च० ।

(८) एयं श्लोकः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नापद्यत ।

(क) ऋ० ७, ३१, १ । (ख) ऋ० ७, ३४, १६ । (ग) ऋ० ७, ३४, १७ । (घ) ऋ० ७, ३४, १७ । (ङ) ऋ० ७, ३८, १ । (च) ऋ० ७, ३८, ७ । (झ) ऋ० ७, ३८, ६ । (ज) ऋ० ७, ३१, ५ ।

वैश्वदेवानि पक्षोर्ध्वपश्चर्षो भगदेवता^(१) ।

प्रातर्जित^(२)भुयसोऽन्या द्रष्टुं स स्तौत्याग्नि^(३)रेव वा ॥ १५९ ॥

एके तु प्रात^(४)रित्यस्यां भगमेव^(५) प्रचरते ।

आद्यान्ते ते तु ऋषयः कौन्तेयन्ति^(६) प्रमद्गतः ॥ १५३ ॥

ऋक्षेषु^(७) देवता मान्या मान्यास्तत्र भुवन्ति^(८) च ।

मालोक्यान्^(९)साहचर्याद्वा संस्तवाद्दृष वा पुनः ॥ १५४ ॥

गणस्थानाङ्गकितो वा कीर्त्यन्तेऽन्यास्तु देवताः ।

दाधिक्रमथ सावित्रं रौद्रमित्यनुपूर्वगः ॥ १५५ ॥

दधिका^(१०) प्रथमायान्तु^(११) देवताः परिकीर्त्तिताः ।

ता ज्ञेया आप^(१२) आयं स्यादाभ्वः प्रथमसृचः ॥ १५६ ॥

उत्तमा वैश्वदेवी वा आर्भवी वा निगद्यते^(१३) ।

(१) पक्षोर्ध्वं पश्चर्षो भगदेवता इति क० ख० ग० घ० च० ।

(२) द्रष्टुं स्तौत्याग्नीरिति क० घ० च०, दृष्टव्याग्नीरिति छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(३) प्रातरित्येता मागीमेवेति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(४) आद्यान्तेषु तु ऋषेभु तु यन्कौन्तेयन्तीति छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) ऋक्षेऽस्मिन्निति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(६) त्वन्या अन्यास्तत्र भवन्तीति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(७) कालादेति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(८) प्रथमायास्त्विति क० ग० घ० च० ।

(९) वैश्वदेवी तु समुद्रज्योत्सेव्यां कृत्तिरिति क० घ० च० ।

(क) अ० ७, ४१, २ । (ख) अ० ७, ४१, १ । (ग) अ० ७, ४४, १ ।

(घ) अ० ७, ४०, १ ।

वैश्वदेवे तथा शस्त्रे^(१) आर्भवं शस्यते हि तत् ।
दंशमेऽङ्गि ममन्तश्च समुद्रज्योष्ठा^(क)अपां स्तुतिः^(२) ॥१५७॥

इति वृहद्देवतायां पञ्चमोऽध्यायः ।

---

(१) शास्त्रे इति ग० ।

(२) वैश्वदेवे तथा शस्त्रे इत्यादि स्तुतिरित्यन्तपाठः क० घ० च० चिह्नित-
पुस्तकेषु न विद्यते ।

(क) ऋ० ७, ४७, १ ।

क्रन्दन्त सारमेय स धावन्त द्रष्टुमुद्यत ॥१२॥
 घटर्क्षुने^(क)ति च चिभि सान्त्वयित्वा यस्सुख्यपत्^(ख) ।
 स त^(ग) प्रस्त्रापयामास जनमन्यञ्च वारुणम् ॥१३॥
 ततस्तु वरुणो राजा स्वान् पागान् प्रत्यमुञ्चत^(घ) ।
 स बद्ध^(ङ) पितर सृक्तेषुभिर्भिरित उत्तरै^(च) ॥१४॥
 अभितुष्टाव धीरे^(छ)ति सुमोषेनन्तत पिता ।
 ध्रुवासु त्ने^(ज)ति शोकाया पागा अस्त्राममोचिरे^(झ) ॥१५॥
 पराणि चीणि सूक्तानि वायव्यानि प्रवीरया^(ञ) ।
 अत्र तास्त्रै^(ट)द्वायथा ष्टचो^(ड) यासु^(ण) द्विवत्सुति ॥१६॥
 प्रवीरयोक्ता वायव्या प्रा उ^(ण) गौत्यैतरेयके ।

- (१) क्रन्दन्तमित्यादि सान्त्वयित्वा यस्सुख्यपदित्यन्तपाठः क० ग० घ० च० चिद्धितपुस्तकेषु न विद्यते ।
- (२) एवमिति ख० ङ० पुस्तकान्तरस्य ।
- (३) सै पाशैः प्रत्यवध्यत इति क० ग० घ० च० ।
- (४) बुद्धेति क० घ० च ।
- (५) बद्ध स वारुणैः पाशैः ध्रुवा सुत्वेति दृश्यते इति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।
- (६) सुमुचिरे इति पाठ शुद्धः ।
- (७) चिति ख० ङ० पुस्तकान्तरस्य ।
- (८) सुतायिति क० ग० घ० च० ।
- (९) याश्चिति ख० ङ० पुस्तकान्तरस्य ।
- (१०) प्रासिति ख० ।

(क) ऋ० ०, ५५, २ । (ख) ०, ८६, २ । (ग) ऋ० ०, ८८, ० ।
 (घ) ऋ० ०, ८०, २ ।

पदस्य व्यत्यय कृत्वा वायो प्राधान्यमुच्यते ॥१७॥

ते मत्सेन द्वयो वावन्तरद्यतुर्द्वेष पुन ।

उग्रान्तैका^(क) प्रसोता^(ख) चर्गदयोरेता भव स्मृता^(ग) ॥१८॥

ऐन्द्राग्ने गुरुचि^(घ)मित्येते प्रेति^(ङ) सारस्वते परे ।

स्ततयेव सरस्वाम्भु^(च) ननियन्त^(छ)द्यतुर्द्वेषे^(ज) ॥१९॥

राजा वर्षमहस्तासि^(झ) दौचिव्यभ्राज्जप पुरा ।

चक्षरैकरपेनेमां भुवन् सर्वां मयुद्रगाः ॥२०॥

यद्ये वहत भागान् मे^(झ) द्दग्धो वाप्यनेकम्^(ञ) ।

प्रयुचुक्षु नृप मद्यस्यास्पृशीर्षा कथं वय ॥२१॥

वहेम भोगान् सर्वांसि सधे वार्षमहस्तिके^(ट) ।

(१) प्रवीरयोक्ता वाप्या इत्यादि दयोरेता भव स्मृता इत्यन्तपाठः क० ग० च० च० चिञ्जितपुस्तकेषु गालोक्यते ।

(२) देवा सरसान् स इतीति छ० पुस्तकान्तरत्त । देवा इत्यत्र दृष्टे इति ख० ।

(३) चतस्रमितिति क० घ० च० चतिस्रमितिति ग० ।

(४) वर्षमहस्तादेति ख० ग० घ० पुस्तकान्तरत्त ।

(५) भोगान् मे इति पाठो दुह उच्यते तथादर्शनात् । उपहत मां सर्वांमिति क० घ० च०, वहत भागान् मे इति ग०, वहत मां सर्वां इति छ० ।

(६) वाप्य वैदग्ध इति क० ख० ग० घ० च० ।

(७) वर्षमहस्तिके इति ख० छ० ।

(क) अ० ७, ८१, ७ । (ख) अ० ७, ८२, २ । (ग) अ० ७, ८३, १ ।

(घ) अ० ७, ८४, १ । (ङ) अ० ७, ८६, ३ ।

सरस्वती प्रपद्यन्व मा त्वा^(१) वक्ष्यति नाड्य ॥२२॥
 तथेत्युक्त्वा जगामागु आपगा^(२) स सरस्वतीम् ।
 सा चैन प्रतिजयाह दुदुहे च पयो द्यतम्^(३) ॥२३॥
 एतदत्यहुत कर्म सरस्वत्या नृप प्रति ।
 वारुणि^(४) कौर्त्तयामास प्रथमस्य द्वितीयया ॥२४॥
 द्वे वार्हस्पत्ये ऐन्द्रे च^(५) वैष्णवे तु^(६) परे तत ।
 उत्तमैन्द्राय तिस्र^(क) सु^(ग) पर्जन्ये तिस्र उत्तरे ॥२५॥
 आग्नीर्त्तंक् प्रथमा तत्र प्रथमस्य तृतीयया ।
 यज्ञे आद्येन्द्रमेवास्मौदभ्या विन्द्रावृहस्पती^(७) ॥२६॥
 तृतीया नवमी चैव स्मौतीन्द्रावृहस्पती^(८) ।

(१) ते इति ख० घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) जगामास यावन्तीमिति ख० घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(३) प्रतिजयाह सा चैन पय सपिंश दुदुहतीति क० ग० घ० च० ।

(४) वारुण इति ख० ।

(५) ऐन्द्रे यज्ञे दिव सक्तो इति क० घ० च०, यज्ञे वार्हस्पत्यमैन्द्र
मिति ग० ।

(६) चेति ख० घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(७) तृषो द्वितीयोत्तमैन्द्रेति क० घ० च० ।

(८) आग्नीर्त्तंक् प्रथमा तथेत्यादि चक्ष्या विन्द्रा वृहस्पती इत्यन्तयाठ
क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु गोपलभ्यते । तेषु अस्मिन् स्थाने,
स्मौतीन्द्र प्रथमा त्वथ द्वितीयाद्या वृहस्पति । इति श्लोकाहं
वर्त्तते ।

(९) सहेन्द्रावृहस्पती इति ख० घ० पुस्तकान्तरश्च ।

संवत्सर^(१)न्तु माण्डूकमैन्द्रामोमं^(२) परन्तु यत् ॥२७॥
 ष्यपिर्ददं रक्षोमं^(३) पुत्रगोकपरिमुतः ।
 हते पुत्रगते क्रुद्धः मौदाभैर्दुःखितस्तादा^(४) ॥२८॥
 ये पाकगंस^(५)मृक् सौम्या^(६) आग्नेयी तत उत्तरा ।
 एकादमी वैश्वदेवी सौम्यस्तस्याः परो दृचः^(७) ॥२९॥
 यदि वाह^(८)मृगाग्नेयी ऐन्द्री यो मे^(९)ति तु स्रता^(१०) ।
 याव्णी प्रयाजिगती^(११)ति वितिष्ठं^(१२) तु मारुती ॥३०॥
 प्रवर्त्तये^(१३)ति पञ्चैश्र ऐन्द्रामोमीत्यृगुत्तमा ।
 ष्यिस्त्राग्निपमाशास्ते मानो रच^(१४) इति तृचि^(१५) ॥३१॥
 दिवसैव पृथिव्याश्च तथा पालनमात्मनः ।
 उलूक यातुं^(१६)(१७) जङ्घेतासानारूपास्त्रिमाचरान्^(१८) ॥३२॥

- (१) मण्डूका इन्द्रासोममिति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) राक्षोममिति क० घ० छ० च० ।
 (३) यतश्शुक्राङ्गं क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेष्यते ।
 (४) सौम्याविति छ० ।
 (५) दृच इति ग० ।
 (६) यो मेतीन्द्रः क्षुतोऽङ्गयेति छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) दृचे इति क० घ० च० ।
 (८) यात्विति क० ख० ग० घ० च०, यान्वियति पुस्तकान्तर्गम् ।
 (९) यथ क्षोक्तः क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेष्यते ।

(ख) षट् ०, १०३, १ । (ख) षट् ०, १०४, ८ । (ग) षट् ०,
 १०४, १४ । (घ) षट् ०, १०४, १६ । (ङ) षट् ०, १०४, १७ ।
 (च) षट् ०, १०४, १८ । (ज) षट् ०, १०४, १९ । (झ) षट् ०, १०४, २१ ।
 (झ) षट् ०, १०४, २२ ।

पद्मदध्यान्तु सूक्ष्मस्थापाष्टम्यां^(१) चैव वादणिः ।
 दुःखशोकपरौतात्मा शपते विस्रपन्निव ॥२२॥
 हते पुत्रशते तस्मिन्^(२) वसिष्ठो दुःखितस्तदा ।
 रघोभूतेन शपात्तु सुदासेनेति नः श्रुतं^(३) ॥२३॥
 कण्डशैव प्रगाथश्च घोरपुत्रौ बभूवतुः ।
 गुह्यं तावनुशातावूपतुः सहितौ वने ॥२४॥
 वसतोस्तु तयोस्तत्र कण्डपत्न्याः शिरःक्षपन्^(४) ।
 हन्ता कर्णायान् कण्डस्योरुत्सङ्गावन्ममुधत^(५) ॥२५॥
 शत्रुकामस्तु तं कण्डः क्रुद्धः पापाभिग्रहया ।
 बोधयामास पादेन दिधचन्निव तेजसा ॥२६॥
 विदिता तस्य तं भावं प्रगाथः प्राञ्जलिः स्थितः ।
 मादले च पिदले च वरयामास तावुभौ ॥२७॥
 स घौरो^(६) वाय कण्डो वा वंशजैर्वृद्धभिः पितुः ।
 ददमान्यैश्च सहितः स्रपिर्मण्डलमष्टमम् ॥२८॥

(१) षष्टम्यामिति क० ग० घ० च० ।

(२) क्रुद्धः इति ख० घ० पुस्तकान्तरम् ।

(३) वै श्रुतिरिति क० ग० घ० च० ।

(४) शिरःक्षमादिति क० घ० च० । शिरःक्षपदिति ख० ग० ।

(५) उत्सङ्गेनावमुधतेति क० घ० च० । कण्डस्योरुत्सङ्गेन त्वमुधतेति ख०
 घ० पुस्तकान्तरम् ।

(६) शेरः इति क० ख० घ० च० ।

माचिदै^(१)न्द्राणि चत्वारि अश्वस्य सूर^(२)मित्यृचि ।
 तुष्टावाङ्गिरसी नारी वसन्ती^(३) शशती^(४) पतिम् ॥ ४० ॥
 स्त्रियं वन्तं^(५) पुमांसन्तमामङ्गः स्तुतवानृचिः^(६) ।
 स्वस्य^(७) दानं स्तुष्टी^(८)त्यृग्मिधत्तुभिः परिकीर्त्तितम् ॥ ४१ ॥
 गिचे^(९)त्यृग्भ्यां तु काशस्य विभिन्दोः परिकीर्त्तितम् ।
 पाकस्याश्वसु^(१०) भोजस्य चतुर्भिर्यमिति^(११) स्तुतम् ॥ ४२ ॥
 पौष्णौ प्रेति^(१२) प्रगाथौ दौ^(१३) मन्यते शाकटायनः ।
 ऐन्द्रमेवाप पूर्वन्तु गाक्षवः पौष्णमुत्तरम्^(१४) ॥ ४३ ॥
 ऐन्द्राणामिह सूक्तानामुत्तममश्रोत्तमे ढचे ।
 दानं राज्ञः कुक्षस्य सूरं राध^(१५) इति स्तुतं ॥ ४४ ॥
 दूरा^(१६)दित्याग्निने सूक्ते सप्तविंशत्ताने^(१७) यथा ।

- (१) वसन्ताविति ख० । वसताविति ङ० ।
 (२) व्यक्तमिति ग० ।
 (३) मासं तं शतवाग्भिरिति ङ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (४) तस्येति ख० ङ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (५) चेति ख० ङ० ।
 (६) त्विति ख० ङ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (७) उत्तममिति ङ० ।

- (४) अ० ८, १, १ । (ग०) अ० ८, १, १० । (ग) अ० ८, १, १४ ।
 (घ) अ० ८, १, १० । (घ) अ० ८, २, ११ । (च) अ० ८, २, ११ ।
 (ङ) अ० ८, ४, १५ । (ज) अ० ८, ४, १६ । (झ) अ० ८, ४, १ ।
 (ञ) अ० ८, ५, १० ।

आगन्तुं^(क) माहत सूक्त वयं^(ख)मित्यैश्वर्यम्^(ग) ॥५०॥
 काण्डस्य सौमरे^(१)श्चैव यजती वज्रै^(२) सह ।
 कुरुचेवे यज्ञान् अवर्द्धवीपि विविधानि च ॥५१॥
 आखुच्च^(३) सोऽमितुष्टाव इन्द्रश्चिन्न मरुस्ततो ।
 इन्द्रो वे^(४)त्वनयर्षां स दानशक्ति प्रकाशयन् ॥५२॥
 आखुराजोऽभिमानाच्च प्रहर्षितमना स्वयम्^(५) ।
 स स्रुतो^(६) देवश्चिन्न^(७) श्वपये तु गवां ददौ^(८) ॥५३॥
 अयुताना सहस्र वै निर्जपाह स्रुवधृपि ।
 अघिञ्चीवाच^(९) अष्टात्मा नाहमर्हाम्युपे स्रुतिम् ॥५४॥
 तिर्यग्योनौ समुत्पन्नो^(१०) देवतां^(११) स्रोतुमर्हसि ।

-
- (१) वयमैश्वर्यम् परमिति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (२) सौमरेरिति क० ग० घ० च० ।
 (३) वज्रैरिति क० घ० च० ।
 (४) आखुच्च इति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (५) इन्द्रोवेत्वनयर्षां स इति श्लोक क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु
 भाषीक्यते ।
 (६) स्रुत इति ख० ग० घ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (७) यद्ददौ तद्दृष्टेयं इति छ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (८) प्रोवाचेति छ० ।
 (९) समुद्भूत इति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (१०) देवता इति ग० ।

(क) अ० ८, २०, १ । (ख) अ० ८, २१, ७ । (ग) अ० ८, २१, १० ।
 (घ) अ० ८, २१, १८ ।

तमन्वया पुनश्चाप्तौदोत्य^(क) सूक्तेन चाश्विनौ^(१) ॥६२॥
 इत्ति^(ख) ख्वेत्येतदाग्नेयं सखायस्यैन्द्रमुत्तरम्^(२) ।
 यथा वरः सुमात्रे^(ग) उत्तमस्त्रीषस्रुच' ॥६३॥
 अष्टौ तु संहिता एता देवता विभिदुर्वस्तम् ।
 उपायेन्द्रस्य सोमस्याथाग्निः सूर्यो वृहस्पतिः ॥६४॥
 अङ्गिराः सरमा चैव ता वा^(घ) मित्युत्तरस्य तु ।
 आदौ मैत्रावरुणम्^(३) नव द्वादश त्वात्तराः ॥६५॥
 वैश्वदेव्यो वरुणराजा यथादादृषये वसु ।
 इन्द्रो वेत्येतयर्षा तु दानशक्तिप्रकाशनम्^(४) ॥६६॥
 कौत्सितं^(५) तु वृषे तस्मिन्नृञ्ज^(६) मुच्यष्यायने ।
 अश्विनौ ददतु प्रीतौ तदिहोक्तं सुसामनि^{(७)(८)} ॥६७॥

-
- (१) सूक्ता पित्र सूक्तौ परैस्त्रिभिरिति क० घ० च० ।
 (२) उत्तममिति छ० एतच्छ्लोकाद् क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न
 पठितम् । तेषु अस्मिन् स्यत्ते, अश्विनावग्निमिन्द्रश्च चाभितुष्टाव
 देवता । एतच्छ्लोकाद् वक्षते ।
 (३) मित्रावरुण इति छ० छ० ।
 (४) एतच्छ्लोकाद् ख० ग० छ० चिह्नितपुस्तकेषु नामव्यत ।
 (५) कौत्सितमिति ङ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (६) एतच्छ्लोकाद् क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।
-

(क) ऋ० ८, २२, १ । (ख) ऋ० ८, २१, १ । (ग) ऋ० ८, २४,
 २८ । (घ) ऋ० ८, २५, १ । (ङ) ८, २६, २२ । (च) ऋ० ८, २५, २२ ।

आशिनं तु युषो^(क)र्धुञ्छ^(ख) वायव्या उत्तराम्बु याः ।
 यं भवर्णमनुर्नाम लेभे पुत्रं विवस्वतः ॥६८॥
 वैश्वदेवानि पञ्चैतान्यग्निरुक्थे^(ग) जगाद स.^(१) ।
 बभुरेक^(घ) इति तस्मिंलिङ्गतो^(२) द्विपदा दग् ॥६९॥
 स्वयन्ते देवता ह्यासु कर्मभिः^(३) खै पृथक् पृथक् ।
 स्मृताः कर्मगुणैः खैः खैर्देवता यत्र यत्र तु ॥७०॥
 पृथक् कर्मभृतिनां वैश्वदेवन्तदेव तु^(४) ।
 तामास्रभुरिति त्वाद्या सौम्याग्नेयी तृगुत्तरा ॥७१॥
 त्वाष्ट्री चैन्द्री च रौद्री च पौष्णी वैष्णव्यगाश्विनी ।
 नवमी मैत्रावरुण्यग्दग्मी मित्रसंस्तवा ॥७२॥
 यजमानप्रमङ्गाश्च यजिरेवाच संस्तवा ।
 यो यजाति^(५)दृचे ग्रको यजतां पतिरीलितः ॥७३॥
 तस्य शुमान्^(६) दृचे यज्वा चतसृष्वपि मच्छि^(७)ति ।

(१) वैश्वदेवानि सूक्तानि जगादाग्निरिति स्वयमिति क० घ० च० ।

(२) त्वेता लिङ्गत इति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(३) ह्यासा नवभिरिति क० घ० च० ।

(४) पृथक् कर्मभृतेत्युक्तं तद्विद्याद्वैश्वदेवतामिति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(क) ऋ० ८, २६, १ । (ख) ऋ० ८, २६, २० । (ग) ऋ० ८, २७,
 १ । (घ) ऋ० ८, २८, १ । (ङ) ऋ० ८, ३१, १ । (च) ऋ० ८, ३१,
 २ । (ज) ऋ० ८, ३१, १५ ।

यञ्चनोरेव दम्पत्योः पञ्च या^(क) दम्पतीत्यृषः ॥७४॥
 आग्रर्मा^(ख)गौरैतु^(ग) पौष्णौ परे मिचार्यमा यथा^(घ) ।
 वरुणश्च सुतस्त्वच आदित्या अग्नि^(ङ)मग्नेये^(च) ॥७५॥
 सूक्तानि प्रकृतानी^(च)ति चीष्मैन्द्राणि पराण्यतः ।
 अध^(झ) इत्यत्र कन्या तं स्वीलिङ्गेनेन्द्रमब्रवीत् ॥७६॥
 स हि तां कामयामास दानवीं पाकशासनः ।
 ज्येष्ठां स्वमारं पुंसश्च^(झ) तस्यैव बधकाम्यया^(ञ) ॥७७॥
 अग्निने^(ञ)त्याश्विनं सूक्तमैन्द्रे सूक्ते परे ततः ।
 ऐन्द्राम्घात् परमाग्नेयमैन्द्राम्घादारुणे^(ट) परे ॥७८॥
 उत्तरे वरुणे त्वग्य आ वा^(ठ)मित्याश्विनस्तृचः ।
 सूक्ते इमे^(ड) समाग्नेये^(ड) ताभ्यामैन्द्रे ततः परे^(ड) ॥७९॥

- (१) यो यजाति इति शक इत्यादिसार्द्धस्योक्तद्वयं क० ग० घ० च० चिह्नित-
 पुस्तकेषु नापद्यत ।
 (२) प्युसस्येति क० घ० च०, यंसस्येति ख० पुस्तकान्तरश्च ।
 (३) युवकाम्ययेति ख० ग० घ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (४) ऐन्द्रामं परमाग्नेयमैन्द्रामं वारुणे इति क० घ० च० । वारुणे इत्यत्र
 वारुणमिति ग० ।
 (५) इमे तु चाग्नेये इति क० घ० च० ।
 (६) ताभ्य मैन्द्रेति चोत्तरे इति क० ग० घ० च० ।

(क) ऋ० ८, ११, ५ । (ख) ऋ० ८, ३१, १० । (ग) ऋ० ८,
 ३१, ११ । (घ) ऋ० ८, ३१, १२ । (ङ) ऋ० ८, ३१, १४ । (च) ऋ०
 ८, ३२, १ । (झ) ऋ० ८, ३३, १८ । (ञ) ऋ० ८, ३५, १ । (ठ) ऋ०
 ८, ४२, ४ । (ड) ऋ० ८, ४३, १ ।

वशायाख्याय^(१)यत्^(२)प्रादात्कानौगन्धु पृथुश्रवा ।
 तदत्र ससुत दानमाम^(३) इत्येवमादिभि^(४) ॥८०॥
 आन^(५) प्रगाथो वायव्य सूक्तस्योपोक्तमा च या ।
 मिषार्थमाणौ मरुत सुमीथोच^(६)दृचे स्तुता ॥८१॥
 द्विषत्वारिशकात्प्रौत^(७) क्षिप्रोकाय पुरन्दर ।
 गिरि निरुत्तय वज्रेण गा ददावसुरैर्षता ॥८२॥
 य^(८) हन्तदिति चैतस्यामृषिस्तु स्वयमब्रवीत्^(९) ।
 स्तुता जवस्या तदितिर्महौ^(१०)त्यादित्यदेवते^(११) ॥८३॥
 अन्था पञ्चोषधेऽपि छु मौम्य स्वादो^(१२)रिति सतम् ।
 पराण्यष्टौ तु^(१३) सूक्तानि षड्यौषा तिग्मतेजसाम् ॥८४॥

(१) वशायाख्यायेति घ० ।

(२) वशायाय वपदिति ङ० ।

(३) आदिनेति ख० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) प्रात इति ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) मिषार्थमाणौ मरुत इत्यादि ऋषिस्तु स्वयमब्रवीदित्यक्तपाठ क०
 ग० घ० च० विहितपुस्तकेषु नेष्यते ।

(६) चाथोति क० घ० च० ।

(७) पराणि षाष्टादिति ख० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० ८, ४६, २१ । (ख) ऋ० ८, ४६, २५ । (ग) ऋ० ८,
 ४६, ४ । (घ) ऋ० ८, ४६, २० । (ङ) ऋ० ८, ४७, १ । (च) ऋ०
 ८, ४८, १ ।

ऐन्द्राण्यभि^(क) तु षड्विंशः प्रगाथो वङ्गदेवतः ।
 षडगन्धाम्रेरचेत्य^(ख)ग्निः सूर्यमन्त्रपदा^(१) जगौ^(२) ॥८५॥
 प्रस्कण्डस्य षडभ्रश्च^(३) प्रादाद्यदसु किञ्चन ।
 तद्भूरौ^(ग)दिति सूत्राभ्यामखिलन्विह संस्तुतम्^(४) ॥८६॥
 ऐन्द्राण्युभय^(घ)मित्यत्र षडाग्नेयात् पराणि तु^(५) ।
 निपातमाह^(६) देवानां दाता म^(७) इति भागुरिः ॥८७॥
 ढचे^(८)यास्कुसूचन्वेतं^(९) मन्यते वैश्वदेवतं ।
 आदित्यदैवतं सूक्तं त्यान्वि^(घ)त्यत्र परन्तु यत् ॥८८॥
 धीवराः सहसा मीनान् दृष्ट्वा सारस्वते गले ।

- (१) अन्त्यं पदमिति ऊ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (२) एतच्छ्लोकाद्वै क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते । तेषु
 यस्मिन् स्थले, अन्त्येत्वभिरिति त्वस्यास्ततोऽग्निः सूर्यं एव तु । इति
 श्लोकाद्वैमस्ति ।
 (३) त्विति ऊ० ।
 (४) परिकीर्तितमिति ख० स० पुस्तकान्तरस्य ।
 (५) श्लोकाद्वैमेतत् ख० स० चिह्नितपुस्तकयोर्न विद्यते ।
 (६) निपातानाहेति ख०, निपातेनेहेति स० पुस्तकान्तरस्य ।
 (७) ऋधमिति ग० ।
 (८) यास्तोऽस्तेऽद्वै ढचं चैनमिति ऊ० ।

(क) ऋ० ८, ४६, १ । (ख) ऋ० ८, ५६, ५ । (ग) ऋ० ८, ५५, १ ।
 (घ) ऋ० ८, ६१, १ । (ङ) ऋ० ८, ६५, १० । (च) ऋ० ८,
 ६०, १ ।

जाल प्रक्षिप्य तान् बद्धोदक्षिपन् मल्लिखत् भ्यन्नम् ॥८८॥
 ग्ररौरपातभीतास्ते तृष्टुबुद्धादिते सुतान् ।
 मुमुक्षुस्नास्तस्ते च प्रसन्नास्मान् समूदिरे ॥८९॥
 धीवरा चुह्य मा वो भूत्स्वर्गं प्राश्रयेति च^(१) ।
 उते^(२)ति माता चैवैषा ह्येनाभिष्टुतादिति ॥९०॥
 माह्लाद्गर्भसम्बन्धात्^(३) सुव्येतेषा^(४) स्तुतौ स्तुतौ ।
 ऐश्राष्ट्या वा रथ^(५) चीणि स्तौत्यृद्धनुपमे^(६)ति षट् ॥९१॥
 आर्वाश्वमेधयोरच पञ्चदानस्तुति परा ।
 अपा^(७)दिन्द्रस्य चाग्नेय विशेषां चैव सप्तव ॥९२॥
 वृचस्य प्रथमोऽर्द्धर्चं श्रेष्ठा वरुणदेवता^(८) ।
 त्व^(९)माग्नेयेऽथ वा सूक्ते उत्तरे^(१०) हविषां स्तुति ॥९३॥
 पय पयोषधीनाञ्च^(११) तथा रूप हि वृश्यते ।

-
- (१) धीवरा सद्गता मीनामित्यादि सार्द्धंश्लोकद्वय क० ग० घ० च०
 चिह्नितपुस्तकेषु नापश्यत ।
 (२) माह्लात्वादितिसम्बन्धादिति क० च०, माह्लात्वादभिसम्बन्धादिति ग०
 माह्लात्वादिति सम्बन्धादिति घ० ।
 (३) सुवन्त्येनामिति ख० ड० पुस्तकान्तरस्य ।
 (४) श्रेष्ठो वरुणदेवत इति ख० ग० ड० ।
 (५) सप्तमुत्तरमिति क० ग० घ० च० ।
 (६) वेति ख० ड० ।
-

(क) ऋ० ८, ६०, १० । (ख) ऋ० ८, ६८, १ । (ग) ऋ० ८,
 ६८, १४ । (घ) ऋ० ८, ६८, ११ । (ङ) ऋ० ८, ७१, १ ।

उ^(क)दित्याश्विनमाग्नेये परे सूक्ते विष्णो विष्ण^(ख) ॥८५॥
 षडभ्यामह^(ग)मिति द्वाभ्या स्तोत्र्यात्मानमृषि स्वयम् ।
 आत्मानमात्मना स्तुत्वा स्तोति दान श्रुतर्वण ॥८६॥
 आत्मादानाभिषम्बन्धात् परुष्णीञ्च महानदीम्^(१) ।
 परुष्णी परया चेन्द्र^(२) चिभि सूक्तैरिम^(घ)न्विति ॥८७॥
 मोम्यस्य स्वय^(ङ)मित्यस्य पराश्वैन्द्राणि यानि तु ।
 नही^(च)ति तेषा प्रथमे^(३) वैश्वदेव्यृगवीरुधत्^(४) ॥८८॥
 देवाना^(ज)मिति देवानाम्प्रेष्ठ^(झ)माग्नेयमुत्तरम्^(५) ।
 शौष्णाश्विगानि सूक्तानि आ मे^(झ)श्वैन्द्राणि त^(ट) तथा^(६) ॥८९॥
 श्रपालाऽचिमुता त्वामौत्कन्या त्वग्दोषिणी पुरा ।
 तामिन्द्रयकमे वृद्धा^(९) विजने पितुराश्रमे ॥१००॥

- (१) आत्मानमात्मना स्तुत्वेत्यादि परुष्णीञ्च महानदीमित्यन्तपाठ क० ग० घ० च० चिद्धितपुस्तकेषु न पठितः ।
- (२) परया परुष्णीमित्त्रमिति क० ग० घ० च० ।
- (३) प्रथममिति छ० पुस्तकान्तरस्य ।
- (४) आग्नेयन्तु तत परमिति क० घ० च० ।
- (५) याम इति श्वैन्द्रादि तमितीति चेति क० ग० घ० च० ।
- (६) वृष्टेति क० घ० च० ।

(क) ऋ० ८, ०३, १ । (ख) ऋ० ८, ०४, १ । (ग) ऋ० ८, ०४, १३ । (घ) ऋ० ८, ०६, १ । (ङ) ऋ० ८, ०८, १ । (च) ऋ० ८, ०९, १ । (ज) ऋ० ८, ०९, १० । (झ) ऋ० ८, ०९, ११ । (ञ) ऋ० ८, ०९, १२ । (ट) ऋ० ८, ०९, १३ ।

तपसा वुबुधे मा तु मर्चमिन्द्रचिकीर्षितम् ।

उदकुम्भ समादाय अपामर्षे जगाम सा^(१) ॥१०१॥

दृष्टा सोममपादास्ये तुष्टावर्चा वने तु त ।

कन्या वा^(२)रिति चैतस्याभेषोऽयं कथित स्तुत^(३) ॥१०२॥

सा सुषाव सुखात् सोम स्तुतेन्द्रञ्चाजुहाव त^(४) ।

अधौ य एषी^(५)त्यनया पपाविन्द्रस्तु तन्मुखात्^(६) ॥१०३॥

अपूर्पास्यैव सक्तूय भवयित्वा तु तद्गृहात्^(७) ।

अग्निस्तुष्टाव सा चैन जगादेन वचेन तु^(८) ॥१०४॥

सुलोमामनवद्याङ्गी कुष मा शक्र सुवर्षा ।

तस्यास्तद्वचन श्रुत्वा प्रीतप्नेन पुरन्दर^(९) ॥१०५॥

रथच्छिद्रेण तामिन्द्र शकटस्य युगस्थ च ।

(१) क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु उदकुम्भ समादायेति श्लोकाङ्के,
अपूर्पास्यैव सक्तूयेति श्लोकाङ्कात्परत पठितम् ।

(२) दृष्टासोममपादास्ये इत्यादि एषोऽयं कथितः स्तुत इत्यन्तपाठ
क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तके गोपकथ्यते ।

(३) पपाविन्द्रस्तु तन्मुखादिति क० ग० घ० च० ।

(४) एतच्छ्लोकाङ्के क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।

(५) अतस्तुरिति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(६) अतसौ मृते इवेन मेति छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(७) एतच्छ्लोकाङ्के क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।

(क) अ० ८, ८१, १ । (ख) अ० ८, ८१, २ ।

प्रक्षिप्य निश्चर्क्य चिः सुत्वक् सा तु ततोऽभवत्^(१) ॥१०६॥
 तस्यां त्वचि व्यपेतायां पूर्वस्यां शकको^(२)ऽभवत् ।
 उत्तरा त्वभवद्गोधा छकलामस्त्वगुत्तमा ॥१०७॥
 इतिहासमिमं^(३) सूक्तं त्वाहतुर्याम्कमाठरौ^(४) ।
 कन्ये^(५)ति शौनकः सूक्ते पान्त^(६)मैन्त्रे ततः परे^(७) ॥१०८॥
 उत्तमा चार्भवी प्रोक्ता उत्तरस्यैतरेयके ।
 छान्दोगिके द्वितीये तदारभवं शस्यते यतः^(८) ॥१०९॥
 मासुतं गौः^(९) परं सूक्तमा त्वै^(१०)न्द्राणि^(११) पराणि षट् ।
 सूक्ते द्वितीय एतेयामितिहासं प्रचचते^(१२) ॥११०॥

- (१) तत. सा सुत्वचामवदिति छ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (२) तस्यास्त्वगपहतायाः पूर्वा सा शक्यक इति क० ग० घ० च० ।
 (३) इदमिति क० ग० घ० च० ।
 (४) यास्यमागुरिरिति क० ग० घ० च० यास्यमागुराविति छ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (५) शौनकस्यैत्रं यान्तमिद्युतरे च ये इति क० ।
 (६) उत्तमा चार्भवीत्यादिश्लोक. क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नापद्यत ।
 (७) द्वात्वेन्द्राणीति क० ग० घ० च० ।
 (८) षट्श्लोकार्थे क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेष्यते ।

(क) श्ल० ८, ८१, १ । (ख) श्ल० ८, ८२, १ । (ग) श्ल० ८, ८४, १ । (घ) श्ल० ८, ८५, १ ।

अपक्रम्य तु^(१) देवेभ्य सोमो वृत्रमयार्दित ।
 नदीमशुमतीनाम्नीमध्यतिष्ठत् कुरून्^(२) प्रति ॥१११॥
 त वृहस्पतिनैकेन अभ्यपा^(३)दृचक्षा मह ।
 योत्स्यमान सुसह्यै^(४)र्मरुद्भिर्विविधायुधै ॥११२॥
 दृष्ट्वा तानायत सोम खवलेन व्यवस्थित ।
 मन्वानो वृत्रमायान्त^(५) जिघासुमरिसेनया ॥११३॥
 व्यवस्थित धनुश्मन्त तमुवाच वृहस्पति ।
 मरुत्पतिरय सोम एहि^(६) देवान्^(७) पुनर्विभो ॥११४॥
 श्रुत्वा देवगुरोर्वाक्यमनये वृत्रशङ्कया^(८) ।
 सोऽब्रवीच्चेति तं शक्र ओजसैव^(९) बलाहली ॥११५॥

- (१) अपक्रामेति ख० ड० पुस्तकान्तरक्ष ।
- (२) अशुमती नामा अत्यतिष्ठद्गुरूनिति क० ग० घ० च०, अभ्यतिष्ठत् कुरूनिति ख० ड० ।
- (३) अभ्ययादिति घाठ साधुः । दृचाम्ययादिति ख० पुस्तकान्तरक्ष ।
- (४) योत्स्यमायच्च सह्यैरिति क० घ० च० ।
- (५) दृष्ट्वा तानायतांत्वोम खवलेन व्यवस्थितम् । मन्वान पुत्रमायान्तमिति क० घ० च० ।
- (६) मरुत्पतिरय सोममैहीति क० ग० घ० च० ।
- (७) देवेति घाठ समीचीन ।
- (८) श्लोकार्द्धमेतत् क० ग० घ० च० विहितपुस्तकेषु न विद्यते ।
- (९) नगं एवेति क० घ० च० ।

इयाय देवानायन्तं^(१) तं पपुर्विधिवत्सुराः ।

जघ्नुः पीत्वा च दैत्यानां समरे^(२) नवतीर्नव ॥११६॥

तदेतदप्यवद्रुषु^{(३)(क)}स्तृचे सर्वं निगद्यते ।

द्वचस्य देवतां तस्य^(४) इन्द्रमेवाह शौनकः ॥११७॥

ऐन्द्रावार्हस्पत्य उक्त्वा ब्राह्मणे त्वितरेयके^(५) ।

द्वचेनेन्द्रमपश्यन् तं ^(६)नेमोऽय^(६)मिति भार्गवः ॥११८॥

तुष्टावेन्द्रो द्वृचेनाय^(७)महं पश्य च मामृषे ।

स हि स्तुवन्नेव एको नेन्दा^(८) अस्तीति चान्वीत् ॥११९॥

तदाकर्ण्येन्द्र आत्मानमृग्भ्यां तुष्टाव दर्शयन्^(९) ।

(१) आदायेति क० ग० घ० च० ।

(२) इतरा इति क० घ० च० ।

(३) तदेतदपि यतस्मिन्निति क० ग० च० ।

(४) देवता ह्येता इति ख० ग० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) ह्योकार्द्धमेतत् क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(६) अदृश्यन्तमिति क० घ० च०, ऐन्द्रमपश्यन् तमिति ख० पुस्तकान्तरस्य ।

(७) इन्द्रः इति पाठः साधुः ।

(८) स हि स्तुवन्नेव एक इत्यादि ऋग्भ्यां तुष्टाव दर्शयन्नित्यन्तपाठः क०

ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न पठितः ।

(क) ऋ० ८, ६६, १३ । (ख) ऋ० ८, १००, १ । (ग) ऋ० ८, १००, ४ ।

अयिस्तु दृष्ट्वा^(१) सुमीतो विभेत्तात^(२) इति दृष्टे ॥१२०॥
 विविधानि च कर्माणि दानमैन्द्रश्च शंसति ।
 मनोजवा^(३)स्तु सौपर्णा^(४) समुद्रे^(५) वज्रसंस्तवः ॥१२१॥
 वाचं सर्वगतां देवीं^(६) स्तौति यद्वा^(७)गिति दृष्टे ।
 चींशोकानभितप्येमान्^(८) वृचस्तप्यौ स्वयं त्रिषा ॥१२२॥
 तं नागकं हनुमिन्द्रो विष्णुमभ्येत्य सोऽब्रवीत् ।
 वृचं हनित्ये तिष्ठस्व विक्रम्याद्य^(९) ममान्तिके ॥१२३॥
 उद्यतस्य तु^(१०) वज्रस्य द्यौर्दंदात्^(११) ममान्तरम् ।
 तथेति विष्णुस्तस्यै घौस्यास्य विवरन्ददौ ॥१२४॥
 तदेतदखिलं शोकं विष्णविति मखे^(१२)तृषि^(१३) ।

(१) तं दृष्ट्विच्छेति ख० द० इन्द्रकान्तरस्य ।

(२) सौपर्णाति ख० द० ।

(३) अमिहयेमानिति ख० द० इन्द्रकान्तरस्य ।

(४) वृचं हनावविभ्य तिष्ठत्याद्येति ख० स० इन्द्रकान्तरस्य ।

(५) उद्यतस्येति ख० य० च० ।

(६) इत्यति क० घ० च० ।

(७) यधममिन्द्रोत्तं वरीयुषोति ख० ग० घ० च० ।

(८) अ० ८, १००, ६। (९) अ० ८, १००, ८। (१०) अ० ८,
 १००, ८। (११) अ० ८, १००, ११। (१२) अ० ८, १००, १०। (१३) अ०
 ८, १००, ११।

मैत्रावरुणः सूक्ताद्याद्यतसख्वृध^(क)गित्वृचः ॥२२५॥
 प्रे^(ख)ति मित्राय वा पादाद्यार्य्यम्णो^(१) वरुणस्य च ।
 नय^(ग)श्चतुर्थः सर्वेषामादित्यानामिति स्तुतिः ॥२२६॥
 परा त्वादित्यदेवत्या^(१) आम^(घ) इत्याश्विनो वृचः^(२) ।
 वायवे चोत्तरे सौर्य्यं श्रौषमी तृगियं^(ङ) परा^(३) ॥२२७॥
 पावमानी प्रजा हे^(च)ति माते^(४)त्यृग्भ्यान्तु गौः स्तुता ।
 त्वमग्ने वृह^(ज)दाग्नेये परेऽग्निस्त्वृचि संस्तुतः ॥२२८॥
 मरुद्भिः सह रुद्रैश्च आग्ने याहौ^(झ)ति मध्यमः ।
 प्रजा हे^(झ)त्यपि वार्द्धं प्रथमेऽग्निरिहोच्यते ॥२२९॥
 पादे द्वितीये आदित्य सुरीये मध्यमः स्तुतः ।

(१) मित्राय पादस्य अर्य्यम्णाः इति क० ख० ग० घ० ।

(२) ऋच आदित्यदेवत्या इति ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(३) वृच इति ग० ।

(४) सौर्य्यं श्रौषस्या प्रभा वा चन्द्रसूर्य्ययोरिति ख० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।
 श्रौषस्या इत्यत्र उच्येति ग० ।

(क) ऋ० ८, १०१, १ । (ख) ऋ० ८, १०१, ५ । (ग) ऋ० ८,
 १०१, ४ । (घ) ऋ० ८, १०१, ७ । (ङ) ऋ० ८, १०१, १९ ।
 (च) ऋ० ८, १०१, १४ । (झ) ऋ० ८, १०१, १५ । (ज) ऋ०
 ८, १०२, १ । (झ) ऋ० ८, १०२, १४ । (ञ) ऋ० ८, १०२,
 १४ ।

रहस्ये ब्राह्मणेऽप्येवं व्याख्यातं ह्येतरेयके^(१) ॥१३०॥
 पावमानः स्तुतः सोमो नवमे विह मण्डले^(२) ।
 पवमानवदाप्सु^(३) समिद्ध^(४) इति संस्तुतः ॥१३१॥
 अग्न आग्यंवी^(५) इति वासु तिस्रस्वमिनिर्निपातभाक् ।
 अविता न^(६) इति त्वमिंस्त्वृचे पूषा^(७) सह स्तुतः ॥१३२॥
 आग्नेय्यौ द्वे षड्चावन्न यत्त^(८) इत्युत्तरे ततः ।
 उभाभ्या^(९) मिति सावित्री अग्निसावित्र्यु^(१०) गुत्तरा ॥१३३॥
 पुनन्तु मां^(११) वैश्वदेवी आग्नेयी तृगुपप्रियम्^(१२) ।
 यदुत्तरा^(१३) य^(१४) इत्यत्र^(१५) स्वाध्यायाद्येद्वसंस्तवः ॥१३४॥

- (१) प्रजा हेत्यग्नि वाजंर्षे इत्यादिसाजंश्लोक क० ग० घ० च० चिह्नित-
 पुस्तकेषु न विद्यते ।
 (२) नवमे मण्डलेऽग्निंभिरिति क० घ० च०, मण्डतर्षिंभिरिति ग० ।
 (३) पवमानवदाप्सु इति ख० ।
 (४) मृषेति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (५) आग्न्यासावित्रीति ख० ।
 (६) समोत्तरा इति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) उत्तरे च य इत्येतीति ग० ।

- (१) ऋ० ८, ५, १ । (ख) ऋ० ८, ६६, १८ । (ग) ऋ० ८, ६७, २० ।
 (घ) ऋ० ८, ६७, २६ । (ङ) ऋ० ८, ६७, २५ । (च) ऋ० ८, ६७, २० ।
 (छ) ऋ० ८, ६७, २८ । (ज) ऋ० ८, ६७, ३१ ।

सूक्ते निरुक्ते सूक्ते^(क)ऽग्नि रवोहा घर्षमंस्तवः^(१) ।
 सूर्यवच्चात्मवच्चाव^(२) पवित्र^(३)मिति चोच्यते ॥१३५॥
 आर्भवन्तु भवेत्पाद् ष्टमुर्धोर^(ग) इति सतः ।
 निपातैस्तु त्रिभिः पादैस्त्वयो देवा इहोदिताः^(४) ॥१३६॥
 ब्रह्मा देवानां तिस्रोक्तास्त्रिभिस्त्वेतेर्हृच्चैर्हृच्चै^(५) ।
 सूर्यवच्चात्मवच्चायं^(६) स्तुयते सोम^(घ) इत्यपि^(७) ॥१३७॥
 अनावृष्ट्यां तु वर्त्तन्यां पप्रच्छर्षीञ्छचीपतिः ।
 काले दुर्गे महत्यग्निन् कर्मणा वेन जीव्यय ॥१३८॥
 शकटं शाकिनी गावः कृषिरस्यद्वनं वनं^(८) ।
 समुद्रः पर्वतो राजा एवं जीवामहे वयम् ॥१३९॥
 अथ स्तुवन्^(९) शशंसास्य घृपिराङ्गिरसः शिशुः ।

(१) एतच्छ्लोकार्द्धे ख० चिह्नितपुस्तके न पठितम् ।

(२) सूर्यवर्षात्मवर्षापौति क० घ० च० ।

(३) एष श्लोक क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेक्ष्यते ।

(४) दृचादृचैरिति क० ग० घ० च० ।

(५) सूर्यवर्षात्मवर्षापौति क० घ० च० ।

(६) एव वेति क० ग० घ० च० ।

(७) ऋरस्य नन्दनन्दनमिति ख० । एष श्लोक क० ग० घ० च०
 चिह्नितपुस्तकेषु नापश्यत ।

(८) स्तुवमेवेति क० ग० घ० च० ।

(क) ऋ० ८, ७३, १ । (ख) ऋ० ८, ८३, १ । (ग) ऋ० ८, ८०,
 १ । (घ) ऋ० ८, १०७, ० ।

नानानीयेन^(क) सूक्तेन ह्यृषीणामेव^(१) सन्निधौ ॥१४०॥
 तानिन्द्रः प्राब्रवीत् सर्वान्^(२)स्तपध्वं सुमहत्तपः ।
 नातप्ततपसः शक्यमिदं^(३) कृत्स्नं व्यपोहितुं ॥१४१॥
 अथ ते वै तपस्तेषुः सर्वे स्वर्गजिगीषवः ।
 तप्तस्ते तपसोषेण पावमानीर्षचोऽब्रुवन् ॥१४२॥
 अनस्रपुरधीयानः शूश्रूषस्तपसाश्रितः ।
 दद्युः पूर्वान्परान् वंग्रान् पुनात्यात्मानमेव च ॥१४३॥
 पापं यथा^(४)करोत्किञ्चिन्नमोवाग्देहभोजनैः^(५) ।
 पूतः स तन्मात् सर्वंश्मात् स्वाध्यायफलमद्भुते^(६) ॥१४४॥
 पावमान्यः परं ब्रह्म शुकं ज्योतिः मनातनं^(७) ।
 गायव्योऽन्नेऽथ यद्यामां प्राणानायम्य तन्मनाः^(८) ॥१४५॥
 पावमानं पितृन् देवान् ध्यायेद्यद्य सरस्वतीम् ।

(१) इति स० द० पुस्तकान्तरस्य ।

(२) त्वाह सर्वान्श्रिति क० ग० घ० च० ।

(३) न ह्येतत्तपसा शक्यं विनेति क० ग० घ० च० ।

(४) यथेति स० द० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) मनोवाग्देहदो जनैरिति क० घ० च०, मनोवाग्देहतो जनै-
रिति ग० ।

(६) यद्विद्याशोकमाप्नुयादिति स० द० पुस्तकान्तरस्य ।

(७) ज्योतिषनातपमिति क० घ० च० ।

(८) इव श्लोका स० द० पुस्तकदोषं विद्यते ।

पितृन्नास्योपवर्तत^(१) क्षीरं सर्पिर्मधूदकम् ॥१४६॥
 एतत् सूक्तं गतं सौम्यं मण्डलं सचतुर्दशम् ।
 पावमान^(२)मिति ख्यातमनुवाकास्तु सप्त वै^(३) ॥१४७॥
 सप्ताग्नेयानि सूक्तानि ददर्शांय इति त्रितः ।
 प्रक्रेतुने^(४)ति त्वाद्भस्तु त्रिगिराः सूक्तमुत्तरम् ॥१४८॥
 षडक्षस्त्रस्य^(५) षडाग्नेय्यसूत्रस्ये^(६)ति^(७) यः परः ।
 तेनेन्द्रमभितुष्टाव स्वप्नान्त इति नः^(८) श्रुतिः ॥१४९॥
 अभवत्स हि^(९) देवानां पुरोधाः प्रियकाम्यथा^(८) ।
 असुराणां स्वसुः पुत्रमित्रिगिरा विश्वरूपभृत् ॥१५०॥
 तमृषिं प्रहित^(९)न्विन्द्रो देवेषु बुबुधेऽसुरैः ।

- (१) उपतिष्ठेतेति ड० पुस्तकान्तरस्य ।
 (२) वीजमात्रमिति ख० ।
 (३) एष श्लोकः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।
 (४) तस्येति स० ।
 (५) षडक्षस्यास्येतीति स० ।
 (६) न श्रुतिरिति क० घ० च०, श्रुतिमिति स०, पुस्तकान्तरस्य । एष
 श्लोकः य० चिह्नितपुस्तके न पठितः ।
 (७) स हेति ख० ख० ।
 (८) क्षयकाम्ययेति ख० स० पुस्तकान्तरस्य ।
 (९) तं ऋजन् प्रहितः इति क० घ० च० । महित इति ग० ।

सोऽस्य वक्षेण तान्याशु^(१) शिराभि चोष्णचिच्छिदत्^(२) ॥१५१॥
 तस्य यत्सोमपानन्तु मुख सोऽभूत् कपिञ्जल ।
 कलविद्ध सुरापानमन्नाद् तित्तिरि^(३)स्त्वभूत् ॥१५२॥
 त वाग्भ्यवदद्वाङ्मो^(४) ब्रह्महासि शतकतो ।
 प्रपत्वं हतवान् यस्माद्^(५) विश्वरूप पराङ्मुखम् ॥१५३॥
 तमभ्यपिञ्चत् सूक्तेन ष्षपि^(६)राप^(७) इति स्वयम् ।
 भिन्धुद्वीपोपनुत्यथं तस्यासौलस्य पापन ॥१५४॥
 मैथुनार्थमभीषन्ती प्रत्याचष्टे धमी धम ।
 श्रोचित् मखाय^(८)^(९) सदादो^(१०) विवस्वत्सु तयोस्तयो ॥१५५॥
 वृषा^(११)भ्येये हविर्धाने युजे वा^(१२)मच^(१३) मसृते ।
 परिधिवाभ^(१४)मित्यत्र स्वयते मध्यमो धम^(१५) ॥१५६॥

(१) सोऽस्य वक्षेण तस्याय इति क० घ० च० ।

(२) तान्यायु शिराभि चोष्णचिच्छिददिति ग० । शिरान्वेवाच्छिदत् प्रसु
इति ख० पुस्तकान्तरस्य ।

(३) तित्तिरः इति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(४) मोवेति क० घ० च० ।

(५) यस्मादिति क० घ० च० ।

(६) ष्षपिदिति क० ग० घ० च० ।

(७) तदोषिदितीति क० ग० घ० च० ।

(८) सदाद इति क० घ० च० ।

(९) मसृतेनेति क० ग० घ० च० ।

(१०) इत्येतस्मिन् भूयसो युगात्सु इति क० घ० च० ।

(११) ख० १०, १, १ । (१२) ख० १०, १० १ । (१३) ख० १०, ११, १ ।
 (१४) ख० १०, १४ १ । (१५) ख० १०, १४, १ ।

अथर्वाणोऽथ भृगव पितरोऽङ्गिरस^(क)श्च ह ।
 यद्यदा देवगणास्तत्र मस्त्रयन्ते शुभक्तय ॥१५०॥
 पितृभिद्याङ्गिरोभिश्च समुतो दृग्गते यम ।
 मन्तेषु वज्रग पादे विवस्वन्त पिता हि स ॥१५८॥
 मस्कार्यप्रेतमयुक्तैः पितृभिः स्त्रयते यम ।
 प्रेहि प्रेही^(ख)ति तिसृषु प्रेताग्निष उदाहता ॥१५९॥
 पितृणां हि पतिर्देवो यमस्तास्मात् स सूक्तभाक्^(ग) ।
 अतिद्रव^(ग)द्वचे शानौ पर पित्र्यमुदीरितम्^(घ) ॥१६०॥
 परेषैव^(घ) तु सूक्तेन आगाने कर्म शसति^(घ) ।
 पितृदेवासुराणाञ्च अभवन्नयस्तय ॥१६१॥
 ह्यकथ्यवहौ शोभौ मह रचाश्विना सह^(घ) ।
 तत्र मैत्र^(घ)मिति त्वेतत्कथ्यवाहनमस्तुति^(घ) ॥१६२॥

(१) अथर्वाणोऽथ भृगव इत्यादिसार्द्धश्लोकत्रय क० ग० घ० च०
 चिह्नितपुस्तकेषु नोपलभ्यते ।

(२) उदीरतामिति क० ग० घ० च० ।

(३) उत्तरेणेति ग० ।

(४) एतच्छ्लोकार्द्धं ख० ड० चिह्नितपुस्तकयोर्न पठितम् ।

(५) सहस्ररक्षा च नामय इति ख० ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(६) त्वाए कथ्यवाहनमेवचेति ख० ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(क) ऋ० १०, १४, ६ । (ख) ऋ० १०, १४, ० । (ग) ऋ० १०, १४, १० ।

(घ) ऋ० १०, १६, १ ।

अथ सप्तमोऽध्यायः ।

सृष्ट्वा^(१) भर्तुः परोक्षन्तु सरण्युः सदृशीं स्त्रियम् ।
निक्षिप्य मिथुनं^(२) तस्यामद्या भूत्वापसक्रमे^(३) ॥१॥
अविज्ञानादिवस्त्रांस्तु तस्यामजनयन्मनुम् ।
राजर्षिरभवत् सोऽपि^(४) विवस्त्रानिव तेजसा ॥२॥
स विज्ञाय^(५) तपक्रान्तां सरण्युमश्वरूपिणीम् ।
त्वाद्गीं प्रति जगामाशु वाजी भृत्वाश्वसलक्षणः^(६) ॥३॥
सरण्युश्च^(७) विवस्त्रन्तं विदित्वा^(८) हरिरूपिणम्^(९) ।

(१) दृष्टेति क० घ० च० ।

(२) मैथुनमिति पाठ साधु ।

(३) अश्वो भूत्वापसक्रमे इति क० घ० च० ।

(४) राजर्षिरासीत् स मयुरिति ख० उ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) विज्ञाप्येति ग० ।

(६) सलक्षण इति क० घ० च०, सलक्षणः इति ग० ।

(७) तमिति ख० उ० पुस्तकान्तरस्य ।

(८) विज्ञाप्येति ख० उ० पुस्तकान्तरस्य ।

(९) हरिरूपिणमिति पुस्तकान्तरम् ।

मैथुनायोपचक्राम^(१) ताञ्च तत्रारोह सः ॥४॥
 ततस्तयोस्तु वेगेन शुक्रं तदपतद्भुवि ।
 उपाजिघ्रन्^(२) सा तदा तच्छुक्रं गर्भकाम्यया ॥५॥
 आघ्रातमावाच्छुक्रात्तु कुमारौ मंबभूवतुः ।
 नामत्यथैव दस्त्य यौ सुतावश्विनाविति^(३) ॥ ६॥
 इतिहासमिमं यास्कः सरण्युद्देवते श्रुचे^(४) ।
 विवस्वतस तद्युय तष्टे^(५)ति मह मन्यते ॥७॥
 पूषे^(६)ति पादौ पौष्णौ द्वौ ताम्रेया^(७)वुत्तरौ तु यौ ।
 शान्तृतीयोऽपि वा पौष्णस्त्रिस्रथान्या परास्तु याः^(८) ॥८॥
 अथां स्तुतिस्त्रुगवैका^(९) त्वात्मारस्वतात्परा ।
 स्तुतः परोचः सोमस्तु द्रष्ट^(१०) इत्युत्तरे त्वचे ॥९॥
 अद्देवताश्रीर्वादो^(११) वा पयस्वत्यु^(१२)त्तरा तु या ।

(१) मिथुनायापचक्रामेति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) उपाजिघ्रन्तीति क० घ० च० ।

(३) यौ तु तौ वाजिनावितौति क० घ० च० ।

(४) ऋचाविति क० ध० घ०, त्वुचे इति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) द्वावाम्रेयाविति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) पौष्णस्त्रिस्रथपरस्तु इति ख० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(७) अथां स्तुति स्तुतिस्त्रुगवैकेति ख०, अथां स्तुतिस्तुतस्त्रुगवैकेति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(८) अद्देवताश्रीर्वाद इति ख० छ०, पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० १०, १७, १ । (ख) ऋ० १०, १७, १ । (ग) ऋ० १०, १७, ११ ।

(घ) ऋ० १०, १७, १४ ।

षतस्रस्ताः स्तुतिमृत्यो^(क)रन्ते क्षिप्ताश्च^(१) कर्मणि ॥१०॥
 मृतशिष्टेभ्य आशास्ते इमे^(ख) व्योग्जीवनं पुनः ।
 इमं जीवेभ्य^(ग) आशास्ते तेभ्यः परिधिकर्मणि^(१) ॥११॥
 यथा^(घ) धाद्युत्तरा लाष्ट्री ततो यान्या इमा^(ङ)स्त्विति^(१) ।
 स्त्रीणामाग्निपमाशास्ते तयैवाञ्जनकर्मणि^(५) ॥१२॥
 उदीर्घं नारीत्यनया मृत^(च)पत्नी तु रोहती^(५) ।
 भ्राता कनीयान् प्रेतस्य निगदात्^(१) प्रतिषेधति ॥१३॥
 कुप्यादितत् कर्म होता देवरो न भवेद्यदि ।
 प्रेतानुगमनं न स्यादिति ब्राह्मणशासनात् ॥१४॥
 वर्षानामितरेषाञ्च स्त्रीधर्मा^(५)भवेन्न वा^(०) ।
 शान्त्यर्थं धनुरादाने प्रेतस्यर्चं धनु^(च)र्जपेत्^(८) ॥१५॥

(१) त्विति छ० ।

(२) एय स्योक क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(३) यथधाद्युत्तरा लाष्ट्री ततो यान्या इमास्त्विति ख० छ० पुस्तका
न्तरञ्च ।

(४) तथा परिधिकर्मणीति क० ग० घ० च० ।

(५) मृतं पत्नानुरोहतीति पाठः साधु । मृतमन्वाशरोहतीति क०
घ० च० ।

(६) निगतेति क० घ० च०, निगलेति ग० ।

(७) कुप्यादितत् कर्म होतेति सार्द्धकस्योक क० ग० घ० च० चिह्नित-
पुस्तकेषु नापश्यत ।

(८) शान्त्यर्थं च जपत्यस्या, धनुरित्युत्तरामृचमिति क० ग० घ० च० ।

(क) ऋ० १०, १८, २ । (ख) ऋ० १०, १८, ३ । (ग) ऋ० १०, १८, ४ ।

(घ) ऋ० १०, १८, ५ । (ङ) ऋ० १०, १८, ७ । (च) ऋ० १०, १८, ८ ।

(क) ऋ० १०, १८, ६ ।

विक्रोशनास^(क) इत्यग्निमुत्तरा सूर्यमर्चति^(ख) ।
 एतौ मे^(ग)ऽय य^(घ) इत्येते ऋतिष्वैवेन्द्रवज्रयो^(ङ) ॥१७॥
 वृचे वृचे^(च) धनुसैन्द्र^(च) देवाना^(ङ)मिति तु व्रय ।
 ग्रीतोष्णवर्षदानार पर्जन्यानिक्षभास्करा ॥१८॥
 अग्नये सूर्यानिक्षौ चोभौ ख्येते च पदे^(घ) सह ।
 मा ते जीवातु^(च) रित्यस्यामिन्द्रो वा सूर्य एव वा ॥१९॥
 विश्वो ही^(ङ)त्यव^(ख) सवाद^(ङ) ऋषे शक्रस्य चैव हि ।
 युग्मा एव तु शक्रस्य अयुग्मा एव तु त्वृषे^(ङ) ॥२०॥
 सुषेन्द्रस्यागतान् देवान् दृष्ट्वा शक्रमनागतम् ।
 यज्ञे परोक्षवत् प्राह श्वशुरो नागतो मम ॥२१॥
 यथागच्छेद्भुवचयेत् स^(ङ) धाना सोम पिबेदपि ।
 इति तस्या वष श्रुत्वा तत्क्षणाद्वैत्यवज्रधृक् ॥२२॥
 तिष्ठन् वेद्यामुत्तरस्यामुच्चैराह मरोक्षवत्^(ङ) ।

(१) एवत्विति क० ग० घ० च० ।

(२) एता उभो त्वेताविति स्तुयेते वक्ष्यमुत्तरेति क० घ० च० ।

(३) ऐन्द्रौति क० घ० च०, ऐन्द्रौमिति ग० ।

(४) पदे सस्तुयते इति ख० छ० पुस्तकान्तरम् ।

(५) ह्यन्यस्त्विति क० ग० घ० च० ।

(६) सवादमिति ख० छ० ।

(७) युग्माः शक्रस्य विश्वेया वसुकस्येतरा ऋष इति ख० छ० पुस्तकान्तरम् ।

(८) सुषेन्द्रस्यागतान् देवानित्यादिसाङ्गोक्तद्वय क० ग० घ० च० चिह्नितं
तपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(क) ऋ० १०, २७, २८ । (ख) ऋ० १०, २७, २० । (ग) ऋ० १०, २७, २१ ।

(घ) ऋ० १०, २७, २२ । (ङ) ऋ० १०, २७, २३ । (च) ऋ० १०, २७, २४ ।

(छ) ऋ० १०, २८, १ । (ज) ऋ० १०, २८, २ ।

दत्तौयथा चतुर्थां च प्रदेवत्रे^(क)त्यपां स्तुतिः^(१) ॥२३॥
 अपां नपा^(ख)दित्यनेन नाम्नाग्नि^(१)र्मध्यमः स्तुतः ।
 प्रति य^(ग)द्वैश्वदेवन्त^(१) तस्य प्रे^(घ)त्यैन्द्रमुत्तरम्^(४) ॥२४॥
 वैश्वदेवौ प्रमे^(ङ)त्येका सं मे^(च)त्यैन्द्रो^(५)दृच^(१) परः ॥
 कुरु श्रवण^(क)मर्चन्ति^(३) परे द्वे^(८) त्रामदस्यवम् ॥२५॥
 मृते मित्रातिथौ राग्निं तं नपातमृपिः परैः ।
 उपमश्रवमं यस्य^(ज) चतुर्भिः स व्यगोकयत् ॥२६॥
 प्रावेपा^(झ) इति सूक्तं यत्तद्वत्स्तुति^(८)रुच्यते ।
 अत्रा^(१०)वान् द्वादशौ स्तौति नवम्याद्या च^(११) सप्तमी ॥२७॥

(१) प्रदेवत्रेत्यपा स्तुताविति ख० ग० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) नाम्नाग्निरिति क० घ० च० ।

(३) त्विति क० ग० घ० च० ।

(४) उत्तममिति ख० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) तस्यास्त्वैन्द्रः इति क० घ० च० ।

(६) दृच इति ग० ।

(७) अर्चन्त इति ख० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(८) परा षडिति क० घ० च० ।

(९) तद्वत्स्येति क० घ० च० ।

(१०) तत्रेति ख० ङ० ।

(११) अथेति ख० ङ० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० १०, ३०, १ । (ख) ऋ० १०, ३०, ४ । (ग) ऋ० १०, ३०, १३ ।

(घ) ऋ० १०, ३२, १ । (ङ) ऋ० १०, ३२, १ । (च) ऋ० १०, ३३, २ ।

(छ) ऋ० १०, ३३, ४ । (ज) ऋ० १०, ३३, ६ । (झ) ऋ० १०, ३४, १ ।

षयोद्गी ऋषि स्तौति कितवश्चानुग्रामति^(१) ।
 अत्रा^(१)स्तु शेषाम्निन्दन्ति अवुध्र^(२) वैश्वदेवते^(३) ॥३८॥
 सावित्रमेके मन्यन्ते मह अग्ने^(४) स्तव परम् ।
 आचार्यां शौनको यास्को गालवसोत्तमाष्टमम्^(५) ॥३९॥
 मम^(६) सौर्यमैश्वरमग्निन्^(७) सौर्यं षष्ठ्या तु या स्तुता^(८) ।
 निपातिनी^(९)स्ता सूक्तान्ते वैश्वदेवो^(१०)ऽव तु हृष^(११) ॥४०॥
 आग्निगानि तु य^(१२)स्त्रीणि ऐन्द्रायस्ते वसु^(१३) प्र च ।
 ऐन्द्राणामुत्तमा यास्तु स्तुतोऽर्द्धं^(१४) बृहस्पति^(१५) ॥४१॥
 परे दिव पर्या^(१६)ग्नेये प्रथमम्योत्तमा तु या^(१७) ।

(१) स्तवश्रुतौकाङ्क्षे ख० घ० चिह्नितपुस्तकयोर्न विद्यते ।

(२) अत्रा इति ख० ।

(३) वैश्वदेवतमिति पाठ साधु ।

(४) अय श्लोकः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न पठित ।

(५) अष्ट्यां तु अस्तुतः इति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(६) निपातिनी इति ख० घ० ।

(७) सुक्तान्तयो वैश्वदेव इति क० ग० घ० च० ।

(८) हृष इति ग० ।

(९) यास्तु अर्द्धं त्विति क० ग० घ० च०, याः स्तुततोऽर्द्धं इति घ० ।

(१०) उत्तमेन त्विति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(क) अ० १०, ३५, १ । (ख) अ० १०, ३६, २२ । (ग) अ० १०, ३७, १ ।

(घ) अ० १०, ३८, १ । (ङ) अ० १०, ३९, १ । (च) अ० १०, ४०, १ ।

(ज) अ० १०, ४१, १ । १०, ४२, १ । १०, ४३, १ । (न) अ० १०,

४५, १ ।

द्यावापृथिव्यौ विश्वे च पद्मा^(१)र्हूर्ध्वेन संस्तुताः ॥४९॥
 आसीत् काचीवती घोषा पापरोगेण दुर्भगा ।
 उवाच पट्टिवर्षाणि पितुरेव गृहे पुरा ॥४९॥
 आतप्ते महती चिन्ता न पुत्रौ न पतिर्मम ।
 जरां प्राप्ता मुधा तस्मात् प्रपद्येऽहं शुभस्यती ॥४९॥
 यथैतौ मामकप्तात आराध्यावाप यौवनम् ।
 आयुरारोग्यमैश्वर्यं सर्वभूतहने विषम्^(२) ॥४५॥
 रूपवत्ताञ्च सौभाग्यमहं तद्य सुता यदि ।
 ममापि मन्त्राः प्रादुःश्रुयैः स्तोत्र्येते मयाश्विनौ ॥४६॥
 चिन्तयन्तीति सूक्तानि त्रीणि घोषा ददर्श सा ।
 स्तुतौ तावश्विनौ देवौ प्रीतौ तस्या भगान्तरम् ॥४७॥
 प्रविश्य विजरारोगां सुभगाञ्चक्रतुश्च तौ ।
 भक्तारं ददतुस्तस्यै सुहस्यञ्च सुतं मुनिम्^(३) ॥४८॥
 ददतुस्तौ सुपर्षाभ्यां यन्नासत्येति^(४) कौर्त्तिते ।
 काचीवत्यै च घोषायै तथा ददतुरोजसा^(५) ॥४९॥

(१) पद्मो इति ख० ग० ड० ।

(२) सर्वभूतहते धियमिति छ० ।

(३) मनोरिति छ० ।

(४) येनासत्येतीति ख० ।

(५) न तस्यां माक्षुरोगयेति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य । आसीत् काची-
 वती घोषेत्यादि सप्त श्लोकाः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न
 सन्ति ।

प्राजापत्यासुरी त्वाभीद्विकुण्डा नाम नामत ।
 शेष्कतीन्द्रमम पुत्र तेपेऽथ सुमहत्तप ॥५०॥
 सा प्रजापति क कामान्^(१) लेभेऽथ विविधान् वरान्^(२) ।
 तस्याश्चेत् स्वय^(३) जज्ञे जिघासुर्द्वैत्यदानवान् ॥५१॥
 एकदा^(४) दानवै साह्यं समरे सममञ्जत ।
 जघान तेषा नवतीर्नव सप्त च सप्तधा^(५) ॥५२॥
 भित्वा^(६) स्रवाङ्गवीर्येण हैमरोप्यायभी^(७) पुरी ।
 हत्वा सर्वान् यथास्थान पृथिव्यादिष्ववस्थितान्^(८) ॥५३॥
 राज्य प्राप स दैत्येषु स्त्रेन वीर्येण दर्पित ।
 देवान् बाधितुमारेभे मोहितोऽसुरमायया ॥५४॥
 बध्यमानान्तु तेनापि असुरेणामितोजसा ।
 उपाधावभ्रूपिथ्येष्ठ तत्प्रबोधाय सप्तगुम्^(९) ॥५५॥

(१) काममिति क० घ० च० ।

(२) सुमहत्तपा इति क० ग० घ० च० ।

(३) सुत इति ख० ड० पुस्तकान्तरम् ।

(४) एकश्चेति क० घ० च० ।

(५) सप्तकानिति ख० ड० पुस्तकान्तरम् ।

(६) जित्वेति ख० घ० पुस्तकान्तरम् ।

(७) हैमवत्यायसीरिति क० घ० च० ।

(८) एतच्छ्रुतीकाङ्क्षे क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न पठितम् ।

(९) राज्य प्राप स दैत्येद्विव्यादिभ्योऽप्येक इत्ये क० ग० घ० च० चिह्नित
पुस्तकेषु नापश्यत ।

पृथिव्यां कालकेयांस्य पौलोमांस्यैव धन्विमः ।
 तांस्य व्युच्छादयामास^(१) प्रह्लादतनयानपि^(२) ॥५६॥
 ऋषिस्तु सप्तगुर्नाम तस्यासीत्सुप्रियः सखा ।
 स चैनमभितुष्टाव जगत्भ्ने^(३)ति करे स्पृशन् ॥५७॥
 ततः स^(४) बुद्ध्वा चात्मानं सप्तगुस्तुतिर्हर्षितः ।
 आत्मानमेव तुष्टाव अहं^(५) भुव^(६)मिति त्रिभिः ॥५८॥
 कीर्तयन् स्वानि कर्माणि यानि स्र हतवान् पुरा ।
 यथाकरोत् स^(७) वैदेहं थंसं सोमपतिं^(८) नृपम् ॥५९॥
 वसिष्ठशापादभवद्दिदेहो^(९) नृपतिः पुरा ।
 इन्द्रप्रसादादीने स^(८) मन्त्रैः^(९) सारस्वतादिभिः ॥६०॥
 प्रभूतां शक्तिमत्ताञ्च शूणामपरिक्रियाम्^(१०) ।

- (१) व्युच्छादयन् सर्वाणामिति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (२) दिवीति क० ग० घ० च० ।
 (३) त्विति ख० ड० पुस्तकान्तरस्य ।
 (४) चाहमिति ख० ड० पुस्तकान्तरस्य ।
 (५) चेति क० ग० घ० च० ।
 (६) थंसं सोमपतिरिति क० घ० च०, सोमपतिमिति घ० ।
 (७) वैदेहं इति ग० ।
 (८) चेति क० ग० घ० च० ।
 (९) मन्त्रैरिति पुस्तकान्तरम् ।
 (१०) एतच्छ्रुत्वाहं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेष्यते ।

विष्णुलोकेषु^(१) चैश्वर्यं प्रभुत्व भुवनेषु च ॥ ६१ ॥
 प्र वो मह^(२) इति त्वम्यामात्मन्वे^(३) वार्षघन् स्वयम्^(४) ।
 वैश्वानरे गृहपतौ यविष्ठेऽग्नौ च पावके ॥ ६२ ॥
 वषट्कारेण वृकणेषु अग्नौ च^(५) महस्य स्तुतौ^(६) ।
 अपचक्राम देवेभ्य सोचीकोऽग्नि^(७)रिति श्रुति ॥ ६३ ॥
 स प्राविशदपक्रम्य षट्ठनयो वनस्पतीन् ।
 ततोऽसुरा प्रादुरासन्नष्टेऽग्नौ हव्यवाहने ॥ ६४ ॥
 तेऽग्निमेवाश्ववैचन्त देवा हलासुरान् युधि ।
 तन्नु दूराद्यमथैव वरुणयान्वपश्यताम् ॥ ६५ ॥
 उभावेन धमादाय देवानेवाभिज्यमत्सु ।
 दृष्ट्वा देवास्तेनमृचुरग्ने हव्यानि नो वह ॥ ६६ ॥
 वर गृहाण मत्तस्य चित्रभानो भजस्व न^(८) ।
 प्रत्युवाचाय तानग्निर्विश्वे देवा यदात्य माम्^(९) ॥ ६७ ॥
 तत्करिष्ये जुपतान्नु हौत्र^(९) पञ्च जना मम ।

(१) ऋषु सर्वैश्वर्यमिति क० ग० घ० ष० ।

(२) आत्मन इति क० ग० घ० ष० ।

(३) वीर्यमप्ययमिति ग० ।

(४) त्विति छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) व्याहृदवर्गो सह स्तुताविति ख० ग०, सहसक्तते इति छ० ।

(६) यभिचक्राम सोचिको भयादग्निरिति क० ग० घ० ष० ।

(७) चेति क० घ० ष० ।

(८) वैश्वानराय दातु मेति क० घ० ष०, विश्वे व्रूत यथाकामादिति ग० ।

(९) हौत्रमिति ख० ग० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

गान्धमुख्यः^(१) प्रणैतश्च पुत्रो गृहपतेश्च यः ॥६८॥
 उत्तरो दक्षिणश्चाग्निरेते पञ्च जनाः सृताः ।
 मनुष्याः पितरो देवा गन्धर्व्वारगराक्षसाः ॥६९॥
 यास्कौपमन्यवा^(२) वेतानाहृतुः पञ्च वै जनान् ।
 निपादपञ्चमान् वर्षान् मन्यते शाकटायन ॥७०॥
 षट्विजो^(३) यजमानश्च शाकपूणिस्तु मन्यते ।
^(४)आयुरस्तु च मे दीर्घं हवींषि विविधानि च ॥७१॥
 अरिष्टिः पूर्व्वजानाञ्च भ्रातृणामध्वरेऽध्वरे^(५) ।
 प्रयाजा^(क)श्चानुयाजाश्च घृतं सोमे पयः^(६) पशुः ॥७२॥

(१) शाशामुख्यः इति ग० ।

(२) यास्कौपमन्यवाविति क० घ० च० ।

(३) षट्विजिति ख० ।

(४) ख० चिह्नितपुस्तके आयुरस्तु च मे दीर्घमिति श्लोकाद्ध्याक्,—

होताध्वर्युश्च उद्गाता ब्राह्मणे तान् वदति तान् ।

चक्षुः श्रोत्रं मनो वाक् च प्राणश्चेत्यात्मवादिनः ॥

गन्धर्व्वारसरसो देवा मनुष्याः पितरस्तथा ।

सर्पाश्च ब्राह्मणाश्चैव श्रूयन्ते ह्यैतरेयके ॥

ये चान्ये पृथिवीजाता देवाश्चान्येऽप्य यज्ञिणो ।

इत्यधिकं पठितम् ।

(५) भ्रातृणामेवमध्वरे इति ख० ।

(६) च यः इति ख० ग० ।

महैवत्यानि^(१) वै सन्तु यज्ञो महैवतोऽस्तु च^(२) ।
 तवाग्ने यज्ञ^(३) इत्येतत् प्रत्यर्द्धि^(४) खिष्टस्य मः^(५) ॥७३॥
 तस्य^(६) चीणि महस्याणि नव चीणि^(७) प्रतानि च ।
 चिंशच्चैव तु देवानां ह्रस्वानिव^(८) वरान् ददुः ॥७४॥
 ततोऽग्निः सुमनाः प्रीतो विशैर्देवैः पुरस्ततः ।
 विधुयाद्भानि यज्ञेषु चक्रे हौत्र^(९) मतन्द्रितः ॥७५॥
 भ्राष्टभिः भक्षितः प्रीतो दिव्यात्मा हव्यवाहनः ।
 तस्यास्यि देवढाव्वांसोन्मेदोमांसश्च गुग्गुलुः ॥७६॥
 सुगन्धि तेजन स्यायुः^(१०) शुक्रं रजतकाञ्चने ।
 रोमाणि काशाः^(११) केशाश्च कुशाः कूर्मा नखानि च ॥७७॥
 अन्ताणि गैवलास्त्रेव मञ्जा सिकतकर्कराः^(१२) ।

(१) मे देवत्यानीति ख०, महैवत्यान्विति ग०, महैवत्यानीति क० घ० च० ।

(२) वृध इति ग० ।

(३) प्रत्यर्द्धीति ग० ।

(४) एतच्छ्लोकाद्धि क० घ० च० चिञ्जितप्रसक्तकेषु न विद्यते ।

(५) यम्येति क० ग० घ० ङ० च० ।

(६) सर्वार्णेतानिति ख० ।

(७) हौत्रमिति ग० ।

(८) सुञ्जिति क० घ० च०, सुगन्धं तेजनम् प्राप्सुरिति ख० ।

(९) कौशाविति क० घ० च० ।

(१०) शिकतकर्करा इति ख०, सिकतशर्करा इति ग० ।

अष्टस्फुटस्य विविधं धातरो गैरिकादयः ॥७८॥
 एवमग्निश्च देवाय सूक्तैर्मन्त्रैः^(१)दिति चिभिः ।
 मग्निद्वारे^(२) परे तन्नादैश्चे सूक्ते तु तां सुते ॥७९॥
 विधुन्द्राण^(३)मिथ्यम्यां सूर्यां चन्द्रममौ मृतौ ।
 प्राणवशात्प्रवशापि मृतिरप्यत्र दृश्यते^(४) ॥८०॥
 इदं^(५) वैश्वदेवे च द्वितीयेऽप्यमणो ह्यः^(६) ।
 प्रथमैश्चो द्वितीयाग्नेय्यमया तत्सोमदेवता^(७) ॥८१॥
^(१)जीवावृत्तिः मन्त्रो^(२)वां यदि वा मन्त्रः सः ।
 राजाममातिरेणाको^(३)रथप्रोष्ठः^(४) पुरोहिताम् ॥८०॥

- (१) एष प्रोक्ता ऋ० ग० य० च० चिञ्जितपुनरेषु न पठितः ।
 (२) द्विदिना मृतिरिति न०, ह्यः इति न० ।
 (३) प्रथमा त्वेन्द्रादेन्द्राधो चार्त्विज्यामपान्तु इति न० य० च० ।
 (४) न० चिञ्जितपुनरे जीवावृत्तिरिति प्रोक्तात् पाठः—
 अपि सौति नित्येन चार्त्विज्यस्य बहुलात् ।
 शुद्धमाणाः न संदुर्लभा इत्येवमत्र मे इत्युः ।
 तन्मोहात्प्रवशात् इत्युः इति न० ।
 इति नाहं प्रोक्त्वोऽपि पठितः ।
 (५) सुवन्तो इति पाठः साधु परत्र न पारसंभ्यात् ।
 (६) वेत्तु इति न० य० च० ।
 (७) इत्युः इति न०, इत्युः इति न० ।

(१) ऋ० १०, ४१, १ । (२) ऋ० १०, ४४, १ । (३) ऋ० १०, ४१, ४ ।
 (४) १०, ४६, १ ।

द्युदस्य बन्धुप्रभृतीन् द्वैपादा ये विमण्डले ।
 दौ किराताकुली^(१) नाम ततो मायाविनौ द्विजौ ॥८३॥
 श्रममाति पुरोऽधत्त वरिष्ठौ तौ हि मन्यते ।
 तो कपोतौ द्विजौ भूत्वा गत्वा गोपायनान^(२)भि ॥८४॥
 मायावलाच्च योगाच्च सुबन्धुमभिपेततु ।
 स दुःखादभिघाताच्च मुमोह च पपात च ॥८५॥
 तो ततोऽस्यासुमानुच्य^(३) राजानमभिजग्मतु ।
 तत सुबन्धौ पतिते गताधौ भ्रातरस्त्रय ॥८६॥
 जेषु स्वस्वयन सर्व्वे से^(४)ति गोपायना^(५) सह ।
 मन^(६)श्चावर्तयन्तोऽस्य^(७) सूक्त य^(८)दिति तेऽभ्ययु ॥८७॥
 जेषुश्च भैषजार्थं य प्रतारी^(९)ति परन्तत ।
 सूक्तस्त्राद्यन्वचस्त्वच^(१) निर्ऋतेरपनोदन ॥८८॥

(१) किरातो कुली इति ग० । कुली इति क० घ० ङ० च० ।

(२) गोपायनानिति घ० ।

(३) आनुष्येति ख० आशोष्येति ग० ङ० ।

(४) गोपायना इति ख० ग० ।

(५) चावर्तयन् तस्येति ख० ।

(६) तषेति ख० ग० ।

(क) ऋ० १०, ५०, १ । (ख) ऋ० १०, ५०, ३ । (ग) ऋ० १०, ५८, १ ।

(घ) ऋ० १०, ५८, १ ।

त्रयः पादा भो स्त्रि^(क)ति तु सौम्या नैर्ऋत उत्तमः ।
 षट् सौम्या नैर्ऋती^(१) चैषा असुनीते^(ख)स्तुतिः परा ॥८८॥
 हृद्ये^(१) त्वानुमतं पादमन्यं थास्कन्तु मन्यते ।
 भृद्योः भोमस्य पूषा च खं पथ्या स्त्रिस्तिरेव च ॥८९॥
 सुवन्धोरेव ग्रान्यथं पुनर्न^(ग) इति तु स्रता^(घ) ।
 ढचः श्र^(घ)मिति रोदसीरैन्द्रोऽङ्गर्चः स^(घ)मित्यृचि ॥९१॥
 रपसो नाग्रनाथं वै तुष्टुवुस्त्वथ रोदसी ।
 रप^(घ)इत्यभिधानन्तु गदितं पापकृच्छ्रयोः ॥९२॥
 षग्निरे^(घ)ति चतसृभिस्तत ऐच्छाकुमन्तवन् ।
 इन्द्रचवे^(घ)त्यृचा चास्य सुत्वाशंभिपुराग्रियः^(घ) ॥९३॥
 अगस्थस्त्रे^(घ)ति माता च तेषां तुष्टाव तं नृपम् ।
 स्तुतः स राजा सत्रीवृस्तस्यौ गौपायनानभि ॥९४॥

(१) निर्ऋतीति ख० ग० ।

(२) षट्चीति ग० ।

(३) संस्तुतः इति ख० ।

(४) एतच्छ्लोकाङ्गं ख० चिह्नितपुस्तके नैक्षते ।

(क) ऋ० १०, ५६, ४ । (ख) ऋ० १०, ५६, ५ । (ग) ऋ० १०, ५६, ७ ।

(घ) ऋ० १०, ५६, ८ । (ङ) ऋ० १०, ५६, १० । (च) ऋ० १०,

५६, १० । (छ) ऋ० १०, ६०, १ । (ज) ऋ० १०, ६० ५ ।

(झ) ऋ० १०, ६०, ६ ।

सूक्तेनाथ सुव^(१)न्नग्नि द्वैपदेन ययात्रिषु^(२) ।
 अग्निरित्यन्नवीदेता^(३)नयमन्त परैत्सून्^(४) ॥८५॥
 सुवन्धुरस्य चैच्छाको^(५)मया गुप्तो हितार्थिना ।
 सुवन्धवे प्रदायासून्^(६)जीवेत्युक्त्वा च पावक ॥८६॥
 सुतो गोपायने प्रीतो जगाम त्रिदिव प्रति ।
 अथ माते^(क)ति दृष्टास्ते^(७) सुवन्धोरसुमाङ्गयन् ॥८७॥
 शरीरमभिनिर्दिश्य सुवन्धो पतित भुवि ।
 सूक्तयेष जगुश्चास्य चेतसो धारणाय ते ॥८८॥
 सन्धासुञ्चाय^(ख)मित्यस्या पृथक्पाणिभिरसृगन् ।
 षडिद^(ग) वैश्वदेवानि द्वितीयेऽङ्गिरसा सुति^(घ) ॥८९॥
 जन्म कर्म च मख्यञ्च^(ङ) इन्द्रेण सह कौर्त्तयन् ।

(१) सूक्तेनेषा सुवन्निति क० ग० घ० च० ।

(२) द्वैपद यत्तदचिस्थिति क० घ० च० ।

(३) देवानिति ग० ।

(४) परा व्यसुरिति क० ग० घ० ङ० च० ।

(५) सुवन्धोरस्य चैच्छाकोरिति क० ख० घ० च० ।

(६) असुमिति ख० ग० ।

(७) श्रेष्येति ख० ।

(क) ऋषिरिति क० घ० च० ।

(ङ) सङ्घास्तेति क० घ० च० ।

(क) ऋ० १०, ६०, ७ । (ख) ऋ० १०, ६०, १० । (ग) ऋ० १,
६१, १ ।

आचार्यां केचिदित्याङ्गरच वाग्विदुषा स्तव ।
 ययाभिर्निन्द्यते^(१) लृग्भि सूक्तेऽन्याभिरनर्थवित् ॥१०७॥
 ये रैनामन्वविन्दन्त विद्वाम ष्यपिता शचीम्^(२) ।
 तथा च ह्यभजद्यज्ञे तद्ब्रूक्त^(३) तृतीयया ॥१०८॥
 प्रशस्यते दशम्या^(४) तु विद्वानुत्तमया लृचा^(५) ।
 यज्ञे महर्षिंजामाह विनियोगञ्च कर्मणाम् ॥१०९॥
 परे तु स्तुयते चोक्त्वा श्रष्टौ^(६) चैवादिते^(७) सुता ।
 धातेन्द्रो वरुणो मित्र अग्न सूर्योऽर्यमा भग ॥११०॥
 ऐन्द्रेऽग्निष्ठा^(८) सूक्ते दे प्रस्वि^(९)त्यत्र परन्तु यत् ।
 तत्र प्राच्य प्रतीच्यश्च स्तुवन्धो दक्षिणाश्च या^(१०) ॥१११॥
 ता सप्त सप्तकैर्वर्गे मन्त्रयन्ते प्रधानत^(११) ।

(१) तर्थाह निन्दत इति ख० ।

(२) विदासधिगता सतीमिति ख०, विदासधिगता सतीमिति ग० ।

(३) उक्त इति क० घ० च० ।

(४) दशम्यति ग० ।

(५) लृचाति ख० ग० ।

(६) चाग्न ऋष्टौ चादिनये इति क० घ० च० ।

(७) अग्निष्ठा इति क० घ० च० ।

(८) दक्षिणाश्च इति ख०, दक्षिणाश्च इति ग० ।

(९) दक्षिणाश्च इति ख०, दक्षिणाश्च इति ग० ।

(१०) ख० १० ०२, ८ । (११) ख० १०, ०५, १ ।

सत्यसूर्यर्त्तुषोमनां सौर्याद्यत्र द्युगुच्यते ।
 पराभिस्त्रिभृभिस्त्रृग्भिः^(१)रुच्यते सोम शौषधः^(२) ॥११८॥
 विस्पष्टमुत्तरा त्वाभामृक् चन्द्रमसमर्चति ।
 सूर्याये भावदत्तन्तु रैभौ^(३)त्यष्टाभिरुच्यते ॥११९॥
 य^(४)दग्निनौ हृच^(५)स्तौति सूर्यं^(६) एवोत्तरार्चति ।
 सप्तदशी वैश्वदेवी सूर्याचन्द्रमसौ परा ॥१२०॥
 परस्थाः प्रथमौ पादौ सौर्यौ चान्द्रमसौ परौ ।
 श्रीर्धनाभो हृचे त्वस्त्रिभृग्भिः सन्वते स्तुतौ ॥१२१॥
 सूर्याचन्द्रमसौ तौ हि प्राणापानौ च तौ स्मृतौ ।
 अहोरात्रे^(७) च तावेव स्थातां तावेव रोदसी ॥१२२॥
 अश्रुवाते हि तौ लोकाञ्ज्योतिषा च रसेन च ।
 पृथक् पृथक् चरतु^(८) दक्षिणेनोत्तरेण च ॥१२३॥

(१) त्वचेति ख० ।

(२) शौषधिरिति ग० ।

(३) द्युच इति ग० ।

(४) सूर्यमिति पाठः साधु ।

(५) अहोरात्राविति ख० ।

(६) तौ चरतः इति पाठः सङ्गतः । चरतुरिति ग० ।

(१) सुकिंशुक^(क)मिति त्वस्यां सूर्यामारोहतीं पतिम् ।
 सौति विश्वावसुश्चैव हृचे^(ख) गन्धर्वमुत्तरे ॥ १२४ ॥
 अनृचरा^(ग) इत्यनया यौ तौ^(घ) सौतीह दम्पती ।
 गृहान् प्रपद्यमानान्तु पराभिः पञ्चभिर्बधूम ॥ १२५ ॥
 वाससश्च बधूनाञ्च वरदानं प्रचक्षते ।
 ततस्त्रिभिर्विरागस्य यद्बध्व^(ग)^(घ) इति वाससः ॥ १२६ ॥
 तद्युक्त्या तथा सूर्यां निद्रिते पत्युरेव च ।
 ऋगुत्तरा द्वतीयस्य विभवे सति वाससः ॥ १२७ ॥
 अन्यत्र मैथुनाङ्गर्तुर्हरणं प्रतिषिध्यते ।

(१) ख० चिह्नितपुस्तके सुकिंशुकमिति श्लोकात् प्राक्,—
 सूर्यः सरति भूतेषु सुवीरः पतितानि वा ।
 सुद्रयत्वापात्येषु सर्वकार्याणि स वदत् ॥
 चाह अत्रति वाचा य श्वावनिद्रतुमुच्यते ।
 वनेष्वेव समेतानि निर्मितेऽथ चन्द्रमोः ॥
 इत्यधिकपाठोऽस्ति ।

(२) हृचे इति ग० ।

(३) यात्वे इति ख० ।

(४) यद्बध्वइति वाससः इत्यादि ऋगुत्तरा द्वतीयस्येत्यन्तपाठः क० ग०
 घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।

(क) ऋ० १०, ८५, २० । (ख) ऋ० १०, ८५, २६ । (ग) ऋ० १०,
 ८५, ३० ।

घे^(१) यक्षनाग्निनीं स्तौति हृचे^(२)मा परिपन्थिनः ॥१२८॥
 अष्टमे य^(३)दिति त्वह यादृग्वाधूयमर्हति ।
 आशास्ते^(४) चैव विविधं ज्ञातिभ्यद्यानुग्रामनम्^(५) ॥१२९॥
 बद्धा स्त्री भाववृत्ति^(६)श्च परया त्वच कथ्यते ।
 पराभिराग्नीशाशास्ते पृथक् ताभ्यः सहैव च । ॥१३०॥
 मन्त्रा वैवाहिका ज्येते निगद्यन्ते नृणामपि ।
 आर्त्तिज्ञा यज्ञमानाश्च ययारूप विशेषतः ॥१३१॥
 प्रत्यृच प्रतिकीर्त्यन्ते देवताश्चेह यासु या.^(७) ।

(१) हृचे इति ग० ।

(२) आशास्तीति क० ग० घ० च० ।

(३) आनिभिद्यानुवासनमिति ख० ।

(४) भाववृत्तिरिति क० घ० च० ।

(५) ख० चिह्नितपुस्तके, पराभिराग्नीशाशास्ते इत्यादि देवताश्चेह यासु
 या इत्यन्तपाठो न विद्यते । तत्र अस्मिन् स्यात्,

ऽष्टभ्यामि(ग)तद्विवाधोहस्तगृन्व घनमाग्निष ।

आशास्ते परयास्तस्या सयोगार्थास्तयाग्निष ।

पराभिराग्निष शास्ते पृथक् ताया सह क्वचित् ।

अधोरे(घ)ति हृचे तन्त्रा स(घ)मिहेति द्वयोर्द्वयो ।

आना प्रजापते प्रैमानश्च(घ) ययारूप विशेषतः ।

प्रत्यृच कीर्त्यन्ते देवता तेषु भाववृत्तत ।

इति पाठो बर्त्तत ।

(क) अ० १०, ८५, ३१ । (ख) अ० १०, ८५, १५ । (ग) अ० १०, ८५, ३६ ।

(घ) अ० १०, ८५, ३३ । (ङ) अ० १०, ८५, ३६ । (च) अ० १०, ८५, ३७ ।

सासोक्थात्साहचर्यादा स्त्रयते सोम एव वा ॥१३७॥
 निपातभाज सोमश्च अस्या रयौतरोऽववौत् ।
 ऐन्द्रे ह्येष निपातस्तु^(१) स्ततोऽग्निरक्षणेन^(२) च ॥१३८॥
 यज्ञस्य वो^(३) वैश्वदेवे प्रैत^(४) इत्युत्तरन्तु यत् ।
 तत्राभ्युदस्तु घावाण भूर्त्तिमन्तन्निवाचंति ॥१३९॥
 पुष्करवसि राजर्षावप्सरास्त्वर्वाग्री पुरा ।
 न्यवसत् सविदङ्गुला तस्मिन् धर्मञ्चचार च ॥१४०॥
 तथा तस्य च सवास^(५) मसूयन् पाकभासन ।
 पैतामहश्चानुरागमिन्द्रवचापि^(६) तस्य तु ॥१४१॥
 स तयोस्तु विद्योगार्थं^(७) पार्थस्य वज्रमप्रवौत् ।
 प्रीतिमिन्धनयो^(८) वञ्च मम चेदिच्छसि प्रियम् ॥१४२॥
 तयेत्युक्त्वा तयो प्रीति वञ्चो भिदति^(९) माथया ।
 ततस्तया विहौनस्तु चचारोन्मत्तवन्तूप ॥१४३॥

(१) ऐन्द्रेषु हि निपातोऽप्येति क० ग० घ० च० ।

(२) वक्ष्येन स इति ख० ।

(३) सवादमिति क० घ० च० ।

(४) चानुरागमिन्द्रवचाप्येति क० ख० घ० च० ।

(५) विभामार्थमिति क० घ० च० ।

(६) प्रीतिमिद तयोरिति ग० ।

(७) भिदतीति साधु ।

(८) ऋ० १०, ८२, १ । (ख) ऋ० १०, ८४, १ ।

घरन् सरसि सोऽपग्गदभिरूपामिवोर्बग्गीम् ।
 सखीभिरभिरूपाभिः पद्मभिः पार्श्वतो वृताम्^(१) ॥१४४॥
 तामाह पुनरेहीति नेति सा तन्नवीनूपम् ।
 तामुपाङ्गयत प्रीत्या दुःखात्सा तन्नवीनूपम् ॥१४५॥
 अप्राप्याहं त्वयाद्येह स्वर्गं प्राप्स्यसि मां पुनः ।
 आङ्गानं प्रति चाख्यान^(२)मितरेतरयोरिदम् ॥१४६॥
 संवादं मन्यते यास्क इतिहासन्तु ग्रौनकः ।
 हय^(३) इति परमैन्द्रं प्रते^(४)या ^(५)श्रोषधीस्तवः ॥१४७॥
 आष्टिंषेणसु देवापिः कौरव्यस्यैव शन्तनुः^(६) ।
 भातरौ^(७) कुसुपु त्वेतौ राजपुत्रौ बभूवतुः ॥१४८॥
 श्येष्ठस्तयोस्तु देवापिः कनीयांस्यैव शन्तनुः ।
 त्वग्दोषी राजपुत्रस्तु^(८) श्येष्टिंषेणसुतो^(९)ऽभवत् ॥१४९॥

- (१) वृता अतस्त्वभिः श्वतः इति ख० ।
 (२) आख्यातमिति क० ग० घ० च० ।
 (३) कनीयांस्यैव शन्तनुरिति ख० ।
 (४) भारताविति क० ग० घ० च० ।
 (५) त्वग्दोषिणौ राजपुत्रः इति क० घ० च० ।
 (६) आष्टिंषेणसुतः इति ग० ।

राज्येन च्छन्दयामासुः^(१) प्रजाः स्वर्गं गते गुरौ ।
 स मुद्वर्त्तमिव ध्यात्वा प्रजास्ताः प्रत्यभाषत ॥ १५० ॥

इति दृष्टदेवतायां सप्तमोऽध्यायः ।

---

(१) च्छन्दयेयुक्ताणु राज्यमिति ष० घ० ष० ।

अथाष्टमोऽध्यायः ।

—०—

न राज्यमहमर्हामि नृपतिर्वाऽस्तु शन्तनुः ।
 तथेत्युक्त्वाभ्यपिञ्चंस्ताः प्रजा राज्याय शन्तनुम् ॥१॥
 ततोऽभिपिक्ते कौरव्ये वनन्देवापिराविशत् ।
 न ववपांथ पर्जन्यस्तस्मिन्नाष्ट्रे शतं समाः ॥२॥
 ततोऽभ्यगच्छद्देवापिं प्रजाभिः सह शन्तनुः ।
 प्रसादयामास चैनं तस्मिन् धर्मव्यतिक्रमे ॥३॥
 शिशिच^(१) चैनं राज्येन^(२) प्रजाभिः सहितस्तदा ।
 तमुवाचाय देवापिः प्रङ्गं प्राञ्जलिमंश्चितम्^(३) ॥४॥
 न राज्यमहमर्हामि त्वग्दोषोपहतेन्द्रियः ।
 याजयिष्यामि ते राजन् वृष्टिकामेज्यया स्वयम् ॥५॥
 ततस्तन्तु पुरोऽधत्त आर्त्विज्याय स शन्तनुः ।
 स चास्य चक्रे कर्माणि^(४) वार्षिकाणि यथाविधि ॥६॥

(१) शिषेचेति पाठः समीचीनः ।

(२) राज्ये त्विति पाठः साधोयान् । चैव राज्येति क० च० प० ।

(३) प्रवक्षु प्राञ्जलिः स्थितः इति क० घ० च०, प्ररुन्तु प्राञ्जलिस्थित-
मिति ग०, प्रवक्षं प्राञ्जलिस्थितमिति पुस्तकान्तरम् ।

(४) चकार सोऽस्य कर्मायोति ख० ।

वृहस्पते प्रती^(क)त्यग्निरीजे चैव^(१) वृहस्पतिम् ।
 द्वितीययास्य सूक्तस्य बोधिते जातवेदसा ॥७॥
 आस्ये ते शुमति^(२) वाचं दधामि स्तुष्टि देवताः^(३) ।
 इति^(४) सोऽस्यै ददौ प्रीतो वाचं देवी^(५) तथा च सः ॥८॥
 अग्नियतस्तभिर्देवान् जगौ वृष्ट्यर्थमेव तु ।
 अग्निञ्च सूक्तशेषेण क^(ख)मैत्रं सूक्तमुत्तरम् ॥९॥
 इन्द्रदृष्टे^(ग)ति विशेषामु^(घ)दित्यृत्विक्स्तुतिः परम् ।
 शक्तिप्रकाशने तेषां^(ङ) विनियोगोऽत्र कीर्त्यते ॥१०॥
 प्रे^(च)तीतिहाससूक्तानु^(०) मन्यते शाकटायनः ।

(१) प्रतीयेतदीजे चैवेति क० घ० च० ।

(२) आस्येति द्विमतिरिति ख० ।

(३) द्वितीययास्य सूक्तस्येत्यादि दधामि स्तुष्टि देवताः इत्यन्तमात्रं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नापद्यत ।

(४) तत इति क० ग० घ० च० ।

(५) वाचन्देवीमिति क० ग० घ० च० ।

(६) शक्तिप्रकाशने नैषामिति क० ख० ग० घ० च० ।

(०) इतिहासं प्रैति सूक्तमिति ख०, सेतिहासं प्रैति सूक्तमिति पुस्तकान्तरम् ।

(क) ऋ० १०, ६८, १ । (ख) ऋ० १०, ६६, १ । (ग) ऋ० १०, १००, १ । (घ) ऋ० १०, १०१, १ । (ङ) ऋ० १०, १०२, १ ।

धास्केन्द्रौ घन^(१)मैत्रं वा वैश्वदेवन्तु शौनकः ॥११॥
 आजावनेन^(२) भार्याञ्च^(३) इन्द्रासोमौ तु मुद्गलः ।
 अजयदृषभ^(४) युक्त्वा ऐन्द्रञ्च द्रुघण रथे ॥१२॥
 युध्यन् सख्ये जय प्रेषुरैन्द्रो^(५) प्रतिरथ जगौ^(६) ।
 आशु^(७)रैन्द्रमघादेवौ अमीया^(८)मित्यृचि स्तुता ॥१३॥
 चतुर्थी वार्हस्पत्या स्यादाबल^(९) प्रसहामिति^(१०) ।
 द्वेषे च^(११) भरुतः प्रे^(१२)ति गर्वति परमन्तु यत् ॥१४॥
 तवानिरुक्तसूक्तादावृगेका सूर्यमर्चति ।
 धर्मपरा^(१३)श्चतस्रस्तु सवितारमभौ^(१४)ति या ॥१५॥
 सूक्तप्रपस्य पट्टचः सूर्याचन्द्रमसौ सह ।

(१) पण्यमिति ख०, घण्यमिति घ० च० ।

(२) आजावने त्विति ख०, आजीवनन्विति पुस्तकान्तरम् ।

(३) भार्याञ्च इति ख० भार्याञ्चैति पुस्तकान्तरम् ।

(४) दृषभमिति क० ख० घ० ।

(५) इन्द्रः इति पाठः सङ्गतः ।

(६) यतःश्लोकादिकं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेदृश्यते ।

(७) यतःश्लोकादिकं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु गोपयन्त्यते ।

(८) दृषस्त्विति ख०, दृषे त्विति ग० ।

(९) धर्मपरा इति ख० ग० ।

(क) षट् १०, १०३, ११ । (ख) षट् १०, १०३, १२ । (ग) षट् १०, १०३, ५ ।

(घ) षट् १०, १०३, १३ । (च) षट् १०, १०३, ७ ।

तुष्टावेन्द्रमघावी^(क)ति अष्टकोऽस्मात् परेष^(१) तु ॥१६॥
 कौत्सः कदा वसोः ^(२)सूक्तं दुर्मित्रो नाम नामतः ।
 सुमित्र इति नामास्य^(३) गुणार्थमितरं पदम् ॥१७॥
 भृतांशु प्रजाकामः कर्माणि कृतवान् पुरा ।
 न हि लेभे प्रजाः काञ्चित्काश्रपो मुनिमत्तमः ॥१८॥
 उवाच भार्या भृतांशु सुतानिच्छसि यावतः ।
 तावतो जनयिष्यामि देवता इन्द्रशु हि ॥१९॥
 तमभ्ययुस्तु सर्वाणि इन्द्रानि स्तुतिकाम्यया ।
 तान्यवेत्स्याथ तच्चक्रे^(४) नामत्वौ सूक्तभागिनौ ॥२०॥
 तदेतदन्ततो भावादाश्विनं सूक्तमुच्यते ।
 न अस्मिन्देवतालिङ्गं प्रायेणाच हि दृश्यते ॥२१॥
 सूक्तेन तु परेषाच स्वयमाविर^(५)भूदिति ।
 आत्मानमेव तुष्टाव प्राजापत्याथ^(६) दक्षिणा^(७) ॥२२॥
 दाढनच सुतानेके दक्षिणानां वदन्ति तु ।
 दाढत्वाद्दक्षिणानाश्च भोजाश्चतसृभिः सुताः ॥२३॥

(१) अष्टकः परमेष्ठेति क० घ० च० ।

(२) सुमित्रश्चैव नाम स्यादिति क० घ० च० ।

(३) सूक्ते इति ख० ।

(४) अथेति ख० ।

(क) ऋ० १०, २०४, १ । (ख) ऋ० १०, १०५, १ । (ग) ऋ० १०, १००, १ ।

(घ) ऋ० १०, १००, ५ ।

असुराः पणयो नाम रसापारनिवासिनः^(१) ।
 गास्तेऽपजहुरिन्द्रस्य न्यगूहंश्च^(२) प्रयत्नतः ॥२४॥
 इहसतिस्तथापग्नहृद्देन्द्राय ग्रमंस च ।
 प्राहिषोत्तत्र दूतीन्तु^(३) सरमां पाकशासनः ॥२५॥
 किं^(४)मित्यवायुजाभिस्तां पप्रच्छुः पणयोऽसुराः ।
 कुतः कस्यापि कस्यापि किं वा कार्यमिहास्ति ते ॥२६॥
 अथाब्रवीत्तां सरमा दूत्यैऽद्री विषराम्यहम् ।
 युष्मान् मजाद्यान्विष्यन्ती^(५) ऐन्द्रीर्गायैव पृच्छति ॥२७॥
 विदित्वेन्द्रस्य दूतीन्तामसुराः पापचेतसः ।
 ऊचुमां सरमे गास्त्वमिहास्माकं स्वसा भव ॥२८॥
 सूक्तस्य चान्यथा चर्त्वा^(६) युग्माभिस्त्वेव सर्वशः ।
 साब्रवीन्नाह^(७)मिच्छामि स्वसृत्वं वा धनानि वा ॥२९॥
 पिवेयं^(८) तु पयस्तासां गवां याम्ना निगूहथ ।
 असुरास्तां तथेत्युक्त्वा तदाजह्रुः पयस्ततः ॥३०॥

(१) सिन्धुपारनिवासिनः इति ख० ।

(२) निगूहस्येति क० घ० च० ।

(३) दूत्येऽयेति ख० ग० ।

(४) विधूय वः सर्वा इति क० घ० च० ।

(५) सूक्तस्यान्तपद्यर्थेति क० घ० च० ।

(६) पिवामीति क० घ० च० ।

सा स्वभावाच्च सौन्द्याच्च पीत्वा तत्^(१) पय आसुरम् ।
 वर^(२) सवनन इद्य बलपुष्टिकरं ततः ॥ २१ ॥
 अतयोजनविस्तारामतरत्ता रमा पुन ।
 यस्या पारेऽपरे तेषां पुरमासीच्च दुर्जयम् ॥ २२ ॥
 पप्रच्छेन्द्रश्च सरमा कश्चिद्वा दृष्टवत्यसि ।
 सा नेति प्रत्युवाचेन्द्र प्रभावादासुरस्य हि^(३) ॥ २३ ॥
 ता जघाम तदा क्रुद्ध उद्गिरन्ती पयस्तत ।
 जगाम सा भयोद्दिग्ना पुनरेव पणीन् प्रति ॥ २४ ॥
 पयस्तस्य पद्भ्या रथेन हरिवाहन ।
 गत्वा जघाम च पणीन् गाय ता पुनराहरत् ॥ २५ ॥
 तेऽवदन्^(४) वैश्वदेवन्तु जामदग्न्यस्तथाप्रिय^(५) ।

(१) धिति क० घ० च० ।

(२) पय इति ग० ।

(३) त्विति क० ग० घ० च० ।

(४) छ० अत्रितपुस्तके एतच्छ्लोकाङ्कं न विद्यते । तत्र अस्मिन् स्युषे,
 ते च त वैश्वदेव म्यात् ब्रह्मज्ञाया लुब्धभंगौ ।
 जामदग्निमिडाज्या प्रिययुक्तामव पर ।
 ब्रह्मन्त दग्मत् सभे वैश्वपास्त भिमिः परैः ।
 इति याज्ञो बर्षत ।

युगपदे व्रजन्तं तं^(१) वैरूपा अग्रयस्तयः ॥३६॥
 इन्द्रं प्रति जगुः सूक्तैः पथीन् प्रतिजिगीषिणम्^(२) ।
 वैश्वदेवं परं सूक्तं घर्भं^(३)त्येकेच तु स्तुतान् ॥३७॥
 देवानिन्द्रं च मन्यन्ते च्छन्दांस्यग्निं^(४) च मध्यमम् ।
 आग्नेयं चित्रं^(५) इत्येतज्जगादपिरुपस्तुतः ॥३८॥
 पिबे^(६)न्द्रं स्तौति ने^(७)त्येवं रक्षोघ्नाग्नेयमुत्तरम्^(८) ।
 इति वै^(९) तावदैन्द्रं तं^(१०)दास्याः पथ्यां निपातिताः^(११) ॥३९॥
 प्रजापत्यमथाग्नेयं वैन्यमित्यनुपूर्व्वयः ।
 वरुणेन्द्राग्निसोमाना^(१२) मिमं न^(१३) इति संस्तुतिः^(१४) ॥४०॥
 षतस्रस्तत्र सूक्तादावग्निरात्मस्तवं जगौ ।
 स्तुतः सोमस्तु पथ्या च नवम्या^(१५)द्य पदैस्त्रिभिः ॥४१॥

(१) व्रतं तन्विति क० घ० च० ।

(२) प्रतिमनीषिणः इति ख० ।

(३) इन्दांस्यग्निमिति ख० ।

(४) आग्नेयस्तु परं ततः इति ख० घ० च० ।

(५) यथाच संस्तुतः इति ख० ।

(६) सोमाग्निवययानान्विति क० घ० च० ।

(७) संस्तवः इति ख० ग० ।

(८) नवम्यामिति ख०, नवम्येति ग० ।

(९) ऋ० १०, ११४, १ । (ख) ऋ० १०, ११५, १ । (ग) ऋ०
 १०, ११६, १ । (घ) ऋ० १०, ११७, १ । (ङ) ऋ० १०, ११८, १ ।
 (च) ऋ० १०, १२०, १ । (छ) ऋ० १०, १२४, १ ।

आग्नेयं वैश्वदेवञ्च अय^(क)मित्यत्र तु वृथाः^(१) ।
 शार्ङ्गाश्चत्वार षडपयो अग्निमार्चन् प्रथक् पृथक् ॥५२॥
 आश्विनं त्यञ्चि^(ख)दित्येतदय^(ग)मैन्द्रं ततः परम् ।
 इमां खनामी^(घ)ति सूक्तमिन्द्राणौ यत्स्वयं जगौ ॥५४॥
 तदौपनिषदं सूक्तं भाववृत्तं प्रचवते ।
 (१) अरण्यानी^(ङ)त्यरण्यान्याः स्मृतिरैन्द्रे तदुत्तरे ॥५५॥
 साविचं सविता यन्मैः^(च) समिद्धश्चित् समिथ्यसे^(छ) ।
 आग्नेयं अद्भुघा^(ज) आहुं मेधासूक्तमतः परम् ॥५६॥
 आग्नेयमासुरित्यस्माच्छास^(झ) ऐन्द्रे ततः परे ।
 सोम एकेभ्य^(ञ) इत्येतद्भाववृत्तं प्रचवते^(३) ॥५७॥

(१) वृथा इति ग० ।

(२) ख० चिह्नितपुस्तके अरण्यानीति श्लोकात् प्राक्, उत्तरानपध्नां पाठान्तु स्तौति सूक्ते मधौषधिम् । प्रतिस्ववननीं त्वं पात्र्याः सप-
 त्रापनेदिकाम् । इत्यधिकं पठितम् ।

(३) वदन्ति त्विति ख० ।

(क) ऋ० १०, १४२, १ । (ख) ऋ० १०, २४१, १ । (ग) ऋ० १०, २४४, १ ।
 (घ) ऋ० १०, २४५, १ । (ङ) ऋ० १०, २४६, १ । (च) ऋ० १०, २४८, १ ।
 (छ) ऋ० १०, २५०, १ । (ज) ऋ० १०, २५१, १ । (झ) ऋ० १०, २५२, १ ।
 (ञ) ऋ० १०, २५४, १ ।

शौनके वैश्वदेवन्तु मन्यते शाकटायनः ।
 सूक्तैः श्मिन् देवतास्तिष्ठ एता एव प्रकीर्त्तिताः^(१) ॥५८॥
 यदराथी^(२) त्वच्छन्नीघ्नं तत्र चत्तो^(३) इति हृचे ।
 प्राधान्याद्वा निपाताद्वा स्त्रयते ब्रह्मणस्यतिः ॥५९॥
 इन्द्रश्चैव य^(४)दित्यस्यां विश्वेदेवाः परी^(५) त्वृचि ।
 आग्नेयं चाग्नि^(६)मित्येतद्वैश्वदेवमिमा नु कम्^(७) ॥६०॥
 इन्द्रः प्राधान्यतस्त्वत्र^(८) विश्वेदेवैः सह स्तुतः ।
 आदित्यैश्च महद्भिय तयारूपं चि दृग्गते ॥६१॥
 सूर्या न^(९) इति सौर्यन्तु यत्नेतदुदमा^(१०)विति ।
 पौंसोमी खान् गुणांस्त्वत्र सपत्नीनां प्रशंसति ॥६२॥
 ऐन्द्र^(११) तीमन्द्र^(१२) सुधामि^(१३) भैषज्यं यध्मनाग्रनम् ।
 राजयध्मघ्नं सूक्तं प्राजापत्यं तदुच्यते ॥६३॥
 ऐन्द्राग्रं मन्यते यास्क एके चिन्नोक्तदेवतम् ।

(१) शौनके वैश्वदेवन्तिद्यादि एता एव प्रकीर्त्तिता इत्यन्तपाठा इ०
 ग० य० घ० चिञ्जितपुस्तकेषु नेह्यते ।

(२) त्वचिमिति घ० ।

(३) प्राधान्यतो वाचेति ग० ।

(४) इन्द्रमिति छ० ।

(५) घ० १०, १५४, १ । (६) ग० १०, १५४, १ । (७) घ० १०, १५४, १ ।
 (८) घ० १०, १५४, ५ । (९) घ० १०, १५४, १ । (१०) घ० १०, १५०, १ ।
 (११) घ० १०, १५८, १ । (१२) घ० १०, १५८, १ । (१३) घ० १०, १५०, १ ।
 (१४) घ० १०, १५१, १ ।

गर्भसस्तवसयुक्तं^(१) यत्वेतद्ब्रह्मणो^(क)ति तु ॥ ६४ ॥
 स्वतामपि गर्भाणां दृष्टन्तदनुमन्वणम् ।
 वैन्यन्तु वेनस्तात्पशु^(१) दक्षीभ्या^(घ) यच्चननाग्रनम् ॥ ६५ ॥
 दुःखप्रप्रमपेक्षी^(ग)ति निपातीन्द्रोऽग्निरेव तु ।
 आसीदृषि^(१)दीर्घतपा^(४) कपोतो नाम नैर्ऋतः ॥ ६६ ॥
 चक्रे^(५)कपोतस्तस्याश्चामग्निधाने पदङ्गिल ।
 स त^(१)मात्महितैर्वाक्यैः कपोत स्तुतवानृषि^(२) ॥ ६७ ॥
 देवा^(घ)इति तु सूक्तेन प्रायश्चित्तार्थमुच्यते ।
 षष्ठम मा^(६) सपत्न्य येनेदमिति मानसम् ॥ ६८ ॥
 तुभ्ये^(घ)त्यृषी दद्मस्तुरैन्द्र गाथिनभार्गवौ ।
 वरुणो विधातानुमतिर्धाता सोमो यष्टस्यति ॥ ६९ ॥
 पङ्केता देवतास्त्वत्र तृतीयायामृचि स्तुता ।
 वातस्ये^(७)ति परेणास्तौदनिल पितर स्वकम् ॥ ७० ॥

(१) रक्षोप्राप्तेयमित्युक्तमिति ख० ग० ।

(२) अपश्यदित्यर्थे पश्यदित्यर्थः । भावस्तत् परस्वैवमिति ख० ।

(३) आशीविध इति ख० ।

(४) दीप्ततपाः इति क० घ० च० ।

(५) अकरोदिति क० घ० च० ।

(६) शतमिति ख०, सतमिति ग० ।

(७) कपोतो नैर्ऋतस्तदेति क० ग० घ० च० ।

(क) ऋ० १०, २६२, १ । (ख) ऋ० ६०, २६२, १ । (ग) ऋ० १०, २६३, १ ।

(घ) ऋ० १०, २६५, १ । (ङ) ऋ० १०, २६६, १ । (च) ऋ० १०, २६७, १ ।

(छ) ऋ० १०, २६८, १ ।

मयो भू^(क)रिति धत्सूक्तमपग्नच्छ्वर^(१) ष्यपिः ।
 नानारूपाः पयस्त्रिन्यो गावस्तत्र तु संस्तुताः ॥७१॥
 विभ्राट्^(ख) सौर्यन्वन्व^(ग)मैन्द्रन्वायाची^(घ)त्युपसः स्तुतिः ।
 आ ता^(ङ)राशेऽभिपिक्ताय^(१) द्वे सूक्ते चानुमन्त्रणे ॥७२॥
 प्रव^(च)इत्युत्तरं गाव्णं ददर्श स्तुतिमार्चुदिः^(२) ।
 यत्तः^(३) परमाग्नेयं तत्रार्भवृक् प्रसूनवः^(४) ॥७३॥
 ष्यपिर्जगौ पतङ्गस्तु पतङ्ग^(ज)मिति यत्परम् ।
 तसौर्यमेके मन्यन्ते मायाभेदं तथापरे ॥७४॥
 मायाभेदे द्वितीयायां वाक् सूतेत्याह गौनकः ।
 देवो विभ्रमति मनमापा वाचा विदितां सती^(५) ॥७५॥
 तयमूस्त्रि^(६)ति तु सौपर्ण^(१) सूक्तं स्वस्वयनं विदुः ।
 उ^(७)दैन्द्रं वैश्वदेवन्तु प्रयद्ये^(२)ति च यत्परम् ॥७६॥

(१) शमरा इति क० घ० ष० ।

(२) ष्यभिपिक्तायेति ख० ।

(३) आर्चुंदा इति छ० ।

(४) यत्तत इति ष० घ० ष० ।

(५) मायाभेदे द्वितीयायाभिवादि वा याया विदितां सतीत्यन्तपाठः
 क० ग० घ० ष० चित्रितपुत्रादिषु न दृश्यते ।

(६) तासं देवश्रमिति छ० ।

(क) ख० १०, १६६, १। (ख) ख० १०, १००, १। (ग) ख० १०, १०१, १।

(घ) ख० १०, २०७, १। (ङ) ख० १०, २०८, १। (च) ख० १०, २०९, १।

(ज) ख० १०, १०६, १। (झ) ख० १०, १०७, १। (ञ) ख० १०, १०८, १।

(७) ख० १०, १०९, १। (८) ख० १०, ११०, १।

आत्मप्रभावमाचख्युस्तथाद्या अपयस्तय ।
 रयन्तर यथा स्तोत्र स्तोत्रञ्चैव यथा दृष्टत् ॥७७॥
 यथा च सम्भृतो घर्षं सवितुश्चोपलक्ष्यते^(१) ।
 दृष्टस्यति^(क)रिति त्वस्मिन् स्तुत सूक्ते दृष्टस्यति ॥७८॥
 आग्निषो यजमानस्य केचिदेता स्तुति विदुः^(२) ।
 प्राजापत्यस्य यत् सूक्तमपय्य त्वा^(३)प्रजावत ॥७९॥
 प्रत्यूष देवता स्तौति लिङ्गैरेवात्र देवता^(४) ।
 आग्निष पुत्रकामस्य प्रथमा हि वदत्यथ ॥८०॥
 द्वितीया पुत्रकामायास्तृतीयात्मस्तव^(५)स्त्वृषे ।
 यद्विष्णु^(६)रिति सूक्तन्तु वैश्वदेव प्रचरते ॥८१॥
 तस्मिन् स्रदारगभार्यष्टपिराग्नास्तु आग्निष ।

(१) वादश्चैत्रात्र दृश्यते इति क० घ० च० ।

(२) दृष्टस्यतिरिति त्वस्मिन्नित्यादि केचिदेता स्तुति विदुरित्यन्तपादाः
 ख० चिह्नितपुस्तके न विद्यते । तत्र अस्मिन् स्थले, सूक्ते
 ऽस्मिन् देवतास्तिष्ठ यता एव प्रकीर्त्तिता इति श्लोकार्थे
 वर्त्तते ।

(३) एवार्थशक्तिता इति ख०, एष श्लोक क० घ० च० चिह्नितपुस्त
 क्रमु नोपलभ्यते ।

(४) आत्मस्तवमिति ग० ।

परन्तु^(१) नेजमेष हि^(२) गभार्थं ताव^(३)दुच्यते ॥८२॥
 माहित्र यन्महि त्रीणा^(क)मादित्याना स्तुति विदु^(४) ।
 सूर्य्यवरुणमित्राणामादित्येखितरेषु तु^(५) ॥८३॥
 एत^(६) एव चयो वाता स्तुता. खन्त्येख^(७)तोऽन्यथा ।
 शान्दर्यं सूक्तमेतद्धि पावन चैव विश्रुतम् ॥८४॥
 पातमपि खस्ययने दृष्ट तदनुमन्त्रणम्^(८) ।
 उलोऽस्तौत्पितर वातमाग्नेय प्राग्नेये^(९) परम् ॥८५॥
 विस्पष्ट जातवेदस्य प्रे^(ग)ति दासतयीषु^(६) तु ।
 यत्किञ्चिदेव त्वा^(१०)ग्नेय जातवेदस्यमुच्यते ॥८६॥
 आयज्ञौ^(११)रिति यत्सूक्त सर्पराज्ञी^(११)स्वय जगो ।

(१) परे त्विति ख० ।

(२) नेजमेषेतौति ख० ग० ।

(३) वा तदि क० घ० च० ।

(४) आदित्येखितरेषु त्विति क० घ० च० ।

(५) एतच्छ्लोकार्जं क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नेक्ष्यते ।

(६) एक इति क० घ० च० ।

(७) खन्त्येखिति ख० ।

(८) एतच्छ्लोकार्जं क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।

(९) दासतयीत्विति ख० ।

(१०) अन्यत्रेति ख० ग० ।

(११) सर्पराज्ञीति क० घ० छ० ।

(क) ऋ० १०, १८५, १ । (ख) ऋ० १०, १८०, १ । (ग) ऋ० १०, १८८, १ ।

(घ) ऋ० १०, १८६, १ ।

तस्मात् सा देवता^(१) तत्र सूर्यमेके प्रवचते ॥८७॥
 सुद्वल शाकपूण्ड्र्य आचार्य्यश्च रथीतर^(२) ।
 चिह्नानाधिष्ठिता वाच मन्यन्ते प्रवृच मृताम् ॥८८॥
 भाववृत्तपर^(३) सूक्त ददर्शायाघमर्यण ।
 पर न विद्यते तस्माच्छान्यै वा पावनाय वा ॥८९॥
 यथाश्वमेध क्रतुराट् सर्वरिप्रप्रणोदन^(४) ।
 तथाघमर्यण ब्रह्म सर्वरिप्रप्रणोदन^(५) ॥९०॥
 तदादीनि^(६) तु यच्चात सज्ज्ञान ज्ञानसस्तव ।
 चतुर्थं यत्तु नैहंस्त्य तत्सपत्रनिवर्हणम्^(७) ॥९१॥
 सप्तमित्^(क) प्राध्वराणाञ्चेत्याग्नेये एव ते स्मृते^(८) ।

(१) तस्य स्याद्देवतेति क० ख० घ० च० ।

(२) आचार्य्यं शाकटायन इति ख० ग० ।

(३) भाववृत्तमृतमिति क० घ० च० ।

(४) सर्वरिप्रप्रणोदन इति ख० ।

(५) यथाश्वमेध क्रतुराट् इत्यादि सर्वरिप्रप्रणोदनमित्यन्तपाठ क०
घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नापश्यत ।

(६) तदादीनीति क० घ० च० ।

(७) चतुर्थस्यैहंस्त्य यत्तत्सपत्रीनिवर्हणमिति क० घ० च० ।

(८) उभे तत्राग्निदेवते इति क० घ० च० ।

उग्रना वरुणश्चेन्द्रयाग्निश्च सविता सुताः ॥८२॥
 संज्ञानं प्रथमस्या^(१)न्तु द्वितीयस्यामथाश्विनौ^(२) ।
 तृतीया चोत्तमे च द्वे आशिपोऽभिवदन्ति ताः^(३) ॥८३॥
 इन्द्रः पूषा सपत्न्ये द्वितीयस्यामृचि सुतौ ।
 देवानामितराः प्रोक्ता आशीर्वाद्पराय याः^(४) ॥८४॥
 (५)महानाम्य ऋचो गुह्यास्ता ऐन्द्र्यस्यैव यो वदेत् ।
 सहस्रयुगपर्यन्तं सोऽहं ब्रह्म स राध्यते^(६) ॥८५॥
 (७)पुरीषपदमासान्तु प्रथमं स्यात्प्रजापतेः^(८) ।

- (१) प्रथमायामिति पाठ शुद्ध ।
 (२) उग्रना वरुणश्चेन्द्रयाग्निश्च द्वितीयस्यामथाश्विनावित्यन्तपाठ क०
 घ० घ० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।
 (३) स त्वाशीर्वाद् उच्यते इति क० घ० घ० ।
 (४) एष श्लोक क० घ० घ० चिह्नितपुस्तकेषु न दृश्यते ।
 (५) ख० चिह्नितपुस्तके महानाम्य इति श्लोकात्प्राक्, संस्रयंश्चानमित्येते
 योवननं विदुरिति श्लोकात्तं वचते ।
 (६) राध्यतीति पाठ साधुः, सोऽहं ब्रह्म खराध्यते इति क० घ० घ०,
 साह ब्रह्म खरं ध्यास्ते इति ख० ।
 (७) त्वमिदं देवतमिति ख० ।

(८) ख० चिह्नितपुस्तके पुरीषपदमासान्विति श्लोकात् प्राक्, —

त्रिषाधर्मियाग्निजाः सृष्टानाह-
 कस्मिन् यतो वृहते यः सृष्टमावा ।
 प्रधानसृष्टं विश्व देवताया
 सृष्टभागः सर्वंरा शोभकेन ॥

आग्नेयमैन्द्र वैष्णव्य पोष्य दैवन्तु पञ्चमम्^(१) । ८६ ॥
 अग्ने प्रयाजानुयाजा प्रिया ये च^(२) हवीषि च ।
 यद्देवत हविस्तु स्यात्प्रैषान्तद्देवतास्तु^(३) ते । ८७ ॥
 निविदा निगदानाच्च स्त्रै स्त्रैर्लिङ्गैश्च देवता^(४) ।
 निगदेन^(५) निगद्यन्ते याद्य कन्पानुगा षष्ठ ॥ ८८ ॥
 अग्नेरेव तु गायद्य उष्णिह^(६) सवितु सता ।
 अनुष्टुभस्तु सोमस्य बृहत्यस्तु बृहस्पते ॥ ८९ ॥

ऐन्द्रा ऋषो मदानाम्नीलु विद्या
 तथा हि दृष्ट ब्राह्मणसूक्तशब्द ।
 न दृश्यत सूक्तशब्दो न वित्तु
 यथा प्रैषेव्याहसूक्ताभिधानम् ॥

सूक्तैकदेशा इति तान् प्रतीया
 दन्याश्च कुन्या पदशो निशम्ना ।
 यथैतसो देवि निपादि सञ्जा
 कृन्तापे तत्सव्यमेक सूक्तम् ॥

इत्यधिकरूपाढोऽस्ति ।

- (१) विन्द्र त्वा वैष्णवश्चैव पौष्णश्चैव मन परमिति ख० ।
 (२) एवति क० घ० च० ।
 (३) चेति ख० ।
 (४) लिङ्गोक्तदेवता इति क० घ० च० ।
 (५) निगदेभ्यिति ख० ।
 (६) उष्णिह इति ख०, उष्णिहेति ग० ।

पङ्कयस्त्रिष्टुभस्यैव विद्यादेन्द्रस्य सर्वगः ।
 विशेषां चैव देवानां जगत्यो यान्तु काश्यप ॥१००॥
 विराजस्यैव मित्रस्य स्वराजो वरुणस्य च ।
 विषये यस्य वा स्यातां स्यातां वा वायुदेवते ॥१०१॥
 इन्द्रस्यातिष्ठतिः प्रोक्ता वायोश्च भूरिजः सुताः^(१) ।
 यास्वतिष्कन्दसः काश्यन्ताः प्रजापतिदेवताः^(२) ॥१०२॥
 विष्कन्दमनु वायव्या मन्त्राः पादैश्च ये मिताः ।
 पौरुषा द्विपदाः सर्वां ब्राह्म्य एकपदाः सुताः^(३) ॥१०३॥
 समप्ता ष्वच आग्नेय्यो वायव्यानि यजूंषि च ।
 सौर्याणि चैव सामानि सर्वाणि ब्राह्मणानि च ॥१०४॥
 वैश्वदेवो वपद्धारो ह्निद्धारो ये यजामहे ।
 रूपं वज्रस्य वाक्पूर्वं स्वाहाकारोऽग्निदेवतः ॥१०५॥
 देवानाञ्च पितृणाञ्च नमस्कारः स्रधैव^(४) च ।
 क्रुष्टो मूर्द्धनि विज्ञेयस्तालव्यः प्रथमः स्वरः ॥१०६॥
 द्वितीयस्तु भुवोर्मध्ये तृतीयः कर्णमंत्रितः ।
 चतुर्थो नासिकाधे स्यादौरभो मन्द्र उच्यते ॥१०७॥

(१) एतच्छ्लोकार्थं क० घ० च० पित्रितपुत्रकेषु न पठितम् ।

(२) एतच्छ्लोकार्थं स० पित्रितपुत्रके न दृश्यते ।

(३) द्विपदा पौरुषं एवो ब्राह्मो त्रैकपदा सुता इति स० ।

(४) तथैवेति स० ।

मन्द्रकर्षणसयुक्तमतिस्वार प्रशसति^(१) ।
 वदन्ति देवता क्रुष्ट मनुष्यास्त्रितरैस्त्रिभि^(२) ॥२०८॥
 द्वितीय वसव^(३) सर्वे गन्धर्वाप्सरस स्वरम् ।
 अण्डजा पक्षिण सपायुतुर्थमुपभुञ्जते^(४) ॥२०९॥
 मन्द्रा पिशाचा रक्षसि असुराद्योपभुञ्जते^(५) ।
 अतिस्वार^(६) तु शेषस्य जङ्गमस्यावरस्य च ॥२१०॥
 वैश्वदेवस्वर क्रुष्टो नित्य यो मूर्ध्नि तिष्ठति^(७) ।
 तालव्य प्रथम भावा स्वर आदित्यदेवत^(८) ॥२११॥
 स्वरौ द्वितीय साध्याना भुवोर्देश्चाश्रितस्य य^(९) ।
 आश्रितस्तु^(१०) तृतीयोऽत्र स्वर कर्णसमाश्रित ॥२१२॥
 चतुर्थस्त्व^(११) वायव्यो नासिक्य स्वर उच्यते ।

(१) तु त विदुरिति ख० ।

(२) सर्वा मनुष्या प्रथम स्वरमिति ख० ।

(३) पशव इति ख० ग० ।

(४) उपभुञ्जते इति क० घ० च०, चतुर्थस्योपभुञ्जते इति ख० ।

(५) एवचक्रोकाद् क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नोपलभ्यत ।

(६) अतिस्वार्यं इति क० घ० च०, अतिस्वार इति ख० ।

(७) ख० चिह्नितपुस्तके, वदन्ति देवता क्रुष्टमित्यादि नित्य यो मूर्ध्नि
तिष्ठतीत्यन्त, द्वितीयस्तु भवोर्मध्ये इति श्लोकात् प्राक् पठित ।

(८) चेदन्य एव त्विति क० घ० च० ।

(९) देश समाश्रित इति ख० ग० ।

(१०) आश्रयेस्त्विति क० घ० च० ।

(११) त्वेषु इति क० घ० च० ।

पञ्चमस्तु स्वरः प्रोक्त्याचुषः सूर्यदेवतः^(१) ॥११३॥
 यस्तु सामस्वरः षष्ठः^(२) स सौम्यो मन्द्र उच्यते ।
 विकर्षणं तु मन्द्रस्त्र^(३) युक्तोऽतिस्वार्यं उच्यते ॥११४॥
 स मैत्रावरुणो ज्ञेयो मन्द्रस्थानममाहितः^(४) ॥
 सामस्वराणां मत्नानामेते देवा इहोदिताः^(५) ॥११५॥
 त्रयाणामितरेषां तु लोकाधिपतयस्तयः ।
 वाग्देवत्योऽय वाग्नेयः प्रस्तावस्यैव सामस्तु ॥११६॥
 उद्गीथापद्रवावैग्न्यौ स्थातां वा वायुदेवते ।
 सौर्यः स्यात्प्रतिहारोऽत्र निधनं वैश्वदेवतम् ॥११७॥
 हिङ्गारप्रणवाभ्यान्तु पुरस्तादेव कीर्तनात् ।
 इति व्यस्तममस्तानां मन्त्राणामिह देवतम् ।
 देवताविदवेचेत प्रयोगे मर्त्यकर्मणाम् ॥११८॥
 सप्तर्षयो वमवद्यापि देवा
 अथर्व्याणो भृगवः सोमसूर्याः^(६) ।

- (१) एतच्छ्लोकात् क० घ० च० पिङ्गितपुस्तकेषु नापद्यत ।
 (२) ऋष्ट इति क० घ० च० ।
 (३) कर्षणेनैव मन्द्रस्येति क० घ० च०, विकर्षणेन तु मन्द्रस्येति ख० ।
 (४) मन्द्रस्थानममाहितः इति क० घ० च०, मन्द्रस्थानममादि य-
 इति ग० ।
 (५) इति सुरार्थां मत्नानामुक्तां सामस्तु देवताः इति क० घ० च० ।
 (६) अथर्वोऽयं इति क० घ० च० ।

पथ्यास्वस्ती रोदसी चोक्तमन्त्रे
 कुङ्कुमुरदितिर्धनुरध्या ॥११८॥
 असुनीतिरिला वा धी ५ विधातानुमतिर्दया ।
 अङ्गिरोभि सदैता सुरुक्तमन्त्राश्च देवता ॥११९॥
 वैश्वानरो हि^(१) सुपर्णा विवस्वान्
 प्रजापतिर्गौ सुधन्वा नगोध^(२) ।
 अथा नपादर्यमा वातजूति-
 रिलस्यतिश्चैव रथस्यतिश्च ॥१२०॥
 अभव पर्जन्य पर्वताग्नाश्च^(३) पत्नी
 र्दक्षो भगो^(४) देवपत्नीर्दिगश्च ।
 आदित्या रुद्रा पितरोऽथ साध्या
 निपातिनो वैश्वदेवेषु सर्व्वे ॥१२१॥
 अनुक्कान्ता देवता सूक्तभाजो
 हविभाजस्योभयथा निपातौ ।
 अथैव स्यादुभयथान्यथा वा
 न प्रत्यक्षमनृषेरस्ति मन्त्र ॥१२२॥

(१) स्यादिति ख० ग० ।

(२) यो सुधन्वा भोध्य इति क० घ० च०, न यथा इति ग० ।

(३) अपीति ख० ग० ।

(४) वा यावच्छेति क० घ० च० ।

(५) भर्गो इति ग० ।

योगेन दाक्ष्येण दमेन बुद्ध्या
 वाङ्मन्येन तपसा नियोगैः^(१) ।
 उपास्तव्याः^(२) छत्स्रगो देवता या^(३)
 स्तृचो ह यो वेद स वेद देवान् ।
 यजुंषि यो वेद स वेद यज्ञान्
 सामानि यो वेद स वेद तत्त्वं ॥१२४॥

अमौ मे पुत्रकामाया अब्दादद्द्वै च त^(४) त्कृतम् ।
 आग्निषो योगमेतं हि वाङ्मौ गौर्येन^(५) मन्यते ॥१२५॥
 एकारमनुकम्पार्थं नाम्नि स्मरति माठरः ।
 आख्यातभूतकरण^(६) वाष्कुला स्त्री ययो रत ॥१२६॥
 मन्त्राणां देवताविद्यः प्रयुक्ते कर्म कर्हिचित् ।
 जुपन्ते देवतास्तस्य^(७) हवि^(८) वां^(९) देवताविदः ॥१२७॥
 अविज्ञानप्रदियं^(१०) हि हविनांश्रन्ति देवताः ।

-
- (१) अभियोगैरिति ख० ।
 (२) उपास्यास्ताः इति ख० ग० ।
 (३) दैवतस्येति क० घ० च० ।
 (४) स वागङ्गेन यदिति क० घ० च० ।
 (५) बद्धो गौर्येन्यिति ख० ।
 (६) आख्याते भूतकरणमिति ख० ।
 (७) स्वस्येति ग० ।
 (८) हविर्भवेति ख० ।
 (९) नेति क० ग० घ० च० ।
 (१०) अविज्ञानप्रदियमिति क० घ० च० ।

तस्मान्मनसि मन्यस्य देवता जुहुयाद्भुवि ॥१२८॥
 स्वाध्यायमेव^(१) योऽधीते मन्त्रदैवतविष्णुषि ।
 स सत्रसदिव^(२) स्वर्गे सत्रसद्भिरपीज्यते^(३) ॥१२९॥
 नियमोऽयं जपे होमे ऋषिच्छन्दोऽथ दैवतम् ।
 अन्यथा चेत् प्रयुञ्जानस्तत्फलाच्चात्र क्षीयते ॥१३०॥
 ऋषिच्छन्दोदैवतादिज्ञान यज्ञादिषु युतम् ।
 तदाश्रित्य प्राणदृष्टिर्विहिताचेति गम्यताम् ॥१३१॥
 अविदित्वा ऋषिच्छन्दोदैवत योगमेव च ।
 योऽध्याययेज्जपेद्वापि पापीयान् जायते तु स ॥१३२॥
 अर्थेषुव खलूपयच्छन्दोभिर्देवता पुरा ।
 अभ्यधावन्निति च्छन्दो मध्ये त्वाङ्गर्महर्षय ॥१३३॥
 ऋषिन्तु प्रथमं ब्रूयाच्छन्दस्तु तदनन्तरम् ।
 देवतामथ मन्त्राणां कर्मस्त्रैवमिति युति ॥१३४॥
 श्राप्तस्य वा अनाप्तस्य^(४) विविच्यात्मानमात्मनि ।
 ईचमाणो ह्युभौ सन्धिमृचो दैवतवित्पठेत् ॥१३५॥
 स ब्रह्मास्तमत्यन्तं योनिं सदसतोर्भुवम् ।
 महच्चाणुं च विश्वेभ्य विशति ज्योतिरुत्तमम् ॥१३६॥
 इति श्रौतकाचार्यकृताया बृहद्देवतायामष्टमोऽध्यायः ॥
 समाप्ता बृहद्देवता ॥

(१) उतेति क० घ० च० ।

(२) ऋषिसत्रसदधीति ग० ।

(३) ऋषीध्यते इति क० घ० च० ।

(४) व्यात्मानं वाप्यनधारमिति ख०, व्यात्मानं साप्यनाधारमिति ग० ।

श्रीः

अथार्थानुक्रमणी ।

प्रथमं मण्डलम् ।

अश्वेदमखिलं ये हि द्रष्टारो मुनिपुङ्गवाः ।
तदनुक्रमणायाप्तं नमामि परमेश्वरीम् ॥१॥
अत्राग्निमील इत्यादि प्रथमं मण्डलं प्रति ।
गतर्चिनस्तु विज्ञेया अथयः सुखसिद्धये ॥२॥
तेषां पूर्वा मधुच्छन्दा मेधातिथिरनन्तरः ।
शूनःशेषस्तृतीयोऽयं हिरण्यस्वरूप उत्तरः ॥३॥
कण्वस्तु पञ्चमः षष्ठः प्रस्कण्डः सव्य उत्तरः ।
नोधाः पराग्ररयान्यो गोतमः कुम्भ उत्तरः ॥४॥
कश्यपस्तथ कचीवान् परुष्केपस्तदुत्तरः ।
दीर्घतमास्ततोऽगस्त्यः योऽग्नौ गते गतर्चिनः ॥५॥
अथां गतानि दृष्ट्वा^(क)देत एव गतर्चिनः ।
जेतादीनान्नु तस्मात्ति तस्मात्पैते गतर्चिनः ॥६॥

(क) गतानां दृष्ट्वादिति पाठो भविष्युमश्नति ।

तत्र त्वादित आरभ्य सूक्ताना दशक प्रति ।
 वैश्वामित्रो^(३) मधुच्छन्दा षडपिरित्यवगम्यताम् ॥३॥
 रन्द्र विद्या^(११)^(३) इति तस्य जेता तस्य सुतो मुनि ।
 अग्नि दूत^(१२)मुपक्रम्य सूक्तदादशक प्रति ॥८॥
 काण्डो मेधातिथिनांम मुनिरित्यवगम्यताम् ।
 कस्य नून^(१४)मुपक्रम्य सूक्ताना सप्तक प्रति ॥९॥
 आजीगर्त्तिं शुनशेष षडपिरित्यवगम्यताम् ।
 अयन्तु देवरातास्यो वैश्वामित्रस्य ऋचिम ॥१०॥
 त्वमग्र^(११) इत्युपक्रम्य सूक्तानां पञ्चक प्रति ।
 हिरण्यरूपनामायमृषिरङ्गिरस सुत ॥११॥
 प्र वो यङ्ग^(१६)मुपक्रम्य सूक्तानामष्टक प्रति ।
 घोरस्य पुत्र कण्डोऽयमृषिरित्यवगम्यताम् ॥१२॥
 (१३) अभित्य मेप^(११)मित्यादिसूक्तानां सप्तक प्रति ।
 सयो हि नामाङ्गिरस षडपिरित्यवगम्यताम् ॥१३॥
 नू चिसहोजा^(१८) इत्यादि सूक्ताना सप्तक प्रति ।
 गातमस्य सुतो नोधा षडपिरित्यवगम्यताम् ॥१४॥

(३) विश्वामित्र इति घ० ।

(३) (११) पित्रेतानेन सूक्तसङ्ख्या परिच्छेदा । एव परचापि । मध्यसङ्ख्या तु मूलत एवावगम्यताम् ।

(४) अथै विवस्वदि^(३३)त्वादि सूक्तानां सप्तक प्रति ।

कण्वस्य पुत्रः प्रसङ्गव अथिरित्यवगम्यताम् ।

इत्थेवं सोऽस्मात् पूम्भ भविनुमर्हति । सर्वानुक्तमप्यासौ तथैवोपसम्भात् ।

पथा न तायु(९४)मित्यादिसूक्तानां नवकं प्रति ।
 शाक्तः पराशरो नाम षड्पिरित्यवगम्यताम् ॥१५॥
 उपप्रयन्त(१०४) इत्यादिसूक्तानां विंशतिं प्रति ।
 राह्णगणो गोतमो(१०५)ऽयमृषिरित्यवगम्यताम् ॥१६॥
 इमं क्षोम(९४)मुपक्रम्य सूक्तानां पञ्चकं प्रति ।
 कुक्षो हि नामाङ्गिरस षड्पिरित्यवगम्यताम् ॥१७॥
 जातवेदस(९९) इत्यस्मिन् मारीचः कश्यपो मुनिः ।
 स यो वृषे(१००)ति सूक्तस्य शृषयो वापांगिराः ॥१८॥
 षड्जात्र्यः प्रथमस्तेषां भयमानसुराधसौ ।
 सहदेवोऽम्बरीयस्य तेऽत्र सूक्ते प्रकीर्त्तिताः ॥१९॥
 चन्द्रमा(१०४) इति सूक्तस्य त्रित आश्रयोऽथवा षड्पिः ।
 नामत्याभ्या(११९)मुपक्रम्य सूक्तेष्वेकादशस्तथ ॥२०॥
 कचीवान् दैर्घतमस उग्रिक्स्त्रुः स एव च ।
 भावयव्यसु राजायमृषिरा गधिते(११९,१)त्यृचः ॥२१॥
 तद्धार्यां रोमया नामोपोत्तमस्या उपोत्तमे ।
 अग्रिं होतार(१२०)मित्यादिसूक्तेष्वेव चयोद्ग ॥२२॥
 दैवोदासिः परुष्णेपो राजैवायमृषिस्ततः ।
 वेदिषदे(१४०)प्रभृतीनां सूक्तानां पञ्चविंशतेः ॥२३॥
 दीर्घतमा नामौषथ्य षड्पिरित्यवगम्यताम् ।
 कथा शुभेतिमंवाद इन्द्रादीनां हि तत्र तु ॥२४॥

कया शुभे(११४)त्युपक्रम्य युजामासामृचा पुन' ।
 एकादश्या^(क)द्यायमिन्द्र ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥२५॥
 ऋषयो मरुतस्तत्र द्वतीयाद्युजामृचाम् ।
 सूक्तस्थान्ते द्वचेऽगस्त्य ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥२६॥
 अगस्त्य एव तन्वा(११९)दिमित्रावरुणयो ष^(ख) सुत ।
 षद्विद्यतेषु सूक्तानामृषिरित्यवगम्यताम् ॥२७॥
 इन्द्रागस्त्ययो सवादो न नून(१००)मिति तत्र तु ।
 प्रथमायास्तृतीयाया ऋचोरिन्द्र ऋषि स्वयम् ॥२८॥
 उभो वाथ चतुर्थ्यास्तु द्वयोरन्यतरोऽथवा ।
 पूर्वो(१०८)रिति च सूक्तस्य सवादस्य हचास्वय ॥२९॥
 लोपामुद्रा हचे पूर्वं अगस्त्यो मध्यमे हचे ।
 अन्नेवाभी ब्रह्मचारी सूक्तस्थान्ते हचे मुनि ॥३०॥

इति प्रथम मण्डलम् ।

(क) एकादशा इति क० ।

(ख) तन्वादिमित्रावरुणयोदिति घ० ष० ।

अथ द्वितीयं मण्डलम् ।

मध्यमेऽप्यथो ज्ञेया मण्डलेऽथ मध्यमाः ।
तत्र त्वमग्र(१) इत्यादिद्वितीयं मण्डलं प्रति ॥१॥
अपिर्गत्समदो नाम विज्ञेयः स च शौनकः ।
शौरसः शुनहोत्रस्य शुनकस्यैव कृत्रिमः ॥२॥
तस्मादाङ्गिरसः पूर्वं पश्चात्स भृगुताङ्गतः ।
ऊवे व(४) इति सूक्तानां तत्रापि च चतुष्टये ॥३॥
सोमाङ्गतिर्भागवोऽयमृषिरित्यवगम्यताम् ।
इमा गिर(२०) उपक्रम्य सूक्तानां त्रितयं प्रति ॥४॥
अपिः कूर्शां गार्त्समदः स्वयं गृत्समदोऽथ वा ॥५॥

इति द्वितीयं मण्डलम् ।

अथ तृतीयं मण्डलम् ।

सोमस्य मे(१)त्युपक्रम्य द्वितीयं मण्डलं प्रति ।
 विश्वामित्र इति ज्ञेयं स च गाघीसुतः^(क) स्युतः ॥१॥
 ऋषभो दे प्र व (१२) सूक्ते विश्वामित्रसुतो जगौ ।
 विपाजसे(१५)ति सूक्ते दे कात्योत्कील ऋषिर्जगौ ॥२॥
 समिध्यमानो(१०) दे सूक्ते वैश्वामित्रः कतो जगौ ।
 अग्निं होतारः(१६)मारभ्य गाघी नाम स कौशिकः ॥३॥
 सूक्तान्यपश्यच्चत्वारि सूक्ते निर्मयिते परे ।
 देवश्रवोदेववातावृषी एतौ हि भारतौ ॥४॥
 कुशिकः शाषदि(११)त्यस्मिन्निषीरथसुतो मुनिः ।
 अथवा मण्डलद्रष्टा विश्वामित्रो यथा श्रुतिः^(ख) ॥५॥
 प्र पर्वताना(१२)मित्यस्मिन् विपाडित्येवमादिभिः ।
 नदीभिः सह सवादो विश्वामित्रस्योत्तितोर्वो ॥६॥
 अष्टमौ दशमौ षष्ठी चतुर्थी च नदीवचः ।
 श्रिष्टा या भवसूक्तस्य विश्वामित्रवचासि ता ॥७॥
 अस्मै प्रथम्बी(१६,१०)त्येतस्यां घोर आङ्गिरसो मुनिः ।

(क) गाघीसुतः इति क० ।

(ख) मुनिरिति ज० ।

(१६,१०) चिञ्जेनाम च सप्तसङ्ख्या ऋकसङ्ख्या प्र अवगन्तव्या । एवं परं नामि ।

निर्दंष्ट्रस्यमानेऽपि श्रूयते^(क) सा न ग्रस्यते ॥८॥

अभि तष्टेव^(१८) सूक्तस्य वैश्वामित्रः प्रजापतिः ।

वाच्यो वा स उभौ वा तौ विश्वामित्रोऽथवा श्रुतेः ॥९॥

इमं मह^(१७) उपक्रम्य सूक्तानां चितयं प्रति ।

अथमेव षडपिर्विद्यादुक्तगोत्रः प्रजापतिः ।

भार्गवो जमदग्निर्वा मण्डलान्त्ये दृचेऽष्टृषिः ॥१०॥

इति द्वितीयं मण्डलम् ।

अथ चतुर्थं मण्डलम् ।

त्वां ह्यग्रे सद(१)मित्यादि चतुर्थं मण्डलं प्रति ।
गौतमो वामदेवो(क)ऽयमृषिरित्यवगम्यताम् ॥१॥
अयं पन्थास्तु संवाद इन्द्रादेः सूक्तमत्र तु ।
अयं पन्था(१८) इति नस्था ऋच इन्द्रः स्वयं मुनिः ॥२॥
वामदेवस्तु पञ्चानामर्द्धर्षानां ततः परम् ।
न हि न्वस्था(१८,४)दिसप्तानामर्द्धर्षानां तथादितिः ॥३॥
ममञ्चन त्वे(१८,८)त्यादीनामृचां पश्चान्त एव तु ।
वामदेव ऋषिर्विद्यादृषाप्येव विप्रेषतः ॥४॥
वसदस्युः पौरुकुत्स्य ऋषिः सूक्ते मम द्विता(४९) ।
क उ अत्र(ख)(४९)दिति तस्य तथा तस्योत्तरस्य च ।
पुस्तमीन्द्रोऽजमीन्द्रश्च(ग) सौहोत्रौ तावप्यौ सह ॥५॥

इति चतुर्थं मण्डलम् ।

(क) गौतमो वामदेवोऽयेति ज० ।

(ख) भोक्षमूलरसम्पादित ऋग्वेदे क ऊं अवदिति पाठोऽस्ति ।

(ग) पुस्तमीन्द्रोऽजमीन्द्रश्चेति ज० ।

अथ पञ्चमं मण्डलम् ।

अबोधग्रिरूपकस्य पञ्चमं मण्डलं प्रति ।
 पुत्राद्यैः सह भौमोऽचिर्मुनिरित्यवगम्यताम् ॥ १ ॥
 अत्र त्वनुक्रगोचा ये ज्ञेयास्त्रिमुता इति ।
 अबोधग्रि(१)रिति त्वस्मिन्मृषौ बुधगविष्टिरौ ॥ २ ॥
 कुमार(२)मिति चैतस्मिन् कुमारो वा वृषोऽथवा ।
 वृषो जार(३) इति ज्ञेय उभौ वाच समुच्चितौ ॥ ३ ॥
 कमेत(४,५)मिति चैतस्मां तथा विज्योतिषे(६,७)त्यृचि ।
 वृष एव षडपिर्विद्याञ्च विकल्पसमुच्चयौ ॥ ४ ॥
 त्वमग्र(८) इति सूक्तेषु चतुष्केषु वसुश्रुतः ।
 सखायः सं व(९) इत्यस्मिन्त्रिपस्तस्योत्तरेऽपि च ॥ ५ ॥
 त्वामग्र(९) इति चैतस्मिन् गयस्तस्योत्तरेऽपि च ।
 जनस्य गोपाः(११) सूक्तेषु चतुष्केषु सुतम्भरः ॥ ६ ॥
 प्र वेधस(१२) इति त्वस्मिन् धरुणोऽङ्गिरसः सुतः ।
 वृष्टद्वय(१३) इति त्वस्मिन् पुरु(१४)स्तस्योत्तरेऽपि च ॥ ७ ॥
 प्रातरग्नि(१५)रिति तस्मिन्मृकवाहा द्वितो मुनिः ।
 अभ्यवस्था(१६)यमग्ने (१०)च सूक्तयोरेतयोर्मुनिः ॥ ८ ॥

(क) जान इति सर्वानुक्रमण्यां दृश्यते ।

(ख) पुरु इति सर्वानुक्रमण्यामुपलभ्यते ।

वत्रिर्नाम मुनि पूर्वं प्रथस्वन्तस्तदुत्तरे ।
 मनुष्वत्त्वे(११)ति सूक्तस्य सप्तो नाम् मुनि स्मृतः ॥८॥
 प्र विश्वाम(१२)न्वित्यस्य विश्वामेत्यृषि स्मृतः ।
 अग्ने सहन्त(१३)मित्यस्य दुखोऽय विश्वचर्यणि ॥१०॥
 अग्ने त्व(१४) सूक्तमेकज्ञां दैपदा विद्यते क्रमात् ।
 विप्रवन्धु श्रुतवन्धु सुवन्धुर्वन्धुरित्यमी ॥११॥
 गौपायना इमे ज्ञेया आवा नौपायना(क) इति ।
 ष्यपिरच्छा व(१५) (ख)इत्यस्मिन्नुत्तरे च वसूयवः ॥१२॥
 अनस्वन्ते(१६)ति सूक्तस्य त्रिवृष्णपुरुकुत्सजौ ।
 यरुणत्रसदसू द्वावयमेधय भारत ॥१३॥
 अन्धानां तिसृष्णामेपा पूर्वामामितरो सह ।
 अथवा भौम एवात्रिस्त्वृषिरत्र न शस्यते(ग) ॥१४॥
 दानक्रियायमेकस्य दाढनदाढता यत (घ) ।
 समिद्धो अग्नि(१७)रित्यस्मिन् विश्वारात्रिगोचजा ॥१५॥
 चर्यमे(१८)त्यस्य सूक्तस्य गोरिवीति स शक्तिज ।
 कस्य वीर क(१९) इत्यस्य वभुर्नाम ऋषि स्मृतः ॥१६॥
 इन्द्रो रथाय(२०)सूक्तेऽस्मिन्भवस्यु(च)र्नाम सस्मृतः ।

(क) गौपायना इति सर्वाणुक्रमणी ।

(ख) भौतमूलरसम्पादित ऋग्वेदे, ष्यच्छ व इति पाठोऽस्ति ।

(ग) शस्यते इति घ० घ० ।

(घ) दानक्रियेयमेकस्य दाढतादाढता यत इति पाठ सम्भवितुमर्हति ।

(च) नावस्युरिति सर्वाणुक्रमणी ।

अदर्दस्त्व(११)मित्यस्य गातुनाम मुनि स्यत ॥१७॥
 प्राजापत्यं सवरणं सूक्ते महि महे (१२)जगो ।
 प्रभुवसु(क)राङ्गिरसो यस्ते साधिष्ठ(१५) इत्युभे ॥१८॥
 सम्भानुने(१७)त्युपक्रम्य सूक्तानां सप्तकं प्रति ।
 अत्रिरेव स्वयं भौमं ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥१९॥
 तं प्रब्रूये(१४)ति सूक्तेऽस्मिन्नवत्सारो हि काश्यप ।
 अन्यैश्च दग्भिः साकं ऋषिरित्यवगम्यताम्(ख) ॥२०॥
 सदाष्टणो यजतो(ग)श्च वाङ्मृतं सुतम्बर ।
 श्रुतवित्तर्यनामा स एवावदो मनसः ॥२१॥
 चत्रसभ्री इमे चान्ये दृष्टलिङ्गा हि सूक्तके ।
 विदा दिव(१५) इति त्वस्मिन्नृषिरेष सदाष्टण ॥२२॥
 हयो न विदा(१६)नित्यस्मिन् प्रतिचत्रं ऋषि स्यत ।
 प्रयुञ्जतौ(१७)ति सूक्तेऽस्मिन्नृषि प्रतिरथ स्यत ॥२३॥
 कद्रुं प्रियाय(१८)सूक्तेऽस्मिन् देव व(१९) इति चोत्तरे ।
 ऋषि क्रमेण विज्ञेयं प्रतिभानुं प्रतिप्रभुं(घ) ॥२४॥
 वियो देवस्य(२०) सूक्तस्य तथैवाग्ने सुतस्य(२१) च ।
 उभयोरनयोरेष स्वस्त्वावेय इति स्यत ॥२५॥

(क) प्रभुवसुरिति सवानुक्रमणौ ।

(ख) एष श्लोकः, ज० चिद्भित्तपुस्तके, सम्भानुनेत्युपक्रम्येति श्लोकात्
 षाक् पठितः ।

(ग) यजत इति पाठः सङ्गतः । सदाष्टणो यजताविति घ० ।

(घ) प्रतिप्रभ इति सर्वानुक्रमण्यौ ।

प्र ग्यावाश्व(५९) उपक्रम्य दग्धसूक्तेष्वतः परम् ।
 ग्यावाश्वो मरुतां स्तोता मुनिरित्यवगम्यताम् ॥२६॥
 ष्वतेन ष्वत(६९)मित्यस्य सूक्तेऽयं^(क) श्रुतविन्मुनिः ।
 ष्वतस्य गोपा(६०)वित्यस्मिन् वरुणं व (६४) इतीह च ॥२७॥
 अर्चनाना ष्वधिर्विद्याद्यश्चिकेते(६५)ति सूक्तयोः ।
 रातहयोऽथ यजतो बलित्येति(६०) च सूक्तयोः ॥२८॥
 उरुचक्रिर्वाङ्मृक्तः पौरश्वैव द्वयोर्द्वयोः ।
 प्रतिप्रियतमं(७५) सूक्तमवस्युर्दृष्टवान्मुनिः ॥२९॥
 अत्रिरेव मुनिर्भौम आभात्यग्नि(७६)रिति द्वयोः ।
 अग्निनावेह(७८) सूक्तस्य सप्तवभिस्त्वृषिः स्ततः ॥३०॥
 सत्यश्रवा ष्वधिर्नाम महे नो अद्य(७९)सूक्तयोः ।
 युञ्जते मन(८१) इत्यत्र ग्यावाश्वः सूक्तयोर्द्वयिः ॥३१॥
 अत्रिरच्चा वदे(८१)^(ख)त्यादिचतुःसूक्तेष्वृषिः स्त्रयम् ।
 मण्डलान्यस्य सूक्तस्य प्र ध(८०) इत्येवयामस्तत् ॥३२॥

इति पञ्चमं मण्डलम् ।

(क) चेति च० ।

(ख) भोक्ष्मूक्षरसम्पादित ऋग्वेदे सर्वानुक्रमण्याद्य अच्च् वदेति पाठो वर्धते ।

अथ षष्ठं मण्डलम् ।

त्वं ह्यग्र इत्युपक्रम्य षष्ठाख्यं मण्डलं प्रति ।
वार्हस्पत्यो भरद्वाज ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥ १ ॥
तत्राप्यन्ये भरद्वाजाद्वक्ष्यन्ते येऽपवादतः ।
तेषामनुक्तगोत्रास्तु विज्ञेयास्तत्सुता इति ॥ २ ॥
इममूं पुव (१५) इत्यस्य सूक्तस्याङ्गिरसः सुतः ।
वीतहृद्यो विकल्पेन मुनिरित्यवगम्यताम् ॥ ३ ॥
अभूरेक(१९)स्त्वपूर्व्ये(१९)ति सुहोत्रः सूक्तयोर्ऋषिः ।
ऽनहोत्रो य ओजिष्ठः(१२) सञ्च त्वे(१७) चेति सूक्तयोः ॥ ४ ॥
कदा(१५) सत्राम दास(१९)स्तु सूक्तयोरनयोर्नरः ।
ऋषिर्यो रयि व(१७)स्त्रादिसूक्तानां त्रितयं प्रति ॥ ५ ॥
यज्ञा यज्ञीय(१८)सूक्ते च शंयुः पुत्रो वृहस्पतेः ।
स्त्रादुष्किलाय(१७)मित्यस्य गर्गो नाम ऋषिः स्मृतः ॥ ६ ॥
सुषे जन(१८)मुपक्रम्य चतुःसूक्तेष्वयं मुनिः ।
ऋजिया ये सुहोत्राद्याः पौष्पाश्चैते वृहस्पतेः ॥ ७ ॥
जीमूत(१५)सूक्ते पाशुस्तु भारद्वाज ऋषिः स्मृतः ।
उक्तापवादविषयादितरत्रात्र मण्डले ।
स्वयमेव भरद्वाज एवं सर्वत्र गम्यताम् ॥ ८ ॥
इति षष्ठं मण्डलम् ।

अथ सप्तमं मण्डलम् ।

अग्निं नर इति त्वेतात्मप्रथमं मण्डलं प्रति ।

अपिर्वमिष्ठो विज्ञेयो मित्रावरुणयोः सुतः ॥ १ ॥

इन्द्रं क्रतुं न (११, २८) इत्यस्मिन्नर्द्धर्चे सो षु (२१) सूक्तके ।

वमिष्ठपुत्रः शक्तिर्वा वमिष्ठो वा स्वयं मुनिः ॥ २ ॥

श्वित्यञ्च (११) इति सूक्तस्य नवानामादितस्तृचां ।

वमिष्ठ एव पञ्चानां विद्युतो ज्योति (११, १०) रित्युचाम् ॥ ३ ॥

वमिष्ठपुत्रा इन्द्रो वा ह्युषिरित्यवगम्यताम् ।

तिष्ठो वाच (१०१) इति त्वमिन् पञ्चन्याये (१०१) ति चोत्तरे ।

अग्निपुत्रः कुमारो वा वमिष्ठो वा स्वयं मुनिः ॥ ४ ॥

इति सप्तमं मण्डलम् ।

अथाष्टमं मण्डलम् ।

मा चिदन्यदिति(१)लेतदष्टमं मण्डलं प्रति ।
प्रगाथाद्यृषयो ज्ञेयाः शृणु वक्ष्यामि तानिह ॥ १ ॥
अनुक्तगोत्रो यस्त्वत्र मण्डले लक्ष्यते मुनिः ।
स तु काण्व इति ज्ञेयः प्राञ्जत्स्यात्सामदादृषेः ॥ २ ॥
मण्डलाद्यहचस्यायं प्रगाथो घोरजो मुनिः ।
स हि घोरस्य कण्वस्य भ्राता सन् पुत्रताङ्गतः ॥ ३ ॥
मेधातिथिः परस्तस्मात्स मेधातिथिना सह ।
यच्चिद्धि ले(१,२)त्यृचामासाष्टपिरामप्रविंशतेः ॥ ४ ॥
सुचि सुहो(१,२०)त्याद्यानामृचां चतसृणामृषिः ।
प्रयोग(क)पुत्र आसङ्गस्तस्य पत्नी तु शयती ॥ ५ ॥
अन्वस्य सूर(१,२४)मित्यस्याः सा च त्वङ्गिरसः सुता ।
मेधातिथिप्रियमेधावृषी सूक्ते इदं वसो(१) ॥ ६ ॥
आङ्गिरसः प्रियमेधस्तत्र मेधातिथिर्मुनिः ।
शिक्षा वि भिन्दो(ख)(१,४१) इत्यस्य हचस्यान्यस्य केवलम् ॥ ७ ॥
पिवा सुतस्य(ग) सूक्तस्य मेधातिथिर्चर्षिः स्मृतः ।
यदिन्द्र प्रागपाक्(४) सूक्ते देवातिथिर्मुनिः स्मृतः ॥ ८ ॥

(क) ज्ञयोग इति सर्वानुक्रमण्यो ।

(ख) मोक्षमूलरसम्पादित ऋग्वेदे शिक्ष वि भिन्दो इति पाठोऽस्ति ।

(ग) मोक्षमूलरसम्पादित ऋग्वेदे सर्वानुक्रमण्यथाच पिब सुतस्येति
पाठो वर्तते ।

दूरादिदेव(१) सूक्तस्य ष्यपिर्ब्रह्मातिथिस्ततः^(क) ।
 महानिन्द्रो य(१)इत्यस्मिन् वत्सो नाम ष्यपिः स्ततः ॥ ८ ॥
 प्र यदस्त्रिष्टुभं(०) सूक्ते पुनर्वत्स ष्यपिः स्ततः ।
 आ नो विश्वाभि(८)रित्यस्मिन् सध्वंसो नाम संस्ततः ॥ १० ॥
 आ नूनमश्विने(९)त्यस्मिञ्कृग्रकर्ण ष्यपिः स्ततः ।
 यत्स्य(१०) इत्यस्य सूक्तस्य प्रगाथो नाम संस्ततः ॥ ११ ॥
 त्वमग्ने व्रतपाः(११) सूक्ते वत्स एव मुनिः स्ततः ।
 ष्यपिर्य इन्द्र(१२) सूक्तस्य पर्वतो नाम संस्ततः ॥ १२ ॥
 इन्द्रः सुतेपु(१२) सूक्तस्य नारदो मुनिरेव सः ।
 यदिन्द्राह(१३)मिति त्वस्मिंस्तम्(१३)मित्युत्तरेऽपि च ॥ १३ ॥
 गोपूक्तौ चाश्वसूक्तौ च ष्यपी एतौ काण्डायनौ ।
 प्र सम्राज(१४)मिति चौषि सूक्तानौरिम्बिठिर्जगौ ॥ १४ ॥
 तं गूर्द्धये(१५)ति चत्वारि ष्यपिः सूक्तानि सोभरिः ।
 इंसिष्य षी(१६)त्युपक्रम्य चतुःसूक्तेष्वतः परम् ॥ १५ ॥
 ष्यपिर्विश्वमना नाम स वैयश्व इतिः स्ततः ।
 एषां चतुर्थे सूक्ते तु यशो वाङ्गिरसो मुनिः ॥ १६ ॥
 अग्निस्तुक्थे(१७) उपक्रम्य पञ्चसूक्तेष्वतः परम् ।
 मनुर्वैवस्वतो नाम ष्यपिरित्यवगम्यताम् ।
 एषां तु मध्यमे सूक्ते भारीचो वाय कश्यपः ॥ १७ ॥
 मेधातिथिस्तु प्रहृतानि(१८) सूक्तं
 मेधातिथिस्तत्र वयव(१९)सूक्तम् ।

नीपातिथिः सूक्तमथेन्द्र याहि(१५)

द्वचं तथान्यं वसुरोचिपस्य ॥१८॥

सहस्रमेतेऽङ्गिरसो ह्यपस्यं-

स्ततोऽग्निनेन्द्रेण(१५) ततोऽविते(१९)ति ।

चतुर्षु सूक्तेष्वत उत्तरेषु

श्यावाश्वनामा मुनिरचिगोत्रः ॥१९॥

अग्निमस्तोपि(१९)सूक्तेषु नाभाकोऽय चतुर्वृषिः ।

एषां चतुर्थं सूक्ते वा तस्य चान्ये द्वचेऽथवा ॥२०॥

शत्रेयस्त्वर्चनाना वा मुनिरित्यवगम्यताम् ।

इमे विप्रस्य(४९) सूक्तेऽग्निन्समिधाग्नि(४४)मितोह च ॥२१॥

विष्णोऽङ्गिरसः पुत्रस्त्रिशोकस्तत उत्तरे ।

सूक्ते त्वावत(४९) इत्यस्मिन्नथमुत्त च्छपिर्वंशः ॥२२॥

महि वो महता(४०) सूक्ते ह्याप्यस्त्रित च्छपिः स्यतः ।

स्वादीरभच्चि(४०)सूक्तस्य प्रगाथास्य च्छपिः स्यतः^(क) ॥२३॥

(क) अतः परं, एकादश सूक्तानि मोक्षमूलरसम्पादितऋग्वेदे समुप-
लभ्यन्ते । तानि तु सायणेन न व्याख्यातानि । अत्रापि च तेषां न
ऋषिनिरूपणमस्ति । किन्तु सर्वानुक्रमशः तत्र तत्र ऋष्युल्लेखो
दृश्यते । यथा, अग्नि प्र(४९) दश प्रसूक्तस्य * * * * । प्रसूक्तं (५०)
इच्छिगुः । यथा मनौ (५१) अय्यिगुः । यथा मनौ (५२) आयुः । उयमं
त्वा(५३)यौ मेधः । एतत्ते (५४) मातरिन्वा * * । भूरीत् (५५) पञ्च
कशः * * * * । प्रति ते (५६) एषधः * * * * । युवं देवा (५७)

क्रमशिकाविवरणे तु सूक्तानामेषामपि निरूपणमुपलभ्यते ।

अथ आयाहि(१०) सूक्तस्य तथा तस्योत्तरस्य च ।
 भर्गः प्रगाथयुक्तोऽयमृषिरित्यवगम्यताम् ॥२४॥
 प्रगाथ एव प्रो अस्मै(११) सूक्तेष्वेषु चतुर्वृषिः ।
 तरोभि(१२)रिति सूक्तस्य प्रगाथतनयः कलिः ॥२५॥

सूक्ते विह्व त्वान्वि(१३)ति सांभदो वा
 मस्यो मुनिस्तत्सदचारिणो वा ।

जालेन नद्धा(१४) यद्भवो हि मस्या

मान्योऽथ मैत्रावरुणिः स्वयं वा ॥२६॥

आ त्वा रथ(१५)मिति तस्य प्र प्र वस्त्रिष्टुभस्य(१६)(१७) च ।

आङ्गिरसः प्रियमेध ष्वपिरित्यवगम्यताम् ॥२७॥

यो रात्रे(१८)ति च सूक्तस्य त्वं न(१९) इत्युत्तरस्य च ।

आङ्गिरसः पुरुहन्ता मुनिरत्र यदुत्तरम् ॥२८॥

तत्र तन्यतरोऽयं वा सुदीतिपुरुमीन्हयोः ।

हविष्कृषुध्व(२०)मित्यग्निन् प्रागाथो ह्वर्यतो मुनिः ॥२९॥

उदीराथा(२१)मिति तस्य तथा तस्योत्तरस्य च ।

आचेयोऽयं गोपवन ष्वपिरित्यवगम्यताम् ॥३०॥

आचेयः सप्तवध्रिवां तयोः पूर्वस्य गम्यताम् ।

ष्वपिर्पुष्ठा हि(२२)(२३) सूक्तस्य विह्वपो वाङ्गिरसः सुतः ॥३१॥

रमं नु(२४) सूक्तमारभ्य विपु सूक्तेष्वतः परम् ।

(क) बद्धा इति म० ।

(ख) मोक्षमूक्तस्यम्पारितश्चवेदे त्रिष्टुभमिति पाठो वर्तते ।

(ग) मोक्षमूक्तस्यम्पारितश्चवेदे यद्य होति पाठो वर्तते ।

काण्डः कुरुसुतिर्नाम ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥२२॥
 अयं कुरु(०८)रिति त्वस्मिन् कुरुर्नाम ऋगोः सुतः ।
 न ह्यन्य(=०)मिति सूक्तेऽस्मिन्नेकद्यूर्नौधसो मुनिः^(क) ॥२३॥
 आ त्व न^(घ)(=१) इत्युपक्रम्य त्रिषु सूक्तेष्वतः परम् ।
 कुषीदौ नाम काण्डोऽयमृषिरित्यवगम्यताम् ॥२४॥
 प्रेष्ठं व^(=४) इति^(ग) सूक्तस्य काव्योऽयमुग्रना मुनिः ।
 आ मे हव^(=५)मुपक्रम्य त्रिषु सूक्तेष्वतः परम् ॥२५॥
 आङ्गिरसः कृष्णनामा मुनिरित्यवगम्यताम् ।
 एषान्तु मध्यमे सूक्ते कार्ष्णिर्वा विश्वको मुनिः ॥२६॥
 उत्तरे च ^(घ)वसिष्ठस्य पुत्रो वा द्युधिको^(घ) मुनिः ।
 प्रियमेधो वाङ्गिरस ऋषिरित्यवगम्यताम् ॥२७॥
 तम्बोदस्य^(घ)(=८) सूक्तस्य नोधा नाम स गौतमः ।
 दृहदिन्द्राय^(=९) सूक्तस्य ऋषी तस्योत्तरस्य च ॥२८॥
 नृमेधः पुरुमेधश्च सहैतावङ्गिरःसुतौ ।
 अपाला नाम कन्ये^(९१)ति सूक्तस्याचेः सुता मुनिः ॥२९॥
 श्रुतकचः सुकचश्च तावप्यङ्गिरसः सुतौ ।

(क) नाम नौधसः इति घ० ।

(ख) मोक्षमूलरसम्पादितऋग्वेदे या तु न इति पाठो दृश्यते ।

(ग) प्रेष्ठं वोऽतिथीति घ० घ० ।

(घ) उत्तरमेवेति ज० ।

(घ) द्युधौक इति सर्वानुक्रमणी ।

(घ) मोक्षमूलरसम्पादितऋग्वेदे सर्वानुक्रमण्यामनुक्रमणिकाविवरणे
 य तम्बोदसमिति पाठो वर्तते ।

पान्तमा व(८९) इति त्वस्य तावप्यी अवगम्यताम् ॥४०॥

उद्देदभी(९०)ति सूक्तस्य सुकचः स्वयमेव तु ।

गौर्धयती(९१)ति सूक्तस्य विन्दुरद्विरमः सुतः ।

पूतदधोऽथवा ज्ञेयः सोऽपि चाद्विरमः सुतः ॥४१॥

आ त्ने(९२)ति सूक्ते तत उत्तरे च

तिरश्चिनामा^(*)द्विरमस्तनूजः ।

ततोत्तरे मासतिवां घुतानो

रेभस्ततः काग्रप उत्तरस्य ॥४२॥

इन्द्राय साम(९३) सूक्तस्य तथा तस्योत्तरस्य च ।

भृमेधनामाद्विरमश्चपिरित्यवगम्यताम् ॥४३॥

अथन्त एमि(१००) सूक्तस्य नेमो नाम शृगोः सुतः ।

अथमस्मि(१००,१) इषे तस्मिन्निन्द्र एव चपिः सुतः ॥४४॥

अथगित्ये(१०१)ति सूक्तस्य जमदग्निः स भार्गवः ।

तमग्र(१०२) इति सूक्तस्य प्रयोगो नाम भार्गवः ॥४५॥

अथवा रुद्रस्यत्यः पावकोऽग्निर्मुनिः सुतः ।

शृषपतियविहाग्यावग्नी वा महसः सुतो ॥४६॥

तयोरन्यतरो वान्योश्चपिरित्यवगम्यताम् ।

अपिस्वदर्शि(१०३) सूक्तस्य सोभरिनांम कण्ठः ॥४७॥

इत्यष्टमं मण्डलम् ।

(*) तिरश्चो नामेति अर्वाणुक्रमद्वी, अनुक्रमविहाविद्विद्वत् ।

अथ नवमं मण्डलम् ।

खादिष्ठये(१)त्युपक्रम्य नवमं मण्डलं प्रति ।
 पावमान्यस्तु विज्ञेया ऋषयः सौमिकाश्च ते^(क) ॥ १ ॥
 मण्डलाद्यस्य सूक्तस्य मधुच्छन्दा ऋषिः सृतः ।
 पवस्व देववीः(२) सूक्ते मेधातिथिरिति सृतः ॥ २ ॥
 एष देव(३) इति त्वस्य श्वनःश्रेयो मुनिः सृतः ।
 सना च सोम(४)^(ख) सूक्तस्य हिरण्यस्वरूप ऋषिः सृतः ॥ ३ ॥
 एतेयामुक्तगोचत्वाद्गोचोक्तिर्न कृता मया ।
 समिद्ध(५) इत्युपक्रम्य सूक्तानां विंशतिं प्रति ॥ ४ ॥
 अशितो वा देवलो वा ऋषिरेतौ तु काश्यपो ।
 ऋषिः पवस्व(१५) सूक्तेऽग्निन्नागस्यः स दृह्यच्युतः ॥ ५ ॥
 दृह्यच्युतस्य पुत्रोऽयामिभवाहस्तदुत्तरे ।
 एष कवि(२०)रेष वाजी(१८) सूक्तयोरनयोः क्रमात् ॥ ६ ॥
 नृमेधः प्रियमेधश्च सुनिराङ्गिरसाविमौ ।

(क) सर्वानुक्रमणीवेदाद्यदौषिकाजमश्रायकृतानुक्रमणिकाविवरणेषु नव-
 ममण्डलस्य सोमदेवताकत्वकीर्तनमस्ति । अथ तु नवममण्डले सौमि-
 कानाम्दित्वं दृश्यते । अथ शौनक एव प्रमाणम् । अथवा सोमो
 देवता एषामिति व्युत्पत्त्या ऋषयोऽपि सौमिका इति व्यपदिश्यन्ते ।
 अधिकेन व्यपदेशा भवन्तीति न्यायात् ।

(ख) मोक्षमूलरसम्पादितऋग्वेदे सर्वानुक्रमण्याद्य सन च सोमेति
 पाठो वर्तते ।

प्रास्य(१८) प्र धारा अस्त्रे(१०)ति सूक्तयोरनयो क्रमात् ॥७॥
 नृमेधस्याथ विन्दुश्च मुनिरङ्गिरस सुत ।
 प्र सोमास (११) प्र सोमास (१२) सूक्तयोरनयो क्रमात् ॥८॥
 राङ्गणो गोतमोऽय ग्वावाश्चश्चात्रिगोत्रज ।
 प्र सोमास(१०) उपक्रम्य द्वयोराष्टस्त्रितो मुनि ॥९॥
 द्वयोर्द्वयोर्दत्तरयोर्द्वययोऽङ्गिरस सुता ।
 प्रभृवसूरङ्गणो वृहन्मतिरिमे चय ॥१०॥
 प्र ये गाव(११) उपक्रम्य त्रिषु सूक्तेष्वत परम् ।
 मेधातिथि स्रय काण्ड अपिरित्यवगम्यताम् ॥११॥
 त्रिष्वेवाङ्गिरसोऽथास्य प्र ण(१०) इत्युत्तरेष्वपि ।
 कविस्तु भार्गव सूक्तेष्वया सोम(१०) इति त्रिषु ॥१२॥
 उपय्यस्त्रिषु सूक्तेषूत्त(१०) इत्यङ्गिरस सुत ।
 उत्ते(११) सूक्त उपक्रम्य सूक्तानामष्टक प्रति ॥१३॥
 काश्यपोऽयमवसार षड्यिरित्यवगम्यताम् ।
 अथा वीतो(११)ति सूक्ते चामहीयुरङ्गिरस सुत ॥१४॥
 एते अष्टय(११)मित्यस्त्रिन् जमदग्निर्हंगो सुत ।
 आ यवस्त्रे(११)ति सूक्तेऽग्निभिधुवि काश्यपो मुनि ॥
 वृषा सोमे(११)ति सूक्तेऽग्निन् मारीष काश्यपो मुनि ॥१५॥
 द्विम्बन्नि(११)सूक्त जमदग्निराथ
 स्रय भृगुवा वरुणस्य पुत्र ।
 अमिदुगोचाम्बु यवस्त्र(११)सूक्त
 वैशानसा नाम प्रत विदुस्ते ॥१६॥

त्वं सोम(१०)सूक्ते मृत्चासृचेषु
मुख्येषु सप्तसृचयः प्रसिद्धाः ।
भरदाजः कश्यपो गीतमोऽचि-
विश्वामित्रो जमदग्निर्वसिष्ठः ॥१०॥

उत्तराणां तु गिष्टानामृचामङ्गिरसः सुतः ।
पवित्रो वा वमिष्ठो वा ह्युभौ वा तावृषी सह ॥११॥
प्र देव(११)मिति वत्सप्रिः^(क) सूक्तं भासुन्दनो जगौ ।
दपुः(१२) सूक्तं वाङ्गिरसो धिरण्यमृप उत्तरम् ॥१२॥
चिरम्ना(१३) इति सूक्तेऽस्मिंस्तत आ दचिणो(१४)त्तरे ।
रेणुः पूर्वाऽय ष्टपभो वैश्वामित्रौ च तावृषी ॥१३॥
धरिं मृजन्ति(१५) सूक्तस्य सक्ते द्रुपस्य(१६) च क्रमात् ।
धरिमन्तः पवित्रस्य मुनिरङ्गिरसः सुतः ॥१४॥
गिष्टुर्न(१७) सूक्ते कक्षीवान्मुनिर्दीर्घतमःसुतः^(घ) ।
अभि प्रियाण्डु(१८)पक्रम्य पञ्चसूक्तेष्वतः परम् ॥१५॥
कविनाम भृगोः पुत्र ऋषिरित्यवगम्यताम् ।
सोमस्य धारे(१९)त्यादीनां सूक्तानां चितयं प्रति ॥१६॥
भारदाजो वसुनाम मुनिरित्यवगम्यताम् ।
पवित्र(२०)मिति सूक्तस्य पवित्रोऽङ्गिरसः सुतः ॥१७॥
ऋषिः पवस्र(२१) सूक्तस्य वाष्यो नाम प्रजापतिः ।
इन्द्राय सोम(२२) सूक्तस्य वेनो नाम स भार्गवः ॥१८॥

(क) कश्यपोरिति सर्वानुक्रमयो ।

(घ) दीर्घतमा स्मृत इति प० प० । कक्षीवानौशिश्र इत्यनुक्रमविज्ञा-
विवरणम् ।

परीत(१००) इति सूक्तेऽस्मिन् भारद्वाजादयो^(क) विदुः ।
 एते तु सप्त ऋषयः सगोत्राः परिकीर्तिताः ॥४२॥
 पवस्त्रे(१०८)त्युत्तरं सूक्तं मन्त्रैते त्वृषयो विदुः ।
 तस्य त्वाद्ये हृचे गात्रो गौरिवीतिर्हृषिः स्रतः ॥४३॥
 तृतीयाया अचः शक्तिर्वाग्मिद्योऽन्त्ये त्वचेऽपि च ।
 अथ हृचानां शिष्टानामूहराङ्गिरसो मुनिः ॥४४॥
 भारद्वाज^(घ) अजित्या च तथैवाङ्गिरसौ नृपाः ।
 ऊर्ध्वमद्या छतयगा अणक्षय इति त्रयः ॥४५॥
 धिष्याग्रयः^(ग) परि प्रे(१०९)ति सूक्तमैश्वरयो विदुः ।
 पर्यूपु प्रे(११०)ति सूक्तस्य चिदृष्णपुरुकुत्सजौ ॥४६॥
 अरुणस्तमदस्युश्च मुनिरित्यवगम्यताम् ।
 अथा रुचे(१११)ति सूक्तस्य पारुच्छेपिरनानतः ॥४७॥
 नानान(११२)मिति सूक्तस्य शिशुराङ्गिरसो मुनिः ।
 शर्यंशावति(११३)सूक्तस्य च इन्दो(११४)रुत्तरस्य च ॥४८॥
 मारौचः कम्पपो नाम अपिरित्यवगम्यताम् ।

इति नवमं मण्डलम् ।

(क) भरद्वाजकृष्णपरोतमात्रिविन्द्यामित्रजमदग्नित्रिचिष्टा इति अतुत्रम-
 दिक्षाविवरणं वेदार्थदीपिका च ।

(ख) भारद्वाजा इति घ० ।

(ग) धिष्यागमेय इति घ० च० ।

अथ दशमं मण्डलम् ।

अग्रे दृष्टन्निति(१)त्वेतद्दशमं मण्डलं पुति ।
 चुद्रसूक्ता महासूक्ता विज्ञेया ष्टपयस्त्विति ॥१॥
 मण्डलादिमुपक्रम्य सप्तसूक्तेष्वतः परं ।
 आप्तस्त्वितो मुनिस्त्वाष्टस्त्रिगिराः सूक्तयोर्दयोः ॥२॥
 प्रकेतुने(८)ति तत्रापि यत्सूक्तञ्चरमन्तयोः ।
 अम्बरीषसुतस्तत्र सिन्धुद्वीपोऽथवा मुनिः ॥३॥
 ओ चि(१०)त्सूक्तेष्वयुल्लुचु पथ्या सह मुनिर्यमी ।
 वैवस्वतो यमो नाम नवम्या सह युचु तु ॥४॥
 वृषा(११)धावा(१२)युजे(१३)लेपां सूक्तानां त्रितयं प्रति ।
 आङ्घ्रि(१४)नाम हविर्धानो मुनिरित्यवगम्यताम् ॥५॥
 एतेषामुत्तरे सूक्ते विवस्वान्नादितेः सुतः ।
 परेयिवांसं(१५)सूक्तस्य यमो वैवस्वतो मुनिः ॥६॥
 उदीरतामुपक्रम्य पञ्चसूक्तान्यतः परम् ।
 यमपुत्रा विदुस्तेषामु(१६)च्छब्दो दमनस्तु मा(१६) ॥७॥
 एको देवश्रवास्त्वष्टा(१७)परः सद्भुसुकः परम्(१८) ।
 मद्यितस्तु नि वर्तध्व(१९) मग्निन् सूक्ते मुनिः पुनः ॥८॥
 भृगुवां वारुणिर्विद्याद्भागवच्छ्रवनोऽथवा ।
 भद्र(१०)मित्यादिसूक्तानां सप्तानां विमदो मुनिः ॥९॥

प्राजापत्यः स ऐन्द्रो वा वसुहदा वसुकृजः ।
 षड्विंशसूक्त ऐन्द्रोयस्त्रिषु सूक्तेष्वसत्स्त्रि(१०)ति ॥१०॥
 तन्मध्यसूक्ते विश्वो हि(१८) प्रथमाया षडो मुनिः ।
 इन्द्रघुषा वसुकस्य पत्न्येवेन्द्रो युजामृचाम् ॥११॥
 चतुर्थ्या मह गिष्टानां वसुकस्त्वयुजामृचाम् ।
 प्र देवत्रे(१०)ति सूक्तानां पञ्चानां कवयो मुनिः ॥१२॥
 ऐलूपो मौजवान् वाचः प्रावेपा मे(१५)ति चोत्तरे ।
 लुगो मुनिः स धानाकस्त्वयुप्र(१५)मिति सूक्तयोः ॥१३॥
 नमो मित्रस्य(१०) सूक्तस्य सूर्यजोऽभितपा मुनिः ।
 अग्नित्र(१८)इति सूक्तस्य षड्विंश(१६)स्तु मुष्कवान् ॥१४॥
 यो वां परिव्या(१८)सूक्तस्य रथ(१०)मित्युत्तरस्य च ।
 कधीवतः सुता घोषा द्युपिकेत्यत्र कौर्त्तिता ॥१५॥
 समानमु त्थं(१२)(१५) धौषेयं सुहस्यो नाम वा षडपिः ।
 अग्नेवे(१२)ति त्रिसूक्तानां ऋष्य आङ्गिरसो मुनिः ॥१६॥
 दिवस्परि(१५)म होते(१८)ति सूक्तयोरनयोऽस्तुषिः ।
 भासन्दनस्तु वसुभि(१६)र्जग्भ्ने(१०)त्युत्तरस्य तु ॥१७॥
 मत्तगुर्नाम विश्वोयो मुनिरङ्गिरसः सुतः ।
 अहभुव(१८) सुपकस्य सूक्तानां चितर्ष प्रति ॥१८॥

(क) इन्द्र इति अर्षानुक्रमणी, अनुक्रमणिकाविवरणदृष्टम् ।

(ख) समानमु त्थे इति घ० च० झ० ।

(ग) वसुभीरिति अर्षानुक्रमणी । वत्सः प्रिय इति अनुक्रमणिकाविश-
 रणम् ।

अपिरिन्द्रस्तु वैकुण्ठो महत्त(११)दिति तु त्रिषु ।
 देवानामग्निना भाकं मंत्रादः क्रियतेऽथ तु ॥१८॥
 यमेश्वरामे(११)ति सूक्तेऽग्निन् देवा अपय उत्तरे ।
 पिये देवा(११)दिति त्वग्निन् भोषोकोऽग्निस्तृपिः स्रतः ॥२०॥
 महत्त(११)दिति पूर्वं तु देवा एवायुजागृशाम् ।
 पुत्रां त्वग्निः म भौषोकस्तदद्ये(११,१)ति हृषण्य च ॥२१॥
 तां सु ते कीर्त्तिं(१०)मिष्यादिसूक्तानां चितयं प्रति ।
 वृहदुषयो वामदेव्य अपिरित्यवगम्यताम् ॥२२॥
 मा म गामे(१०)युपक्रम्य चतुःसुक्तेष्वतः परम् ।
 वज्राघ्रा^(१) अपयो श्रेया गोपायनसुतालयः ॥२३॥
 म्रमागस्त्यश्च^(१) मागेषामगस्त्ये(१०,१)युषो मुनिः ।
 इदमित्ये(११)ति युक्त्य ये यज्ञेनो(११)त्तरण्य च ॥२४॥
 नामानेदिष्ठनामायगृविर्गोपं म मानसः ॥२५॥
 गयः श्रामो मुनिर्दिष्टात्परारत(११) इति इयोः ।
 वागुक्ते वसुक्तोऽयमग्निरिन्द्र(११) इति इयोः ॥२६॥
 अपाश्वनामाङ्गिरश्च इमाञ्चिष्य(१०)मिति इयोः ।
 शश्वसु मुमिषोऽयं भद्रा षष्टे(११)रिति इयोः ॥२७॥
 इहस्पतिस्तार्ङ्गिरश्चो वृहस्पत(१०) इति इयोः ।

(१) शौषादना शौषादना वा वसु सुवसु अथवा अथर्ववेदेति अदुह
 मदिवा विवदम् । देवाद्येदोविवादान् । अथेवा शौषादना व इमे-
 यम् । अपि तु शौषादनामेवति वासुवसुम् । * * * अथ शश्वसु
 सुवसोऽथर्ववेदेति वसुवसुम् । इहस्पत इति इहस्पते ।

(२) वाग्वाः शौषां माता अथमातिरिति अदुहमदिवा विवदम् ।

अनयोः उत्तरे सूक्ते लोको (१) वा स वृहस्पति ॥२८॥
 अदितिवां ढक्षपुत्रीं मुनिरित्यवगम्यताम् ।
 अपि शाक्तो गोरिवोतिर्जनिष्ठा (०२) इति सूक्तयो ॥२९॥
 मिन्धुचिप्रैयमेधो (०३) इय प्र सु व (०४) सूक्त उत्तरे ।
 ऐरावतो जरत्कर्ण आ व च्छस्त्रस (०५) उत्तरे ॥३०॥
 भृगुपुत्रं स्युमरग्निरभ्यमुप (०६) इति द्वयो ।
 अग्निर्वैश्वानरो वाय स सौचीकोऽग्निरेव वा ॥३१॥
 सग्निवाजम्भरो वायमप्यग् (०७) मिति सूक्तयो ।
 भौवनो विश्वकर्माय य इमे (०८) त्यादिसूक्तयो ॥३२॥
 अपिष्ट तापसां मन्युर्यस्ते मन्य (०९) विति द्वयो ।
 मत्येनोत्तमिता (१०) सूक्तं सूर्यां सावित्रीत्यार्षं तत् ॥३३॥
 वि ही (११) ति सूक्तमिन्द्रास्या इन्द्रस्य च वृषाकपे ।
 वि हि सोतो (१२, १) कि सुवाह (१२, २) विन्द्राणी (१२, ११)
 वाह (१२, १२) मित्यृचां ॥३४॥
 अयमेमी (१२, १२) ति चारभ्य तथा चतसृषामृषाम् ।
 उच्छ्रो ही (१२, १४) त्यनया भाक नवानामिन्द्र एव दृक् ॥३५॥
 एवं अम्य सुन्नाभिके (१२, १५) वृषाकपायि रेवति (१२, १६) ।
 परां (१२, १७) ति तिसृषां च अपिरेन्द्रो वृषाकपि ॥३६॥
 एकादशानां शिष्टानामिन्द्राणी वा पुभोमजा ।

(१) लोको इति सभ्यानुक्रमणो ।

(२) प्रयमेध इति अन्वयमधिकारविषयम् ।

(३) वि हि सोता (१२, १) इत्यादिबिभ्रथकपण सभ्यानुक्रमणानुक्रमणिक-
 कारविषयदात्तं दृश्यते । उदाहरणं यथा तु यथायथमाह यत् ।

पायूरक्षोहणे(८७)^(क) सूक्ते भरद्वाजसुतो मुनिः ॥३७॥
 हविष्यान्तस्य(८८)^(ख) सूक्तस्य मूर्द्धन्वानाम दर्शितः^(ग) ।
 अयन्वद्विरमः पुत्रो वामदैव्योऽथवा पुनः ॥३८॥
 विश्वामित्रसुतो रेणुः सूक्तस्येन्द्रं स्तवे(८९)त्यृषिः ।
 महस्रगौर्पा(९०) सूक्तस्य ऋषिर्नारायणः स्रतः ॥३९॥
 मञ्जागटवद्भि(९१)रित्यग्निन् वैतह्योऽरुणो मुनिः ।
 यज्ञस्ये(९२)त्यस्य सूक्तस्य गार्ग्यातो नाम भानवः ॥४०॥
 मद्दि द्यावे(९३)ति सूक्तस्य पार्थ्य^(घ)स्तान्च ऋषिः स्रतः ।
 प्रैते(९४) सूक्तस्य सर्पोऽयं काद्रवेयोऽर्बुदेा मुनिः ॥४१॥
 उर्व्वंगी च ह्ये(९५) सूक्ते मुनिरैलः पुष्करवाः ।
 ऐलस्य वाक्यमत्रैताः प्रथमाथ चतुर्दशो ॥४२॥
 तृतीया द्वादशी पष्ठी सप्तदशा सष्टेति पद ।
 सचा य(९६,८)दिति तिस्रस्य उर्व्वंग्या उत्तरा नव ॥४३॥
 प्र ते मह(९९) इति त्वस्य वरुद्विरमः सुतः ।
 ऐन्द्रः सर्व्वहरिवांयमृषिरित्यवगम्यताम् ॥४४॥
 या ओषधी(९७)^(ङ)स्तु सूक्तस्य ऋषिरायर्व्वणो भियक् ।
 आष्टिंपेणस्तु देवापिर्मुनिः सूक्ते दृष्टस्यते(९८) ॥४५॥

(क) भोद्यमूलरसम्पादितत्रयवेदे सर्व्वानुक्रमण्यामनुक्रमणिकाविषयके
 थ रक्षोहणमिति पाठो वसन्ते ।

(ख) भोद्यमूलरसम्पादितत्रयवेदे हविष्यान्तमिति पाठोऽस्ति ।

(ग) दशक इति पाठः सम्भवितुमर्हति ।

(घ) पार्थ इति सर्व्वानुक्रमण्यो ।

(ङ) ओषधीदिति म० थ० ।

भरदाजसुता राचिरयवा गम्यतामृषि ।

ममाग्र(१२८) इति सूक्तस्य विद्वयोऽङ्गिरस सुतः ॥६४॥

नाम(१२९)सूक्ते मुनिर्ज्ञेय परमेष्ठौ प्रजापति ।

यो यज्ञ(१३०) सूक्ते^(१६) यज्ञस्तु प्राजापत्य ऋषि स्मृत ॥६५॥

काचीवत सुकीर्तिस्तु सूक्तेऽप प्राच(१३१) उत्तरे ।

ईजान(१३२) सूक्ते नार्मिध शकपूत ऋषि, स्मृत ॥६६॥

प्रो धम्ना(१३३) इति सूक्तस्य सुदा पौजवनो मुनि ।

यौवनाश्वस्तु भान्वाता सूक्तस्रोमे य(१३४)दित्यृषि ॥६७॥

दहोत्तमामयाधर्द्धा(१३५,०) गोधा नारी ददर्श च ।

यम्निन्(१३६) सूक्ते कुमारोऽयमृषियांमायन स्वयम् ॥६८॥

मुनयो वातरश्मना एकर्चा सप्त केशिन(१३९) ।

जूतिय वातजूतिय विप्रजूतिवृषाणकः ॥६८॥

करिष्मतेतमौ च दावृष्यदृङ्गय सप्तम ।

उत(१४०) सूक्त सप्तर्षय^(१७) एकषा एव ते विदु ॥७०॥

तव त्य(१४१) इति सूक्तस्य अत्रस्तृषिदरो सुत ।

विद्यावसु सूर्य(१४२) सूक्ते मुनिर्गन्धर्व एव स ॥७१॥

अग्ने तवे(१४३)ति सूक्तस्य मुनिरग्निस्तु पावक ।

अग्ने अग्ने(१४४)ति सूक्तस्य मुनिरग्निस्तु तापम ॥७२॥

अय(१४५) सूक्ते इषा प्रादा जरिता द्रोण उत्तर ।

भारिष्टक मामभियम्ता एते पश्चिणो विदु ॥७३॥

(१६) यो यज्ञयाज्ञे इति घ० च० ज० ।

(१७) भरदाजावसु सप्त २६६ एष्टगोऽवमन्तथाः ।

त्वं चि(१४२)सूक्तस्य साध्योऽत्रिरय(१४३)मित्युत्तरस्य तु ।
 तार्क्ष्यपुत्रः सुपर्णो वा मुनिर्यामायनोऽथवा ॥७४॥
 ष ऊर्ध्वंछग्नो ज्ञेय इन्द्राणीमां खनामृ(१४५)पिः ।
 ऐरगदो देवमुनिररश्नानी(१४६)त्यृपिः स्रतः ॥७५॥
 सुवेदा नाम ग्रैरीपिः^(क) अत्ते(१४७) सूक्ते मुनिः स्रतः ।
 सुव्याणाम(१४८)स्तु सूक्तस्य वैन्वो नाम पृथुर्मुनिः ॥७६॥
 सविता(१४९) सूक्तस्य चार्धन्^(ख) ह्यैरश्नस्तुप एव सः ।
 मृत्नीको नाम वामिष्ठः समिद्धुचि(१५०)दिहेत्यृपिः ॥७७॥
 अद्भयाग्नि(१५१)रिति त्वस्य अद्भ्या कामायनी मुनिः ।
 भरदाजसुतः शामः शाम इत्ये(१५२)त्यृपिः स्रतः ॥७८॥
 इन्द्रस्य मातरो यान्ता ष्यपयो देवशामयः ।
 ईक्ष्वयन्ती(१५३)रिति त्वस्य सोमो(१५४) वैवस्वती यमी ॥७९॥
 अरायि(१५५) सूक्तेऽयमृपिभारदाजः शिरिन्मिठिः^(ग) ।
 अग्निं ह्यिन्नु नः(१५६) सूक्ते केतुरग्निस्ततो मुनि ॥८०॥
 इमा नु(१५७) भुवन आश्रयः साधनो भौवनोऽथवा ।
 सूर्या न(१५८) इति सूक्तस्य मौर्यश्चतुस्तृपिः स्रतः ॥८१॥
 उद्मो(१५९) त्वस्य पौलोमी शची नाम मुनिः स्रतः ।
 अर्षिप्तोमस्र(१६०) सूक्तस्य पैशामित्रस्तु पूरणः ॥८२॥
 प्राजापत्यस्तु मुञ्जामी(१६१)त्यपमृद्यभ्रनाग्रनः ।

(क) ग्रैरीपिः इति घ० घ० ञ० । अनुदमसिद्धादिषट्शब्दश्च ।

(ख) चार्धन् इति घ० घ० ञ० ।

(ग) शिरिन्मिठ इति घ० नानुदमस्यो ।

रचोक्षायमृषिर्नाह्नो ब्रह्मणाग्नि(११२)रमुख्य तु ॥८२॥
 अचीभ्या(११२)मिति सूक्तस्य काव्यपो विष्टहा मुनि ।
 प्रचेतास्तु जगौ सूक्तमपेक्षी(११३)त्यङ्गिरस्तु ॥८३॥
 देवा कपोत(११४) सूक्तस्य कपोतो नैर्धृतस्त्वृषि ।
 ष्यभ मे(११५)ति सूक्तस्य वैराज ष्यभो मुनि ॥८४॥
 ग्राहरो वा स ष्यभस्तुभ्येद(११६)मिति द्वत्तरे ।
 विश्वामित्रजमदग्नी ष्यपिर्गाथिनभागंवौ ॥८५॥
 वातायनो मुनि सूक्त वातस्ये(११७)त्यनिलो जगौ ।
 मयोभू(११८) श्रवर सूक्त काचीवत ष्यपिर्जगौ ॥८६॥
 विभ्राट्(११९)सूक्तमिद सौर्यो नाष्वा विभ्राडुषिर्जगौ ।
 इटतो^(क) भार्गव सूक्त त्वन्यमिटतो(१२०) जगौ ॥८७॥
 चीशुत्तराणि सूक्तानि विदुरङ्गिरसस्तथ ।
 आयाह्या(१२१)त्वा(१२२)भि(१२३)श्वत्तां भ्रुवोऽभीवत्तं इत्यमी ॥८८॥
 प्र वो यावाण(१२४) इत्यस्मिन्नुर्ध्वयावार्वुदिर्मुनि ।
 प्र सूनव(१२५) इति तस्य सूनुर्नामार्भवो मुनि ।८९॥
 प्राजापत्य पतङ्गोऽय पतङ्ग(१२६) सूक्तमुक्तवान् ।
 अरिष्टनेमिस्ताच्छ्र्याऽय जगौ सूक्त त्यभुष्वि(१२७)ति ॥९०॥
 उत्तिष्ठते(१२८)ति चैकर्चा सूक्तमेतन्नयो विदु ।
 त्रिविरौशीनर पूर्वं काशिराज प्रतर्दन ।९१॥
 रौहिदयो वसुमना इत्येत ष्यपय क्रमात् ।

गोधा घोषा विश्ववारा पानोपनिषद्यिषत् ।
 ब्रह्मजाया जुह्वर्नामा श्रगक्ष्यस्य स्वसादितिः ॥१००॥
 इन्द्राणी चेन्द्रमाता च सरमा रोमशोर्वगी ।
 लोपामुद्रा च नद्यस्य धमौ नारी च शशती ॥१०१॥
 श्रीर्नाचा भार्परानी वाक् श्रद्धा मेधा च लक्षिणा ।
 रात्री सूर्या च भावित्री ब्रह्मवादिन्य ईरिताः ।
 स गौतमो^(क) वामदेवो याः खिलास्ता ष्टसो जगौ ॥१०२॥
 यैर्वेदमन्त्राः सकलाः सुदृष्टा
 येनार्षानुक्रमणी प्रदिष्टा ।
 नमोऽस्तु तेभ्यो मुनिपुत्रवेभ्यो
 भवन्तु ते चापि मयि प्रसन्नाः ॥१०३॥

इति दशम मण्डलम् ॥

इति श्रीनकाचार्यकृतार्षानुक्रमणी समाप्ता ॥

अथ छन्दोऽनुक्रमणी ।

प्रथमं मण्डलम् ।

ऋग्वेदगतसूक्तानां सूक्तस्थानान्मृचामपि ।

यानि छन्दांसि विद्यन्ते तानि वक्ष्यामि मम्रति ॥१॥

गायत्रं नव सूक्तानि मधुच्छन्दम आदितः ।

अनुष्टुभे परे ज्ञेये दशमैकादशे उभे ॥२॥

मेधातियेष्ट सूक्तेषु गायत्रेषूत्तरे त्विति ।

पुरउष्णिक^(क) परानुष्टुप्^(ख)(१) तिस्रधान्या^(ग) अनुष्टुभः ॥३॥

शुनःशेषस्य सूक्तानि गायत्राण्येव तत्र तु ।

त्रिष्टुभौ प्रथमस्याद्ये^(घ) षष्ठ्याद्या^(ङ) च तथा दश ॥४॥

उत्तमा^(च) च चतुर्थस्य षोडशौ^(ज) चोत्तमस्य या ।

षष्ठन्तु पाह्ण^(झ)भाद्यान्तु षष्ठमे षड्^(झ)नुष्टुभः ॥५॥

अगम्नाकं त्रिप्रिष्ठीना^(ञ)मेधा पादनिचृन्मता ।

(१) सर्वानुक्रमण्यमनुक्रमयिकाविवरणे च यत्तस्यास्य एकविंशमष्ट-
काया ऋचम्बन्धः प्रतिष्ठेत्युक्तम् ।

(क) सू० २३, ऋ० १८ । (ख) सू० २३, ऋ० २० । (ग) सू० २३,
ऋ० २२, २३, २४ । (घ) सू० २४, ऋ० १, २ । (ङ) सू० २४,
ऋ० ६, ७, ८, १०, ११, १२, १३, १४, १५ । (च) सू० २०,
ऋ० १३ । (ज) सू० ३०, ऋ० १६ । (झ) सू० २८ । (ञ) सू० २८,
ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६ । (ञ) सू० ३०, ऋ० ११ ।

अथ छन्दोऽनुक्रमणी ।

प्रथमं मण्डलम् ।

ऋग्वेदगतसूक्तानां सूक्तम्यानामृचामपि ।

यानि छन्दांसि विद्यन्ते तानि वक्ष्यामि सम्प्रति ॥१॥

गायत्र नव सूक्तानि मधुच्छन्दम आदितः ।

आनुष्टुभे परे ज्ञेये दशमैकादशे उभे ॥२॥

मेधातिथेस्तु सूक्तेषु गायत्रेषूत्तरे त्विति ।

पुरउष्णिक्^(क) परानुष्टुप्^(ख)(१)तिस्त्रयान्या^(ग) अनुष्टुभः ॥३॥

शुन.गोपस्य सूक्तानि गायत्राण्येव तत्र तु ।

त्रिष्टुभौ प्रथमस्याद्ये^(घ) षष्ठ्याद्या^(ङ)श्च तथा दश ॥४॥

उत्तमा^(च) च चतुर्थस्य षोडशी^(ज) चोत्तमस्य या ।

षष्ठन्तु पाङ्क्त^(झ)माद्यास्तु षड्दशमे षड्^(झ)नुष्टुभः ॥५॥

ऋगस्माकं त्रिप्रिणीना^(ञ)मेषा पादनिचृन्मता ।

(१) सर्वानुक्रमणामनुक्रमणिकाविवरणे च सूक्तस्यास्य एकविंशसङ्ख्या-
काया ऋष्यच्छन्द प्रतिष्ठेत्युक्तम् ।

(क) सू० २३, ऋ० १६ । (ख) सू० २३, ऋ० २० । (ग) सू० २३,
ऋ० २२, २३, २४ । (घ) सू० २४, ऋ० १, २ । (ङ) सू० २४,
ऋ० ६, ७, ८, ९, १०, ११, १२, १३, १४, १५ । (च) सू० २७,
ऋ० १३ । (झ) सू० ३०, ऋ० १६ । (ज) सू० २६ । (झ) सू० २८,
ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६ । (ञ) सू० ३०, ऋ० ११ ।

हिरण्यस्रपसूक्तानि त्रैष्टुभान्यय तत्र तु ॥६॥

प्रथमञ्च चतुर्थञ्च जागते^(क) प्रथमे तयो ।

अष्टमी षोडशी चान्या^(ख) त्रिष्टुभश्चरमे पुन ॥७॥

अन्या च नवमी^(ग) चापि त्रिष्टुभावेव गम्यताम् ।

उत्तमे तु जगत्याद्या^(घ) नवमी^(ङ) जगतीनिष्ठत् ॥८॥

कण्डस्य प्रथम^(च) सूक्तं चतुर्थ^(छ) पञ्चम^(ज) च यत् ।

प्रस्कृष्टस्य च तान्ये^(झ)व प्रगाथा वार्हता हृषा ॥९॥

प्रस्कृष्टस्य द्वितीय^(ञ)ञ्च षष्ठ^(ट)ञ्चानुष्टुभे उभे ।

चतस्रद्योत्तमस्थान्या^(ड) कण्डस्थानुष्टुवृत्तमा^(ण) ॥१०॥

सर्वा गायथ्य एवान्या कण्डप्रस्कृष्टयोर्ध्वष ।

सथस्य सप्त सूक्तानि^(त) जागतान्येव तत्र तु ॥११॥

प्रथमस्य तृतीयस्य हृचोऽन्य^(थ)स्त्रैष्टुभं स्मृत ।

त्वमाविया^(द)मम चत्र^(ध) तुभ्येदेते^(ण) स श्रेष्ठधम्^(प) ॥१२॥

त भुव^(त)स्त्रिष्टुभश्चैता आर्चन्ने^(थ)त्यृचा सह ।

(क) सू० ३१, ३४ । (ख) सू० ३१, ऋ० ८, १६, १८ । (ग) सू० ३४, ऋ० ८, १२ । (घ) सू० ३५, ऋ० १ । (ङ) सू० ३५, ऋ० ८ । (च) सू० ३६ । (छ) सू० ३६ । (ज) सू० ४० । (झ) सू० ४४, ४७, ४८ । (ञ) सू० ४५ । (ट) सू० ४६ । (ड) सू० ५०, ऋ० २०, २१, २२, २३ । (ण) सू० ४३, ऋ० ८ । (त) सू० ५१, ५२, ५३, ५४, ५५, ५६, ५७ । (थ) सू० ५१, ऋ० १४, १५ । सू० ५३, १०, ११ । (द) सू० ५४, ऋ० ६ । (ध) सू० ५४, ऋ० ८ । (ण) सू० ५४, ऋ० ८ । (प) सू० ५४, ऋ० ११ । (न) सू० ५२, ऋ० १२ । (य) सू० ५२, ऋ० १५ ।

त्रयोदशस्र(क) गायत्रं जागतं तदनन्तरम्(ख) ।
 प्रस्यारपङ्कती आद्यन्त्ये(ग) आ विद्युन्मद्भिरस्य तु ॥२०॥
 त्रिष्टुभन्तु द्वितीयाद्या(घ) विराड्रूपा तु पञ्चमी(च) ।
 षोडशं जागतं(ज) त्वय्य दृचान्य(झ) त्रैष्टुभः सतः ॥२१॥
 षट्ठी(ञ) त्वेका विराट्स्थाना सा च स्रस्ति न इत्यसौ ।
 ऋजुनीती(ट)ति गायत्रन्वस्यैकानुष्टुप्पुत्तमा(ड) ॥२२॥
 पराणि(ण) त्रैष्टुभान्येव तत्रापि प्रथमे पुनः ।
 त्वं धीमासी(त)ति गायत्रो दादगोष्णिकतः परा(थ) ॥२३॥
 चतु(द)र्जगत्यः प्रथमा उपानयान्याः(ध) षडुष्णिहः ।
 उत्तमस्य तु सूक्तस्य तिम्रोऽ(न)नुष्टुभ आदितः ॥२४॥
 नवमीप्रभृति(प)स्य गायत्रोऽस्य परसूचः ।
 कुत्ससूक्तेषु गायत्रं चतुर्थं(द) त्रैष्टुभेष्वथ ॥२५॥
 पाङ्क दादगमं(च) सूक्तमुद्धृत्यान्त्यान्तयाष्टमीम् ।
 महादृहत्यष्टमी(न) सा यवमथा च योद्धता ॥२६॥

-
- (क) सू० ८६ । (ख) सू० ८७ । (ग) सू० ८८, ऋ० १, ६ ।
 (घ) सू० ८९, ऋ० १, ३, ४ । (ङ) सू० ९०, ऋ० ५ । (च) सू० ९१ ।
 (ज) सू० ९२, ऋ० ६, ७, १० । (झ) सू० ९३, ऋ० ६ । (ञ) सू० ९४ ।
 (ट) सू० ९५, ऋ० ७ । (ड) सू० ९६, ९७, ९८ । (ड) सू० ९९, ऋ० ५,
 ६, ७, ८, १०, ११, १२, १३, १४, १५, १६ । (ड) सू० ९९, ऋ० १० ।
 (ण) सू० ९९, ऋ० १, २, ३, ४ । (थ) सू० ९९, ऋ० १०, १६, २०, २१,
 २२, २३ । (न) सू० ९९, ऋ० १, २, ३ । (ध) सू० ९९, ऋ० ६, १०,
 ११ । (द) सू० ९९ । (ध) सू० १०५ । (न) सू० १०५, ऋ० ८ ।

प्रथम^(क)श्चैकविंश^(घ)श्च नवम^(ग)श्चाष्टमं^(घ) ततः ।

ऊर्ध्व^(घ)श्च षोडश त्रौणि^(घ) सप्तर्षश्च त्रयोदशम्^(घ) ॥३०॥

एतानि जामतान्येषु प्रथमेऽक्ष्यं हृचं^(घ) विना ।

एकोनविंशे^(घ) चैकविंशे^(घ) तथैवाक्ष्यं हृचं विना ॥३८॥

श्च चयोद्ग्रे^(घ) त्वक्ष्यां नवमे^(घ)ऽष्टादशे^(घ) विना ।

ततं मे पञ्चमीं चाक्ष्या^(घ)मष्टमेऽक्ष्यौ हृचौ^(घ) विना ॥३९॥

कचीवतस्तु सूक्तेषु चतुर्थं^(घ) तस्य जागतम् ।

उपोत्तमस्य चर्षो द्वे चतुर्थी पञ्चमी^(घ) च या ॥३०॥

पञ्चमस्य तु गाययस्तिस्त्रोऽक्ष्याः प्रथमा^(घ) च या ।

अनुष्टुभौ विराजौ वा नवमी चाष्टमी^(घ) च या ॥३१॥

अनुष्टुभु चतुर्थी^(घ) च सप्तमी^(घ) दृष्टती विराट् ।

द्वितीया पञ्चमी षष्ठी द्वितीया^(घ) चोष्णिहाक्षरैः ॥३२॥

गायत्री वा द्वितीया^(घ)स्य द्वितीया^(घ) नुष्टुमेव वा ।

(क) सू० ८४ । (ख) सू० ११४ । (ग) सू० १०२ । (घ) सू० १०१ ।

(घ) सू० ११४ । (च) सू० ११०, १११, ११८ । (ङ) सू० १०६ ।

(ज) सू० ८४, ऋ० १५, १६ । (झ) सू० ११६, ऋ० १८, २० । (ञ) सू०

११५, ऋ० १०, ११ । (ट) सू० १०६, ऋ० ० । (ठ) सू० १०२, ऋ० ११ ।

(ड) सू० १११, ऋ० ५ । (ढ) सू० ११०, ऋ० ५, ८ । (ण) सू० १०१,

ऋ० ८, ९, १०, ११ । (त) सू० ११८ । (थ) सू० १२५, ऋ० ४, ५ ।

(द) १२०, ऋ० १, १०, ११, १४ । (ध) सू० १२, ऋ० ८, ९ ।

(न) १२०, ऋ० ४ । (प) सू० १२०, ऋ० ० । (य) सू० १२०, ऋ० २,

३, ५, ६ । (र) सू० १२०, ऋ० २ । (म) सू० १२०, ऋ० १ ।

मत्तमस्य विराड्रूपे श्रूत मे^(क) श्राव^(ख) इत्यृचौ ॥३३॥
 उत्तमस्य तु सूक्तस्य द्वे वाणन्ते^(ग) अनुष्टुभौ ।
 श्रवण्णितानि सूक्तानि^(घ) वैष्टुभान्यवगम्यताम् ॥३४॥
 श्राव्यष्टान्यय सूक्तानि परुच्छेपस्य तत्र तु ।
 श्राव्यस्यातिष्ठति पठौ^(ङ) सुपुमे^(च)त्यतिशाकरम् ॥३५॥
 मह प्रमा व^(ज) इत्यभ्या तृतीया^(झ)त्यष्टिसुत्तमा^(ञ) ।
 अष्टमस्थान्यया^(ट) साक नवमस्याप्युत्तमे^(ड) ॥३६॥
 चतुर्थस्योत्तमा^(ण) त्रिष्टुब्दशमस्यो^(त)त्तमस्य^(थ) च ।
 मत्तमस्यादितस्त्रिष्टुब्दकस्या^(द)नुष्टुभसूच^(न) ॥३७॥
 गायत्री^(प) च धृति^(र)स्यैव दृष्टान्यस्य पञ्चमी^(य) ।
 द्वे सूक्ते दीर्घतमस्य प्रथमे^(ल) जागते तयो ॥३८॥
 पूर्वस्य दशमी^(व) त्रिष्टुब्दय चानुष्टुभ परम्^(श) ।
 षष्ठञ्च जागत सूक्त चतुर्थं पञ्चम^(ष) च यत् ॥३९॥

(क) सू० १२२, ऋ० ६ । (ख) सू० १२२ ऋ० ५ । (ग) सू० १२६,
 ऋ० ६, ७ । (घ) सू० १६, १७, १८, २१, २३, २४, २५ । (ङ) सू०
 १२७, ऋ० ६ । (च) सू० १३७ । (ज) सू० १२६, ऋ० ८, ९ ।
 (झ) सू० १०६, ऋ० ३ । (ञ) सू० १२६, ऋ० ११ । (ट) सू० १३७,
 ऋ० ६ । (ठ) सू० १२५, ऋ० ७, ८ । (ड) सू० १३०, ऋ० १० ।
 (ण) सू० १३६, ऋ० ७ । (त) सू० १३६, ऋ० ११ । (थ) सू० १३३,
 ऋ० १ । (द) सू० १३३ ऋ० २, ३ ४ । (न) सू० १३३ ऋ० ५ ।
 (प) सू० १३३, ऋ० ६ । (र) सू० १३६, ऋ० ५ । (य) सू० १४०,
 १४१ । (ल) सू० १४०, ऋ० १० । (व) सू० १४२ । (श) सू० १४३,
 १४४, १४५ ।

वेराजं दशमं^(क) तस्मात्परे श्रौष्णिह^(ख) जागते^(ग) ।
 जागतानि तु सूक्तानि षोडशप्रभृतीनि षट्^(घ) ॥ ४० ॥
 अनुष्टुबन्तादन्यानि वसू रुद्रेतित्रैष्टुभात्^(ङ) ।
 त्रयोविंशस्य सूक्तस्य सह षष्ठ्या द्वितीयया^(च) ॥ ४१ ॥
 अस्य वामीय सूक्तस्य जगत्यः षडिमा षट्चः ।
 पञ्चपादं^(ज) साकं जानां^(झ) यद्गायत्रे^(ञ) अयं स^(ञ) च ॥ ४२ ॥
 मत्तार्धगभां^(ट) गौरौ^(ठ) च तस्यानुष्टुबुपोत्तमा^(ड) ।
 प्रस्तारपङ्क्तिन्तु विराड्द्वाचत्वारिंशृग^(ढ)स्य या ॥ ४३ ॥
 अतोऽन्यत्रैष्टुभं सर्वं शिष्टमत्रावगम्यताम् ।
 अत्र द्वित्रिष्टुबन्तानि प्रथमे द्वे^(ण) अवोधि^(न) च ॥ ४४ ॥
 त्रिष्टुबन्तानि चैतानि जागतेषु प्रतव्यसीम्^(त) ।
 तं वृच्छत^(थ) किमु श्रेष्ठ^(द) इति त्रीष्टवगम्यताम् ॥ ४५ ॥
 अगस्त्यस्य च सूक्तेषु गायत्रं सूक्तमष्टमम्^(न) ।
 द्वितीयं जागतं सूक्तं हृष^(प)मुद्धृत्य त्वत्तमम् ॥ ४६ ॥
 अष्टादशं^(ब) चतुर्थं^(भ) च द्वे एते जागते तयोः ।

(क) सू० १४६ । (ख) सू० १५० । (ग) सू० १५१ । (घ) सू० १५५,
 १५६, १५७, १५८, १६०, १६१ । (ङ) सू० १५८ । (च) सू० १६२,
 ऋ० ५, ६ । (ज) सू० १६४, ऋ० १२ । (झ) सू० १६४, ऋ० १५ ।
 (ञ) सू० १६४, ऋ० २३ । (ट) सू० १६४, ऋ० २६ । (ठ) सू० १६४,
 ऋ० ३६ । (ड) १६४, ऋ० ४१ । (ढ) सू० १६४, ऋ० ५१ । (ण) सू०
 १६४, ऋ० ४२ । (त) सू० १४०, ऋ० १२, १३ । सू० १४१, ऋ०
 १२, १३ । (थ) सू० १४०, ऋ० ५, ६ । (द) सू० १४३, ऋ० १ ।
 (ध) सू० १६१, ऋ० १ । (न) सू० १०२ । (प) सू० १६६, ऋ० १४, १५ । (भ) सू० १८२ । (ब) सू० १६८ ।

आद्यादुद्धृत्य पष्ठ्यन्ते^(क) चतुर्थाञ्चोत्तम द्वयम्^(ख) ॥४०॥
 षष्ठ^(ग)मेकादश^(घ)ञ्चास्य सूक्ते अनुष्टुभे परे ।
 उभयोस्तुत्तमा^(ङ) विष्टुवाद्या^(च) तु दृष्टती तयो ॥४८॥
 एकादशे^(क) ऽस्य दृष्टती स्कन्धोऽपीवीति गम्यताम् ।
 पञ्चमस्य तु सूक्तस्य द्वितीया^(ख) द्यूग्विराद् सृता ॥४९॥
 द्वादशस्योत्तमा^(ग) विष्टुप् शिष्टा सर्वा अनुष्टुभ ।
 एका पञ्चदशे सूक्ते पञ्चमी^(घ) दृष्टतीनिष्टत् ॥५०॥
 त्रयोविंश^(ङ)न्तु गायत्र तस्योऽष्टिक् प्रथमा^(च) तु षट्क् ।
 अनुष्टुबर्गरूपोऽष्टिगयवैद्या^(क) वगम्यताम् ॥५१॥
 द्वतीया पञ्चमी षष्ठी सप्तमी^(ख) ता अनुष्टुभ ।
 अनुष्टुबृहती चानद्या^(ग) गायत्र सूक्तमुत्तरम^(घ) ॥५२॥
 विज्ञेय उत्तमे सूक्ते दशमीप्रभृतिद्वय^(ङ) ।
 अनुष्टुभ महापाङ्क्तो महा च दृष्टती परा^(च) ।
 श्रवशिष्टानि सूक्तानि^(क) द्वैष्टुभान्यवगम्यताम् ॥५३॥
 इति प्रथम मण्डलम् ।

(क) सू० १८२, ऋ० ६, ८ । (ख) सू० १६८, ऋ० ८, ९, १० ।
 (ग) सू० १०० । (घ) १०५ । (ङ) सू० १००, ऋ० ५, सू० १०५,
 ऋ० ६ । (च) सू० १००, ऋ० १ । १०५, १ । (क) सू० १०५, ऋ० १ ।
 (ख) सू० १६८, ऋ० २ । (ग) १०६ ऋ० ६ । (घ) सू० १०८, ऋ० ५ ।
 (ङ) सू० १८० । (च) सू० १८०, ऋ० १ । (क) सू० १८०, ऋ० २ ।
 (ख) सू० १८०, ऋ० ३, ५, ६, ७ । (ग) सू० १८०, ऋ० ११ । (घ)
 सू० १८८ । (ङ) सू० १८९, ऋ० १०, ११, १२ । (क) सू० १८९,
 ऋ० १६ । (ख) सू० ६६, ६७, ६८, ७१, ७२, ७३, ७४, ७७, ७८,
 ८०, ८२, ८३, ८४, ८५, ८६, ८७ ।

अथ द्वितीयं मण्डलम् ।

सूक्त गृत्समदस्याय प्रथमे^(क) जागते उभे ।
 साध्वपांसी^(ख)ति चर्षा द्वे द्वितीये वैष्टुभे सति ॥१॥
 वैष्टुभानुष्टुभे त्वष्ट चतुर्थं पञ्चमं^(ग) च यत् ।
 गायत्र^(घ)माष्टमात्सर्वं तत्रैकानुष्टुवुत्तमा^(ङ) ॥२॥
 ऊर्ध्वं चत्वारि^(च) पङ्क्तिगादूर्ध्वंश्च द्वे^(छ) त्रयोदशात् ।
 चौषि^(ज) सप्तदशादूर्ध्वमूर्ध्वं चत्वारि^(झ) चाष्टमात् ॥३॥
 सर्वाण्येतानि सूक्तानि वैष्टुभानि त्रयोदश ।
 उत्तमस्योत्तमा^(ञ)मेषामुद्धृत्य जगतीमृचम् ॥४॥
 विश्वं मत्य^(ट)मिति त्रिष्टुष्वृहस्पते अती^(ठ)ति च ।
 अतोऽन्यञ्जागतं सूक्तं प्रागाते पित^(ड)रित्यतः ॥५॥

(क) सू० १, २ । (ख) सू० ३, ऋ० ६, ७ । (ग) सू० ४, ५ ।
 (घ) सू० ६, ७, ८ । (ङ) सू० ९, ऋ० ६ । (च) सू० २६, २७, २८,
 २९ । (छ) सू० १४, १५ । (ज) सू० १८, १९, २० । (झ) सू० ८, १०,
 ११, १२ । (ञ) सू० ४३, ऋ० १ । (ट) सू० २४, ऋ० १२ । (ठ)
 सू० २३, ऋ० १५ । (ड) सू० ३३ ।

अध्या^(क)दि सूक्तमुद्धृत्य द्वाविंश^(ख)मतिशकरम ।
 अष्टिपञ्चपदावन्धे^(ग) द्वितीय^(घ) षोडशाक्षरः ॥६॥
 विनीवालि^(ङ) यासुवाङ्ग^(च) र्यागुङ्गुरि^(ज)त्यनुष्टुभः ।
 चैष्टुभस्य तु शेषस्य चतुर्ष^(झ) पञ्चम^(झ) च यत् ॥७॥
 जागतानि द्वितीयश्च^(ञ) द्वितीयाश्चर्त्त उत्तमम्^(ट)(१) ।
 गायत्रं नवमं^(ड) तस्य सारस्वत्या^(ण)वनुष्टुभौ ॥८॥
 इमा ब्रह्मे^(ण)ति दृष्टती थोद्धृता^(त) सातिशकरौ ।
 तदस्मै द्विविष्टुवन्त^(थ) सूक्तं सप्तदशन्तु यत् ॥९॥
 चयोदशं चतुस्त्रिंशमेकत्रिंशं च षोडशम् ।
 एकविंशं चयोविंशं चतुर्विंशश्च सप्त तु ॥१०॥
 एतानि^(द) त्रिष्टुवन्तानि गम्यतां जागतेष्वपि ॥१०॥
 इति द्वितीयं मण्डलम् ।

(१) पञ्चमोत्तर उत्तमे(द) इति पाठ सम्भवितुमर्हति ।

(क) सू० २२, ऋ० १ । (ख) सू० २२ । (ग) सू० २२, ऋ० ४ ।
 (घ) सू० २२, ऋ० ३ । (ङ) सू० ३२, ऋ० ६ । (च) सू० ३२,
 ऋ० ० । (ज) सू० ३२, ऋ० ८ । (झ) सू० २३, ३६ । (ञ) सू०
 २४, ३० । (ट) सू० २१, ३४ । (ठ) सू० २६ । (ड) सू० ४१ ।
 (ण) सू० ४१, ऋ० १६, १० । (त) सू० ४१, ऋ० १८ । (थ) सू० ४३,
 ऋ० २ । (द) सू० १०, ऋ० ८, ९ । (ध) सू० १३, ऋ० १३, सू०
 ३४, ऋ० १५, सू० ३१, ऋ० ०, सू० १६, ऋ० ९, सू० २१, ऋ० ५;
 सू० २३, ऋ० १९, सू० २४, ऋ० १६ । (द) सू० २५, २६ ।

अथ तृतीयं मण्डलम् ।

—००००—

द्वितीय^(क)श्च तृतीय^(ख)श्च विशामिचस्य जागते ।
 नवमं^(ग) वार्हतं सूक्तं त्रिष्टुवस्योत्तमा^(घ)निष्टत् ॥१॥
 औष्णिहं^(ङ) द्वे च गायत्रे^(च) वार्हतादुत्तराणि तु ।
 षोडशे षडृचे सूक्ते^(झ) प्रगाथा वार्हता हृचाः ॥२॥
 तुभ्यं स्तोका^(ञ)ष्टतवन्तः^(झ) सप्तर्चन्तु त्रयोदशम्^(ञ) ।
 ये वृक्षाम्^(ट) पुरीय्याम^(ड) उच्छ्रयस्वे^(ड)त्यनुष्टुभः ॥३॥
 त्रिष्टुवेव विराड्रूपा तुभ्यं स्योतंत्यू^(ड)गत्र या ।
 सतोदहृत्यौ तत्र द्वे ओजिष्टन्ते^(ण) दश त्रिपः^(न) ॥४॥
 अतोऽन्यत्त्रैष्टुभं सर्वमानिर्मथित^(प) इत्यतः ।
 अनुष्टुभादिगायत्रं^(द) वैराजं चोत्तरे^(प) ततः ॥५॥
 उत्तर^(न) जागतं तस्य त्रिष्टुभस्त्रिस्तु उत्तमाः^(प) ।
 गायत्रे उत्तरे सूक्ते^(क) तयोः षडृच उत्तरे ॥६॥

(क) सू० २ । (ख) सू० ३ । (ग) सू० ६ । (घ) सू० ६, ऋ० ६ ।
 (ङ) सू० १० । (च) सू० ११, १२ । (झ) सू० १६ । (ञ) सू० २१, ऋ०
 १ । (झ) सू० २१, ऋ० ० । (ण) सू० १३ । (ट) सू० ८, ऋ० ७ ।
 (ठ) सू० २२, ऋ० ४ । (ड) सू० ८, ऋ० ७ । (ड) सू० २१, ऋ० ४ ।
 (य) सू० २१, ऋ० ५ । (त) सू० २३, ऋ० १ । (थ) सू० २३ । (द)
 सू० २४ । (ध) सू० ०५ । (न) सू० २६ । (प) सू० २६, ऋ० ७,
 ८, ९ । (प) सू० २७, २८ ।

उष्णिक्त्रिष्टुब्जगत्येष^(१) द्वितीयाप्रभृतिद्वचः^(क) ।
 अस्तीद^(ख) न्नैष्टुभं तस्य जगत्यौ द्वे उपोत्तमे^(ग) ॥७॥
 एकादशौ^(घ) च षष्ठी^(ङ) च तावन्नयोऽन्या अनुष्टुभः ।
 प्रथमा च चतुर्थी च दशमी द्वादशौ^(च) च या ॥८॥
 एता अनुष्टुभः सर्वा नदीस्तोत्रस्य शोत्तमा^(ज) ।
 अतोऽन्यत्रैष्टुभं सर्वं यदिन्द्रं मति^(झ)रित्यतः ॥९॥
 अनुष्टुभं^(झ)न्तमुद्धृत्य गायत्रं सूक्त^(ञ)मष्टमम् ।
 गायत्राणि तु वै चौणि^(ट) चैष्टुभं^(ठ)न्दे^(ड) च वार्हते ॥१०॥
 षडु^(ड)त्तराणि सूक्तानि चैष्टुभान्युत्तरस्य तु ।
 जगत्यः प्रथमाश्लिष^(ण)स्तिष्ठो गायत्र्य उत्तमाः^(त) ॥११॥
 गायत्रमुत्तमं^(थ) तस्य षष्ठ्ये^(थ)का जगतीनिष्ठत् ।
 षड्दशौ^(द) शोत्तमे^(ध) च द्वे त्रिष्टुभस्त्रैष्टुभे परे^(न) ॥१२॥
 दशमौ^(प) तु जगत्यस्य गायत्री च त्रयोदशौ^(प) ।

(क) सू० २८, ऋ० ३, ४, ५ । (ख) सू० २९ । (ग) सू० २९, ऋ० २४, २५ ।
 (घ) सू० २९, ऋ० ११ । (ङ) सू० २९, ऋ० ६ । (च) सू० २९, ऋ०
 १, ४, १०, १२ । (ज) सू० ३३, ऋ० १३ । (झ) सू० ३९ । (ञ) सू०
 ३०, ऋ० ११ । (ट) सू० ३० । (ठ) सू० ४०, ४१, ४२ । (ड) सू० ४३ ।
 (ड) सू० ४४, ४५ । (ण) सू० ४६, ४७, ४८, ४९, ५०, ५१ । (थ) सू०
 ५३, ऋ० १, २, ३ । (द) सू० ५३, ऋ० १०, ११, १२ । (ध) सू० ५२ ।
 (न) सू० ५२, ऋ० ६ । (प) सू० ५२, ऋ० ५ । (प) सू० ५२, ऋ०
 ०, ८ । (प) सू० ५३ । (प) सू० ५३, ऋ० १० । (प) सू० ५३,
 ऋ० १३ ।

(१) एवेति षाठो भवितुमर्हति ।

अनुष्टुभन्तु विंशी च द्वाविंशी द्वादशी^(क) च या ॥१३॥

अष्टादशी^(ख) द्वादशस्य जगत्वेव तु षोडशी^(ग) ।

इमं मह उपक्रम्य त्रैष्टुभान्युत्तराणि षट्^(घ) ॥१४॥

तेषां षष्ठे चतसस्तु मैत्रे गायत्र्य उत्तमाः^(ङ) ।

जागत^(च) त्रैष्टुभे^(छ) सूक्ते षष्ठर्चं द्वे उपोत्तमे ।

गायत्रमुत्तमं^(ज) तस्य त्रिष्टुभस्तिस्त^(झ) आदितः ॥१५॥

इति द्वितीयं मण्डलम् ।

(क) सू० ५३, ऋ० १९, २०, २० । (ख) सू० ५३, ऋ० १८ ।
 (ग) सू० ५३, ऋ० १६ । (घ) सू० ५४, ५५, ५६, ५७, ५८, ५९ । (ङ)
 ए० ५९, ऋ० ६, ७, ८, ९ । (च) सू० ६० । (छ) सू० ६१ । (ज)
 ए० ६२ । (झ) सू० ६२, ऋ० १, २, ३ ।

चतुर्थंशोत्तमा^(क)मेकाष्टचमुद्धृत्य चोभयोः ।
 प्रथमा^(ख)ष्टचमुद्धृत्य अष्टमञ्चापि जागतम् ॥७॥
 अनुष्टुप्सप्तमस्थान्या^(ग) चतस्रोऽन्या^(घ)श्च पञ्चमे ।
 पञ्चमस्थानुवाकस्य मध्ये गायत्रयोर्द्वयोः^(ङ) ॥८॥
 द्वितीयश्च^(च) तृतीयश्च^(छ) सूक्ते आनुष्टुभे उभे ।
 गायत्रं सप्तमं^(ज) सूक्तं जागते नवभाष्टमे^(झ) ॥९॥
 नवमस्य तु ये ते त्रिरित्यन्या^(ञ)ष्टचं विना ।
 अगत्येवोत्तमस्थान्या^(ट)दशमी^(ठ) पञ्चमस्य तु ॥१०॥
 एकादशस्य गायत्रसृचोऽश्वो^(ड)दशमस्य च ।
 द्वादशे तु द्वितीया च तृतीया चोत्तमा^(ण) च या ।
 आनुष्टुभे त्रिष्टुभस्ताः पुरउपिक् च पञ्चमी^(त) ॥११॥

इति चतुर्थं मण्डलम् ।

- (क) सू० ३६, ऋ० ८ ; सू० ४५, ऋ० ७ । (ख) सू० ४०, ऋ० १ ।
 (ग) सू० ३८, ऋ० ६ । (घ) सू० ३०, ऋ० ५, ८, ७, ८ । (ङ) सू०
 ४६, ४८ । (च) सू० ४० । (छ) सू० ४८ । (ज) सू० ५२ । (झ)
 सू० ५३, ५४ । (ञ) सू० ५४, ऋ० ६ । (ट) सू० ५८, ऋ० ११ ।
 (ठ) सू० ५०, ऋ० १० । (ड) सू० ५५, ऋ० ८, ९, १० ; सू० ५६,
 ऋ० ५, ६, ७ । (ण) सू० ५७, ऋ० २, ३, ८ । (त) सू० ५०, ऋ० ५ ।

अथ चतुर्थं मण्डलम् ।

प्रथमा^(क) चेष्टुभेष्वष्टिवांसदेवस्य पट्पदा ।
 द्वितीया^(ख) तिजगत्यस्य तृतीया^(ग)स्यां निचृद्धृतिः ॥ १ ॥
 मत्तमस्य तु सूक्तस्य प्रथमा^(घ) जगतौनिच्छत् ।
 अनुष्टुभः पराः पञ्च प्राक्^(ङ) सप्तस्य यदि^(च)त्यतः ॥ २ ॥
 गायत्रे दशमे सूक्ते भुरिजः पदपङ्क्तय^(ज) ।
 उष्णिहो वा विराजस्ता^(झ) पञ्चम्या^(झ)सामनुष्टुपा ॥ ३ ॥
 य इमे च महापूर्वा पदपङ्क्तिर्निगद्यते ।
 अग्निर्हेते^(ञ)ति गायत्रं नवमं चाष्टमं^(ञ) च यत् ॥ ४ ॥
 अयं चक्र^(ट)मध श्वेत^(ड) शक्त्यावस्य ते उभे ।
 गायत्राणि तु वै त्रीणि^(ड) न किरिन्द्रेति तत्र तु ॥ ५ ॥
 वामं वामन्ते^(ण) क इम^(ण)मेतद्दे^(ण)दित्यनुष्टुभः ।
 चतुर्थस्थानुवाकस्य जागतं सूक्तमुत्तमम्^(र) ॥ ६ ॥

- (क) सू० १, ऋ० १ । (ख) सू० १, ऋ० २ । (ग) सू० १, ऋ० १ ।
 (घ) सू० ७, ऋ० १ । (ङ) सू० ७, ऋ० २, ३, ४, ५, ६ । (च) सू० ७,
 ऋ० ७ । (ज) सू० १०, ऋ० १, २, ३ । (झ) सू० १० ऋ० ४, ६, ७, ८ ।
 (ञ) सू० १०, ऋ० ५ । (ट) सू० १५ । (ड) सू० ८, ८ । (ठ) सू०
 १७, ऋ० १४ । (ड) सू० २७, ऋ० ५ । (ण) सू० ३०, ३१, ३२ । (ञ)
 सू० ३०, ऋ० २४ । (त) सू० २४, ऋ० १० । (प) सू० ३० ऋ० ८ ।
 (र) सू० ४५ ।

अथ पञ्चमं मण्डलम् ।

आनुष्टुभानां सूक्तानां पङ्क्तिरन्या^(क)चिमण्डले ।
 उरोष्ट^(ख) इन्द्र^(ग)कूषो^(घ)ऽच्छ^(ङ)बलित्या द्वे^(च)यदद्य^(च) च ॥१॥
 विदा^(ण)आचिकिताने^(भ)ति सूक्तान्येतान्यपास्य तु ।
 अत्रौषा पञ्चम^(न) सूक्त गायत्र पाङ्क्तमुत्तर^(द) ॥२॥
 आनुष्टुभं सप्तम^(ध)न्तु जागत सूक्तमष्टम^(ण) ।
 नवम दशम^(त)द्वेषा सूक्ते आनुष्टुभे तयोः ॥३॥
 पूर्वस्य पञ्चमो^(न)पङ्क्तिवतुर्थो^(त) चरमस्य च ।
 अतोऽन्यत्रैष्टुभं सर्वमाश्रयेधरु^(थ)इत्यतः ॥४॥
 उद्भृत्योपोत्तमे सूक्ते गायत्रेऽर्चना इत्युभे^(थ) ।
 शकरोद्य चतुर्विधो^(थ) जनस्त्रो^(थ)ति च जागतं ॥५॥
 अष्टो परापि सूक्तानि^(न) ज्ञेयान्यानुष्टुभान्यतः ।
 चतुर्थेऽन्या^(थ)विराड्रूपा आद्ये^(थ)गायत्र्यो त्विह ॥६॥

(क) सू० ०, १६, १७, १८, २०, २१, २२, २३, २६ ।

(ख) सू० ३० । (ग) सू० ३१ । (घ) सू० ०४ । (ङ) सू० २५ ।

(च) सू० ६०, ८४ । (च) सू० ८३ । (ण) सू० ४५ । (भ) सू० ६६ ।

(न) सू० ५ । (ध) सू० ६ । (त) सू० ७ । (थ) सू० ८ । (ड) सू०

९, १० । (ड) सू० ९, सू० ५ । (ण) सू० १०, सू० ४ । (थ) सू०

१५ । (थ) सू० १६, १७ । (थ) सू० ११ । (न) सू० १६, १७, १८,

१९, २०, २१, २२, २३ । (थ) सू० १९, सू० ५ । (थ) सू० १९,

सू० १, २ ।

द्वैपदा^(क)नुष्टुभे^(ख) च द्वे गायत्रं तत उत्तरं^(ग) ।
 चैष्टुभा^(घ)नुष्टुभौ^(ङ)सूक्ते परे पूर्वापरौ वृचौ ॥७॥
 अनुष्टुब्^(च)द्वे च गायत्री^(क) उत्तरस्योत्तरसृष्टः ।
 त्रिष्टुभेका^(म)जगत्येका^(म)त्रिष्टुभेका^(म)दितस्तृचः॥८॥
 चैष्टुभान्येव^(क) पञ्चोर्ध्वं परन्तेभ्यस्तु जागतं^(ख) ।
 एतत्तु त्रिष्टुवन्त^(क)श्च यस्त^(ख)श्चानुष्टुभं परं ॥९॥
 स आगमत्रैष्टुभे द्वे^(क) द्वे^(ख) एवानुष्टुभे उरोः ।
 स आगमदिति त्वस्य वृतीया^(ख) जगती स्रता ॥१०॥
 उत्तराणि तु सूक्तानि^(ख) चत्वारि चैष्टुभान्यतः ।
 तेषामेकातिजगती द्वितीयस्यास्ति पोल्लग्री^(घ) ॥११॥
 प्रथमस्य नवर्चस्य प्रथमा^(क)स्तिश्च उष्यिष्टः ।
 अभि न इले^(ख)तिचिद्यु^(घ)प्रैष स्तोमो^(क)दृष्टद्वयः^(म) ॥१२॥
 एता एतेषु प्रकुर्यां यं वै^(म)यत्ने^(ख)त्यनुष्टुभे ।

(क) सू० २४ । (ख) सू० २५ । (ग) सू० २६ । (घ) सू० २७, अ० १, २, ३ । (ङ) सू० २० अ० ४, ५, ६ । (च) सू० २८, अ० ४ ।
 (छ) सू० २८, अ० ५, ६ । (ज) सू० २८, अ० १ । (झ) सू० २८, अ० २ । (ञ) सू० २८, अ० ३ । (ट) सू० २९, ३०, ३१, ३२, ३२ ।
 (ठ) सू० ३३ । (ड) सू० ३३, अ० ९ । (ण) सू० ३५ । (त) सू० ३६, ३०, ३१, ३२, ३२ ।
 (थ) सू० ३८, ३९ । (द) सू० ३६, अ० ३ । (द) सू० ४०, ४१, ४२, ४३ । (प) सू० ४१, अ० १६ । (न) सू० ४०, अ० १, २, ३ ।
 (य) सू० ४१, अ० १९ । (व) सू० ४१, अ० १० । (ब) सू० ४२, अ० १६ । (भ) सू० ४३, अ० १५ । (म) सू० ४०, अ० ९ । (ष) सू० ४०, अ० ५ ।

द्वैपदा^(क)नुष्टुभे^(ख) च दे गायत्रं तत उत्तरं^(ग) ।
 चैष्टुभा^(घ)नुष्टुभौ^(ङ)सूक्ते परे पूर्वांपरौ द्वचौ ॥७॥
 अनुष्टुब्^(च)दे च गायत्र्यौ^(छ) उत्तरस्योत्तरमृषः ।
 त्रिष्टुबेका^(ज)जगत्येका^(झ)त्रिष्टुबेका^(ञ)दितस्तृचः ॥८॥
 चैष्टुभान्येव^(ट) पञ्चोर्ध्वं परन्तोभ्यस्तु जागतं^(ठ) ।
 एतत्तु त्रिष्टुवन्त^(ड)श्च यस्त^(ण)श्चानुष्टुभं परं ॥९॥
 स आगमत्रैष्टुभे दे^(त) दे^(थ) एवानुष्टुभे उरोः ।
 स आगमदिति तस्य द्वितीया^(द) जगती स्यता ॥१०॥
 उत्तराणि तु सूक्तानि^(ध) चत्वारि चैष्टुभान्यतः ।
 तेषामेकातिजगती द्वितीयस्यास्ति योक्तगी^(ण) ॥११॥
 प्रथमस्य नवर्चस्य प्रथमा^(ण)स्तिस्र उष्णिहः ।
 अभि न इले^(प)तिचिद्यु^(फ)प्रैष स्तोमो^(ब)दृहदयः^(भ) ॥१२॥
 एता एतेषु शक्यं यं वै^(म)यत्ने^(य)त्यनुष्टुभे ।

(क) सू० २४ । (ख) सू० २५ । (ग) सू० २६ । (घ) सू० २०,
 ऋ० १, २, ३ । (ङ) सू० २० ऋ० ४, ५, ६ । (च) सू० २८, ऋ० ४ ।
 (छ) सू० २८, ऋ० ५, ६ । (ज) सू० २८, ऋ० १ । (झ) सू० २८,
 ऋ० २ । (ञ) सू० २८, ऋ० ३ । (ट) सू० २९, ३०, ३१, ३२, ३३ ।
 (ठ) सू० ३४ । (ड) सू० ३४, ऋ० ९ । (ण) सू० ३५ । (त) सू० ३६,
 ३७ । (थ) सू० ३८, ३९ । (द) सू० ३६, ऋ० ३ । (ध) सू० ४०,
 ४१, ४२, ४३ । (न) सू० ४१, ऋ० १६ । (प) सू० ४०, ऋ० १, २, ३ ।
 (फ) सू० ४१, ऋ० १९ । (ब) सू० ४१, ऋ० १० । (भ) सू० ४२, ऋ०
 १६ । (म) सू० ४३, ऋ० १५ । (य) सू० ४०, ऋ० ९ । (र) सू० ४०,
 ऋ० ५ ।

जागत ^(क)त्रैष्टुभा^(ख)न्येव व्यत्यस्तात्पुत्रराणि षट् ॥१३॥
 तत्राद्य द्वित्रिष्टुव^(ग)न्तं सूक्तं त प्रक्षयेत्यदः ।
 त्रिष्टुवन्त्या^(घ) द्वितीयस्याप्यव भाकं द्वितीयया^(ङ) ॥१४॥
 विष्टु^(च) आनुष्टुभं सूक्तं तेभ्य पञ्चर्षमुत्तर^(ज) ।
 आद्या^(झ)स्यतस्यो गायत्या उत्तरस्योऽपि ह्यष्ट^(झ) ॥१५॥
 त्रिष्टुभस्तु जगत्यो वा तिस्र^(ञ)श्चान्ये^(ट) अनुष्टुभो ।
 उद्धृत्य षोडशीं पङ्क्तिं षष्ठी^(ड)मानुष्टुभं पर ॥१६॥
 को वेदसूक्ते गायत्र्या चाष्टमी द्वादशी^(ड) च या ।
 द्वितीया^(ण) नुष्टुवेवाम्य द्वितीया^(ण) दृहतीनिष्टत् ॥१७॥
 पञ्चमीपञ्चदश्यादौ^(ण)प्रगाथौ काकुभो हृषौ ।
 ककुभ प्रथमा याम्य दशम्येकादशी^(ण) च या ॥१८॥
 शिष्टा सतीदृहत्योऽन्या^(ण)श्चतुर्थ्या^(ण) पुरउषिणह ।
 चतुर्थस्यानुवाकस्य जागते द्वे उपोत्तमे^(ण) ॥१९॥
 उपान्या^(ण) प्रथमे त्रिष्टुवत्तमा तुत्तरे^(ण)तयो ।

(क) सू० ४४, ४६, ४८ । (ख) सू० ४५, ४७, ४९ । (ग) सू० ४४
 ऋ० १४, १५ । (घ) सू० ४६ ऋ० ८ । (ङ) सू० ४६, ऋ० २ । (च)
 सू० ५० । (ज) सू० ५०, ऋ० ५ । (झ) सू० ५१, ऋ० १, २, ४, ४ ।
 (ञ) सू० ५१, ऋ० ५, ६, ७, ८, १० । (ट) सू० ५१, ऋ० ११,
 १२, १३ । (ड) सू० ५१, ऋ० १४, १५ । (ड) सू० ५२, ऋ० ६, १६ ।
 (ण) सू० ५२, ऋ० ८, १२ । (ण) सू० ५३, ऋ० २ । (ण) सू० ५३, ऋ० २ ।
 (त) सू० ५३, ऋ० ५, ६, १५, १६ । (थ) सू० ५३, ऋ० १, १०, ११ ।
 (द) सू० ५३, ऋ० ७, ८, १२, १४ । (ध) सू० ५३, ऋ० ४ । (न) सू० ५३,
 ५५ । (प) सू० ५४, ऋ० १४ । (प) सू० ५५, ऋ० १० ।

सप्तम^(क) वार्हतं त्वस्य प्रगाथो वार्हतौ दृष्टौ ॥२०॥

द्वितीयाप्रभृतिः^(घ)पूर्वः षष्ठीप्रभृति^(ग)रुत्तरः ।

उत्तराणि तु चत्वारि^(घ)व्यत्यमानि यथैव षट् ॥२१॥

द्वित्रिष्टुप्तं^(घ) तत्राद्यं द्विजगत्य^(घ)न्तमुत्तमम् ।

यदुत्तरं^(ग) मध्यमयोस्तत्रापि त्रिष्टुप्तमा ॥२२॥

सूक्तं केष्टे^(ग)ति गायत्रमनुष्टुप्तस्य पञ्चमी^(ग) ।

एका मतोष्टहत्यस्य नवमी^(ग)त्रैष्टुभं परम्^(घ) ॥२३॥

ष्टतस्य^(घ) जागतं सूक्तं चत्वार्यां^(घ)नुष्टुभान्यप ।

गायत्रं^(घ) त्रैष्टुभं^(ग) च द्वे गायत्रे^(ग) चैक^(घ)मौष्णिहम् ॥२४॥

आनुष्टुभे^(घ) च पाङ्क्तं^(घ) च त्रैष्टुभे चोत्तरे^(ग) ततः ।

एक^(घ)मानुष्टुभं तस्य प्रथमा^(घ)न्तिष्व उष्णिहः ॥२५॥

अत्रिर्यदा^(घ)मिति त्रिष्टुष्टुपा तत्र प्रतीयताम् ।

सप्तोत्तराणि सूक्तानि पाङ्क्तं^(घ) त्रैष्टुभं^(ग)जागते^(घ) ॥२६॥

- (क) सू० ५६ । (ख) सू० ५६, ऋ० २, ३ । (ग) सू० ऋ० ५६, ६०, ७ । (घ) सू० ५७, ५८, ५९, ६० । (ङ) सू० ५७, ऋ० ७, ८ । (च) सू० ६०, ऋ० ७, ८ । (छ) सू० ५९, ऋ० ८ । (ज) सू० ६१ । (झ) सू० ६१, ऋ० ५ । (ञ) सू० ६१, ऋ० ६ । (ट) सू० ६२ । (ठ) सू० ६३ । (ड) सू० ६३, ६४, ६६, ६७ । (ढ) सू० ६८ । (ण) सू० ६९ । (त) सू० ७०, ७१ । (थ) सू० ७२ । (द) सू० ७३, ७४ । (ध) सू० ७५ । (न) सू० ७६, ७७ । (प) सू० ७८ । (फ) सू० ७८, ऋ० १, २, ३ । (ब) सू० ७८, ऋ० ४ । (म) सू० ७९ । (म) सू० ८० । (य) सू० ८१ ।

गायत्रं^(क) वैष्टुभे^(ख) च द्वे मध्ये चानुष्टुभं^(ग) तयोः ।
जागतोऽच्छावदेत्यग्निविवृषा^(घ) निति यस्तृचः ॥२०॥
तत्सवितुर्वृणीमहे^(ङ) यत्पर्जन्ये^(च) त्यनुष्टुभौ ।
उपोत्तमस्य सूक्तस्य विराट्पूर्वा त्वगुत्तमा^(ज) ॥२१॥
त्रिष्टा अनुष्टुभः सर्वा अतिजागतमुत्तमम्^(झ) ।
इति पञ्चमं मण्डलम् ।

(क) सू० २२ । (ख) सू० २३, २५ । (ग) सू० २४ । (घ) सू०
२३, ऋ० २, ३, ४ । (ङ) सू० २२, ऋ० १ । (च) सू० २३, ऋ० ६ ।
(ज) सू० २६, ऋ० ६ । (झ) सू० २७ ।

अथ षष्ठं महडलम् ।

चैष्टुभेष्वष्टमं सूक्तं भरदाजस्य जागतम् ।

अदभेभिन्तवे^(क) त्येताष्टसमुद्धृत्य तूत्तमाम् ॥ १ ॥

मत्तमं^(ख) द्विजगत्यन्तं त्वं गतानीति शक्ररौ^(ग) ।

चतुर्दशं द्वितीयञ्च सूक्ते अनुष्टुभे उभे ॥ २ ॥

अच्छानो^(घ)ऽभिप्रयांसी^(ङ)ति शक्रयांवेव ते उभे ।

जगत्यौ^(च)शक्ररौनिचृञ्जगत्या^(ज)वतिशक्ररौ^(झ) ॥ ३ ॥

एतौ षड्दशस्य द्वौ जागतस्थादितमृषः ।

अनुष्टुप्तदश^(झ)स्य दृष्ट्यष्टादशी^(ञ)निचृत् ॥ ४ ॥

षट्चत्वारिंश^(ट)य त्रिष्टुप् गायत्रे सति षोडशे ।

मत्तविंशुत्तमे च द्वे तिस्र एता अनुष्टुभ^(ड) ॥ ५ ॥

शगाद्या वर्धमाना^(ण)स्य षष्ठी चापि प्रतीयताम् ।

एका मत्तदशश्रामया^(ण) द्विपदा दशमस्य^(ण) च ॥ ६ ॥

- (क) सू० ८, श्ल० ० । (ख) सू० ०, श्ल० ६, ० । (ग) सू० २, श्ल० ११ । (घ) सू० १४, श्ल० ६ । (ङ) सू० १५, श्ल० १५ । (च) सू० १५, श्ल० १, २ । (ज) सू० १५, श्ल० १ । (झ) सू० १५, श्ल० ६ । (ञ) सू० १५, श्ल० १० । (ट) सू० १५, श्ल० १८ । (ड) सू० १६, श्ल० ४६ । (ण) सू० १६, श्ल० ४०, ४०, ४८ । (ण) सू० १६, श्ल० १, ६ । (ण) सू० १७, श्ल० १५ । (ण) सू० १०, श्ल० ४ ।

घौर्न सूक्तं गता या तृन्विपिमो^(क) रिति मा विराट् ।
 आ गाव इति सूक्तस्य द्वितीयाप्रभृतिवत् ॥७॥
 जागत^(ख) त्रैष्टुभस्यास्य तथैवानुष्टुबुक्तमा^(ग) ।
 आनुष्टुभ^(ग) वृहत्त्यन्त^(घ) प्रत्यस्मा इति सूक्तत ॥८॥
 यस्यौ^(घ) षिद्द पर यत्तु तस्यादौ पङ्क्तुष्टुभ^(ग) ।
 विराज^(ग) सूक्तरामिष्यतामा मथैव वा विराट्^(क) ।९॥
 य आनयदिति त्वम्निन् गायत्रेऽनुष्टुबुक्तमा^(ख) ।
 पुष्टतम^(घ) मिति लेषा तत्रैवानिनिच्यन्मता ॥१०॥
 त्वामिद्विसूक्ते प्रागाथे प्रगाथा वार्हता^(घ) हृचा ।
 स्वादुष्किलेति सूक्तस्य जगतौ सप्तविंश^(क) य ॥११॥
 चतुर्विंशौ^(घ) तु गायत्री त्रयोविंशौ^(क) त्वनुष्टुबुक्त् ।
 ऊनविंशौ^(ग) वृहत्त्यस्य गायत्र्या द्विपदोत्तरा^(घ) ॥१२॥
 स्तुपे जनमिति त्वस्य शक्यैकोत्तमा^(घ) निच्यत् ।
 आदित वृद्धिसूक्तस्य प्रगाथौ वार्हता^(घ) हृचौ ॥१३॥

(क) सू० २०, ऋ० ७ । (ख) सू० २८, ऋ० १, २, ३ । (ग) सू०
 २८ ऋ० ८ । (घ) सू० ४२, ऋ० १, २, ३ । (ङ) सू० ४२, ऋ० ४ ।
 (च) सू० ४३ । (झ) सू० ४४, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६ । (ञ) सू०
 ४४, ऋ० ७, ८, ९ । (भा) सू० ४४ ऋ० ८ । (ण) सू० ४५, ऋ० ६३ ।
 (ट) सू० ४५ ऋ० २९ । (ठ) सू० ४६, ऋ० ६, ७ । (ड) सू० ४७,
 ऋ० २७ । (ढ) सू० ४७, ऋ० २४ । (ण) सू० ४७, ऋ० २३ । (त)
 सू० ४७, ऋ० १९ । (थ) सू० ४७ ऋ० २१ । (द) सू० ४९, ऋ०
 १५ । (ध) सू० ४८, ऋ० १, २ ।

दृश्यते^(क) जगती^(ख) त्रिष्टु^(ग)स्रजगती^(घ) चोत्तरा षट्चः ।
 उत्तरौ च प्रगाथौ द्वौ हृचौ वार्हत^(ङ)काकुभौ^(च) ॥१४॥
 अष्टादशोत्रयोदशोरन्तरा^(क)पुरउष्णिहः ।
 दृश्यते^(ग)तिजगत्यौ^(ख) च प्रगाथस्यैव काकुभः^(घ) ॥१५॥
 द्वे दृश्यते^(ङ) त्रिष्टुबे^(च) कानुष्टुय^(च)स्योत्तरा षट्चः ।
 महासतोदृश्यते^(ङ) च महा च दृश्यते^(घ)द्वयम्^(घ) ॥१६॥
 जगती^(क)त्रिष्टुवि^(घ)त्याभ्यां शब्दाभ्यामत्र तुच्यते ।
 पञ्चमश्रानुवाकस्य दशमश्रुष औष्णिहः^(ङ) ॥१७॥
 तृतीयस्य तु गायथो विश्वेदेवाम ए^(घ)ति षट् ।
 गायत्रं^(क) पञ्च सूक्तानि चतुर्यप्रभृतौन्वय ॥१८॥
 विश्वेदेवाममा^(घ)जास्यो जगत्यावेव^(घ) ते उभे ।
 आ ते स्वस्ति^(क)मपि पन्यां^(घ) यां पूष^(घ)त्रित्यनुष्टुभः ॥१९॥

(क) सू० ४८, अ० १ । (ख) सू० ४८, अ० ३ । (ग) सू० ४८,
 अ० ५ । (घ) सू० ४८, अ० ६ । (ङ) सू० ४८, अ० १० । (च) सू०
 ४८, अ० ११ । (छ) सू० ४८, अ० १३, १८ । (ज) सू० ४८, अ० १४ ।
 (झ) सू० ४८, अ० १५ । (ञ) सू० ४८, अ० १६ । (ट) सू० ४८,
 अ० १८, २० । (ठ) सू० ४८, अ० २१ । (ड) सू० ४८, अ० २० ।
 (ड) सू० ४८, अ० ६, ८ । (घ) सू० ४८, अ० ०, ११ । (त) सू०
 ४८, अ० १५ । (थ) सू० ४८, अ० १, २, ३, ४, ५, ६, ०, ८, ९, १०,
 ११, १२, १३, १४ । (द) सू० ५१, अ० १३, १४, १५ । (ध) सू०
 ५०, अ० ०, ८, ९, १०, ११, १२ । (न) सू० ५३, ५४, ५५, ५६, ५७ ।
 (प) सू० ५०, अ० १४ । (फ) सू० ५८, अ० २ । (ब) सू० ५६, अ०
 ६ । (म) सू० ५१, अ० १६ । (म) सू० ५०, अ० ८ ।

वार्हतं दग्मं^(क) तस्य चतस्रोऽन्या अनुष्टुभः^(ग) ।
 त्रिष्टु^(ग)वृद्धत्य^(घ)नुष्टुप्^(ङ) च परस्य ष्व उक्तगः ॥१०॥
 गायत्रस्य सतोऽन्यास्तु त्रिष्टुभस्त्रिष्टु^(घ) आदितः ।
 गायत्रमुत्तमं^(ङ) सूक्तं त्रिष्टुभ^(ग)स्योत्तमा निष्टत् ॥२१॥
 जगत्यः प्रथमास्त्रिष्टु^(घ)स्तथा चान्या चयोद्गमौ^(ग) ।
 षष्ठस्य त्वनुवाकस्य षष्ठ त्रिष्टुभ^(ग) उत्तमाः^(ङ) ॥२२॥
 उद्गृत्याहिरिवे^(घ)त्येकामृचौ च द्वे उपोत्तमे ।
 सप्तमस्य तु सूक्तस्य जगत्यौ द्वे उपोत्तमे^(ङ) ॥२३॥
 नवमं^(ङ) जागतं सूक्तं दग्ममे^(ग)चादितस्तृचः ।
 उत्तमस्य जगत्यौ तु षष्ठी^(ग) च दग्ममौ^(घ) च या ॥२४॥
 एका सप्तदमौ^(ङ) पङ्क्तिः संवागते^(घ)ति प्रकरौ ।

इति षष्ठं मण्डलम् ॥

(१) अनुष्टुभ इति ऋ-पुस्तके पठ्यते ।

(क) सू० ५६ । (ख) सू० ५६, ऋ० ७, ८, १० । (ग) सू० ६०,
 ऋ० १३ । (घ) सू० ६०, ऋ० १४ । (ङ) सू० ६०, ऋ० १५ ।
 (च) सू० ६०, ऋ० १, २, ३ । (क) सू० ६१ । (ग) सू० ६१, ऋ०
 १४ । (ङ) सू० ६१, ऋ० १, २, ३ । (घ) सू० ६१, ऋ० १५ । (ङ)
 सू० ६१, ६४, ६५, ६६, ६७ । (ट) सू० ७५, ऋ० १४, १५, १६ । (ड)
 सू० ६८, ऋ० १०, ११ । (ड) सू० ७० । (ण) सू० ७१, ऋ० १, २, ३ ।
 (त) सू० ७५, ऋ० ६ । (थ) सू० ७५, ऋ० १० । (द) सू० ७५, ऋ०
 १७ । (ध) सू० ६६, ऋ० १० ।

अथ सप्तमं मण्डलम् ।

—०००—

त्रैष्टुभे तु वमिष्टस्य विराजोऽष्टादशा^(क)दितः ।
 प्रथमस्यानुवाकस्य द्वैपदं सूक्तमुत्तमम्^(ख) ॥१॥
 चतुर्दशं दृष्टत्वादि^(ग) तस्माद्गायत्रमुत्तरम्^(घ) ।
 प्रगाथं वार्चनं सूक्तं द्वादशर्चमुपोत्तमम्^(ङ) ॥२॥
 द्वितीयस्यानुवाकस्य तेषु तेषामुपोत्तमम्^(च) ।
 प्रगाथनेषामुद्धृत्य द्वितीया द्विपदामृषम्^(छ) ॥३॥
 वैराजं पञ्चमं^(ज) सूक्तं त्रिष्टुवस्योत्तमा^(झ) मितृत् ।
 गायत्रं^(झ) त्रिविराडन्तं^(ञ) द्वादशर्चं चतुर्दशम् ॥४॥
 तृतीयस्यानुवाकस्य षतम्बोऽ^(ट)थ्या अनुष्टुभः ।
 उत्तमस्य तु सूक्तस्य गायत्री प्रथमा^(ड) पुनः ॥५॥
 उपरिष्टाहृत्यन्तु तिस्रो^(ण)मध्यगता षषः ।
 आदावाद्यस्य सूक्तस्य द्विपदा एकविंशतिः^(त) ॥६॥

(क) सू० १, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १०, ११, १२, १३,
 १४, १५, १६, १७, १८ । (ख) सू० १० । (ग) सू० १४, ऋ० १ ।
 (घ) सू० १५ । (ङ) सू० १६ । (च) सू० १२ । (छ) सू० १२, ऋ०
 १ । (ज) सू० २२ । (झ) सू० २२, ऋ० ९ । (ञ) सू० १२ । (ट)
 सू० ११, ऋ० १०, ११, १२ । (ठ) सू० ५१, ऋ० ५, ६, ७, ८ । (ड)
 सू० ५१, ऋ० १ । (ण) सू० ५५, ऋ० २, ३, ४ । (त) सू० १४, ऋ० १, २,
 ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १०, ११, १२, १३, १४, १५, १६, १७, १८, १९, २०, २१ ।

अष्टमस्य जगत्याद्या^(क) सूक्तस्यैकादशस्य^(घ) च ।
 त्रयोदश जागत तु सूक्त मप्तदश^(ग) च यत् ॥७॥
 तयो पूर्वे^(घ) त्रिष्टुबन्त शक्यन्तमषोत्तरम्^(ग) ।
 चतुर्थस्यानुवाकस्य प्रगाथा वार्हता^(घ) हृषा ॥८॥
 सूक्तस्यानुष्टुबन्तस्य^(क) चतुर्थस्यादितस्तु य ।
 भासतस्त्वत्र गायत्रमृच मान्तरिणा^(ग) इति ॥९॥
 एकादश^(क) द्वौ सूक्तस्य दिपदा प्रथमस्य तु ।
 एकादशस्य तिस्रो^(ग)ऽन्या गायत्र्यो नव^(क)सादित ॥१०॥
 प्रगाथा वार्हता श्रेया^(ग) पुरड्विष्णु षोडशी^(क) ।
 त्रयोदश^(ग) तु वैराजस्यचाबुद्धृत्य तूत्तमे^(ग) ॥११॥
 पञ्चमस्यानुवाकस्य गायत्र सूक्तमुत्तमम्^(ग) ।
 एकादशे^(क) चतुर्थे^(क) च प्रगाथा वार्हतामृचा ॥१२॥
 ऐन्द्रावरुणे द्वे सूक्ते^(घ) दशस्यै जागते उभे ।

- (क) सू० ३१, अ० १ । (ग) सू० ३३, अ० १ । (घ) सू० ५० ।
 (घ) सू० ३६ । (घ) सू० ५०, अ० ३ । (घ) सू० ५८, अ० ३, ५ ।
 (क) सू० ५८ अ० १२ । (घ) सू० ५८, अ० ८, १०, ११ । (अ) सू०
 ५६, अ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, १०, ११ । (ग) सू० ६६, अ०
 १०, १८, १९ । (घ) सू० ६६, अ० १, ३, ४, ५, ६, ७, ८ ।
 (घ) सू० ६६, अ० १०, ११, १२, १३, १४, १५ । (घ) सू० ६६, अ० १६ ।
 (घ) सू० ६८, अ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७ । (घ) सू० ६८, अ० ८, ९ ।
 (ग) सू० ८८ । (घ) सू० ८९, अ० १, २, ३ । (घ) सू० ९३ अ० १,
 २, ३ । (घ) सू० ८२, ८३ ।

उत्तमस्य तु सूत्रस्य द्वागमी निचदुत्तमा^(क) ॥१३॥

षष्ठस्य त्वनुवाकस्य प्रगाथो वार्हतो^(ख) हृचः ।

एका^(ग) प्रस्तारपङ्क्तिश्च सप्तमस्यादितसृचः ॥१४॥

गायत्र्य उत्तराम्निस्त्रः^(घ) पार्जन्यं च त्रयोदशम्^(ङ) ।

पञ्चमं^(च) चोत्तमानैका^(छ) मुद्गत्यर्चमनुष्टुभम् ॥१५॥

उत्तमस्योत्तमा^(ज) नुष्टुजगत्यष्टादशौ^(झ) निचत् ।

एकविंशौ त्रयोविंशौ^(ञ) तथोभे सप्त^(ट) चादितः ॥१६॥

उपोत्तमा तु सूत्रस्य प्रथमैका^(ठ) ख्यनुष्टुचक् ॥

इति सप्तमं मण्डलम् ॥

(क) सू० ८८, ऋ० ५ । (ख) सू० ८६, ऋ० १, २ । (ग) सू० ८६, ऋ० ३ । (घ) सू० ८६, ऋ० ४, ५, ६ । (ङ) सू० १०२ । (च) सू० ८४ । (छ) सू० ८४, ऋ० १२ । (ज) सू० १०४, ऋ० ३४ । (झ) सू० १०४, ऋ० १८ । (ञ) सू० १०४, ऋ० २१, २२ । (ट) सू० १०४, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७ । (ठ) सू० १०४, ऋ० १ ।

अथाष्टमं मण्डलम् ।

प्रथमस्यानुवाकस्य गायत्रे मण्डलेऽष्टमे ।

द्वित्रिष्टुबन्तं^(क) प्रथम द्विप्रगाथादि^(ख) वार्हतम् ॥१॥

द्वितीये^(ग) च चतुर्थे^(घ) च प्रगाथा वार्हता हृचा ।

द्वितीयस्य दृहत्यन्था^(ङ) गायत्र्यौ द्वे उपोत्तमे^(च) ॥२॥

पुरजष्णिक् चतुर्थस्य सूक्तस्यैकोत्तमा^(छ) निचृत् ।

पञ्चमस्य तु सूक्तस्य दृहत्यो द्वे उपोत्तमे^(ज) ॥३॥

य मे दु^(झ)स्वाद्दव. मोमा^(ञ) माकिरेने^(ट)त्यतुष्टुभ ।

द्वितीयञ्च^(ड) चतुर्थञ्च^(ढ) सूक्ते आतुष्टुभे उभे ॥४॥

द्वितीयस्यानुवाकस्य तत्र काश्चिदृचोऽन्यथा ।

चतुर्थे सूक्ते प्रथमा^(ण) पञ्ची^(त) पञ्चदशी^(थ) च या ॥५॥

चतुर्दशी^(द) चतुर्थी^(ध) च कृहत्य पञ्चमी^(न) ककुप् ।

त्रिष्टु^(प) ब्विराड्^(फ) जगत्ये^(ब) व दशमीप्रभृतिस्तृच ॥६॥

(क) सू० १, ऋ० ३३, ३४ । (ख) सू० १, ऋ० १, २ । (ग) सू० १
 ऋ० ३ । (घ) सू० १, ऋ० ४ । (ङ) सू० ३, ऋ० २४ । (च) सू० ३
 ऋ० २२, २३ । (छ) सू० ४, ऋ० २१ । (ज) सू० ५, ऋ० ३७, ३८ ।
 (झ) सू० ३, ऋ० २१ । (ञ) सू० २, ऋ० २८ । (ट) सू० ५, ऋ०
 ३६ । (ठ) सू० ८ । (ड) सू० ६, ऋ० १ । (ढ) सू० ६ । (ण) सू०
 ६, ऋ० ५ । (त) ६, ऋ० १५ । (थ) सू० ६, ऋ० १४ । (द) सू०
 ६, ४ । (ध) सू० ६, ऋ० ५ । (न) सू० ६, ऋ० १० । (प) सू० ६,
 ऋ० ११ । (फ) सू० ६, ऋ० १२ ।

गायत्री परिशिष्टानां द्वितीयान्यौ^(क) वृचाबुभौ ।
 पञ्चमस्य^(ख) दृहत्याभ्यां मध्येज्योति^(ग)रनुष्टुप्कृ^(घ) ॥ ७ ॥
 आन्तारपङ्क्ति^(ङ) वार्हतः^(च) प्रगाययैवमृत्विधिः ।
 षष्ठस्य त्वत्तमा^(ज) त्रिष्टुप्प्रतिष्ठा प्रथमा^(झ) निष्टत् ॥ ८ ॥
 द्वितीया^(ञ) वर्धमाना तु सूक्तमुत्तर^(ट)मौष्णहम् ।
 प्रथमश्च^(ड) द्वितीयश्च^(ण) षष्ठ^(त)श्चौष्णहमेव हि ॥ ९ ॥
 द्वितीयस्यानुवाकस्य प्रगाये काकुभे उभे ।
 उत्तमोपोत्तमे^(थ) सूक्ते तत्र काश्चिदृचोऽन्यथा ॥ १० ॥
 उपोत्तमे सप्तविंशौ^(द) द्विपदैकोत्तमास्त्रिमाः ।
 उष्णि^(ध)कृतोदृहत्यौ^(ण) च ककु^(ढ)प्पङ्क्ति^(ण)श्च ता ष्टचः ॥ ११ ॥
 वाम्नोप्यते भ्रुवे^(ण)त्येय प्रगायो वार्हतो वृचः ।
 चतुर्थम्यानुवाकस्य प्रगाथाः काकुभा नव^(प) ॥ १२ ॥
 आद्ये सूक्ते द्वितीये तु वक्ष्यते विधिराश्विने ।
 चयः^(प) प्रगाथा वार्हताः प्रगाथाः काकुभास्त्रयः^(प) ॥ १३ ॥

(क) सू० ६, ऋ० २, २१ । (ख) सू० १०, ऋ० १, ५ । (ग) सू० १०,
 ऋ० २ । (घ) सू० १० ऋ० ३ । (ङ) सू० १० ऋ० ४ । (च) सू० १० ऋ०
 ६ । (ज) सू० ११, ऋ० १० । (झ) सू० ११, १ । (ञ) सू० ११ ऋ०
 २ । (ट) सू० १२ः (ठ) सू० १३ । (ड) सू० १४ । (ण) सू० १८ ।
 (ढ) सू० १८, २० । (ध) सू० १८, ऋ० २० । (ण) सू० १८, ऋ०
 २४ । (प) सू० १८, ऋ० २५ । (प) सू० १८, २६ । (प) सू० १८,
 २० । (न) सू० १७, ऋ० १४, १५ । (प) सू० २१, ऋ० १, २, ३, ४, ५,
 ६, ७, ८, ९ । (प) सू० २२, ऋ० १, २, ५ । (प) सू० २२, ऋ० १३,
 १४, १६ ।

नेपा मधे वृहत्येका^(क) त्वनुष्टुप्काकुभृच^(ख) ।
 ककुप्^(ग)च मध्येच्योति^(घ)श्च यद्विमा श्रौष्णिहान्यत ॥१४॥
 पर चत्वारि^(ङ) सूक्तानि यानि विश्वमना जगौ ।
 यत्वाष्ट्रश्चाद्^(च)युञ्जाहि त^(ज)मुद्दृत्यैते अनुष्टुभौ ॥१५॥
 उष्णिग्भा च गायत्री सूक्ते तावानुपोत्तमा^(झ) ।
 युवोऽसूक्ते चतस्र^(ञ)श्च षोडश्याद्या ष्वचस्राया ॥१६॥
 उत्तमा^(ट) चैकविंशौ^(ड) च मता षड्वायथो मता ।
 अग्निद्वये तु सूक्तस्य प्रगाथा सार्धता हृषा^(ण) ॥१७॥
 ये चिन्ततीति सूक्तेऽग्निश्चतुर्थी^(त) पुरउष्णिग्यक् ।
 उत्तमस्य द्वितीया^(थ) च तृतीया^(द) वृहती निष्टत् ॥१८॥
 अनुष्टुप्सुत्तमा^(ध) बभ्रु^(न)रेकमु द्वैपद परम् ।
 पञ्चमस्थानुवाकस्य सूक्तस्य प्रथमस्य तु ॥१९॥
 दशम्येका^(प)पादनिष्टसतस्रो^(य)ऽन्यास्तु पङ्क्तय ।
 अग्नि वो^(र)वीतिहोच^(र)त्युसावेते अनुष्टुभौ ॥२०॥

(क) सू० २२, ऋ० १० । (ख) सू० २२, ऋ० ८, ९ । (ग) सू० २२,
 ऋ० ११ । (घ) सू० २२, ऋ० १२ । (ङ) सू० २१, २४, २५, २६ ।
 (च) सू० २४, ऋ० १० । (ज) सू० २६ ऋ० २० । (झ) सू० २५,
 ऋ० २३ । (ञ) सू० २६, ऋ० १६, १७, १८, १९ । (ट) सू० २६,
 ऋ० २५ । (ड) सू० २६, ऋ० २१ । (ण) सू० २७, ऋ० १, २, ५, ७,
 ८, ११, १३, १५, १७, १८, २१ । (त) सू० २८, ऋ० ४ । (थ) सू०
 ३०, ऋ० २ । (द) सू० ३०, ऋ० ३ । (ध) सू० ३०, ऋ० ४ । (न) सू०
 २८ । (य) सू० २१, ऋ० १० । (प) सू० ३१, ऋ० १५, १६, १७,
 १८ । (र) सू० ३१, ऋ० १४ । (य) सू० ३१, ऋ० ९ ।

द्वितीयञ्च^(क) चतुर्थञ्च^(ख) वार्हतानुष्टुभे तयोः ।
 उभयोरेव गायत्रः षोडशी^(ग)प्रभृतिस्तृचः ॥२१॥
 अधः पद्यस्य मे^(घ)त्यैन्द्रावार्हतेऽनुष्टुवुत्तमा ।
 उपरिष्टाज्ज्योतिष^(ङ)न्तु पङ्क्तिस्तृक्तस्य पञ्चमी ॥२२॥
 द्वाविंशत्य्या^(च) च मध्येऽस्ति महा च दृष्टती^(झ) तयोः ।
 अवितासी^(ज)ति शक्यः पण्महापङ्क्तिरुत्तमा^(झ) ॥२३॥
 जागतं यन्महापाङ्कं प्रेदं^(ञ) सूक्तमिति स्मृतम् ।
 तस्यैकातिजगत्याद्या^(ट) महापाङ्कानि तान्य^(ड)पि ॥२४॥
 अग्निमस्तोयु^(ड)पक्रम्य चैपि सूक्तानि तत्र तु ।
 इन्द्राग्नी युव^(ड)मित्यस्य द्वितीया शकरी निष्टत् ॥२५॥
 त्रिष्टुवस्योत्तमा^(ण)चैका सूक्तमस्माद्यदुत्तरम् ।
 वैष्टुभा^(त)नुष्टुभौ^(थ) ज्ञेयो तस्य पूर्वोत्तरौ द्वौ ॥२६॥
 षष्ठस्य त्वनुवाकस्य महापाङ्कं वशात्परम्^(द) ।
 स्वादो^(ध)न्तु वैष्टुभं सूक्तं जगती तत्र पञ्चमी^(न) ॥२७॥

(क) सू० ३३ । (ख) सू० ३४ । (ग) सू० ३३, ३४, ऋ० १६, १७, १८ । (घ) सू० ३३, ऋ० १६ । (ङ) सू० ३५ । (च) सू० ३५, ऋ० २२, २४ । (छ) सू० ३५, ऋ० २३ । (ज) सू० ३६, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६ । (झ) सू० ३६, ऋ० ७ । (ञ) सू० ३७ । (ट) सू० ३७, ऋ० १ । (ठ) सू० ३७, ऋ० २, ३, ४, ५, ६, ७ । (ड) सू० ३६, ४०, ४१ । (ड) सू० ४०, ऋ० २ । (थ) सू० ४०, ऋ० १२ । (त) सू० ४२, ऋ० १, २, ३ । (थ) सू० ४२, ऋ० ४, ५, ६ । (द) सू० ४० । (प) सू० ४० । (न) सू० ४८, ऋ० ५ ।

जनचिंती^(क) चयोविंती^(ख) दशमी^(ग) चोत्तमा^(घ) च या ।
 षष्ठी^(ङ) चैतासु गायत्र्यसुतसुखादितो^(च) षष्ठी ॥२८॥
 चयोदशी तु द्विपदा^(झ) चिंती चानुष्टुब^(ञ)ष्टमी ।
 सतोदृष्ट्यो^(ट) षड्विंती नवमी च स्रते उभे ॥२९॥
 द्वादशी लख सूक्तस्य विपरीते^(ड)ति भयता ।
 एकचिंती विराडुष्णिक^(ण) पञ्चमी तु ककु^(ण)न्निचत् ॥३०॥
 ददौरेक^(ण)इति तेषा ककुम्यङ्कुशिरा^(ण)निचत् ।
 द्वाविंती-चैकविंती च चतुर्विंती च पङ्क्तय^(ण) ॥३१॥
 उपोत्तमा च शिष्टाः स्रष्टुहृत्योऽन्या षष्ठी नव^(ण) ।
 एषा पिपीलिका^(ण)मध्ये दृष्ट्यासु चतुर्दशी ॥३२॥
 ये पातयन्ते अन्नाभि^(ण)रुपरिष्टादृष्ट्यसौ ।
 विंशत्या विपमपदा^(ण) विंशत्या दृष्टीव्यपि ॥३३॥
 सप्तमस्थानुवाकस्य द्वे सूक्ते प्रथमे तयोः ।

(१) न्यङ्कुशिरा इति च चिङ्गिनसुक्तके पठ्यते । त्रिपिकरप्रमादहतो
 ज्यं पाठ ।

(क) सू० ४६, ऋ० २८ । (ख) सू० ४६, ऋ० २३ । (ग) सू० ४६,
 ऋ० १० । (घ) सू० ४६, ऋ० ३३ । (ङ) सू० ४६, ऋ० ६ । (च)
 सू० ४६, ऋ० २, ३, ४, ५ । (झ) सू० ४६, ऋ० १३, १० । (ञ) सू०
 ४६, ऋ० ८ । (ट) सू० ४६, ऋ० ८, २६ । (ण) सू० ४६, ऋ० १२ ।
 (ड) सू० ४६, ऋ० ३२ । (ण) सू० ४६, ऋ० ५ । (ड) सू० ४६, ऋ०
 १५ । (ण) सू० ४६, ऋ० २१, २२, २४ । (ण) सू० ४६, ऋ० १, ७,
 ११, १८, २४, २७, २८, ३२ । (त) सू० ४६, ऋ० १४ । (थ) सू०
 ४६, ऋ० १८ । (द) सू० ४६, ऋ० २० ।

आग्नेयैन्त्रे तथा भार्गवे प्रगाथा^(क) वार्हता^(ख) हृषाः ॥३४॥

द्वितीये वार्हतः पाङ्क्ते सप्तमी^(ग) प्रभृतिस्तृषः ।

चतुर्थस्योत्तमा^(घ) त्रिष्टुप्ततन्त्रोऽन्या^(ङ) अनुष्टुभः ॥३५॥

प्रथमा च चतुर्थी च पञ्चमी सप्तमी च या ।

सप्तमेऽनुष्टुव^(च)न्ते तु प्रगाथा वार्हता हृषाः ॥३६॥

आनुष्टुभास्तु चत्वारः^(ज) प्रगाथा आदितस्तृषाः ।

नवमध्येह सूक्तस्य सूक्ते त्वानुष्टुभे परे ॥३७॥

गायत्रो द्विवृद्धत्यन्ते चतुर्थी^(झ) प्रभृतिस्तृषः ।

द्वितीया पादतोऽनुष्टु^(ञ)बुष्णिगचरसम्पदा ॥३८॥

पङ्क्तिस्तेकादशी त्वस्य^(ट) षोडशी^(ड) च निच्छत्पदा ।

अष्टमस्यानुवाकस्य त्रिप्रगाथादि वार्हतम् ॥३९॥

ऐन्द्रं हि प्रथमं^(ण) सूक्तं त्वार्यस्य पुरुहन्मनः ।

तस्योष्णिकपुरउष्णिहो^(त)र्मध्येऽनुष्टु^(थ)वुपोत्तमा^(द) ॥४०॥

हृषाः प्रगाथा वार्हता द्वितीयस्योत्तमा^(ध) स्वयः ।

(१) षोडशीति क्वचिद्विज्ञितपुस्तके पठ्यते ।

(क) सू० ४९, ऋ० १, २, ५, ७, ८ । (ख) सू० ४९, ऋ० २, ७, ६, ८, १० । (ग) सू० ५१, ऋ० ७, ८, ९ । (घ) सू० ५२, ऋ० १० । (ङ) सू० ६३, ऋ० १, ४, ५, ७ । (च) सू० ५५, ऋ० ५ । (ज) सू० ६८, ऋ० १, ४, ७, १० । (झ) सू० ६९, ऋ० २ । (ञ) सू० ६९, ऋ० ११, १६ । (ट) सू० ७० । (ड) सू० ७०, ऋ० ११ । (ध) सू० ७०, ऋ० १४ । (ढ) सू० ७१, ऋ० १०, ११, १२, १३, १४, १५ ।

अनुष्टुभास्तु चत्वारः^(क) प्रगाथा आदितस्तथाः ॥४१॥
 पञ्चमस्योत्तमाद्यास्तु तिस्रोः^(ख)ऽनुष्टुभ ईरिताः ।
 विश्वेत्ता विष्णु^(ग)रित्येष प्रगाथो वार्हती हृद्यः ॥४२॥
 नवमप्रसूतीनान्तु सूक्तानां पृथगुत्तमा ।
 दृहत्य^(घ)नुष्टु^(ङ)मिष्टुप्^(च) च त्रयाणां कथिता ऋच ॥४३॥
 नवमस्थानुवाकस्य प्रगाथा वार्हता हृद्यः ।
 शेषाद्यतुर्णां सूक्तानां षडा^(क)द्वे जागतात्परम् ॥४४॥
 अनुष्टुभो दृहत्यन्तमृचो यज्ञा यथा^(ख) इति ।
 अनुष्टुभ द्विपङ्क्त्यादि कन्या वा^(ग) सूक्तमुत्तरम् ॥४५॥
 पान्त^(घ)मित्यस्य सूक्तस्य प्रथमैका त्वनुष्टुभक् ।
 द्वायमस्थानुवाकस्य सप्तमे चैष्टुभे पुन ॥४६॥
 षष्ठ्ये^(ङ)का जगती तस्या पर अनुष्टुभमृच^(च) ।
 अनुष्टुभा द्वितीया^(क) द्वे परे चैष्टुभवार्हते^(ख) ॥४७॥
 अनयोस्त्रैष्टुभे सूक्ते या चतुर्थी विराड्^(ग)सौ ।
 उभौ त्वतिजगत्यादौ^(घ) वार्हतस्योत्तमे हृचौ^(ङ) ॥४८॥

(क) सू० ७४, ऋ० १, ४, ७, १० । (ख) सू० ७४, ऋ० १३, १४, १५ ।
 (ग) सू० ७७, ऋ० १०, ११ । (घ) सू० ७८, ऋ० १० । (ङ) सू० ७८,
 ऋ० ८ । (च) सू० ८०, ऋ० ८ । (क) सू० ८६ । (ख) सू० ८८, ऋ०
 ४, ६, ७ । (ग) सू० ८९ । (घ) सू० ९२, ऋ० १ । (ङ) सू० १००,
 ऋ० ६ । (क) सू० १००, ऋ० ७, ८, ९ । (ख) सू० ९५ । (ग) सू०
 ९६, ९७ । (घ) सू० ९६, ऋ० ४ । (ङ) सू० ९७, ऋ० १०, १३ ।
 (च) सू० ९७, ऋ० ९ ।

उपरिष्ठादार्हतयोस्तयोः पूर्वः^(क) प्रतीयताम् ।
 उत्तरस्य हृचम्याद्या^(ख) त्रिष्टुबन्धा^(ग) जगत्यपि ॥४८॥
 प्रगाथं धार्हतं सूक्तं षष्ठं पञ्चममौष्णिहम्^(घ) ।
 अन्यानवम्यौ^(ङ) सूक्तेऽग्निन् पञ्चमे पुरउष्णिहौ ॥५०॥
 उपोत्तमे सप्तमे च शतस्रः^(च) काकुभाः स्रताः ।
 अष्टमे त्रिष्टुष्टुवन्ते^(ज) प्रगाथा धार्हता हृचाः^(झ) ॥५१॥
 गायत्री तु द्वितीया^(झ) च दृहत्यन्या त्रयोदशौ^(ञ) ।
 एका सतोदृहत्यस्य चतुर्थी^(ट) सा प्रतीयताम् ॥५२॥
 उत्तमस्योत्तमा^(ट) तुष्टुव्विराङ्गूपा तु पञ्चमी^(ड) ।
 सतोदृहत्यस्तस्यैव सप्तम्याद्युजन्तः^(ड) ॥५३॥
 ककुवृगायत्री च ककुवष्टम्यादौ युजन्तः^(ण) ।
 अन्याः शिष्टा दृहत्यन्तु विज्ञेयान्तव चादितः^(ण) ॥५४॥

इति अष्टमं मण्डलम् ।

(क) सू० ६०, ऋ० ११ । (ख) सू० ६०, ऋ० १४ । (ग) सू० ६०,
 ऋ० १५ । (घ) सू० ६८, ६९ । (ङ) सू० ६८, ऋ० ६, १२ । (च) सू०
 ६८, ऋ० ०, ८, १०, ११ । (झ) सू० १०१, ऋ० १४, १५, १६ । (ज)
 सू० १०१, ऋ० २, ४, ६, ८, १०, १२ । (झ) सू० १०१, ऋ० ३ । (ञ)
 सू० १०१, ऋ० १३ । (ट) सू० १०१, ऋ० ४ । (ठ) सू० १०३, ऋ०
 १४ । (ड) सू० १०३, ऋ० ५ । (ण) सू० १०३, ऋ० ०, ६, ११ ।
 (य) सू० १०३, ऋ० ८, १०, १२ । (व) सू० १०३, ऋ० १, २, ३, ४,
 ६, १३ ।

अथ नवमं मण्डलम् ।

गायत्रं पावमानीनां पष्ठि सूक्तानि सप्त च ।

पञ्चमस्याच सूक्तस्य चतस्रोऽऽख्या अनुष्टुभः ॥१॥

पवस्य सोममन्दयः(१) न्नित्येष द्वैपदस्तृचः ।

अतिवारान(२) ज्ञायस्य(३) दे एते पुरज्विष्यौ ॥२॥

उपोत्तमस्य चानुष्टुप्सूक्तस्याष्टादशी(४) विराट् ।

सप्तविंशु(५)त्तमे च द्वे तिस्रोऽनुष्टुभ(६) उत्तमे ॥३॥

अतः पराणि सूक्तानि(७) जागताः(८) प्राक् प्रतुद्रवात् ।

एकां त्रिष्टुभमुद्धृत्य सप्तमस्याष्टमी(९) मृचम् ॥४॥

चतुर्दशं(१०) पञ्चदशं(११) चत्वारि(१२) च तथादितः(१३) ।

एतानि त्रिष्टुबन्तानि जागतेष्विति गम्यताम् ॥५॥

द्वित्रिष्टुबन्ते तथापि द्वितीयाष्टादशे(१४) उभे ।

त्रैष्टुभानि पराणि(१५) प्रागभि नो वाजसातमात् ॥६॥

(१) जागतागौति भवितुमर्हति ।

(क) सू० ५, ऋ० ८, ९, १०, ११ । (ख) सूक्त, ०१६, '१७०६ ।
१८ । (ग) सू० ६०, ऋ० ३ । (घ) सू० ६७, ऋ० ३० । (ङ) सू० ६६,
ऋ० १८ । (च) सू० ६७, ऋ० २७ । (क) सू० ६७, ऋ० ३१, ३२ ।
(म) सू० ६८, ६९, ७०, ७१, ७२, ७३, ७४, ७५, ७६ ७७, ७८, ७९, ८०,
८१, ८२, ८३, ८४, ८५, ८६ । (म) सू० ७४, ऋ० ८ । (न) सू० ६८,
ऋ० १० । (ट) सू० ६९, ऋ० १० । (ठ) सू० ७०, ऋ० १० । (ड)
सू० ७१, ऋ० ९ । (ड) सू० ८५, ऋ० ११, १२ । (ण) सू० ८७, ८८,
८९, ९०, ९१, ९२, ९३, ९४, ९५, ९६, ९७ ।

सत्वायांनुष्टुभान्द्वै(क)र्ध्वं तेभ्यः पञ्चौष्णहानि(ख) च ।

ने + + + + + + + ॥७॥

+ + + + स्य दृहत्योर्दादगौ(ग) तयोः ।

षोडशर्चस्य गायत्री(घ) द्वितीयोत्तरया सह ॥८॥

परौतो ऽविञ्चते(ङ)त्यग्निन् प्रगाथा वार्हता हृचाः ।

षोडशौ च तृतीया च द्वे अस्य द्विपदे(च)उभे ॥९॥

अष्टमौ च दृहत्या(ज)स्य नवमौ च निचृत्पदा(झ) ।

प्रगाथं काकुभं(झ) सूक्तं सतोदृहतौ यस्य नः(ञ) ॥१०॥

धवमध्या तु गायत्री स सुत्र(ट) इति काकुभे ।

चैष्टुभं त्रिविराड्(ठ)न्तमूर्ध्ववार्हतः(ड) परम् ॥११॥

तग्निन् पिपीलिकामध्या(ण)स्त्रिस्रोऽनुष्टुभ आदितः ।

अथा रुचे(ण)त्यथायष्टं पाङ्क्तानि(त) चौष्टतः परम् ॥१२॥

इति नवमं मण्डलम् ।

(क) सू० ६८, ६९, १००, १०१ । (ख) सू० १०२, १०३, १०४, १०५, १०६ । (ग) सू० ६६, ऋ० १२ । (घ) सू० १०१, ऋ० २, ३ । (ङ) सू० १०० । (च) सू० १०७, ऋ० ३, १६ । (ज) सू० १०७, ऋ० ८ । (झ) सू० १०८ । (ञ) सू० १०८, ऋ० १४, १ । (ट) सू० १०८, ऋ० १५ । (ठ) सू० ११०, ऋ० १०, ११, १२ । (ड) सू० ११०, ऋ० ४, ५, ६, ७, ८, ९ । (ण) सू० ११०, ऋ० १, २, ३ । (त) सू० १११ । (त) सू० ११२, ११३, ११४ ।

अथ दशमं मण्डलम् ।

—०३०—

त्रैष्टुभाः^(क) दुद्रसूक्तानामनुवाके दशोत्तराः ।
 तेषामाद्यस्य नवमे गायत्रेऽन्ते त्वनुष्टुभौ^(ख) ॥१॥
 एकादशे पञ्चदशे षड्^(ग)चैकादशृ^(घ)गादितः ।
 त्रयोदशस्यै^(ङ)कान्त्या जगत्यस्ता निचृत्पदाः ॥२॥
 चतुर्दशस्य सूक्तस्य दृष्टत्ये^(च)का ह्युपोत्तमा ।
 त्रयोदशीचतुर्दशावुत्तमा चेत्यनुष्टुभः^(ज) ॥३॥
 उत्तमस्य तु सूक्तस्य चतस्रोऽन्त्या अनुष्टुभः^(झ) ।
 द्वितीयस्यानुवाकस्य सूक्तमानुष्टुभं^(ञ) विदुः ॥४॥
 तृतीयं यदि हाष्ट्यै षष्ठ्या गायत्र्या^(ट) विना ।
 अनुष्टु^(ड)षु द्वितीयस्य प्रथमस्य च योत्तमा ॥५॥
 एकादशौ द्वितीयस्य ततः प्रस्तारपङ्क्ति^(ण)र्ष्वक् ।
 उपोत्तमा तु पूर्वस्य पुरस्ताब्बृहती^(त) विराद् ॥६॥

(क) सू० १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १० । (ख) सू० ८, ऋ० ८, ९ । (ग) सू० ११, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६ । (घ) सू० १५, ऋ० ११ । (ङ) सू० १३, ऋ० ५ । (च) सू० २४, ऋ० २५ । (ज) सू०, १४, ऋ० १३, १४, १६ । (झ) सू० १६, ऋ० ११, १२, १३, १४ । (ञ) सू० १८, २०, २१, २२, २३, २४, २५, २६ । (ट) सू० १८, ऋ० ६ । (ड) सू० १८, ऋ० ६ । (ण) सू० १८, ऋ० ६ । (त) सू० १७, ऋ० १४ । (थ) सू० १८, ऋ० ११ । (ड) सू० १७, ऋ० १३ ।

उपाख्या तु द्वितीयस्य षष्ठी या सप्तमस्य च ।

हरी भव्येति तिस्रश्च जगत्यः^(क) पञ्च ता इमाः ॥ ७ ॥

पञ्चमौ त्वस्य सूक्तस्य त्रिष्टुप्^(ख)वाभिमारिणी ।

ऊर्ध्वमानुष्टुभादाद्या विमदस्य दशाक्षरा^(ग) ॥ ८ ॥

अनुष्टुप्^(घ) च ढ्रचौ च द्वौ गायत्रौ^(ङ) नवमो विराट्^(च) ।

विमदस्य महोदकाः सर्वा आस्तारपङ्क्तयः^(झ) ॥ ९ ॥

पष्ठे पुरस्ताद्दार्हते^(ञ) त्रिष्टुप्^(झ)न्ते कुह श्रुते ।

त्वन्या चिदानस्त्वं नमू तिस्र एता अनुष्टुभः^(ट) ॥ १० ॥

आनुष्टुभं^(ड) तु दशमं तत्र प्रथमया सह ।

वर्षेभमी महौत्युष्णिगा^(ण)नुष्टुभे^(ण)व पादतः ॥ ११ ॥

अस्य एवानुष्टुभ् सोऽपि युवं शक्रे^(ण)ति यन्तृचः ।

द्वितीयस्यानुवाकस्य प्र सु ग्नन्तेति पञ्च च ॥ १२ ॥

सप्तमौ चाक्षसूक्तस्य जगत्यः^(ण) षड्भिमा ष्टचः ।

चतुर्थस्य तु सूक्तस्य द्वितीयप्रभृतिर्हृचः ॥ १३ ॥

(क) सू० १८, ऋ० १३, । सू० २३, ऋ० २, ३, ४, ६ । (ख) सू० २६, ऋ० ५ । (ग) सू० २०, ऋ० १ । (घ) सू० २०, ऋ० २ । (ङ) सू० २०, ऋ० ३, ४, ५, ६, ७, ८ । (च) सू० २०, ऋ० ९ । (झ) सू० २१, २२, २३, २४, २५, २६ । (ञ) सू० २२, ऋ० १०, ११, १२, १३, १४ । (ट) सू० २२, ऋ० १५ । (ड) सू० २२, ऋ० ५, ७, ९ । (ण) सू० २६ । (ठ) सू० २६, ऋ० १, ४ । (ड) सू० २६, ऋ० ३, ५, ९ । (ण) सू० २४, ऋ० ४, ५, ६ । (च) सू० २२, ऋ० १, २, ३, ४, ५ । सू० २३, ऋ० ७ ।

प्रगाथो बाहंत^(क)सूक्सात्परा गायत्र्य^(ख)सु षट् ।
 जागतान्य^(ग)स्य सूक्तानि पञ्चमादधि सप्त तु ॥१४॥
 एकां त्रिष्टुभ^(घ)मुद्धृत्य सौर्यस्य दशमीमृचम् ।
 षष्ठसप्तमयोश्चान्ते^(ङ) दशमस्य च त्वत्तमाम्^(च) ॥१५॥
 चतुर्यस्यानुवाकस्य जागते^(ज) प्रथमे उभे ।
 उद्धृत्यान्धे तयोः पूर्वा तिस्रश्चादित उत्तरात् ॥१६॥
 षष्ठस्य सप्तमश्चैते जागते^(झ) तत्र षष्ठतः ।
 उद्धृत्यान्धे सप्तमीञ्च द्वितीयान्धे च सप्तमात् ॥१७॥
 अष्टमस्य च सूक्तस्य जागत^(ञ)स्वत्तमो हृष ।
 एते त्वत्राभिषारिण्यौ^(ट) के ते नर इति क्षमो ॥१८॥
 पञ्च चैकादशिन्यान्ध्या जगत्य^(ड)स्वष्टमी विना ।
 चतुर्दशस्य जागत^(ण)चतुर्थीप्रभृतिमृचः ॥१९॥
 गायवानुष्टुभे^(त) सूक्ते मा प्रयत्त इति क्षुभे ।
 आजनं तस्य पञ्चादौ गायत्र्यो^(थ)ऽनुष्टुभ^(द) परा ॥२०॥

(क) सू० ३३, अ० २, ३ । (ख) सू० ३३, अ० ४, ५, ६, ७, ८, ९ ।
 (ग) सू० ३५, ३६ ३७, ३८, ३९, ४०, ४१ । (घ) सू० ३७, अ० १० ।
 (ङ) सू० ३५, अ० १३, १४ । सू० ३६, अ० १३, १४ । (च) सू०
 ३९, अ० १४ । (ज) सू० ४३, अ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८ । सू०
 ४४, अ० ४, ५, ६, ७, ८, ९ । (झ) सू० ४८, अ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९ ।
 (ञ) सू० ४८, अ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९ । (ट) सू० ५०, अ० ४ ।
 (ड) सू० ५०, अ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९ । (ण) सू० ५०, अ० ४ ।
 (त) सू० ६०, अ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९ । (थ) सू० ५६, ५७ ।
 (द) सू० ५६, ५७ ।

ग्रं रोदमी यथा युगं यथेयमिति पङ्क्तयः^(क) ।
 अत्र दके इति ह्येका महापङ्क्ति^(ख)र्हि षट्पदा ॥११॥
 विराट्पूर्वा^(ग) समिद्धेति चिष्टुप्पङ्क्त्युत्तरैव वा ।
 पञ्चमस्थानुवाकस्य चत्वारि प्रागुपोत्तमा ॥१२॥
 जागतानृ^(घ)चमुद्धृत्य यां मे धिय^(ङ)मिति त्विमाम् ।
 पूर्वयोरुत्तमे^(च) चर्षो परयोद्योत्तमा^(झ)मृचम् ॥१३॥
 द्वितीयेऽनुष्टुप^(ञ)ष्टम्या नवम्या सह पञ्चमी ।
 ह्रस्वोऽस्य षष्ठीप्रभृतिः प्रगाथो बार्हतो^(ट)मतः ॥१४॥
 दशमी त्वस्य गायत्री^(ड) जगत्यो^(ण)ऽन्या विनोत्तमाम् ।
 षष्ठस्य त्वनुवाकस्य जागते^(त) मन्त्रमाष्टमे ॥१५॥
 नवमी च तृतीयस्य प्रथमे चादितो ह्रस्वः ।
 नवमस्य पञ्चमी च दशमस्य च जागतः^(थ) ॥१६॥
 श्रेयो द्वितीयया माकं पञ्चमीप्रभृतिमृषः ।
 उपोत्तमस्य सूक्तस्य तथा प्रथमया सह ॥१७॥

(क) सू० ५८, ऋ० ८ । सू० ६०, ऋ० ८, ९ । (ख) सू० ५८, ऋ० ९ ।
 (ग) सू० ५८, ऋ० १० । (घ) सू० ६१, ६४, ६५, ६६ । (ङ) सू० ६४,
 ऋ० ११ । (च) सू० ६१, ऋ० १०, ११ । सू० ६१, ऋ० १६, १७ ।
 (झ) सू० ६५, ऋ० १५ । सू० ६६, ऋ० १५ । (ञ) सू० ६७, ऋ० ५, ८,
 ९ । (ट) सू० ६७, ऋ० ६, ७ । (ण) सू० ६९, ऋ० १० । (ड) सू०
 ६७, ऋ० १, २, ३, ४ । (ण) सू० ७५, ७६ । (ड) सू० ७१, ऋ० ८ ।
 सू० ६८, ऋ० १, २ । सू० ७० ऋ० ५ । सू० ७८, ऋ० २, ५, ६, ७ ।
 सू० ७३, ऋ० १ ।

उच्चमस्य चतस्रोऽन्या जगत्य^(क) इति गम्यताम् ।
 सप्तमस्थानुवाकस्य आद्यमानुष्टुभ^(ख) स्यतम् ॥२८॥
 अस्मिन् नवो नवस्मिन्नो दे दे गृभ्णाम्यनृवराः ।
 यदग्निनाघोरचक्षु पूषा त्वा त्रिष्टुभो^(ग) दश ॥२९॥
 आ न प्रजां जगत्य^(घ)श्वा पूर्वापरमिह प्रियम् ।
 ब्रह्मेतदि^(ङ)ति क्षीपा वृहती न्यङ्कुमारिणी ॥३०॥
 षष्ठ्यानुष्टुभ^(च) सूक्त तस्यैका त्रिष्टुवु^(ज)त्तमा ।
 द्वतीयस्य च सूक्तस्य चतस्रोऽन्या अनुष्टुभ^(झ) ॥३१॥
 पाङ्क्त^(ञ)स्य द्वितीयन्तु तत्राप्येव निबोधिता ।
 अष्टमस्थानुवाकस्य प्रथमे जागते^(ट)उभे ॥३२॥
 तथा चतुर्थ^(ड) षष्ठ^(ध) पूर्वादुद्धृत्य द्वत्तमाम्^(ण) ।
 चतुर्थात्पञ्चमी चान्या मत्तमी^(त) च व्यपास्य तु ॥३३॥
 षष्ठादन्या^(थ)स्तु तिस्रश्च भिषगानुष्टुभ^(द) परम् ।
 महि^(ध)प्रस्तारयाङ्क्ते तु पुरस्ताद्बृहती^(ण) परा ॥३४॥

(क) सू० ८४, ऋ० ४, ५, ६, ७ । (ख) सू० ८५ । (ग) सू० ८५,
 ऋ० १४, १६, २०, २१, २३, २४, २६ ३६, ३७, ४४ । (घ) सू० ८५,
 ऋ० १८, २७, ४३ । (ङ) सू० ८५, ऋ० ३४ । (च) सू० ८० । (ज)
 सू० ८०, ऋ० १५ । (झ) सू० ८७, ऋ० २२, २३, २४, २५ । (ञ) सू०
 ८६ । (ट) सू० ८१, ८२ । (ड) सू० ८४ । (ध) सू० ८६ । (ड) सू०
 ८१, ऋ० १५ । (ठ) सू० ८४, ऋ० ५, ७, १४ । (ण) सू० ८६, ऋ०
 ११, १२, १३ । (त) सू० ८७ । (थ) सू० ८३ । (द) सू० ८३,
 ऋ० १५ ।

यज्ञे यज्ञे च विश्वेषां वावर्त्तं ता अनुष्टुभः^(क) ।

न्यङ्कुमारिष्ठे तं श्रमं^(ख) रुधनः पङ्क्तिरचरैः^(ग) ॥३५॥

मवमस्थानुवाकस्य पद्यसूक्तमिहौष्ठिहम्^(घ) ।

तस्मिन् पिपीलिकामध्ये^(ङ) चरौ वज्रमिमे घृचौ ॥३६॥

प्रथमा वास्य गायत्री^(च) त्रिष्टुय^(क)स्योत्तमा पुनः ।

मवम्यन्ते द्वितीयस्य चतुर्थी चाष्टमस्य च ॥३७॥

सोदकंयेन्द्र वृद्धेति जगत्य^(ग)स्तायतुदंग ।

मध्येगायत्र्यो^(घ) वृद्धती^(ङ) निरा हावानिति द्वयोः ॥३८॥

मुद्गस्य वृद्धत्या^(ङ)षा तृतीया चोत्तमा च या ।

पुनर्वै प्रेता जयता पुनदायित्यनुष्टुभः^(क) ॥३९॥

दशमस्थानुवाकस्य गायत्री^(च) पद्यमप्रमे ।

प्रथमं जागतं^(ङ) सूक्तं शक्यन्त^(क)श्च विच इत् ॥४०॥

उद्धृत्य प्रथमादन्या^(ग) मितरम्भादुपोत्तमाम्^(घ) ।

द्वितीयस्य चतुर्थ्यंका जगती^(ङ) चात्र कथ्यते ॥४१॥

- (क) सू० ८३, ऋ० २, ३, १३ । (ख) सू० ८३, ऋ० ११ । (ग) सू० ८३, ऋ० ८ । (घ) सू० १०५ । (ङ) सू० १०५, ऋ० २, ७ । (च) सू० १०५, ऋ० १ । (क) सू० १०५, ऋ० ११ । (ग) सू० १००, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १०, ११ । सू० १०१, ऋ० ८, १२ । सू० १०३, ऋ० ४ । (ङ) सू० १०१, ऋ० ४, ६ । (घ) सू० १०१, ऋ० ५ । (ङ) सू० १०२, ऋ० १, ३, १२ । (क) सू० १०३, ऋ० १२ । सू० १०६, ऋ० ६, ७, ८ । (ङ) सू० ११८, ११९ । (क) सू० ११३ । (घ) सू० ११५, ऋ० ८ । (ग) सू० ११३, ऋ० १० । (घ) सू० ११५, ऋ० ८ । (ङ) सू० ११४, ऋ० ४ । सू० १११, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७ ।

पञ्चमस्य च सूक्तस्य जागत^(क)स्त्वादितो इव ।
 जागत^(ख) दशम सूक्तमुद्धृत्याद्याञ्च पञ्चमौम् ॥ ४ १ ॥
 वाक्सूक्तस्य द्वितीया च द्वादशस्य च सप्तमौ ।
 उत्तमा च विद्वयस्य जगत्य^(ग)स्ता इमा च्चर ॥ ४ २ ॥
 चतुर्दश त्वपरिष्टाद्दार्हत^(घ) तद्विनोत्तमाम् ।
 रात्रीसूक्त तु गायत्र^(ङ) सेवमवापि गम्यताम् ॥ ४ ४ ॥
 एकादशेऽनुवाके तु द्वितीय^(च) जगतीमुखम् ।
 द्वितीयस्य च सूक्तस्य चतुर्थिका त्वनुष्टु^(छ)ष्टक् ॥ ४ ५ ॥
 चतुर्थस्य च सूक्तस्य प्रथमा न्यङ्कुमारिणी^(ज) ।
 उपाद्योपान्ये प्रक्षारपङ्क्ति^(झ) एवावगम्यताम् ॥ ४ ६ ॥
 महासतोद्वय^(ञ्)न्ता विराड्छपाभु^(ट)श्रेयिता ।
 शाकर^(ञ्)महापाङ्क्तौ^(ड) तु पञ्चमस्यादितस्तृचो ॥ ४ ७ ॥
 अस्मभ्य सु त्वमिन्द्रेति त्रिष्टुव^(ड)न्त्या निच्छत्पदा ।
 पष्ठ सूक्त महापाङ्क्तौ^(ण) तस्यैका पङ्क्ति^(त)रुत्तमा ॥ ४ ८ ॥

(क) सू० ११०, ऋ० १ २ । (ख) सू० १२२, ऋ० २, ३, ४, ५, ६,
 ७, ८ । (ग) सू० १२४, ऋ० ० । सू० १२५, ऋ० २ । सू० १२६, ऋ०
 ६ । (घ) सू० १२६, ऋ० १, २, ३, ४, ५, ६, ७ । (ङ) सू० १२७ ।
 (च) सू० १३०, ऋ० १ । (छ) सू० १३१, ऋ० ४ । (ज) सू० १३२,
 ऋ० १ । (झ) सू० १३२, ऋ० २, ६ । (ञ) सू० १३२, ऋ० ७ ।
 (ट) सू० १३२, ऋ० ३, ४, ५ । (ठ) सू० १३३ ऋ० १, २, ३ । (ड)
 सू० १३३, ऋ० ४, ५, ६ । (ड) सू० १३३, ऋ० ७ । (ण) सू० १३४ ।
 (त) सू० १३४, ऋ० ७ ।

आनुष्टुभान्य^(क)तस्त्रीणि दशमन्वय जागतम्^(घ) ।
 सूक्ते तु द्वादशे षष्ठी त्रिष्टु^(ग)ज्योतिष्मतीविराट्^(घ) ॥ ४८ ॥
 सतोष्टहत्य^(घ)स्तिम्भोऽन्त्या आद्ये विष्टारपङ्क्ति^(घ)के^(१) ।
 झनुष्टुवं^(घ) तदाग्नेयं द्विजगत्या^(ग)दि सूक्तयोः ॥ ५० ॥
 मध्ये चतुर्दशं सूक्तं तदानुष्टुभयो^(क)र्द्वयोः ।
 गायत्री^(क) वृहती^(ट) ज्ञेया सूक्ते गायत्री^(ट)परे ॥ ५१ ॥
 सतो वृहत्युपान्तान्या पङ्क्ति^(घ)र्विष्टारपूर्विका ।
 आनुष्टुभे^(ग)परे च द्वे जागत^(न) तदनन्तरम् ॥ ५२ ॥
 तेषां पूर्वन्तु पञ्चमन्तं^(घ) त्रिष्टुवन्तं^(घ) तु जागतम् ।
 उपोत्तमस्य सूक्तस्य वृहत्य^(घ)स्तिम्भ आदितः ॥ ५३ ॥
 उपरिष्टाज्योतिष्मती^(न) विज्ञेये उत्तरे चक्षौ ।
 उपान्या जगती^(घ) वाम्या दम्बानुष्टुभ^(घ) मुत्तरम् ॥ ५४ ॥

(१) धन्योपरिष्टाज्योतिष्मत्तु द्वादशम्यादितो वृच ।

विष्टारपाङ्क्तु शिष्टन्तु सतोवाहंतन्तु च ॥ इति पाठान्तरम् ।

(क) सू० १३५, १३६, १३७ । (ख) सू० १४८ । (ग) सू० १४०,
 ऋ० ६ । (घ) सू० १४०, ऋ० ५ । (ङ) सू० १४०, ऋ० २, ३, ४ ।
 (च) सू० १४०, ऋ० १ । (छ) सू० १४२, ऋ० ७, ८ । (ज) सू० १४२,
 ऋ० १२ । (झ) सू० १४२, १४३ । (ञ) सू० १४४, ऋ० १ । (ट)
 सू० १४४, ऋ० २ । (ठ) सू० १४४, ऋ० २, ४ । (ड) सू० १४४, ऋ०
 ५ । (ढ) सू० १४४, ऋ० ६ । (ण) सू० १४५, १४६ । (त) सू० १४० ।
 (थ) सू० १४५, ऋ० ६ । (द) सू० १४७, ऋ० ५ । (ध) सू० १५०,
 ऋ० १, २, ३ । (न) सू० १५०, ऋ० ४, ५ । (प) सू० १५०, ऋ० ४ ।
 (फ) सू० १५१ ।

अतोऽन्यत्रैष्टुभं^(क) भवे यदनुक्रमिहापि तत् ।
 उत्तमस्यानुवाकस्य तुभेदमिति जागतम्^(ख) ॥५५॥
 तथैवास्त्वारपङ्क्त्य^(ग)न्तं विभ्राडिति च जागतम्^(घ) ।
 पञ्चमश्च द्वितीयश्च सप्तमं विंशत्तेव च ॥५६॥
 गायत्र्याणि^(ङ) भवत्यैव महीत्यादीनि पञ्च च ।
 एकविंशश्च षष्ठश्च द्वे चास्य द्वैपदे^(च) उभे ॥५७॥
 वैष्टुभं^(क) तु विराडादि द्वैपदं षष्ठमेतयोः ।
 एतानि वैष्टुभान्य^(ख) नवमं दशमं तथा ॥५८॥
 चतुर्दशं सप्तदशं तथैवाष्टादशं च यत् ।
 पतङ्गादीनि सूक्तानि वैष्टुभान्ये^(ग)व सप्त तु ॥५९॥
 ऋग्व्यानुष्टुभा^(घ) वाचे तेषामाशब्दतीययोः ।
 पूर्वेषु पञ्चवर्गेषु दशमेऽनुष्टु^(ङ)बुक्तमा ॥६०॥
 शिष्टान्यनुष्टुभान्ये^(क)व सूक्तान्यस्य चतुर्दश ।
 श्रानुष्टुभेष्वपेक्षीति सूक्ते पङ्क्ति^(ख)रिहोक्तमा ॥६१॥

(क) सू० १४७, १४८, १४९ । (ख) सू० १६७ । (ग) सू० १७०, १७१, १७२, १७३, १७४, १७५, १७६, १७७, १७८, १७९ । (घ) सू० १४०, १४१ । (ङ) सू० १६०, १६१, १६२, १६३, १६४, १६५, १६६ । (क) सू० १७०, १७१, १७२, १७३, १७४, १७५, १७६, १७७, १७८, १७९ । (ख) सू० १४२, १४३ । (ग) सू० १४२, १४३, १४४, १४५, १४६, १४७, १४८, १४९, १५०, १५१, १५२, १५३, १५४, १५५, १५६, १५७, १५८, १५९, १६०, १६१, १६२, १६३, १६४, १६५, १६६, १६७, १६८, १६९ । (ङ) सू० १६७, १६८ ।

तथा द्वितीया गायत्री^(क) प्रसूनव इति त्विह ।
संममित्युत्तमे सूक्ते तृतीया त्रिष्टुप्^(ख) च ॥ ६९ ॥

छन्दांस्यगोषाण्णुकीर्तितानि

गायत्र्यादीनि चतुर्दशानि ।

तत्तद्विशेषैः सहवैदिकानि

कन्याणदायीनि भवन्तु मह्यम् ॥ ६९ ॥

इति शौनकाचार्यविरचिता छन्दोऽनुक्रमणी समाप्ता ॥

अथ अनुवाकानुक्रमणी ।

पितृदेवर्षिसाधेभ्यो ब्राह्मणेभ्यश्च सर्वशः ।
 आचार्येभ्यो गुरुभ्यश्च प्रथम्य प्रथतः शुचिः ॥१॥
 मधुच्छन्दःप्रभृतिभिर्ह्यपिभिर्हि तपोयत्नान् ।
 दृष्टानामनुवाकानामृचु वक्ष्याम्यतन्द्रितः ॥२॥
 आदौ सूक्तपरीमाणं सङ्ख्याञ्च क्रममेव च ।
 मण्डले मण्डले चैव यावन्तो हि ममोरिताः ॥३॥
 सूक्तसङ्ख्यानुवाकानां सूक्तानामृक्समाहिताः ।
 पादाक्षरममाघ्रायं छन्दस्येव प्रतिष्ठितम् ॥४॥
 एकैकमनुवाकन्तु सिद्धानि ब्राह्मणानि तु ।
 संवत्सरे संवत्सरे पठेदहरहः शुचिः ॥५॥
 श्रावणस्य तु मामस्य पौर्णमास्यामुपक्रमः ।
 समाप्य तपंयेद्देवान् पितृनृषीन्नुक्रमान् ॥६॥
 ऋग्वेदे त्रैश्विरीयायां मंहितायां यथाक्रमम् ।
 प्रमाणमनुवाकानां सूक्तैः शृणुत शाकलाः ॥७॥
 कणाङ्गिरोऽगस्त्यशुनका विद्यामित्रोऽचिरेव च ।
 वसिष्ठकश्यपावप्रश्या जमदग्निरथोत्तमः ॥८॥
 अग्निमीडे^{१)} तिसूक्तसु सुहृये^{२)} अ^{३)} षतुःसूक्तौ ।

(अनु० १) म० १, घ० १—२ । (अनु० ७) म० १, घ० ४—७ ।

(अनु० ३) म० १, घ० ८—१२ ।

अग्नि^(४) समान^(५)मित्येतो पङ्को कस्ये^(६)ति सप्तक ॥८॥

त्वमग्ने^(७) पञ्चक विद्यात्प्र वोयङ्^(८)मथाष्टकम् ।

अग्ने विवस्वद^(९)भित्य^(१०) नूचित्ते^(११) सप्तकाम्त्रय ॥१०॥

पश्चा न^(१२)नवक विद्यादुपप्रयन्तो ^(१३)दृगैकञ्च ।

खैलिकानामनादेगे अस्मिन् ग्रन्थेऽनुवाकानाम् ॥११॥

यस्तु चर्चायते वेदे तस्य सञ्ज्ञेति न श्रुति ।

प्र ये शुभन्ते ^(१४)नवकमिम^(१५) द्वादशक विद्यात् ॥१२॥

इन्द्र मित्र ^(१६)दृगैवाथ नामत्याभ्या^(१७) न्तु पञ्चकम् ।

कदित्या^(१८)पट् पर सप्ताग्नि^(१९)मा त्वा जुव ^(२०)षट्कम् ॥१३॥

वेदियदे^(२१) सप्तदशावोधी^(२२)त्यष्टौ सूक्तानि ।

कया^(२३)त्रिपञ्चसूक्तस्त युवो^(२४)र्द्वादशक विद्यात् ॥१४॥

इत्याद्ये मण्डले दृष्टाश्चत्वारो विग्रन्तिय वै ।

(अनु० ४) म० १, सू० १२—१० । (अनु० ५) म० १ सू० १८—२३ ।

(अनु० ६) म० १ सू० २४—३० । (अनु० ७) म० १ सू० ३१—३५ ।

(अनु० ८) म० १, सू० ३६—४३ । (अनु० ९) म० १, सू० ४४—५० ।

(अनु० १०) म० १, सू० ५१—५७ । (अनु० ११) म० १, सू० ५८—६४ ।

(अनु० १२) म० १, सू० ६५—७३ । (अनु० १३) म० १, सू० ७४—८४ ।

(अनु० १४) म० १, सू० ८५—९३ । (अनु० १५) म० १, सू० ९४—१०५ ।

(अनु० १६) म० १, सू० १०६—११५ । (अनु० १७) म० १, सू० ११६—१२० ।

(अनु० १८) म० १, सू० १२१—१२६ । (अनु० १९) म० १, सू० १२७—१३३ ।

(अनु० २०) म० १, सू० १३४—१३९ । (अनु० २१) म० १, सू० १४०—१५६ ।

(अनु० २२) म० १, सू० १५७—१६४ । (अनु० २३) म० १, सू० १६५—१७९ ।

(अनु० २४) म० १, सू० १८०—१९१ ।

गौतमादौग्निजः कुम्भः परुच्छेपादृषेः परः ।

कुम्भादीर्घतमा इति एष वाष्कलकः क्रमः ॥१५॥

त्वं^(५) यो^(१)गणाना^(१)मा ते^(४) दग्

द्वतीयैकादशास्तयः परे ।

सोमस्य मा तवम^(५)द्वादशोक्तं

प्र वो देवाद्ये^(१)ति सप्तदशकन्तु विद्यात् ॥१६॥

इच्छन्ति त्वा^(१)नवेन्द्रं मति-^(४)

स्त्रिपञ्चको नवक इमं महे^(५) ।

त्वां ह्यग्ने^(५)दग् भद्रं^(१) यज्ञ-^(१)

स्त्रैकादशका उभाविमौ ॥ १७॥

चयोदशायं प्र अमुभ्य^(१)ईरितोऽयं

पित्रे^(५)त्येष चापि चयोदश ।

अवोधग्निः समिधा^(५)चतुर्दश

अतः परोऽष्टादशकः प्रवेधसे^(१) ॥१८॥

(अनु० १) म० २, सू० १—११ । (अनु० २) म० २, सू० १२—२२ ।

(अनु० ३) म० २, सू० २२—३२ । (अनु० ४) म० २, सू० ३३—४३ ।

(अनु० १) म० ३, सू० १—१२ । (अनु० २) म० ३, सू० १३—२६ ।

(अनु० ३) म० ३, सू० २७—३८ । (अनु० ४) म० ३, सू० ३९—४९ ।

(अनु० ५) म० ३, सू० ५०—६२ ।

(अनु० १) म० ४, सू० १—१० । (अनु० २) म० ४, सू० ११—२१ ।

(अनु० ३) म० ४, सू० २२—३२ । (अनु० ४) म० ४, सू० ३३—४५ ।

(अनु० ५) म० ४, सू० ४६—५८ ।

(अनु० १) म० ५, सू० १—१४ । (अनु० २) म० ५, सू० १५—२२ ।

मदि महे^(१) द्वादशको विदा^(२) म्नाया
 रुद्रामः ^(३)योङ्ग यदघ^(४) त्रिपञ्चकः ।
 त्वं क्षमे^(५)पञ्चदश त्व^(६)मष्टौ वृषा
 मदो^(७)विंगतिर्यो रयिवः ^(८)पट्कः ॥१८॥
 दिः पङ्कूवे व.^(९) सुपे^(१०)द्विगप्रकः
 पष्टः पष्टे मण्डले योऽनुवाकः ।
 अग्निं नरः ^(११)गप्तदगाय योङ्ग
 त्वेह यत्^(१२) म श्रुक्ता^(१३)श्रुधिका तु विंगतिः ॥१०॥
 क इं व्यक्ताः^(१४) पञ्चदशोऽविंगति-
 रप खसुः^(१५) पष्टदश म वीरया^(१६) ।
 मा पि ^(१७)अर्हा इन्द्र ^(१८)इन्द्रः सुतेपु^(१९)
 पद्यायं मन्नाष्टौ वय ^(२०)द्विपञ्चकः ॥२१॥

- (अनु० ३) म० ५, सू० २३—३३ । (अनु० ४) म० ५, सू० ३५—५६ ।
 (अनु० ५) म० ५, सू० ५०—०२ । (अनु० ६) म० ५, सू० ०३—०० ।
 (अनु० १) म० ६, सू० १—२५ । (अनु० २) म० ६ सू० १६—२३ ।
 (अनु० ३) म० ६, सू० ३०—३२ । (अनु० ४) म० ६, सू० ३३—३८ ।
 (अनु० ५) म० ६, सू० ५०—६१ । (अनु० ६) म० ६, सू० ६०—०५ ।
 (अनु० १) म० ०, सू० १—१० । (अनु० २) म० ०, सू० १०—३३ ।
 (अनु० ३) म० ०, सू० ३३—५५ । (अनु० ४) म० ०, सू० ५६—०० ।
 (अनु० ५) म० ०, सू० ०१—०८ । (अनु० ६) म० ०, सू० ०९—१०३ ।
 अनु० १) म० ८, सू० १ ५ । (अनु० २) म० ८, सू० ६—१५ ।
 (अनु० ३) म० ८, सू० १६ ०० । (अनु० ४) म० ८, सू० १९—३० ।

यो यजाति^(५)द्वादशे^(६)ह षड्को-
 ऽग्ने^(७) दशैकादशको य^(८) इत्युत ।
 त्रयोदशा त्वन इन्द्र चुमन्तं^(९)
 परो दशको गौर्धयत्यादिः^(१०) ॥२२॥
 स्वादिष्ठया^(१) अष्टसूक्तः पवस्व^(२)
 त्रिंशत्सपद्मः परः सप्तकोऽया^(३) ।
 प्रा^(४)ष्टादशैकादशकः प्र ते^(५)ऽस्व
 प्रेषा^(६) सप्तैकादशकः सखायः^(७) ॥२३॥
 अग्रे वृहन्^(१) षोडशकस्त्रयोदश
 नष्टा^(२) प्र देवैरे^(३)ति चाष्टादशाष्वा^(४) ।
 अष्टाविदं^(५) षोडशकस्तु भद्राः^(६) ।

- (अनु० ५) म० ८, सू० ३१—४२ । (अनु० ६) म० ८, सू० ४३—४८ ।
 (अनु० ७) म० ८, सू० ६०—६६ । (अनु० ८) म० ८, सू० ७०—८० ।
 (अनु० ९) म० ८, सू० ८१—८३ । (अनु० १०) म० ८, सू० ८४—१०३ ।
 (अनु० १) म० ९, सू० १—२४ । (अनु० २) म० ९, सू० २५—६० ।
 (अनु० ३) म० ९, सू० ६१—६७ । (अनु० ४) म० ९, सू० ६८—८७ ।
 (अनु० ५) म० ९, सू० ८६—८६ । (अनु० ६) म० ९, सू० ८७—१०३ ।
 (अनु० ७) म० ९, सू० १०४—११४ ।
 (अनु० १) म० १०, सू० १—१६ । (अनु० २) म० १०, सू० १७—२६ ।
 (अनु० ३) म० १०, सू० २७—४२ । (अनु० ४) म० १०, सू० ४३—६० ।
 (अनु० ५) म० १०, सू० ६१—६८ । (अनु० ६) म० १०, सू० ६९—८४ ।

मत्थेन^(०) पट् सं ^(१)नवेन्द्र ^(२)त्रयोदश ॥२४॥

तमस्य द्वावाष्टयिवी^(१०)द्वष्टकः

परस्त्रयोविंशतिनां सदासीत्^(११) ।

अग्नेदान्त्यो द्वादशकोऽनुवाक-

श्चत्वारिंशच्छाम इत्ये^(१२)ति चामिन् ॥२५॥

आद्ये चतुर्विंशतिरिहानुवाका

अतः परं मण्डलं यच्चतुष्कम् ।

द्वे पञ्चके त्रीणि पङ्क्तानि चैव

दशाष्टमं सप्त नवमं द्वादशान्त्यम् ॥२६॥

एकाधिका स्यान्नवतिः शतञ्च

वदन्ति वै मण्डलमादितो यत् ।

चत्वारिंशत्त्रीणि चाङ्गद्वितीयं

सूक्ते च षष्टिञ्च तृतीयमाङ्गः ॥२७॥

अष्टापञ्चाशत्तपि यच्चतुर्थं

सप्ताधिकाशीतिरतः परं स्यात् ।

पञ्चाधिका सप्ततिरुत्तरन्तु

चत्वारि वासिष्ठमथो शतञ्च ॥२८॥

द्वे चैव सूक्ते नवतिश्च विद्या-

(अनु००) म० १०, सू० ८५—८० । (अनु०८) म० १०, सू० ८१—८८ ।

(अनु०९) म० १०, सू० १००—११२ । (अनु०१०) म० १०, सू० ११३—१२८ ।

(अनु०११) म० १०, सू० १२९—१५१ । (अनु०१२) म० १०, सू० १५२—१८१ ।

द्वाष्टम नवम वै शतं स्यात् ।
 चतुर्दश त्वाङ्गरथाधिकान्य-
 षाद्ये यदुक्तं दशमे तथैव ॥२८॥
 एतत्सहस्रं दशं सप्तं चैवा-
 ष्टावतो वाय्वन्मन्त्रेऽधिकानि ।
 तान् पारणे शाकले मैश्वरीये
 वदन्ति शिष्टा न खिलेषु विप्रा. ॥२९॥
 पञ्चाशौतिर्दाशतयेऽनुवाका
 दृष्टा पुराणश्च विभिर्महात्मभि ।
 यन्तानृग्विद्देद् चैवाषधीते
 स नाकपृष्ठं भजते ह शयत् ॥३०॥
 अध्यायानां चतुष्टयमिष्टानि दशैव तु ।
 वर्गाणां तु सहस्रे द्वे सङ्घाते च यदुत्तरे ॥३१॥
 सहस्रमेतत् सूक्तानां निश्चितं खिलैर्विना ।
 दशं सप्तं च पद्यन्ते सङ्घातं वै पदद्वयम् ॥३२॥
 एकैर्च एकवर्गं स्यादेकस्य नवकक्षया ।
 द्वौ वर्गौ तु चतुर्विंशोऽथ शून्यं ह्युत्तरे सप्ततम् ॥३३॥
 चतुष्कं शतमेकञ्च चत्वारं सप्ततिहाया ।
 पञ्चकानां सहस्रानु द्वे च सप्तोत्तरे शते ॥३४॥
 चौषि च शतानि पद्माणाञ्चत्वारिंशत् पद्मर्गा ।
 शतमूनविंशकं सप्तकानां शून्यां षष्टिरष्टकानाम् ॥३५॥
 अथा दशसहस्राणि चत्वारिंशत् पञ्चशतानि च ।

अचामग्रीतिः पादस्य पारणं सम्प्रकीर्तितम् ॥२७॥

अर्धर्चानां सहस्राणामेकविंशतिकं तथा ।

शतद्वयन्तु द्वाविंशत् सपादं मुनिभिः पुरा ॥२८॥

शाकल्यदृष्टे पदलक्षमेकं

सार्धञ्च वेदे त्रिसहस्रयुक्तम् ।

शतानि चाष्टौ दशकद्वयञ्च

पदानि षट् चेति च चर्चितानि ॥२९॥

एकञ्च दशसहस्रं दश च सहस्राणि सप्त च शतानि चर्चापदानि
श्रेयानि पदानि चान्यानि चत्वारि । चत्वारि वा शतसहस्राणि
द्वाविंशच्चाक्षरसहस्राणि द्वाविंशच्चाक्षरसहस्राणि ॥

इत्यनुवाकानुक्रमणी समाप्ता ॥

NOTE —The last 21 pages had not the benefit of the late Raja
Rajendralala Mitra's revision.

पार्थिवो द्रविणोदा^(क)ग्नि (१) पुरस्ताद्यस्तु कौर्त्तित ।
 तमाञ्जरिन्द्र दाढत्वा^(ख)देके तु बलवित्तयो ॥६१॥
 अथ हि द्रविणोदाऽग्निरथ दाता बलस्य हि ।
 द्रविणोदाग्निरेवाथ द्रविणोदा^(ग)स्तदोच्यते ॥६२॥
 आग्नेयेष्वेवदृश्यते^(घ) प्रवादाद्द्रविणोदस ।
 (४) ऐन्द्रस्य नवकस्येह (५) यदैन्द्रावर्षण परम् ॥६३॥

) द्रविणोदोऽग्निरिति क० घ० च० ।

(१) अतिदाढत्वादिति ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(२) आग्नेयेष्वेव दृश्यन्ते इति ग० ।

(३) ख० घ० चिह्नितपुस्तकयो, पुस्तकान्तरे च ऐन्द्रस्य नवकस्येहेति
 श्लोकाद्वात्प्राक्, द्रविणोदाग्निरेवायमिति श्लोको न विद्यते । तत्र,—

जायते च बलेनायमध्येत्युधिमिरध्वरे ।

श्वीषि द्रविणा प्राञ्जर्षविषो यत्र जायते ॥

दातारश्चत्विंशन्तेषां द्रविणोदान्तत सयम् ।

नवषीया पुत्र इत्येषां दृश्यते सहसोपशै ॥

मध्यमादा यतो जप्रे तस्माद्वा द्रविणोदस ।

एतत्प्राञ्जश्लोकद्वय दृश्यते । घ० चिह्नितपुस्तके द्रविणोदस

इत्यत्र द्रविणोदस इति पाठ, पुस्तकान्तरे च अध्येतोऽथ च अध्येत्विति
 पाठोऽस्ति ।

(५) नवकस्याहेति घ० पुस्तकान्तरस्य ।

तस्योत्तरं तु (१) सोमानं स्वयते ब्रह्मणस्पतिः ।
 अग्निः पञ्चभिराद्याभिः (२) तिसृभिः सदमस्पतिः ॥६४॥
 नरागंमो (३) इत्यथा अचां सोमेन्द्रौ तु निपातितौ ।
 चतुर्थ्यां सोम इन्द्रश्च पञ्चम्यां दक्षिणा सह (४) ॥६५॥
 प्रमह्नादृषिणा प्रोक्ताः मन्वन्वाः स्वानलोकयोः ।
 प्राजापत्यं तथैन्द्रः स्यादिति तस्येह गामनी (५) ॥६६॥
 कथिते दे च षट्पान्यान्दिपाज्ञाद्याः (६) प्रजापतिः ।
 (१) शिष्टानि यानि नामानि तानि वक्ष्याम्यतः परं । ६७॥
 ममभिः कश्च कामश्च सदमस्पतिरेव च ।
 इमस्पति (७) वाचस्पतिमात (८) क्तु ब्रह्मणस्पतिः ॥६८॥
 एतौयान्ते तु सूक्तस्य चतुर्थ्यं (९) पञ्चमश्च यत् ।

(१) तस्योत्तरे चेति क० घ० च० ।

(२) अग्न्याभिरिति छ० ।

(३) तथेति क० घ० ।

(४) यानि तस्येह नामानि प्राजापत्यानि तानि त्विति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(५) कथितानीह षट्पानि तेषां त्वाद्य इति छ० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) शिष्टानिति श्लोकार्थं क० ग० घ० च० चिञ्जितपुस्तकेषु न दृश्यते ।

(७) इहस्पतिरिति क० ।

(८) क्तु इति त० च० ।

(९) प्रथममिति छ० छ० पुस्तकान्तरश्च ।

चतुर्भिरितरैस्तत्र^(१) न सूक्तं नाप्युच्यते^(२) ॥६८॥
 सर्वाण्येव तु सर्वासां देवतानां प्रजापतेः ।
 नामानि कथयन्ते सम्यग्भक्तिदिदृश्वः ॥७०॥
 तदाऽर्चयेत्तदेवं स्यादष्टानामेव^(३) हि स्मृतः ।
 तैरेव चास्य कल्प्यन्ते^(४) क्रतवश्च हवींषि च ॥७१॥
 मरुद्भिर्मध्यमस्थानैः पर^(५) मग्निस्तु पार्थिवः ।
 नवर्चनेह^(६) सूक्तेन प्रतीत्य^(७)(८)मिति संभृतः ॥७२॥
 मरुतां साहस्र्यान्तु^(९) सूक्तेऽस्त्रिन्नाग्निमासते ।
 मन्यते माध्यमस्यैव^(६) यास्कोऽग्निं न तु पार्थिवम् ॥७३॥
 स्यादयं पार्थिवस्त्वैव^(१०) तथा रूपं हि कृशते ।

(१) स्वेनमिति क० घ० च० ।

(२) नापि लृचोऽनुते इति क० घ० च०, नानाप्युचोऽनुते इति म० ।

(३) एव इति ख० ग० ड० ।

(४) तैरेवास्य प्रकल्प्यन्ते इति ख० ड० पुल्लकारान्तरश्च ।

(५) अग्निमिति क० ग० घ० च० ।

(६) नवर्चनेहेति ड० पुल्लकारान्तरश्च ।

(७) प्रपद्यमिति ङ० ।

(८) वेति ड० ।

(९) मध्यमं स्येवमिति ख० ड० पुल्लकारान्तरश्च ।

(१०) पार्थिवेभ्येवेति ड० पुल्लकारान्तरश्च ।

भूयसे^(क) वीतये^(ख) सेति^(१) वैद्युतेन तदस्ति हि^(२) ॥७४॥
 अथ स्याद^(३)भिधानस्य देवतायाः पृथक् पृथक्^(४) ।
 अचोऽर्धर्चस्य पादस्य कथञ्चायेत^(५) दैवतम् ॥७५॥
 यथा निविदि आविद्यां सूयते कर्म कर्मणा^(६) ।
 दोग्ध्रौ घेनु^(७)वाँढानङ्गानाशुः मग्निपुरं धियाः^(८) ॥७६॥
 यथा वरुणमित्रीया^(९) वरुणः प्राविता भुवन्^(१०) ।
 सूक्तप्रायेणैभिरग्ने^(११) परीक्ष्य^(१२) तच्च देवताः^(१३) ॥७७॥
 शब्दानां दैपदादीनां द्विदेववज्रदेवतम् ।
 अमंशुतं मंशुतवप्रदिष्टं दैवतं क्वचित् ॥७८॥

-
- (१) ऊयसे वीतये चैतदिति क० घ० ष० ।
 (२) वैद्युतेनेत्यतस्त्वित्येति ख० छ० ।
 (३) अतश्चिदिति छ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (४) स्तुतौ स्तुताविति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (५) आयेतेति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (६) सूयं कर्मणेति छ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (७) तद्यैव सेति क० घ० ष० ।
 (८) यथा अ शग्धो मित्रीया इति क० घ० ष० ।
 (९) अग्नेरिति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य ।
 (१०) परीक्ष्य इति ग० ।
 (११) परीक्ष्यस्तत्र संशुतवः इति छ० पुस्तकान्तरस्य ।
-

(क) ऋ० १, १६, १ । (ख) ऋ० १, ४, ६ ।

(ग) ऋ० १, २१, ० । (घ) ऋ० १, २६, ८ ।

यत्र द्विदेवते मन्त्र एकवद्देवतोच्यते ।

विभक्तस्मृति तदिद्यात् ब्रह्मवद्भवच्च तत्^(१) ॥७८॥

आग्नीर्वादिषु संज्ञासु कर्मसंज्ञासु देवताः ।

यद्वाो हि ब्रह्मवाच्य^(२) द्विद्वौ यत्र संस्तुतौ^(३) ॥८०॥

सुधन्वन्^(४) आङ्गिरसस्या^(५) सन् पुत्रास्त्रयः पुरा^(६) ।

अमु^(७)र्विभ्वा^(८)(९) च वाज^(१०)श्च^(११) शिष्यास्ते त्वष्टुरेव च^(१२) ॥८१॥

शिष्यायामास तांस्त्वष्ट्रा त्वाष्ट्रं यत्कर्म्म किञ्चन ।

परिनिष्ठितकर्माणो विश्वेदेवा उपाङ्गयन् ॥८२॥

धेनुं सर्वदुर्घां चक्रुरमृतं सवस्यते ।

शुद्धतपतयेऽग्निभ्यां रथं दिव्यं त्रिवन्धुरम् ॥८३॥

रुद्राय च शरी देवप्रहितेनाग्निनापि यत् ।

(१) ब्रह्मवद्भवच्च यदिति छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(२) यद्वाो हि ब्रह्मवाच्यत्र इति ख० ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(३) द्विपदे यत्र संस्तुते इति क० ग० घ० च० ।

(४) आसन् सुधन्वन्ः पुत्रास्त्रय आङ्गिरसश्च ये इति ख० छ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) विश्वेति ग० घ० ।

(६) वायुचेति ख० ।

(७) त्वष्टुश्च तेषामवगिति ख० ग० ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(क) अ० ५, ४२, ११ । (ख) अ० ४, ४०, १ । (ग) अ० १, ११, ० ।

(घ) अ० १, ११, १ । (ङ) अ० १, २०, ८ ।

एकस्य सममित्युक्ते ज्येष्ठो^(१) द्वावित्यथाह च ॥८४॥

उक्त्वा ततश्चुक्षमसान्ययोक्तं तत्र हर्यिताः ।

त्वष्टा च सविता^(२)यैव^(३) देवदेवप्रजापतिः ॥८५॥

सर्वान् देवान् समामन्व्य चाभृतत्वं ददुश्च ते ।

तेषामाचक्ष्ययो^(४) नाम्ना दृश्यते बह्व वस्तवः^(५) ॥८६॥

विद्येषां ते ततश्चक्रु^(६)वाँहनान्यायुधानि च ।

द्वितीयसवने तेषां तैस्तु भागः प्रकल्पितः ॥८७॥

अपिव^(७)त्सोममिन्द्रश्च तैस्तत्र सवने^(८) (९)सह ।

तेषां श्रुतिरिन्द्रसूक्तमथ^(१०)मित्याभवं^(११) परम् ॥८८॥

(१) ज्येष्ठेति पुस्तकान्तरं ।

(२) सविनेति ठ० ।

(३) यैवेत्यत्र यैवेतिपाठः समीचीनः ।

(४) आचक्ष्ययोरिति यदिसर्गान्नापाठो युक्तः ।

(५) धेनुं सवदुंघामित्यदि दृश्यते बह्ववस्तवः इत्यन्तपाठः क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते । दृश्यते बह्ववस्तव इत्यत्र, दृश्यन्ते बह्ववस्तव इति पाठः साधुः ।

(६) ततस्ततश्चुक्षे तदिति स० पुस्तकान्तरम् ।

(७) सवनेरिति ग० ।

(८) त्वयमिति क० ग० घ० च० ।

(९) इत्यष्टकमिति ग० घ० पुस्तकान्तरम् ।

इहेन्द्राग्नी सुतौ देवो तृतीयस्यादिरश्विनौ^(१) ।
 हिरण्यपाणिं^(२) सावित्री तिस्रश्चाप्यत^(३) उत्तराः^(४) ॥८६॥
 एकाग्नेर्दे तु देवानां^(५) दादग्यो देवपत्नयः ।
 इन्द्राणी वह्णानी च आग्नेयी^(६) च^(७) पृथक् सुताः ॥८७॥
 धावापृथिवी दे च स्यात् स्योना^(८) दिस्त्वेव पार्थिवी^(९) ॥८८॥
 देवानां वात इत्येषा^(९) सूक्तगोपसु वप्यवः ॥८९॥
 वायोसोचेन्द्रवायुभ्यां झृचो दाभ्यां^(१०) ततः परम् ।
 सचे^(११) मिवावहणयोस्तथेन्द्राय महत्तते ॥९०॥

- (१) आदितोऽश्विनाविति स० पुस्तकान्तरश्च ।
 (२) हिरण्यपाणिंरिति माठी युक्त ।
 (३) ऽप्यन्त इति ख०, सावित्र्यश्चतस्रोऽप्यत इति ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (४) चतस्रश्चाप्युत्तराः इति ग० ।
 (५) च देवीणामिति ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (६) वामाणीति ख० ड० पुस्तकान्तरश्च ।
 (७) ता इति ख० स० पुस्तकान्तरश्च ।
 (८) महोदे स्योनेत्यृक् पार्थिवी स्मृतेति स० ।
 (९) अतो देवा इति देवीति क० घ० च० ।
 (१०) ऋचो दाभ्यामिति क० ग० घ० ड० पुस्तकान्तरश्च, वृषस्ताम्बा-
 मिति ख० स० ।
 (११) सचः इति ग० स० पुस्तकान्तरश्च ।

एषो १) वियेषां देवानां पूर्ण आष्टमये^(*) दृष्टः^(१) ।
 अमक्रो हि इणित्तस्य दत्तः पूर्णं दृती^(२) रथे^(३) ॥८३॥
 आरुणित्तद्युतः पूषा स गोभिरिभ्यते यतः^(४) ।
 यथा हि मधुनः पूर्णो दृतिर स्तौति चाश्विनौ^(५) ॥८४॥
 आवर्त्तन्मिं मधुनेति दृतेरिव च दृग्रते^(६) ।
 अधांष्टमा अयां श्रेया अर्धवांश्याग्निदेवता^(७) ॥८५॥
 कश्च भूमन्तु काप्याद्या आग्नेय्यूरु भवितुस्तृषः ।
 भगभक्तस्य^(८) भागो वा परं यदिति^(९) वास्तुस्य^(९) ॥८६॥
 वसिष्वाहोति चाग्नेये चाग्नेर्मध्यमस्य तु ।

(१) दृष्ट इति ग० घ० ट० ष० ।

(२) आष्टमयेति धेति उ०, आष्टमिरिगुपः इति ग०, तत्रादृश्यति धेति ष० ।

(३) दत्तः रथे इति घ० पुलकान्तरथः ।

(४) गोभिर्भोरिभ्यते ततः इति उ० ।

(५) दितिर्मर्षाति चाश्विनौ इति उ०, चाश्विनौ इति ष० ।

(६) आवर्त्तन्मिं इति इणित्तस्येति इतिरेव च दृग्रते इत्यन्तापाठः क० ग० घ० ष० चिञ्चित्तद्वन्तकेषु ग दृग्रते ।

(७) अध्यांश्याग्निदेवतेति उ० घ०, अध्यांश्याग्निदेवतेति ग० ।

(८) इति एषेति ग० ।

(९) वास्तुस्य इति घ० ।

अरानोधे^(१)ति विज्ञेया वैश्वदेव्युत्तमोत्तमा^(१) ॥८७॥
 पराद्यतसो यास्वैन्द्रे चन्द्रोलूखलयोः स्तुतिः^(२) ।
 मन्येते^(३) यास्वकार्ष्ण्या^(४)विश्वस्येति तु भागुरिः ॥८८॥
 यच्चिह्नूलूखलस्य दे दे परे मुसलस्य तु ।
 चर्माधिपवर्षीयं^(५) वा शोमं वाग्धा प्रशंसति ॥८९॥
 ऐन्द्रं यच्चिह्नि सत्पेत्युत्तरश्चाग्निनात्तृषात्^(६) ।
 आग्निनादुत्तरस्तन्म्य उपस्य^(७) सृष उत्तमः ॥९०॥
 स्त्रयमानः शशदिति प्रीतस्तु मनसा द्दौ ।
 शुभःशैपाय^(८) दिव्यन्तु रथं सर्वं हिरण्मथम् ॥९१॥
 आग्नेयं सूक्त^(९)मैन्द्रे च^(९) विश्विदित्याग्निनं ततः ।
 षतेऽथंवादं कर्मैतद्विश्वस्येति तु शंसति ॥९२॥
 पादोऽग्ने ऋयामीति मैत्रावरुण उत्तरः ।

(१) वैश्वदेव्युत्तमानमः इति क० ग० घ० च० ।

(२) यत्रेति मुसलोलूखलस्तुतिरिति ड० पुस्तकान्तरस्य ।

(३) मन्येतामिति ख० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(४) यास्वकार्ष्ण्याविति घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) चर्माधिपवर्षीये इति घ० ।

(६) आग्निनं ऋषमिति ड० ।

(७) आग्निनेत्युत्तरं कस्तु शौषस्य इति घ० पुस्तकान्तरस्य । कस्तु इत्यत्र
 कश्चित्ति ख० ।

(८) शैपामिति ख० ग० घ० पुस्तकान्तरस्य ।

(९) हे इति घ० ।

द्वितीयो रात्रिमन्तावः^(१) सूक्तं माविषमुच्यते ॥१०२॥
 पद्येमानि जगौ दृष्ट्या^(२) सूक्तान्याद्विरमो मुनिः ।
 विरचय्युपतां प्राप्य^(३) मध्यं चेन्द्रेण ग्राह्यतम् ॥१०३॥
 शम्रेयं प्रेति माहृतं क्रीकं^(४) (५)शौचि पराच्यतः ।
 सूक्तमुद्^(६)ब्राह्मणप्राप्तं यं रथनि चयन्तुपाः ॥१०४॥
 वरुणार्थममिवासां गथ्य चादित्यदेवतः ।
 पौष्पं सपुषन्^(७) पद्मौश्र^(८)श्रुतीया न तु केरणा ॥१०५॥
 मिषेष वरुणेनाथ^(९) विषेदेवेद्य मन्त्रवः ।
 उच्यमथर्विणा पूर्वमादेयादेवतं विना ॥१०६॥
 शातं न गच्छते निद्रात्तपापि कश्चिदुच्यते ।
 चादित्या वधरो ब्रह्मस्तमद्य इति च श्रुताः ॥१०७॥
 वधः शौचोऽद्य^(१०) शम्रेये प्रगायेनादिनी श्रुती ।

-
- (१) रात्रिः कृता द्वितीयेति उ० ।
 (२) दृष्टेति स० म० उ० दुक्तवाकारश्च ।
 (३) प्राप्तः इति उ० ।
 (४) क्रीकमिति दुक्तवाकारश्च ।
 (५) शौचि इति स० म० उ० दुक्तवाकारश्च ।
 (६) सपुषन् इति श्रुतीः विदुः ।
 (७) पद्मौश्र इति श्रुतीः उ० दुक्तवाकारश्च ।
 (८) वरुणेनाथेति स० म० उ० दुक्तवाकारश्च ।
 (९) शौचोऽद्य इति दुक्तवाकारश्च ।
-

सहोपमा लिङ्गभाजा वय सोम सुदानव^(१) ॥१०८॥

अर्धर्चं देवदेवत्य एय इत्याश्विने परे ।

आदित्य मन्यते यास्को हविषेति^(२) सहस्रुत^(३) ॥११०॥

सहोपसे तत सौर्यमुदुत्यमिति समुत्तम ।

भक्तिर्येन वरुणोद्यु रोगघ्नसृच उत्तम ॥११२॥

रोगोपनुद्य^(४) माद्याभ्यामुद्यन्तित्युत्तमे ऋषे ।

अर्धर्चं तु द्विषद्द्वेष ऐन्द्र सव्य^(५) ^(क) शतर्षियु ॥११२॥

स्वयमिन्द्रसम पुत्रमिच्छन्तोऽङ्गिरसो मुने ।

वज्रैव^(६) सव्यो भूत्वर्षि^(७) र्यौगित्वात्पुत्रताङ्गत ॥११३॥

प्रथमे मण्डले ज्ञेया षडयसु शतर्षिभ ।

चुद्रसूक्तमहासूक्ता अन्ये मध्येषु मध्यमा^(८) ॥११४॥

(१) उक्तमत्रर्षिणोत्यादि वय सोम सुदानव इत्यन्तपाठ क० ग० घ० च०
चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते ।

(२) हविषति पुस्तकान्तर ।

(३) आदित्यमित्यादि श्लोकाद्धै क० ग० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु नोप
लभ्यते ।

(४) रोगोपनुदीति ग०, रोगोपनुतिविति ङ० ।

(५) अर्धर्चन्तु द्विषद्द्वेषद्वैत्राण्येति छ० ।

(६) वज्रे चेति छ० ।

(७) भूत्वर्षेरिति क० ग० घ० च० ।

(८) प्रथमे मण्डले ज्ञेयेत्यादि अन्ये मध्येषु मध्यमा इत्यन्तपाठ क० घ०
च० चिह्नितपुस्तकेषु नोपलभ्यते ।

नवकं जातवेदस्यं नूचिद्यत्तु वया इति ।

वैश्वानरीयं तत्सूक्तमाग्नेयन्तु ततः परम्^(१) ॥११५॥

ऐन्द्राण्यस्यै तत^(२)स्त्रीणि वृष्ये गर्धाय^(३) मास्तम् ।

आग्नेयानि तु पश्ये^(४)ति नवगश्वद्वि वामिति^(५) ॥११६॥

^(६)दशाश्विनानीमानीति इन्द्रावरुणयोः स्तुतिः ।

सौपर्णियास्तु काश्चिच्च^(७) निपात^(८)स्तुतिषु स्तुताः ॥११७॥

उपप्रथन्तः^(९) सूक्तानि आग्नेयान्युत्तराणि षट् ।

द्विरण्यकेभ्यो^(१०) रजमसृचोऽग्नेर्मध्यमस्य तु ॥११८॥

इत्येति^(११) पशु त्वेन्द्राणि^(१२) यामित्यभ्यां निपातितः ।

(१) वज्रिमाग्नेयमुत्तरमिति ख० घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(२) इडः इति घ० ।

(३) गवमहृद्द्वैमदानि त्विति घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(४) घ० चिडितपुस्तके पुस्तकान्तरे च, दशाश्विनानीति श्लोकाद्दस्यस्ये, उपान्यं सप्तमेऽङ्गं न मैनाश्वयं विदुरिति पाठोऽस्ति ।

(५) याः काश्चिदिति ग० घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(६) निपाताः इति घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(७) इच्छेत्येति ख० घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(८) चैन्द्राणीति घ० पुस्तकान्तरश्च ।

(क) ऋ० १, ३०, ४ । (ख) ऋ० १, ६४, १ । (ग) ऋ० १, ०४, १ ।

(घ) ऋ० १, ०६, १ ।

दध्य^(१) इन्द्रपुरयवां च मास्तानि प्रथे ततः ॥११८॥

चत्वार्यांशो^(२) वैश्वदेवे दे देवानां स्तुतिर्मता^(३) ।

आनोभद्राय देवानां भद्रं यावच्छतं पुनः ॥१२०॥

मधुवातामृचे तस्मिन् परमं मध्वपीयते ।

शाश्वर्यां यश्च इत्येषां वैश्वदेवी ऋगिष्यते^(४) ॥१२१॥

^(५) अदितिर्द्यौरिति त्वस्यां विभृतिः कथिता^(६) दितेः ।

त्वं सोममौम्यमौपम्य^(७) मेता उत्थासृचोऽश्विनोः ॥१२२॥

अग्निनाग्नेश्च^(८) सोमस्य ऋषीभोमाविति स्तुतिः^(९) ।

(१) चत्वार्यांश इति छन्दे देवानां स्तुतिस्तुतिर्मेति क० ख० घ० च०, चत्वार्यांशो इत्यत्र चत्वार्यांशविति ख० ।

(२) आनो भद्राय देवानामित्यादि वैश्वदेवी ऋगिष्यते इत्यन्तपाठः क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु गोपणभ्यते ।

(३) पुनश्चागरे, अदितिर्द्यौरिति द्योकाङ्गं, आनो भद्रायेति द्योकाङ्गात् परं पठितं ।

(४) ऋष्यते इति ख० घ० पुनश्चागरेषु ।

(५) मेधस्यमिति ग०, मेधस्यमिति क० घ० च० ।

(६) अग्निनाग्नेः समेति ख० घ० च० ।

(७) इमं कृमे इति घ० पुनश्चागरेषु ।

गोतमादौशिञः^(क) कुत्सपरुच्छेपादृषेः^(१) परः ॥१२३॥
 इमं कुत्स^(ख) आङ्गिरसो ददर्शजातवेदस्यं जगाद षोडशर्चं ।
 पूर्वा देवा इत्यृचो देवदेवास्तयः पादा उत्तमायास्ततोऽर्द्धम् ॥१२४॥
 तस्यैव वा यस्य तत्पूर्वमुक्तं मित्रादिभ्यो वात्र^(ग) षड्भ्यः प्रकृताभ्यः ।
 अन्वयोऽर्धर्चः पणां स्तनानां पूर्वा देवाः पादैः स्तुतिभिः स्तुताः^(२) ॥१२५॥
 भरद्वाजे गृत्समदे वसिष्ठे नोधस्य^(ग) गस्त्ये विमदे नभाके^(घ) ।
 कुत्सेनोदर्के^(४) यज्जदेवतेषु तथा द्विदेवेषु समानदेवधर्माः^(५) ॥१२६॥

(१) गोतमो नाम य ऋषिः कुत्स आङ्गिरस इति क० घ० च० ।

(२) वात्रेत्यत्र स्तुताया इति क० घ०, स्तुताप्रो इति च० ।

(३) ष० चिञ्जितपुस्तके पुस्तकान्तरे च,—

इमं कुत्स आङ्गिरसो ददर्शं जातवेदसम् ।
 कुत्सादीर्घतमाश्चेत्यमध्ये तारस्वधीयते ॥
 पूर्व्यां देवास्ततो देवास्त्रिभिः पादैस्तु संस्तुताः ।
 षोडशर्चं तथा सृष्टे जगाद चतुरित्यसौ ।
 अन्वयेऽर्द्धर्चं तु वा धर्मा सिङ्गोक्तानां स्तुतौ गणः ॥

इति पाठो वर्तते ।

क० घ० च० चिञ्जितपुस्तकेषु, कुत्सादीर्घतमाश्चेतीति श्लोकाद्धंस्थले
 कुत्सादीर्घतमा इति ते द्वे एवमधीयते । इति पाठोऽस्ति । इतीत्यत्र
 शब्ददिति ग० ।

(४) कुत्सेनोदर्केति क० घ० च० ।

(५) समानधर्मिण्य इति ख० ग० ष० पुस्तकान्तरम् ।

(क) ऋ० १, १८, १ । (ख) ऋ० १, १०६, ६ । (ग) ऋ० १, ६१,
 १४ । (घ) ऋ० ८, ४०, ४ ।

द्वे विरूपे सूक्तमौषमाग्नये^(१) सप्रक्षये^(२)ति द्रविणोदधेऽग्नये ।
 वैश्वानरस्येति^(३) वैश्वानरीयमुक्तमस्मात्पूर्वं शुचयेऽग्नये पुनः ॥१२७॥
 जातवेदस्य सूक्तमहममेक ऐन्द्रात्पूर्वं कश्यपार्थं वदन्ति ।
 जातवेदसे सूक्तमाद्यन्तु तेषामेवभूयस्त्वं मन्यते शाकपृणिः ॥१२८॥
 दृचाद्या^(४) सहस्रचान्तं सूक्तं नानाविधं भवेत् ।
 नवनवतिः पञ्चमला षडः स्युः भवन्तु प्रथमम् ॥१२९॥
 मानादैवतमेकार्थं ह्यन्दोभिश्चित्रमुत्पथम्^(५) ।
 (१) मयोदधेन्द्राणि पञ्च वैश्वदेवानि चन्द्रमाः १३०॥
 शौण्डेन्द्राग्नेय इन्द्राग्नी ततमित्याभवे परे ।
 चित^(६) गास्तनुगच्छन्तं क्रूराः साणा^(७) वृको^(८) सुताः ॥१३१॥

(१) शौण्डेन्द्राग्नेय इति उ० उक्तान्तरं ।

(२) वैश्वानरस्येति ये इति ग० ।

(३) दृचाद्यमिति पाठः शुद्धः ।

(४) वैश्वानरस्येति वैश्वानरीयमित्यादि ह्यन्दोभिश्चित्रमुत्पथमित्यन्तपाठः
 क० घ० च० चिञ्जितपुस्तकेषु न शिद्यते । जातवेदस्य दृक्षसहस्रमि-
 त्यादि ह्यन्दोभिश्चित्रमुत्पथमित्यन्तपाठः ग० चिञ्जितपुस्तके न दृश्यते ।
 दृचाद्या सहस्रचान्तमित्यादि ह्यन्दोभिश्चित्रमुत्पथमित्यन्तपाठः ख०
 चिञ्जितपुस्तके भेष्यते ।

(५) क० घ० च० चिञ्जितपुस्तकेषु सधोदधेन्द्राग्नेय इति शौण्डेन्द्रांत् पाठः,
 अथवाः शुचयेऽग्नये वैश्वानरीय जातवेदस इति जातवेदस्यम् । इत्य-
 धिर्चं पठितम् ।

(६) शाण्डेति ग० घ० ।

(७) षट् १, ८६, १ । (ग) षट् ०, ३३, १० । (घ) षट् १, १२०, १८ ।

कृपे प्रक्षिप्य गाः^(१) सर्वास्तत एवापजह्निरे^(२) ।
 स तत्र सुषुवे सोमं मन्त्रवि^(३)मन्त्रवित्तमः ॥१३२॥
 देवांस्यावाहयन् सर्वास्तच्छुश्राव वृहस्पतिः ।
 आगच्छतोऽय तान् दृष्ट्वा क्व वसत्यस्य तत्त्वलम् ॥१३३॥
 सर्वं दृक्तञ्च बरुणस्यार्थम्ण इत्युपालभत् ।
 कृपेष्टकाभिर्ब्रणितान्यङ्गान्येवाभवन्मम ॥१३४॥
 दृष्ट्वा भव्वांनहं स्तौमि यद्यप्येको न पश्यति^(४) ।
 वृहस्पतिप्रचोदिता विश्वेदेवगणास्त्रयः ॥१३५॥
 जग्मुस्ते^(५) तस्य तं यज्ञं भागांश्च जग्दुः मह ।
 वृहस्पति^(६)स्त्रितस्रैतत्^(७) ज्ञानं विज्ञानमेव च ॥१३६॥
 द्यचेनान्येन सूक्तेन जगादर्षिरसाविति ।
 द्यावाष्टयिव्यावीलेति आग्नेयः^(८) पाद उत्तरः ॥१३७॥
 आश्विनः सूक्तमेपः स्यादिदं राव्युपसोः मृतिः ।

-
- (१) ता' इति ख० ग० घ० पुस्तकान्तरघ ।
 (२) एवाप्य जह्निरे इति घ० पुस्तकान्तरघ ।
 (३) तत्र सोमं सुषावासौ मन्त्रवदिति घ० पुस्तकान्तरघ ।
 (४) आगच्छतोऽद्येत्यादि यद्यप्येको न पश्यतीत्यन्तपाठः क० ग० घ० च०
 चिद्धितपुस्तके नोपलभ्यते ।
 (५) आजग्मुरिति ख० घ० पुस्तकान्तरघ ।
 (६) वृहस्पतेरिति ख० घ० पुस्तकान्तरघ ।
 (७) त्रितस्रैतमिति क० घ० च० ।
 (८) द्यावाष्टयिथोरीसे चेत्यामेयः इति ड० पुस्तकान्तरघ ।

इमा रौद्र तत (१) सौम्यं चिच पञ्चाश्विनान्यत ॥१३८॥
 नासत्याभ्यामिति तन्ये अर्धर्गदु स्रज्जनाशिनौ (२) ।
 ऐन्द्रव (३) द्वैश्वदेवश्च प्रोथमे पृथुरुत्तरे ॥१३९॥
 ऋषिर्दानश्च (४) भाव्यश्च (५) प्रातरित्यच श्रमति ।
 कक्षीवता (६) विदित्वेति (७) यद्वैन्द्रमुपदिशते ॥१४०॥
 परोच वैश्वदेव (८) तत् प्रदिष्ट स्रसामसु ।
 अधिगम्य गुरोर्विद्या गच्छन् खनिलय प्रति ॥१४१॥
 कक्षीवानध्वनि श्रान्त सुख्यापारण्यगोचरः ।
 त राजा खनयो नाम भावयव्यसुतो (९) ब्रजन् ॥१४२॥
 क्रीडार्थं भानुगोऽपगच्छत् सभायं सपुरोहित ।
 अथैन रूपमन्यस्य दृष्ट्वा देवसुतोपमम् ॥१४३॥
 कन्यादाने मति चक्रे वर्णगोचाविरोधत ।
 सन्बोधेन स पप्रच्छ वर्णगोचादिक तदा ॥१४४॥
 राज्ञाद्भिरभोऽभ्रीति कुमारः प्रव्युवाच तम् ।

(१) परमिति क० घ० च० ।

(२) तन्त्येत्या दु स्रज्जनाशिनौति क० ग० घ० च० ।

(३) ऐन्द्रवदिति य०, ऐन्द्र वेति च० ।

(४) त्विति घ० ।

(५) कक्षीवत ऋषित्वातीति क० ग० घ० च० ।

(६) परोचो वैश्वदेव इति य० ।

(७) भावयव्यसुत इति य० ।

(क) ऋ० २ १२६ १ । (ग) ऋ० १ ११० ६ ।

पुत्रोऽहं दीर्घतमस्र शौचयस्य^(क) ऋषेर्नृप^(१) ॥ १ ४ ५ ॥
 अथास्मै स ददौ कन्यां^(२) दिव्याभरणभूषिताम्^(३) ।
 तावतश्च रथानथान् वीङ्गान् वै^(४) चतुर्युजः ॥ १ ४ ६ ॥
 वधूनां वाहनार्थाय धनकूप्य^(५) मजाविकम् ॥
 निष्काणां वृषभाणाञ्च^(६) शतं शतमदात्पुनः ॥ १ ४ ७ ॥
 गवां सहस्रं पशून् च सर्वाः खल्वरिधायसः^(७) (घ) ।
 शतमथाञ्कृतं निष्कानथान् दशवधूमतः ॥ १ ४ ८ ॥
 चतुर्युजो गवाञ्चैव सहस्रं पशुथाधिकम्^(८) ।
 खनयाद्भावयव्याद्यः कक्षीवान् प्रत्यपद्यत ॥ १ ४ ९ ॥
 प्रतिगृह्य च तुष्टाव प्रातः^(९) पित्रे शशंस च ॥
 एतदुत्तरसूक्तेन शतमित्यादिनोदितम्^(१०) ॥ १ ५ ० ॥

- (१) राजन्नाङ्गीरसोऽस्मीत्यादि शौचयस्य ऋषेर्नृपेत्यन्तमाठः ङ० चि-
 ङितपुस्तके न दृश्यते ।
- (२) कन्याः इति ङ० ।
- (३) दशभारसमन्विता इति ङ० ।
- (४) रथांश्चास्य द्वीपिनोऽश्वैरिति ङ० ।
- (५) धनं कूप्यमिति ङ० ।
- (६) निष्काणां शतमश्वानामिति ङ० ।
- (७) गवां सहस्रमिति श्लोकाद्धं ङ० चिङ्गितपुस्तके न विद्यते ।
- (८) पशुथाधिकमिति ङ० ।
- (९) ततः इति ङ० ।
- (१०) ङ० चिङ्गितपुस्तके, एतदुत्तरसूक्तेनेति श्लोकाद्धंश्रुते, एतत्तदुत्तरे
 सूक्ते शतमित्यादि चोच्यते इति माठोऽग्नि, शतमश्व ऋषेर्नि-
 ष्कानिति श्लोकाद्धांश्रु पठितश्च ।

फलप्रदर्शनं तस्य क्रियते प्रायसस्त्रिह ।

द्वितीयान्तु पितापग्नत्सुगु^(१)रित्वादिकासृचम् ॥१५१॥

कचीवतं^(२) सर्वमिति भगवानाह शौनकः ।

एषा तु दैर्घतमषी सानुलिङ्गा कथं भवेत् ॥१५२॥

उच्यते प्रातरि^(३)सूक्ते सूक्तोदानेन हर्षितः ।

राश्रद्याश्रियमाहाय सुगुरित्वादिना किल^(४) ॥१५३॥

कर्माणि याभिः कथितानि राज्ञां^(५)

दानानि शौचावचमध्यमानि ।

नारायणी^(६)रित्यृचस्ताः प्रतीया-

द्याभिः स्तुतिर्दाशतयैषु राज्ञां^(७) ॥१५४॥

पञ्चामन्दान् भावयत्यस्य गीता

जायापत्योर्द्वौ षडौ सम्प्रवादः^(८) ।

(१) काचीवतमिति पाठ समीचीनः ।

(२) अधिगन्ध गुरोर्विद्यामित्यादि सुगुरित्वादिना किलेत्यन्तपाठः क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते । पञ्चप्रदर्शनं तस्येत्यादि सुगुरित्वादिना किलेत्यन्तपाठोऽपि ख० ड० चिह्नितपुस्तकयोर्न दृश्यते ।

(३) कर्माणि यावन्ति कृतानि राज्ञेति ड० ।

(४) प्रतीयात् स्तुती वृष्टा यासु वरिष्ठराज्यामिति ड० पुस्तकान्तरसु ।

(५) सम्प्रवादो इत्येनेति क० घ० च० ।

(क) षट् १, १२४, २ । (ख) षट् १, २, ४ । (ग) १०, ५५, ६ ।

सम्प्रवादं रोमग्रथे^(क)न्द्रराज्ञी-

रेते तृचौ^(१)मन्यते ग्राकपूणिः ॥१५५॥

इन्द्रेण जायापत्योश्चेतिहासं

(१) तृचेऽस्मिन्मन्यते ग्राकटायनः ।

प्रादात्सुतां^(२) रोमगां नाम नाष्वा

वृहस्पतिर्भावयव्याय राजे ॥१५६॥

इति वृहदेवतायां द्वितीयोऽध्यायः ॥

(१) सम्प्रवादमस्यस्या अथ चैव ताभ्यामेते तृचौ इति ख० इ०
मुद्रकान्तरस्य ।

(२) द्युचे इति ग० ।

(३) स तामिति ख० इ० ।

फलप्रदर्शनं तस्य क्रियते प्रायमस्त्रिह ।

द्वितीयान्तु पितापयस्सुगु^(क)रित्यादिकाष्टचम ॥१५२॥

कक्षीवतं^(१) सर्वमिति भगवानाह गौणकः ।

एषा तु दैर्घतमसौ सानुलिङ्गा कथं भवेत् ॥१५२॥

उच्यते प्रातरि^(ग)त्सूक्ते सूनीर्दानेन हर्षितः ।

राज्ञश्चाग्निधमाहाय सुगुरित्यादिना किल्ल^(२) ॥१५३॥

कर्माणि याभिः कथितानि राज्ञां^(३)

दानानि चोच्चावचमथमानि ।

नारागभी^(ग)रित्यृचस्ताः प्रतीया-

द्याभिः स्तुतिर्दाग्गतयीषु राज्ञां^(४) ॥१५४॥

पञ्चामन्दान् भावयव्यस्य गीता

जायापत्योर्दौ ष्टौ सम्प्रवादः^(५) ।

(१) काक्षीवतमिति पाठ रुमौधीनः ।

(२) अधिगम्य गुरोर्विद्यामित्यादि सुगुरित्यादिना किल्लेत्यन्तपाठ क० घ० च० चिह्नितपुस्तकेषु न विद्यते । फलप्रदर्शनं तस्येत्यादि सुगुरित्यादिना किल्लेत्यन्तपाठोऽपि ख० ख० चिह्नितपुस्तकयोर्न दृश्यते ।

(३) कर्माणि यावन्ति कृतानि राज्ञेति ख० ।

(४) प्रतीयान् स्तुती वृष्टा यासु नरिष्टराज्ञामिति ख० पुस्तकान्तरस्य ।

(५) सम्प्रवादो इत्येनेति क० घ० च० ॥

(क) ऋ० १, २०५, २ । (ख) ऋ० १, १, ४ । (ग) १०, ८५, ६ ।

अथामेये अग्निमित्युत्तरे य-
 त्पञ्चेन्द्राणि प्रत^(क)दैन्द्व्युगत्र^(ख) ।
 युवन्त^(ग)मिन्द्रापर्वतौ^(ग) सह स्मृता-
 विन्द्रन्तु मेने यास्क एकं प्रधानं^(घ) ॥ ४ ॥
 स्रयेतर्षुः पर्वतो विद्धि वज्रो^(ङ)
 दिवत्स्मृतौ चेन्द्रमाह^(च) प्रधानं ।
 आत्वावधोरथ पञ्चेन्द्रवाय्वो^(छ)रेका
 वायोरुत्तर द्विप्रधानं ॥ ५ ॥
 तत्र पञ्चवरुण मित्रदेवा
 दिवादिभ्य^(ज) कथिताभ्यः परे द्वे
 द्वे द्वे पदे संस्तुते^(झ) रोदसी च
 देवाय्यार्धर्चेन विभक्तमन्यत् ॥ ६ ॥

(१) अथामेये अथ उत्तराणि पञ्चेन्द्राणि प्रतदैन्द्व्युगेकति छ०
 पुस्तकान्तरस्य ।

(२) त्विन्द्रन्तु मेने इह यास्क प्रधानमिति क० घ० च० ।

(३) ऋतुस्तुत पर्वतद्वि यत्र इति क० घ० च० ।

(४) चन्द्रमाहुरिति क० घ० च० ।

(५) आत्वावधोरथ पञ्चेन्द्रवाय्वोरिति क० घ० च०, आत्वावायोश्चाथ पञ्चेन्द्र-
 वाय्वोरिति ग० ।

(६) दिभ्य आद्या इति छ० ।

(७) द्वे वामरे संस्तुताविति छ० ।

(क) ऋ० ८, २३, २० । (ख) ऋ० ८, ७२, ४ । (ग) ऋ० ३, ५३, २ ।

अथ चतुर्थोऽध्यायः ।

ततस्त^(१)मयं हरिवान्^(२)विदित्वा
 प्रियं मन्वायं स्वनयं दिदृक्षुः ।
 अभ्याजगामागु ग्रन्थीसखायः
 प्रीत्यार्चयन्तं^(३) विधिनेत्र^(४)राजा ॥ १ ॥
 अभ्याजगामाङ्घ्रिरसौ च तत्र
 षष्टा^(५)तयोः सा चरणौ च वन्दे ।
 इन्द्रः समित्वाद्य तामुवाच
 रोमाणि ते मन्ति न मन्ति राशिः ॥२॥
 सा याज्ञभावाद्य तां जगाद्
 उपोपमे शक्र परामृशेति ।
 तां पूर्वयर्षाय नृपः प्रहर्षा-
 दन्यत्रजस्तोऽप्य पतिं तु माऽमवोत्^(६) ॥३॥

(१) ततश्चर्मिति ल० घ० पुल्लिङ्गान्तरश्च ।

(२) प्रवर्धितं तमिति ल० ।

(३) प्रवर्धितोऽगौ विधिना धिति घ० पुल्लिङ्गान्तरश्च ।

(४) इष्टेति ल० घ० पुल्लिङ्गान्तरश्च ।

(५) तां पूर्वया शान्दन्दया प्रहर्षायाश्च वज्रभाय पतिं पतिव्रतेति ल०

घ० च० ।